

**T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

KUŞADASI'NDA TURİZM KENTLEŞMESİ

Doktora Tezi

ÇETİN FURKAN USUN

Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı

İZMİR

2022

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KUŞADASI'NDA TURİZM KENTLEŞMESİ

Doktora Tezi

ÇETİN FURKAN USUN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şevket IŞIK

Coğrafya Anabilim Dalı
Beşeri ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü M¼d¼rl¼ğ¼ne sunduğum **Kuşadası'nda turizm kentleşmesi** adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlâk ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Çetin Furkan USUN

ÖNSÖZ

2017 yılında doktora eğitimime başladığım günlerde acaba doktora tezimde hangi konuyu çalışacağım endişesi beni sürekli meşgul ediyordu. Aslında bu sorunun yanıtı şöyleydi; doktora ders döneminde aldığım dersler ve danışmanımın yönlendirmeleri doktora tez konumu şekillendirecekti. Doktora derslerimin neredeyse tamamı *kent ve turizm* üzerineydi. Tam da bu dönemde danışmanım Prof. Dr. Şevket Işık, *turizm kentleşmesi* üzerine bir makale kaleme almıştı. Kendisiyle bu aşamada fikir alışverişinde bulunmuştuk. Bu süreçte danışmanımızla yaptığımız tez konusu belirleme görüşmelerinde yeni makalesinde üzerinde durduğu konu üzerinde odaklanmayı kararlaştırdık. Zira hem yeni hem de daha fazla çalışılmaya ihtiyaç duyulan bir konuydu. Doktora tezimizin konusunu turizm kentleşmesi olarak belirledikten sonra sıra konunun hangi alanda (mekânda) çalışılacağına gelmişti. Benim önerim turizm kentleşmesini iki örnek üzerinden, Didim ve Kuşadası, inceleyerek ele almaktı. Çünkü turizm kentleşmesi konusunun tek bir örnek ile bir doktora tezinin içeriğini dolduramayabileceği endişesi taşıyordum. Tez yazım süresine de böylece başladık. Fakat ikinci tez izleme toplantımızda Prof. Dr. Gözde Emekli'nin önerisi ve hem danışman hocamın hem de Prof. Dr. Nevzat Gümüş'ün bu yöndeki görüş birlikleriyle Didim'i tez kapsamımızın dışında bıraktık. Çünkü karşımızda oldukça büyük bir veri seti çıkmıştı ve turizm kentleşmesi konusu tek bir örnek üzerinden (Kuşadası) daha ayrıntılı çalışılmalıydı.

Doktora tezimin altında her ne kadar öğrenci olarak benim imzam bulunsa da bu zorlu süreçte pek çok kişinin katkısından bahsetmeliyim. Bu konuda ilk teşekkürü doktora eğitimim sürecinde bana danışmanlık yapan kıymetli hocam Prof. Dr. Şevket Işık'a etmem gerekiyor. Tez konumun seçimiyle başlayıp, tezin yönetilmesi sürecinde her zaman soru ve sorunlarıma içtenlikle cevap verdiği, yol gösterip beni daha fazla cesaretlendirdiği için kendisine çok teşekkür ederim. Yaptığı ayrıntılı okumalar, yapıcı eleştirileri ve ufuk açıcı önerileri tez çalışmama şüphesiz çok büyük katkı sağladı. Kibarlığı ve nazikliği için danışman hocama ayrıca teşekkür ederim.

Üzerimde danışmanım kadar emeği olan Prof. Dr. Gözde Emekli hocama özel bir teşekkür etmek benim minnet borcumdur. Kendisine her ulaştığımda beni daha fazla teşvik etmekle kalmamış, tez izleme toplantılarımıza en az benim kadar çalışıp gelerek her toplantımızda yeni ufuklar açmıştır. Dolayısıyla bu tez çalışmasında kendisinin büyük emeği

vardır, hocama saygıyla teşekkür ederim. Prof. Dr. Nevzat Gümüş hocam, her tez izleme toplantımızda yol gösterici fikirleri ve özellikle Kuşadası'na yönelik deneyimleriyle önemli katkılarda bulunmuştur, kendisine çok teşekkür ederim. Tez savunma jürimde yer alan Doç. Dr. İsmail Kervankıran ve Doç. Dr. İlkey Südaş'a destekleyici tavırları ve yapıcı eleştirileri için ayrıca teşekkür ederim. Doktora arkadaşlarım Ersin Demir, Bahar Kaba ve Volkan Zoğal'le bu süreçte her zaman birbirimize destek olduk, kendilerine çok teşekkür ederim.

Değerli arkadaşım Dr. Öğrt. Üyesi Yücel Dinç'e ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu süreçte hem aynı ofisi paylaştığımız hem de benzer konuları çalıştığımız için çok fazla akademik tartışma içinde bulunduk. Her tartışma bizi, özellikle de beni, bir adım ileriye götürdü.

Kıymetli dostum Doç. Dr. Ahmet Evis'e tüketim kültürü üzerine yaptığımız tartışmalar, konuyu daha farklı açılardan bakmamı sağlayan önerileri ve tezimin yazım aşamasındaki çeşitli yardımları için şükranlarımı sunuyorum. Yine tüketim ekonomisi konusundaki fikir alışverişlerimiz için sevgili arkadaşım Dr. Öğrt. Üyesi Burak Karabulut'a, çeşitli aşamalardaki yardımları için çok kez kapısını çaldığım Dr. Öğrt. Üyesi Mesut Şimşek'e, her zaman alternatif çözüm önerileri sunan Doç. Dr. Reşat Geçen'e ve Dr. Öğrt. Üyesi Ergin Canpolat'a içtenlikle teşekkür ederim. Destekleyici davranışları için sevgili arkadaşım Dr. Öğrt. Üyesi Muhammet Topuz'a ayrıca teşekkür ederim.

Nitel verileri toplama sürecinde mülakat yaptığım kişilere ulaşma konusunda büyük yardımları dokunan Erol Tuncer'e teşekkür ederim. Kuşadası'ndaki kent ve turizm aktörlerine kıymetli vakitlerini ayırdıkları ve tez çalışmamıza katkı sundukları için içtenlikle teşekkür ederim.

Hayatımın her anında desteklerini gördüğüm, eğitim hayatıma ilk adımımı attığım günden beri yanımda olan ve ellerindeki her türlü imkânı bana sunan annem ve babama, konuşmaya ihtiyacım olduğunda her zaman yanımda olan kardeşime çok teşekkür ederim. Çok sevdiğim dedem Cevdet Tuncer'in eğitim hayatımın hemen her aşamasında desteğini gördüm, hâlâ da görmeye devam ediyorum, kendisine çok teşekkür ederim.

Son olarak sevgili eşim Meltem'e, iki küçük yaramaz Eymen ve Oğulcan'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Sizin varlığınız benim en büyük destekçim, iyi ki varsınız.

ÖZET

Tüketim olgusunun yönlendirdiği kentler, turizm kentleşmesinin önemli örneklerindendir. Bu çalışma turizm kentleşmesinin dinamikleri, yapısı, özellikleri, boyutları, nedenleri, sonuçları ve diğer kentleşme modellerinden farklarını ortaya koyarak Kuşadası özelinde incelemeyi amaçlar. Çalışmanın amacına uygun olarak, yeni ve alışıl gelmişin dışında bir yapıya sahip olan turizm kentleşmesi kavramı merkeze alınmıştır.

Çalışmada öncelikle turizm kentleşmesinin kuramsal çerçevesi konu alınmıştır. Teorik bilgilerden sonra alan araştırmasında ilk olarak Kuşadası örneğinde turizm kentleşmesi beş temel parametre aracılığıyla incelenmiştir. Parametreler işlenirken standart başlıklandırma kalıplarının dışına çıkılmış, mümkün olduğunca detaya inilerek turizmin kentleşme üzerinde meydana getirdiği karakteristik unsurlar vurgulanmıştır. Ardından kent ve turizm aktörleri ile ayrıntılı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Turizm Kuşadası'nda yeni mekânlar üretmiş, var olanları dönüştürmüş, nüfusu artırmış, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı değiştirmiştir. Bu nedenle Kuşadası, turizm kentleşmesi olgusunun temsil kabiliyeti yüksek bir örneğidir.

“Kuşadası'nda turizm kentleşmesi” başlıklı bu tez çalışması, turizm kentleşmesinin yeniliklerini ortaya koyarken, turizmin kentleşme üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu, Kuşadası örneğinden yola çıkarak açıklamıştır. Sonuç olarak bu çalışma, farklı disiplinlerle etkileşimli biçimde yürütülen yeni örneklerin de eklenmesiyle, turizm kentleşmesi modelinin oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Kentleşme, turizm, turizm kentleşmesi, Kuşadası

ABSTRACT

Cities driven by the phenomenon of consumption are important examples of tourism urbanization. This study aims to examine the tourism urbanization of Kuşadası by putting forth the dynamics, structure, characteristics, dimensions, causes, results of tourism urbanization and its differences from other urbanization models. In line with the study purpose, the concept of tourism urbanization, which has a new and unusual structure, was put into the center.

The study, first, addressed the theoretical framework of tourism urbanization. After the theoretical information, tourism urbanization in the case of Kuşadası was first examined using five basic parameters in the field study. While the parameters were being discussed, the standard headings were not used, and the characteristic elements of tourism on urbanization were emphasized by going into detail as much as possible. Then, detailed interviews were held with the city and tourism actors. Tourism has created new places in Kuşadası, transformed the existing ones, increased the population, and changed the social, economic and cultural structure. For this reason, Kuşadası is a good representative example of the tourism urbanization phenomenon.

Titled "Tourism Urbanization in Kuşadası", this dissertation explained how tourism has an effect on urbanization, based on the example of Kuşadası, while presenting the innovations of tourism urbanization. As a result, this study will contribute to the formation of the tourism urbanization model with the addition of new examples carried out interactively with different disciplines.

Key words: Urbanization, tourism, tourism urbanization, Kuşadası

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ŞEKİL LİSTESİ	ix
TABLO LİSTESİ.....	xiii
GRAFİK LİSTESİ.....	xvii
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	xix
KISALTMALAR.....	xx
BÖLÜM 1: GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı, Hipotezi ve Araştırma Soruları	3
1.2. Araştırma Alanının Belirlenmesi.....	7
1.3. Araştırma Alanının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri	9
1.4. Araştırma Konusu ve Alanıyla İlgili Literatürün Değerlendirilmesi.....	13
1.4.1. Araştırma Konusuyla İlgili Literatürün Değerlendirilmesi	13
1.4.1.1. Turizmin Çeşitli Etkilerini Konu Edinen Ulusal Literatür	15
1.4.1.2. Doğrudan Turizm Kentleşmesine Odaklanan Ulusal Literatür	20
1.4.1.3. Doğrudan Turizm Kentleşmesine Odaklanan Uluslararası Literatür	21
1.4.2. Araştırma Alanıyla İlgili Literatürün Değerlendirilmesi.....	25
1.4.2.1. Kuşadası'nda Turizmin Arazi Kullanımına Olan Etkilerini Ele Alan Çalışmalar	25
1.4.2.2. Kuşadası'nda Turizmin Nüfus ve Göç Yapısına Olan Etkilerini Ele Alan Çalışmalar	25

1.4.2.3. Kuşadası'nda Turizmin Mekânsal Etkilerini Ele Alan Çalışmalar	26
1.4.2.4. Kuşadası'nda Turizmin Yerel Halk Üzerine Etkilerini Ele Alan Çalışmalar...	27
1.4.2.5. Kuşadası ve Turizm Odağındaki Çalışmalar	27
BÖLÜM 2: KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE.....	29
2.1. Kentleşme Kavramı ve Türkiye'de Kentleşme Dinamikleri	29
2.2. Turizm Kentleşmesi.....	34
2.3. Turizm Kentleşmesi-Kent Turizmi Farkı	41
2.4. Turizm Kentleşmesiyle Gelişen Kıyı Sayfiyeleri	43
BÖLÜM 3: VERİ ve YÖNTEM.....	51
3.1. P ₁ . Mekânsal Farklılık Parametresinde Kullanılan Veri ve Yöntem	52
3.2. P ₂ . Farklı Nüfus ve İç Göç Yapısı Parametresinde Kullanılan Veri ve Yöntem	58
3.3. P ₃ . İşgücünün Hızlı Büyümesi ve Yapısal Değişimi ile Ekonomik Faaliyet Kollarındaki Özgün Yapı Parametresinde Kullanılan Veri ve Yöntem	59
3.4. P ₄ . Yabancı Nüfus Etkinliği Parametresinde Kullanılan Veri ve Yöntem	61
3.5. P ₅ . Turistik Göstergeler Parametresinde Kullanılan Veri ve Yöntem	61
3.6. Turizm Kentleşmesini Nitel Veriler Üzerinden Okumak: Turizm, Kentleşme ve Kuşadası'na İlişkin Değerlendirmeleri Yaparken Kullanılan Veri ve Yöntem.....	63
BÖLÜM 4: TURİZM ve KENTLEŞME: KUŞADASI'INDA TURİZM KENTLEŞMESİ	65
4.1. Kuşadası'nda Turizm Kentleşmesinin Parametreleri	65
4.1.1. P ₁ . Mekânsal Farklılık	65
a) Turizm Kentleşmesinde Mekânsal Gelişim Farklılığı.....	65
b) Turizm Kentleşmesinde Morfolojik Farklılık	101
c) Turizm Kentleşmesinde Arazi Kullanım Farklılığı	112
4.1.2. P ₂ . Farklı Nüfus ve İç Göç Yapısı	155

a) Turizm Kentleşmesinde Farklı Nüfus Yapısı: 1980 Sonrası Dönemde Meydana Gelen Hızlı Nüfus Artışı	155
b) Turizm Kentleşmesinde Farklı İç Göç Yapısı: 1980 Sonrası Dönemde Görülen Yüksek İç Göç	161
4.1.3.P ₃ . İş Gücünün Hızlı Büyümesi ve Yapısal Değişimi ile Ekonomik Faaliyet Kollarındaki Özgün Yapı.....	172
a) Turizm Kentleşmesinde İşgücünün Hızlı Büyümesi ve Yapısal Değişimi	172
b) Turizm Kentleşmesinde Ekonomik Faaliyet Kollarındaki Sektörel Uzmanlaşma.	181
c) Turizm Kentleşmesinde Ekonomik Faaliyet Kollarındaki Çeşitlilik	185
d) Turizm Kentleşmesinde Kadınların Finansal Bağımsızlığı	187
e) Turizm Kentleşmesinde İstihdamın Mevsimlik Olma Özelliği.....	188
4.1.4.P ₄ . Yabancı Nüfus Etkinliği	192
a) Turizm Kentleşmesinde Yabancı Göçü ve Yabancı Nüfus Oranı.....	192
b) Turizm Kentleşmesinde Yabancı Nüfusun Mülk Edinimi.....	200
c) Turizm Kentleşmesinde Yabancıların İstihdamı	205
d) Turizm Kentleşmesinde Yabancı Evlilikleri	206
e) Turizm Kentleşmesinde Yabancıların Eğitimi	207
4.1.5.P ₅ . Turistlik Göstergeler	207
a) Turizm Kentleşmesinde Tesis, Konaklama ve Geceleme Sayıları.....	208
b) Turizm Kentleşmesinde Yat limanlarına Gelen Yabancı ve Türk Yat Sayıları.....	217
c) Turizm Kentleşmesinde Kruvaziyer Turizmine Yönelik Göstergeler.....	217
d) Turizm Kentleşmesinde Seyahat Acentesi Sayısı	223
e) Turizm Kentleşmesinde Plaj Sayısı.....	224
f) Turizm Kentleşmesinde Turist Fonksiyon İndisine Yönelik Göstergeler	225
g) Turizm Kentleşmesinde Yük Kapasitesi	230
h) Turizm Kentleşmesinde Paylaşım Konutları.....	232

BÖLÜM 5: KUŞADASI'NDAKİ TURİZM KENTLEŞMESİNE İLİŞKİN NİTEL DEĞERLENDİRMELER..... 241

BÖLÜM 6: SONUÇ ve DEĞERLENDİRME..... 256

Kaynaklar.....	265
ÖZGEÇMİŞ	297

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Kuşadası'nın Göreceli Konumu.....	8
Şekil 2: Araştırma Alanı	11
Şekil 3: Kuşadası Mahalle Sınırları Haritası	12
Şekil 4: Çalışmada Kullanılan Literatür Haritası	14
Şekil 5: Literatürde Turizm Kentleşmesi Tanımlarında Sıkça Kullanılan Kelimeler.....	38
Şekil 6: Dünyada Kent Turizminde ve Turizm Kentleşmesinde Önde Gelen Bazı Kentler	44
Şekil 7: Akdeniz ve Ege Kıyılarında Turizm Kentleşmesi Yaşayan Önemli Kıyı Sayfıyeleri	48
Şekil 8: Cote'd Azur Bölgesindeki Turizm Konurbasyonu	49
Şekil 9: Türkiye'de Turizm Kentleşmesiyle Gelişen Bazı Turizm Merkezleri	50
Şekil 10: SGK Verilerinin İşlenmeden Önceki Ham Hâli	60
Şekil 11: Piri Reis Tarafından Çizilen Kuşadası ve Çevresi Haritası (Piri Reis, 1521).....	69
Şekil 12: Scalanova'dan Bir Görünüm	70
Şekil 13: Kuşadası'nın 1957 Yılı Hava Fotoğrafı (Kaynak: HGM)	73
Şekil 14: Kuşadası'nın 1957 Yılı Yerleşim Alanı.....	74
Şekil 15: Kuşadası'nın 1964 Yılı Yerleşim Alanı.....	76
Şekil 16: Kuşadası'nda 1958-1964 Döneminde Meydana Gelen Yatay Gelişim	77
Şekil 17: Kuşadası'nın 1977 Yılı Yerleşim Alanı.....	80
Şekil 18: Kuşadası'nda 1965-1977 Döneminde Meydana Gelen Yatay Gelişim	81
Şekil 19: Kuşadası'nda 1965-1977 Döneminde Kent Merkezinden Kopuk Gelişen Yerleşme Öbekleri	82
Şekil 20: Kuşadası'nın 1993 Yılı Yerleşim Alanı.....	85
Şekil 21: Kuşadası'nda 1978-1993 Döneminde Meydana Gelen Yatay Gelişim	86
Şekil 22: Kuşadası'nın 2009 Yılı Yerleşim Alanı.....	87
Şekil 23: Kuşadası'nda 1994-2009 Döneminde Meydana Gelen Yatay Gelişim	88
Şekil 24: Kuşadası'nın 2019 Yılı Yerleşim Alanı.....	90
Şekil 25: Kuşadası'nda 2010-2019 Döneminde Meydana Gelen Yatay Gelişim	91
Şekil 26: Kuşadası Kentinin Mekânsal Gelişim Haritası (2019)	93
Şekil 27: Kuşadası Kentinde Meydana Gelen Kıyı Çizgisi Değişimi (1957-2019).....	98

Şekil 28: Turizm Faaliyetleri Kapsamında İnşa Edilen Yapılardan Bir Görünüm (yeşil çizgi doğal kıyı çizgisini, kırmızı çizgi güncel kıyı çizgisini göstermektedir)	99
Şekil 29: Güvercinada ile Setur Marina Arasında Meydana Gelen Kıyı Çizgisi Değişimi (1957-2019).....	100
Şekil 30: Güvercinada-Setur Marina Arasındaki Kıyıda Meydana Gelen Değişimin Tarihsel Seyri (1957-2019) (Kaynak: HGM tarafından üretilmiştir)	101
Şekil 31: Kıyı Sayfıyelerinin Gelişim Yönü	103
Şekil 32: Literatürde Kıyı Sayfıyelerinin Morfolojileri Üzerindeki Çalışmalardan Bazıları ve Geliştirilen Modeller	105
Şekil 33: Kuşadası Kentinin Morfolojik Yapısı.....	107
Şekil 34: Çalışma Alanına Uygulanan Dairesellik Oranı İndisi	109
Şekil 35: Kuşadası Kentinin Girintili-Çıkıntılı Yapısı.....	111
Şekil 36: Kuşadası Kent İçi Arazi Kullanımı (2019).....	114
Şekil 37: Kuşadası'nda Doğrudan Turizmle İlişkili Kullanım Alanları (2019).....	118
Şekil 38: Kuşadası Kentinde Bulunan İkinci Konutların Yoğun Olduğu Alanlar (2019)	125
Şekil 39: İkinci Konutların Bulundukları Mahallelerde Kapladıkları Alanlar (2019) (a ; Bayraklıdede, b ; Türkmen, c ; Ege, d ; İkiçeşmelik, e ; Hacıfeyzullah, f ; Kadınlardanizi, g ; Yavansu; h ; Değirmendere, ı ; Karaova, i ; Kadıkalesi, j ; Soğucak, k ; Caferli, l ; Davutlar, m ; Güzelçamlı.....	126
Şekil 40: Kuşadası Kentinde Bulunan İkinci Konut Alanlarındaki Havuzların Yoğunluk Haritası (2019).....	127
Şekil 41: Mullins (1990)' in İfade Ettiği RİA'dan Güncel Bir Görünüm; 1. Gold Coast (Google Earth, Street View); 2. Sunshine Coast, (a ; Google Maps) (b ; Google Earth, Street View). 131	
Şekil 42: RİA'nın Bileşenleri.....	133
Şekil 43: Literatürde Şema ile Gösterilen RİA'lar a. Central Ocean City'deki RİA (Stansfield ve Rickert, 1970); b. Central Wildwood'daki RİA (Stansfield ve Rickert, 1970); c. Ontario'daki RİA (Stansfield ve Rickert, 1970); d. Atlantic City'deki RİA (Stansfield, 1971a); e. Gelişmiş bir turizm kentindeki RİA (Smith, 1992); f. Tipik bir sayfiye yerleşmesindeki RİA (Lavery, 1971), g. Coolongatta-Tweed Heads'daki RİA (Pigram, 1977); h. Qianmen'deki RİA (Zhu ve diğerleri, 2017); ı. Tipik bir sayfiye yerleşmesindeki RİA (Weaver, 1993); i. Galveston'daki RİA (Meyer-Arendt, 1987).....	135

Şekil 44: Ile de la Cite’de Turizm Bölgesindeki Birebir İşlenen Arazi Kullanımı; Pearce, 1998	136
Şekil 45: Stansfield ve Rickert (1970)’in Alan Araştırmasında İncelediği Ocean City’deki RİA’nın Güncel Görünümü (a ; Google Earth, Street View, 2020, b ; www.foursquare.com)	137
Şekil 46: Literatürde İncelenen RİA Örneklerinden Güncel Görünümler a. Wildwood, b. Atlantic City, c. Pensacola, d. Fort Myers (a;b ; www.foursquare.com, c ; Google Earth Street View, 2020, d ; www.destination.goldcoast.com)	138
Şekil 47: Kuşadası TİA (2019).....	140
Şekil 48: Kuşadası TİA Yükseklik Profili (Google Earth)	141
Şekil 49: Kuşadası Turizm İş Alanında Kümelenen Giyim Dükkanları (2019)	142
Şekil 50: Kuşadası Turizm İş Alanında Kümelenen Yeme-İçme Tesisleri (2019).....	144
Şekil 51: RİA’daki Aktivite Yoğunluğunun Kıyıdan Uzaklaştıkça Azaldığını Gösteren Şema, Lavery, 1971’e atfen Boniface ve Cooper (2005, s. 44)’den değiştirilerek düzenlenmiştir... ..	149
Şekil 52: Kuşadası TİA Rayiç Bedel Haritası (2020)	150
Şekil 53: Kuşadası Kentinde Bulunan Konaklama Alanlarının Yoğunluğu (2019)	154
Şekil 54: Kuşadası ve Yakın Çevresindeki Önemli Kentlerin İkamet Ettiği İl Dışında Kayıtlı Nüfusun Lokasyon Katsayısı Analizi Sonucu (2020)	166
Şekil 55: Kuşadası ve Aydın İlindeki Diğer İlçelere Göre Göç Etkililiği Oranı (2000-2020)	168
Şekil 56: Kuşadası’nda Sayılanların Aydın Haricinde Doğduğu İllere Göre Dağılımı (1985)	171
Şekil 57: Kuşadası’nda İkamet Edenlerin Aydın Haricinde Doğduğu İllere Göre Dağılımı (2021)	171
Şekil 58: Kuşadası’nda Sayılanların-İkamet Edenlerin Aydın Haricinde Doğduğu İllerin Oranlarındaki (%) Değişim (puan) (1985-2021)	171
Şekil 59: Kuşadası’nda İkamet Edenlerin Aydın Haricinde Doğduğu İllerin Toplam Nüfusunda 10.000 Kişiye Karşılık Gelen Oranı (2021)	172
Şekil 60: Kuşadası’ndaki HoReCa Sektöründe İstihdam Edilenler ve Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişki	191
Şekil 61: Kuşadası ve Yakın Çevresindeki Önemli Kentlerde İkamet Eden Yabancı Nüfusun Lokasyon Katsayısı Analizi Sonucu (2020)	194

Şekil 62: Yerel Gazetede Çıkan Kuşadası Belediyesi'nin Noel Kutlaması Haberi (https://silo.tips/download/kuadası-beledyesnden-christmas-kutlaması-kuadası-beledyes-kuadas-belediyesi-tara).....	198
Şekil 63: a. Kuşadası'nda Yabancı Dilde Yayımlanan Yerel Gazete The Ege Eye (https://theegeeye.com/category/kusadası-life/); b. Yabancılarla hizmet veren AdviceTurkey (https://adviceTurkey.org/living-in-turkey/).....	200
Şekil 64: 2010-2021(Mayıs) Döneminde Kuşadası'nda Sigortalı Olarak Çalışan Yabancıların Ülkelerine Göre Dağılışı.....	206
Şekil 65: Türkiye'de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Konaklama Sayılarının Dağılışı ve Kendi İçindeki Konaklama Payı Haritası.....	216
Şekil 66: Kuşadası'ndaki Paylaşım Konutları ve Yatak Kapasitelerinin (Airbnb) Dağılışı ..	236
Şekil 67: Kuşadası'ndaki Modern Konaklama Tesisleri ve Yatak Kapasitelerinin Dağılışı ..	237
Şekil 68: Kuşadası'ndaki Paylaşım Listelemesinin Bireysel ve Ticari Olma Durumu	239
Şekil 69: Kuşadası'ndaki Paylaşım Listelemesinin Kullanım Durumu.....	240
Şekil 70: Görüşmecilerin Turizm, Kentleşme ve Kuşadası'na İlişkin Akıllarına Gelen İlk Sözcükler	242
Şekil 71: Görüşmecilerin Bir Turizm Kenti Olarak Kuşadası'na Yönelik Düşünceleri	243
Şekil 72: Mülakata Katılanlar Kuşadası'nda Turizm Hiç Gelişmeseydi, Kentin Bugünkü Gibi Gelişemeyeceğini, Bununla Beraber Gelişiminde Tarımsal Aktivitelerin Etkili Olacağını Savunmaktadır	244
Şekil 73: Görüşmecilerin Tanıklık Ettiği Kuşadası'ndaki Turizm Kentleşmesi Süreci	246
Şekil 74: Görüşmeciler Göre Turizmle Gelişen Kentlere Göre Kuşadası'nın Farkı	247
Şekil 75: Görüşmecilere Göre Turizm Kentleşmesinin Önemli Göstergelerinden Mevsimselliğin Kuşadası'ndaki Durumu	248
Şekil 76: Mülakata Katılanların Kuşadası'ndaki Turistik Tüketime İlişkin Düşünceleri	249
Şekil 77: Kent ve Turizm Aktörlerinin Kuşadası'na Gelen Turistlerin Taleplerindeki Zaman İçerisindeki Değişime Yönelik Görüşleri	251
Şekil 78: Mülakata Katılanlara Göre Kuşadası'nın Temel Sorunları	253
Şekil 79: Mülakata Katılanlara Göre Kuşadası'nda Bundan Sonra Yapılması Gerekenler...	254
Şekil 80: Görüşmecilerin Geleceğe Yönelik Umutlu Düşünceleri	255

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Alt Hipotezler ve Diğer Araştırma Soruları	5
Tablo 2: Tez Çalışmasında Kuşadası Örneğinde İncelenen Turizm Kentleşmesi Parametreleri	7
Tablo 3: 1985-2021 Döneminde Nüfus Büyüme Oranı %100'ün Üzerinde Olan İller.....	31
Tablo 4: Seçilmiş İllerin Doğum Yeri Ölçütüne Göre İç Göç Oranlarındaki (%) Değişim (1985-2021).....	32
Tablo 5: Uluslararası Turizm Merkezlerinde Doğum Yeri Ölçütüne Göre İç Göç Oranlarındaki (%) Değişim (1985-2021).....	34
Tablo 6: Turizm Kentleşmesi Tanımları.....	38
Tablo 7: Ulusal Literatürde Turizmin Yerleşmeler Üzerindeki Çeşitli Etkilerini İnceleyen Çalışmalardan Bazıları	40
Tablo 8: Dünya Geneline Turizm Kentleşmesi Yaşayan Başlıca Kıyı Sayfıyeleri ve Bulundukları Ülkeler	47
Tablo 9: Tez Çalışmasında Kullanılan Veri, Verilerin Kaynakları, Veri İşlemede Kullanılan Yazılım ve Analitik Hesaplamalarda Kullanılan İndisler.....	53
Tablo 10: Kuşadası'nın Morfolojik Karakterini Belirlemeye Yönelik Uygulanan İndisler....	56
Tablo 11: Mülakat Katılımcıları	63
Tablo 12: Kuşadası'nın Yıllara Göre Alanı ve Genişleme Oranı.....	92
Tablo 13: Kuşadası Kentinin Genişleme Yönü (1957-2019)	94
Tablo 14: Kuşadası Kentinde Binaların İnşa Tarihlerine Göre Dağılımı (Kaynak: DİE Bina sayım cetvelleri 2000)	95
Tablo 15: Çalışma Alanının Morfolojik Karakterini Belirlemeye Yönelik Uygulanan İndisler ve Sonuçları.....	108
Tablo 16: Kentin Morfolojik Yapısına Uygulanan İndislerin 1957-2019 Dönemi Sonuçları	110
Tablo 17: Kuşadası Kent İçi Arazi Kullanımı (2019)	115
Tablo 18: Yama Yoğunluğu İnsinin Kuşadası Kent İçi Arazi Kullanımındaki Sonuçları (2019)	117
Tablo 19: İkinci Konut Alanlarının Mahallelere Göre Dağılışı (2019).....	122
Tablo 20: MİA ve RİA Karşılaştırılması	132

Tablo 21: Kuşadası TİA’da Yer Alan Ticarethaneler (2019).....	141
Tablo 22: Kuşadası Turizm İş Alanında Doğrudan Turizme Yönelik Ticarethaneler (2019)	148
Tablo 23: Konaklama Tesisi Alanlarının Mahallelere Göre Dağılışı (2019)	153
Tablo 24: Kuşadası’nda Kent Nüfusun Gelişimi ve Artış Oranı.....	156
Tablo 25: Kuşadası’nda Kır ve Kent Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi.....	158
Tablo 26: Kuşadası ve Yakın Çevresindeki Önemli Kentlerde 1980-2020 Arasındaki Nüfus Büyüme Oranı	159
Tablo 27: Kuşadası ve Yakın Çevresindeki Önemli Kentlerin Doğum Yeri Ölçütüne Göre İç Göç Oranlarındaki Değişim (1985-2020).....	162
Tablo 28: Kuşadası’nda Sayılanlar-İkamet Edenler Arasında Aydın Haricinde Doğarlarda (%) En Yüksek ve En Düşük Değişime Sahip (puan) İller	170
Tablo 29: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İşgücündeki Değişim Oranı (1985- 2000).....	173
Tablo 30: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde; “İnşaat”, “Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller” ile “Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama” Sektöründe Çalışan İşgücünün Büyüme Oranı (1985-2000).....	175
Tablo 31: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde “İnşaat”, “Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller” ile “Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama” Sektöründe İstihdam Edilenlerin Oranlarındaki Değişim (1985-2000)	175
Tablo 32: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde “Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller” Faaliyet Kolunda Çalışanların Oranındaki Değişim (1985-2000).....	176
Tablo 33: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İşgücündeki Değişim Oranı	177
Tablo 35: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Sektörlerde Çalışan Nüfusa Göre Benzerlik İndisi Sonuçları (1985-2000)	183
Tablo 34: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Sektörlerde Çalışan Nüfusa Göre Kentın İşgücü Yapısı (1985-2000)	184
Tablo 36: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Tarım Dışı Ekonomik Faaliyet Kollarında Çalışan Nüfusun Ağırlıklı Benzerlik İndisi Sonuçları	186
Tablo 37: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Kadınların Finansal Bağımsızlığı Ölçen İndis Sonuçları.....	187

Tablo 38: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Yabancı Nüfus Miktarı ve Oranı (2007-2021).....	195
Tablo 39: AB-4 Vatandaşlarının Mülk Edindiği İlk On İlçe (2002-2019) (Kaynak: Südaş, 2020, s. 654; Çizelge 2).....	203
Tablo 40: Kuşadası’nda Yabancı Gerçek Kişilerin Uyrak Bazında Taşınmaz Edinimi (2012-2020) (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Daire Başkanlığı, 2021).....	204
Tablo 41: Yıllar İçinde Kuşadası’nda Yapılan Yabancı Evlilikleri (Kaynak: TÜİK, Evlenme İstatistikleri, 2020).....	207
Tablo 42: Önde Gelen İllerdeki Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Tesislerin ve Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payları (1990-2020) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin İl Bazında Dağılımı)	209
Tablo 47: Türkiye’deki Uluslararası Turizm Merkezlerinde Ortalama Kalış süreleri (gün) (2000-2019) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Tesislere geliş, ortalama kalış süresi ve doluluk oranının illere ve ilçelere göre dağılımı 2000-2019).....	211
Tablo 43: Türkiye’de Önde Gelen İllerde Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Tesislerin ve Yatak Sayılarının Dağılımı (1990-2020) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin İl Bazında Dağılımı)	212
Tablo 44: Önde gelen illerdeki Belediye Belgeli Tesis ve Yatak Sayıları ile Türkiye İçindeki Payları (2010-2020) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin İl Bazında Dağılımı).....	213
Tablo 45: Türkiye’de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Konaklama Sayıları, Türkiye İçindeki Sıralamaları ve Payları (1996-2019) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020 İlçelere göre konaklayan kişi sayısı (1996-2019)	214
Tablo 46: Türkiye’de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Geceleme Sayıları, Türkiye İçindeki Sıralamaları ve Payları (1996- 2019) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020 İlçelere göre geceleme sayısı (1996-2019)	215
Tablo 48: Önde gelen yat Limanlarına Gelen Yabancı ve Türk Yat Sayıları (2000-2019) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Önde gelen yat limanlarına gelen yatların yıllar itibarıyla dağılımı 2000-2019)	218
Tablo 51: 2011-2022 Döneminde Liman Başkanlıkları Bazında Kruvaziyer Tipi Gemi İstatistikleri (Kaynak: T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2022).....	220

Tablo 49: Türkiye’de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Deniz Sınır Kapılarından Giriş Yapan Yabancı Ziyaretçiler (2000-2020) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Türkiye’ye gelen yabancıların giriş kapılarına ve aylara göre dağılımı 2000-2020) ...	221
Tablo 50: Türkiye’de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerinde Deniz Sınır Kapılarından Giriş Yapan Günübirlikçiler (2000-2020) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Yabancı günübirlikçilerin ülkemiz giriş kapılarına göre dağılımı, 2000-2020).....	222
Tablo 52: Kuşadası ve Türkiye’deki Diğer Uluslararası Turizm Merkezlerinde Konaklama Sayısı/Yerli Nüfus (2019).....	231
Tablo 53: Kuşadası ve Türkiye’deki Diğer Uluslararası Turizm Merkezlerinde Yabancı Geceleme Sayısı/Yerli Nüfus (2019).....	232
Tablo 54: Paylaşım Konutlarının ve Konaklama Tesislerinin Mahallelere Dağılımı	238

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Kuşadası Kentinde Yapımı Tamamlanan Bina Sayılarının Yıllara Göre Değişimi (Kaynak: DİE Bina sayım cetvelleri 2000)	96
Grafik 2: Kuşadası Kentinde Mahallelere Göre İkinci Konut Alanları ve Sayıları (2019)...	123
Grafik 3: Kuşadası’nda İkinci Konutların Bulundukları Mahallelerde Kapladıkları Alanlar (2019)	126
Grafik 4: Kuşadası’nda Kent Nüfusunun Gelişimi ve Artış Oranı	157
Grafik 5: Kuşadası’nda Kır ve Kent Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi	159
Grafik 6: 1980-2020 Döneminde Kuşadası, Yakın Çevresindeki Önemli Kentler ve Türkiye’nin Ortalama Nüfus Artış Oranları	160
Grafik 7: 1960-2020 Döneminde Kuşadası, Yakın Çevresindeki Önemli Kentler ve Türkiye’nin Nüfus Artış Oranları	161
Grafik 8: Kuşadası ve Yakın Çevresindeki Önemli Kentlerin Doğum Yeri Ölçütüne Göre İç Göç Oranlarındaki Değişim Puanı (1985-2020).....	163
Grafik 9: Kuşadası İlçe Nüfusunda Aydın İli ile Başka İllerde Doğan Nüfus Miktarı ve Oranı (1985-2020)	164
Grafik 10: Kuşadası İlçe Nüfusunun Kayıtlı Olduğu İller (2007-2020)	165
Grafik 11: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli İlçelerin Aldığı, Verdiği Net Göç Miktarları ile Net Göç Oranları (2000-2020)	167
Grafik 12: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İşgücündeki Değişim Oranı (1985-2000).....	174
Grafik 13: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde “Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller” Faaliyet Kolunda Çalışanların Sayıları (1985-2000)	176
Grafik 14: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İşgücündeki Değişim Oranı; a. 2005-2019, b. 2005-2020 dönemi.....	178
Grafik 15: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İstihdam Edilen Nüfustaki Değişim (2005-2020)	179
Grafik 16: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde HoReCa Sektöründe İstihdam Edilen Nüfus (2005-2020)	180
Grafik 17: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde HoReCa Sektöründe İstihdam Edilen Nüfus Oranları (2005-2020)	181

Grafik 18: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İstihdam Edilen Nüfusun Aylık Ortalamaları (2005-2020).....	189
Grafik 19: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde 2005-2020 Döneminde HoReCa Sektöründe İstihdam Edilen Ortalama Nüfus.....	190
Grafik 20: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Yabancı Nüfusun Gelişimi (2007-2021).....	196
Grafik 21: Kuşadası'nda Yabancıların Taşınmaz Edinimi (2012-2021) (Kaynak: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Daire Başkanlığı, 2021)	202
Grafik 22: 2010-2021 (Mayıs) Döneminde Kuşadası'nda İstihdam Edilen Kadın ve Erkek Yabancıların Sayıları	205
Grafik 23: Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Tesislerin ve Bu Tesislerdeki Yatak Sayılarının Önde Gelen İllere Oransal Dağılımı (1990-2020).....	210
Grafik 24: Kuşadası'ndaki Konaklama Sayılarının Türkiye'deki Uluslararası Turizm Merkezleri İçerisindeki Payı (1996-2019).....	211
Grafik 25: Önemli Liman Başkanlıklarına Gelen Kruvaziyer Sayısı (2011-2022)	219
Grafik 26: Önemli Liman Başkanlıklarına Gelen Kruvaziyer Yolcu Sayısı (2011-2022)....	219
Grafik 27: Kuşadası Limanı'na Gelen Kruvaziyer Sayıları (2000-2022).....	223
Grafik 28: Türkiye'de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Seyahat Acentesi Sayıları (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, İlçelere göre seyahat acentesi sayıları)	224
Grafik 29: Türkiye'de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Mavi Bayraklı Plaj Sayıları.....	225
Grafik 30: Kuşadası ve Türkiye'deki Diğer Uluslararası Turizm Merkezlerine Uygulanan Defert-Baretje İndisi Sonuçları (2019).....	228
Grafik 31: Kuşadası ve Türkiye'deki Diğer Uluslararası Turizm Merkezlerine Uygulanan Charvat İndisi Sonuçları (2000-2019)	229
Grafik 32: Kuşadası ve Türkiye'deki Diğer Uluslararası Turizm Merkezlerinde Uygulanan Schneider İndisi Sonuçları (2000-2019).....	230
Grafik 33: Paylaşım Konutlarının (Airbnb) Mahallelere Dağılımı	239

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1: 1960'lı Yıllar Kuşadası'ndan Bir Görünüm (Kaynak: Keskin Color Matbaası)..	78
Fotoğraf 2: 1960'lı Yılların Sonunda Kruvaziyer Limanı ve Yat Limanından Bir Görünüm (Kaynak: Yurt Matbaacılık).....	79
Fotoğraf 3: Kuşadası TİA'nın Kaleiçi Bölümünde Sıralanan Giyim Dükkanları.....	143
Fotoğraf 4: Kuşadası TİA'da Sahil Boyunca Sıralanan Yeme-İçme Tesisleri	145
Fotoğraf 5: Kentte Görülen Halı & Kuyumculardan Bir Görünüm	146
Fotoğraf 6: a. Scala Nuoava AVM, b. Setur Marina Çarşı (Google Earth, 2020).....	146
Fotoğraf 7: Kuşadası TİA İçerisinde Yer Alan Barlar Sokağının Gece ve Gündüz Görünümleri	147
Fotoğraf 8: Kentteki Yerleşik Yabancılara Yönelik Hizmetlerden Çeşitli Görünümler.....	197
Fotoğraf 9: Kuşadası'ndaki Yerleşik Yabancıların Aidiyetlerini Gösteren Önemli Bir Örnek; Yabancı Mezarlıkları	199

KISALTMALAR

ADNKS: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASKİ: Aydın Su ve Kanalizasyon İşleri Genel Müdürlüğü
AYDEM: Aydın-Denizli-Muğla Elektrik Dağıtım A.Ş.
CBS: Coğrafi Bilgi Sistemleri
DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü
GNS: Genel Nüfus Sayımı
HoReCa: Hotel-Restaurant-Catering
KBS: Kent Bilgi Sistemi
P: Parametre
RIA: Rekreatyonel İş Alanı
SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu
TAYD: Turizm Alanları Yaşam Döngüsü
TİA: Turizm İş Alanı
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

BÖLÜM 1: GİRİŞ

Küresel ölçekte 1980'lerden itibaren görülen önemli değişim ve dönüşümler yaşamın hemen her alanını etkilemiştir. Bu durumun görüldüğü alanlardan biri de son dönem kentleşme hareketleri, başka bir ifadeyle 1980 sonrası gelişen kentlerdir. Bu yüzdendir ki, kentleşme konusunda yapılmış çalışmalar içerisinde 1980 sonrası dönemin önemli bir yeri bulunur. Zira 1980'li yıllar bütün dünyanın beklediği, fakat ortaya çıktığında herkesi şaşırtan değişimleri başlatmıştır (Kahraman, 2007, s. 90). Bu dönemde yaşanan gelişmeler, önceki dönemlerden farklı bir kentleşme biçimini ortaya çıkarmıştır. Yaşanan ekonomik krizler neticesinde fordizmden postfordizme geçiş, neoliberal politikaların benimsenmesi, yeniden biçimlenen endüstriyel yapılanma, küreselleşme, farklılaşan tüketim alışkanlıkları, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim ve yaşanan paradigmatik değişim yeni kentleşme biçiminin ortaya çıkmasındaki temel faktörlerdendir.

1980 öncesinde endüstrileşmenin etkisiyle kentleşme süreçlerini yaşayan yerleşmeler birer üretim makinesi iken, 1980'li yıllardan itibaren ortaya çıkan kentler arasında tüketim merkezleri ön plana çıkmıştır. Yaşanan gelişmeler “*kentleşme eşittir sanayileşme*” anlayışının sorgulanmasına ve kent alan yazınındaki kavramsallaştırmanın gözden geçirilmesine neden olmuştur (Kaygalak ve Işık, 2007, s. 26). Bu noktada Emekli (2018, s. 472) günümüz kentlerini tanımlayan temel öğelerin; sundukları hizmet, organizasyon, iletişim, haberleşme gibi imkanlar taşıması ile kentlerin üretim merkezi olma işlevinden sıyrıldığını ve sanayinin, kenti tanımlayan ana unsur olma özelliğini kaybettiğini savunmaktadır.

1980'li yıllarda uygulanan neoliberal politikalar kentlerin sosyo-ekonomik ve mekânsal evrimleri üzerinde oldukça etkili olmuştur. Kentleşmenin temel argümanı ve küresel ölçekte kentlerin mekânsal dağılışını belirleyen sanayi yapısı, artık yalnızca emek yoğun sanayi olmanın ötesine geçmiştir (Kaygalak ve Işık, 2007, s. 26). Bu dönemde, emek gücünün kentleşmesi (1950-1980) sona ermiş, ana unsuru sermaye olan bir kentleşme dönemine girilmiştir. Sermayeye kaynak aktarımının yoğun olduğu kentsel mekânlarda yaşanan dönüşüm, “*sermayenin kentleşmesi*” (Şengül, 2009) olarak da adlandırılmaktadır.

1980 sonrasında yeni ve farklı sektörel önceliklerin yanı sıra yeni mekânsal öncelikler de ön plana çıkmış, kentleşme biçimi değişime uğramış, kentleşmenin nedenleri, dinamiği, boyutları ve sonuçları yeni bir hâl almıştır. Nitekim modern çağın simgesi olan geleneksel

endüstri yapısı ve bu endüstri yapısına dayalı kentleşme modeli gün geçtikçe aşınmış ve alternatif ekonomik modeller ve yenedünya düzeni kentleşmenin de doğasını değiştirmiştir (Kaygalak ve Işık, 2007, s. 32). Neoliberalleşmeyle kent, hem sermayenin birikim noktası hâline gelmiş, hem de kriz durumunda yeni bir yapıyı çevrenin üretimi üzerinden pazarlanarak tüketilebilir bir metaya dönüştürülmüştür. Kapitalizmin dayattığı bu metalaşma biçimi ise tüketimin odağında yer alan kentleri ayrıcalıklı bir araştırma nesnesi hâline getirmiştir (Turut, 2018, s. 4). Çünkü küresel hareketler ve sermaye ile birçok kentin görünüşü değişmiştir (Emekli, 2018, s. 472). 1980 sonrasında ekonomide temel tercihlerin değişmesi (üretim ekonomisinden tüketim ekonomisine geçiş), dünyadaki değişimlere uyum sağlama çabaları, mekânda farklı dinamikleri ve öncelikleri ortaya çıkarmıştır. 1980'e kadar sanayi sektörüne önceliğini veren sermaye 1980'lerden itibaren turizm, finans, ticaret, inşaat vb. hizmetler sektörüne yönelmiştir. Bu bağlamda 1980 sonrası dönem sadece ekonomik politikaların farklılaştığı sürecin değil, aynı zamanda kentlerin yeni fonksiyonlar kazandığı bir dönem olarak da tanımlanabilir (Eraydın, 1992, s. 114).

Turizm-kent/kentleşme ilişkisini, turizmin başlangıç yıllarına kadar indirmek (Emekli, 2019, s. 195) mümkün olsa da, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan gelişmeler, özellikle de kentleşmenin hızla artmasıyla ilişkili olarak *insanların işten arta kalan boş zaman ve gelirlerinin artması, eğitim düzeyinin yükselmesi, ulaşımın gelişmesi, moda ve zevk gibi unsurlarda meydana gelen değişimler, ücretli izin ve yıllık tatil gibi gelişmelerin yaşanması* ilk olarak rekreasyon sonrasında ise turizm faaliyetlerinin ortaya çıkmasına neden olmuş, bu olguyla birlikte hem bir çok yeni yerleşme ortaya çıkmış ve hem de var olan yerleşmeler gelişmişlerdir (Özgüç, 1977, s. 144).

Turizm endüstrisinin son elli yılda hızlı büyümesinin bir takım önemli sonuçlara yol açtığı üzerinde sıkça durulan bir gerçektir (Gladstone, 1998, s. 3). Çeşitli alanlarda etkilerinin olduğu bilinen turizm faaliyetlerinin önemli bir etkisi de kentleşme üzerinedir (Işık ve Zoğal, 2017, s. 91). Zira turizmin gelişmeye başlaması, mevcut yerleşim yerinde değişikliklere neden olmakta ve buraya yeni özellikler kazandırmaktadır (Emekli, 1998, s. 8). Turizm giderek dünyanın en büyük endüstrisi hâline gelirken, aynı zamanda yeni kentleşme modeliyle de yakından ilişkili olmuştur (Wang, Liu ve Hou, 2017, s. 1094). Bu açıdan değerlendirildiğinde çok sayıda endüstriye etkisi olan turizmin, yeni kentleşmenin sıcak bir büyüme noktası hâline geldiği görülür (Tao, Liu, Zhu, Li ve Wang, 2015, s. 536). Bir diğer ifadeyle turizmin çoğaltıcı

etkisiyle, özellikle turizm potansiyeli yüksek kıyı sayfiyelerinin, çok kısa bir süre içerisinde yeni çekim noktası hâline gelerek kentleşmeye maruz kaldığı söylenebilir.

Kent-kentleşme kavramları ile turizm olgusu birbirini tetikleyen ve dönüştüren bir sürece sahiptir (Öztürk, 2009, s. 1). Nitekim kentlerin sahip olduğu potansiyeller turizme kaynak oluştururken, turizm de kentleşmeye neden olmaktadır. Emekli'ye göre (1998, s. 52) turizm, kentleşmenin hem bir ürünü hem de bir geliştiricisidir. Ayrıca, kentsel fonksiyonların (Akengin ve Dinç, 2020a, s. 200) en önemli bileşenlerindendir. Çok boyutlu ve dinamik bir kavram olan kentleşme üzerinde son dönemde turizmin etkili olduğu düşünülmüş (Emekli, 1998, s. 272), turizm, kentleşme modelleri içerisinde değerlendirilmeye başlamış (Işık, 2005, s. 58) bu modeller içerisinde turizm ve hizmetler sektörünün giderek ağırlık kazanmaya başladığı görülmüştür (Emekli, 2019, s. 193).

Turizmin gelişmesiyle birlikte nüfus artışı, nüfusun yapısal özelliklerinin değişmesi, mevsimlik nüfus hareketleri gibi demografik etkiler ile altyapı ve üstyapı ihtiyacını karşılamaya yönelik mekânsal büyüme meydana gelir. Bu açıdan değerlendirildiğinde turizm öncelikle nüfus yapısını etkilemekte, nüfusun cinsiyet ve yaş gruplarını değiştirmekte, yeni iş türlerini ortaya çıkarıp dışarıya göçü önlemekte, ancak dışarıdan nüfus gelmesini hızlandırmakta ve yerleşik nüfus miktarını artırmaktadır. Ayrıca turizm; aile büyüklüğü, değer yargıları ve kültürel unsurlar gibi toplumsal dinamikleri farklılaştırarak onların şekillenmesinde rol oynayabilmektedir (Emekli, 1998, s. 39). Bu süreç bir bütün olarak göz önünde bulundurulduğunda turizmle beraber kentleşme dinamiklerinin gerçekleşmeye başladığı görülmektedir. Dolayısıyla artık turizm, kentleşme sürecinin oluşmasında önemli desteği sağlayan sektörlerden birisi durumundadır (Sezer, 2011, s. 607).

1.1. Araştırmanın Amacı, Hipotezi ve Araştırma Soruları

Türkiye'nin 1950'den günümüze kentleşme süreci incelendiğinde, kentleşmenin mekânsal dağılım, zamansal süreç, neden ve dinamiklerinde önemli değişimler yaşandığı gözlenir. 1980 sonrası dönem ise Türkiye'de yeni bir kentleşme evresini tanımlamaktadır. Bu dönemde benimsenen politikalar sonucu sermaye kentlere yeni işlevler yüklemiş hem iç göç hem de dış göçlerde başta ülkenin uluslararası turizm merkezleri olmak üzere yeni çekim merkezleri kendini göstermiş, böylece bölgesel eşitsizlikler artmıştır. Bu sebeple söz konusu dönemde ortaya çıkan çekim odaklarının yanında yeni kentleşme modelleri de gündeme

gelmiştir. **Kuşadası kenti de bu ifadelerle örnek teşkil edecek şekilde, yeni bir kentleşme modeli olarak turizm kentleşmesi süreciyle beraber gelişen yeni odak noktalarındandır** hipotezi üzerine kurgulanan araştırmaya şu problemden yola çıkarak başlanılmıştır:

Kentleşme literatüründe, turizmin dünyadaki en hızlı büyüyen sektörlerden biri olması ve yerleşmelerin büyüüp gelişmelerine olan etkisi göz önünde bulundurulduğunda; **turizm kentleşmesinin** tam anlamıyla incelenmediği, turizm odaklı kentleşmeyi belirleyen ölçütlerin belirlenmediği görülmüştür. Kanaatimizce bu durum ele alınması gereken önemli bir **araştırma problemidir**. Dolayısıyla, tez çalışmasının konusu, kapsamı ve alanı belirlenirken bu durum göz önünde bulundurulmuştur. Buradan yola çıkarak araştırmanın ana hipotezi çerçevesinde geliştirilen alt hipotezler ve araştırmaya yön veren diğer araştırma soruları Tablo 1’deki gibidir:

Tablo 1: Alt Hipotezler ve Diğer Araştırma Soruları

	İlgili bölüm/parametre
Alt hipotezler	Kuşadası'ndaki kentleşme olgusunun nedenleri, süreçleri, dinamikleri vb. özellikleriyle, diğer kentleşme modelleriyle gelişen kentlerden farklılıkları bulunur.
	Parametrelerin tamamı
	Kuşadası kentinin özgün bir morfolojik yapısı bulunur.
	P ₁ . Mekânsal Farklılık
Araştırma soruları	Kuşadası, kent içi arazi kullanışı bakımından bir turizm kentinin özelliklerini yansıtır.
	P ₄ . Yabancı nüfus etkinliği
	Kuşadası kentinde etkin bir yabancı nüfus grubu mevcuttur.
	Turizm kentleşmesi kavramsal olarak neyi ifade ediyor?
	Kavramsal ve kuramsal çerçeve
	Turizm kentleşmesi ve kent turizmi arasındaki farklar nelerdir?
	Kuşadası örneğinde turizm-kentleşme ilişkisi turizm fonksiyonuna ait göstergeler ile açıklanabilir mi?
	P ₅ . Turistik göstergeler
	Turizm, Kuşadası'nın kentleşmesini nasıl şekillendirmiştir?
	Parametrelerin tamamı
	Kuşadası'nda kentsel genişleme ne hızda, hangi sahalarda ve dönemde gerçekleşmiştir?
	P ₁ . Mekânsal Farklılık
	Turizm, Kuşadası'nın nüfusu gelişimini ve iç göç yapısını etkilemiş midir?
	P ₂ . Farklı nüfus ve iç göç yapısı
	Turizm, Kuşadası'ndaki işgücü üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?
	P ₃ . İşgücünün hızlı büyümesi ve yapısal değişimi ile ekonomik faaliyet kollarındaki özgün yapı
Kent ve turizm aktörlerinin Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesine ilişkin düşünceleri nelerdir?	
5. bölüm (Turizm kentleşmesini nitel veriler üzerinden okumak)	

Öte yandan tez çalışmamızda, daha önce hazırlanan literatürün (Mullins 1991; Işık ve Zoğal 2017; Akengin ve Dinç 2020a) ortaya koyduğu turizm kentleşmesinin parametrelerinden yararlanılarak yeni parametreler geliştirilmiş, bu parametreler ile Kuşadası örneğinde turizm kentleşmesinin dinamikleri, yapısı, özellikleri, boyutları, nedenleri ve sonuçlarının incelenmesi amaçlanmıştır (Tablo 2). Bu çerçevede yeni ve farklı¹ bir kentleşme modeli olarak ortaya çıkan turizm kentleşmesi modelini, **turizmin kentleşme süreçlerine yön verdiği Kuşadası kentinde incelemek**, tezin genel amaçları arasındadır. Bu noktada turizmin; **kentteki mekânsal farklılığı nasıl oluşturduğunu ortaya çıkarmak, nüfus artışlarında ve iç göç oranlarında oynadığı rolü belirlemek, işgücünün artışına, yapısal değişimine ve mevsimlik karakterine etkilerini ortaya koymak, yabancı nüfusun etkinliğindeki yerini tespit edebilmek** çalışmamızın özel amaçları arasında sayılabilir.

¹ Coğrafya çeşitli ölçeklerdeki bir mekânı diğerlerinden farklı kılan özellikleri ele aldığı için (Kervankıran ve Bağmancı, 2021, s. 265), tez çalışmamızda Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesinin sahip oldukları farklılıklar zaman zaman çevresindeki önemli kentlerle karşılaştırmaları yapılarak vurgulanmıştır.

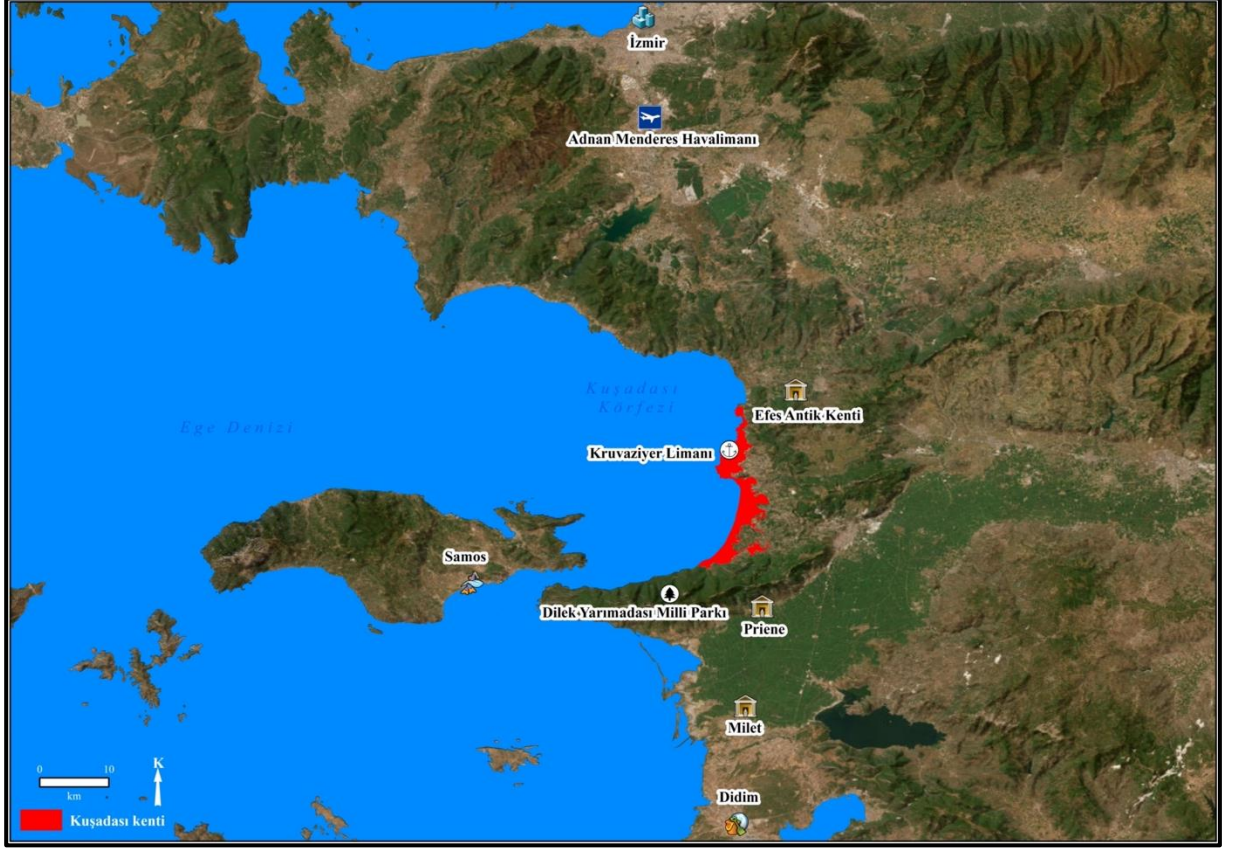
Tablo 2: Tez Çalışmasında Kuşadası Örneğinde İncelenen Turizm Kentleşmesi Parametreleri

No	Parametre	Alt göstergeler
P1.	Mekânsal Farklılık	a) Mekânsal gelişim farklılığı b) Morfolojik farklılık c) Arazi kullanım farklılığı
P2.	Farklı nüfus ve iç göç yapısı	a) Farklı nüfus yapısı: 1980 sonrası dönemde meydana gelen hızlı nüfus artışı b) Farklı iç göç yapısı: 1980 sonrası dönemde görülen yüksek iç göç
P3.	İş gücünün hızlı büyümesi ve yapısal değişimi ile ekonomik faaliyet kollarındaki özgün yapı	a) İşgücünün hızlı büyümesi b) Ekonomik faaliyet kollarındaki uzmanlaşma c) Ekonomik faaliyet kollarındaki çeşitlilik d) Kadınların finansal bağımsızlığı e) İstihdamın mevsimlik olma durumu
P4.	Yabancı nüfus etkinliği	a) Yabancı göçü ve yabancı nüfus oranı b) Yabancı nüfusun mülk edinimi c) Yabancı evlilikleri d) Yabancıların eğitimi
P5.	Turistik göstergeler	a) Tesis, konaklama ve geceleme sayıları b) Yat limanlarına gelen yabancı ve Türk yat sayıları c) Kruvaziyer turizmine yönelik göstergeler d) Seyahat acentesi sayısı e) Plaj sayısı f) Turist fonksiyon indisine yönelik göstergeler g) Yük kapasitesi h) Paylaşım konutları

1.2. Araştırma Alanının Belirlenmesi

Kuşadası, ülkemizin deniz-kum-güneş turizmine açılan ilk merkezlerinden biridir. Sahip olduğu çok sayıda çekicilikle birlikte başta deniz-kum-güneş ve kruvaziyer turizmi olmak üzere farklı turizm çeşitlerine ev sahipliği yapar. Ayrıca Efes Antik Kenti gibi UNESCO dünya

miras listesinde yer alan destinasyonlara yakınlığı ile inanç turizmi ve kültürel turizm açısından da elverişli bir konumdadır. Kuşadası, söz konusu avantajlı konumunun etkisiyle ülkemizde deniz-kum-güneş ve kültürel turizmin bütünleştiği önemli noktalardan biridir (Şekil 1).

Şekil 1: Kuşadası'nın Göreceli Konumu

Kuşadası 1970'li yıllarda Bakanlıklararası Turizm Koordinasyon Kurulu Kararı ile “birinci derecede önemli turistik merkez”, Turizm planlama kurulunca da “turistik pilot bölge” olarak belirlenmiştir (Emekli, 2001, s. 53). Ayrıca Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından 1969 yılında Balıkesir-Antalya kıyı bandında 3 km derinliğindeki alanın “turistik gelişme bölgesi” olarak ilan edilmesiyle Kuşadası, izleyen yıllarda ülkemizdeki kıyı turizminin en büyük merkezlerinden biri olmuştur (Doğaner, 2001, s. 11). Öte yandan Kuşadası, Doğaner’in de ifade ettiği üzere ülkemizde turizmin gelişimiyle beraber kentleşen yerleşmeler arasında yer almaktadır:

“Turizm seyrek nüfuslu köyler ve köylülerin dağınık mahallelerinin yer aldığı, özellikle Ege Denizi güneyi ve Batı Akdeniz kıyılarında, yerleşim birimlerinde, vadi tabanları, kıyı ovaları, yamaçlar, tarım ve orman alanlarında konaklama tesisleri (otel, motel, pansiyon, ikinci konut), diğer hizmet üniteleri (ağırlama, eğlence) ve ulaştırma tesisleri (karayolu, liman, yat limanı, yat yanaşma yeri, havaalanı) yapımıyla mekânsal değişime neden olmuştur. Bu değişim kırsal bir mekânın kendi doğal gelişme sürecinden farklı olarak, sivil mimari örnekleri dışında yapılan konut ve tesislerle artık tarihsel kimlik taşımayan yerleşim birimleri, yoğun turizm sezonuna göre planlanan karayollarıyla, bulunduğu ortama yapay mekanlar ortaya çıkarmıştır. Turizm öncelikle kıyıda idari merkez olan, kırsal yapısını koruyan yerleşim birimlerinde, kentsel gelişmelere neden olmaktadır. **Kuşadası**, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Side, Alanya kıyı turizmine açılan ilk yerleşim birimleri olarak kentsel gelişme göstermiştir.” (2001, s. 25).

Ülkemiz ölçeğinde turizm kentleşmesinden bahsedilmesi gerekirse öncelikle on uluslararası turizm merkezi² başta olmak üzere özellikle deniz-kum-güneş turizmiyle birlikte gelişen yerleşmeler incelenebilir. Nitekim **Alanya** örneğini Kocakuşak (1993) ve Muradov (2006), **Antalya** örneğini Öztürk (2009), Akış (2011), Pekpak (2012), Işık ve Zoğal (2017)³, Yazar (2017) ve Kapan (2018a), **Ayvalık** örneğini Timor (2004), **Bodrum** örneğini Bozyer (2008) ve Öncü (2019), **Çeşme** örneğini Kesici (2016), **Didim** örneğini Sezer (2011), **Foça** örneğini Emekli (1994) ve Özüpekçe (2008), **Manavgat** örneğini ise Sabancı (2016) ve Akengin ve Dinç (2020a) incelemiştir. Ayrıca *Kuşadası ve turizm* odağında literatürde çok sayıda çalışma mevcuttur. İlgili literatürün değerlendirildiği bölümde söz konusu çalışmalara değinilmiştir. Bunların yanında araştırma alanının belirlenmesinde dikkate alınan bazı ölçütler de bulunmaktadır: **turist sayısı-kent nüfusunun birbirine oranı, kent ölçeği** (orta ölçekli bir kent olması), **sanayi, ticaret, eğitim gibi turizmin etkilerini gölgeleyecek fonksiyonların baskın olmaması**. Bu ölçütler dikkate alınarak seçenekler azaltılmıştır.

1.3. Araştırma Alanının Yeri, Sınırları ve Başlıca Özellikleri

Aydın iline bağlı olan Kuşadası ülkemizin en önemli uluslararası turizm merkezlerinden biridir. Konum olarak Ege Bölgesinin batı kısmındaki Ege Denizi kıyısında, adını verdiği körfezin kenarında bulunur. Kent, ilçenin idari merkezini oluşturmaktadır. Kuşadası ilçesi ise

² Bu turizm merkezleri; Çeşme-Kuşadası-Didim-Bodrum-Marmaris-Fethiye-Kemer-Antalya-Manavgat-Alanya’dır (Mutluer & Südaş 2008, s. 53).

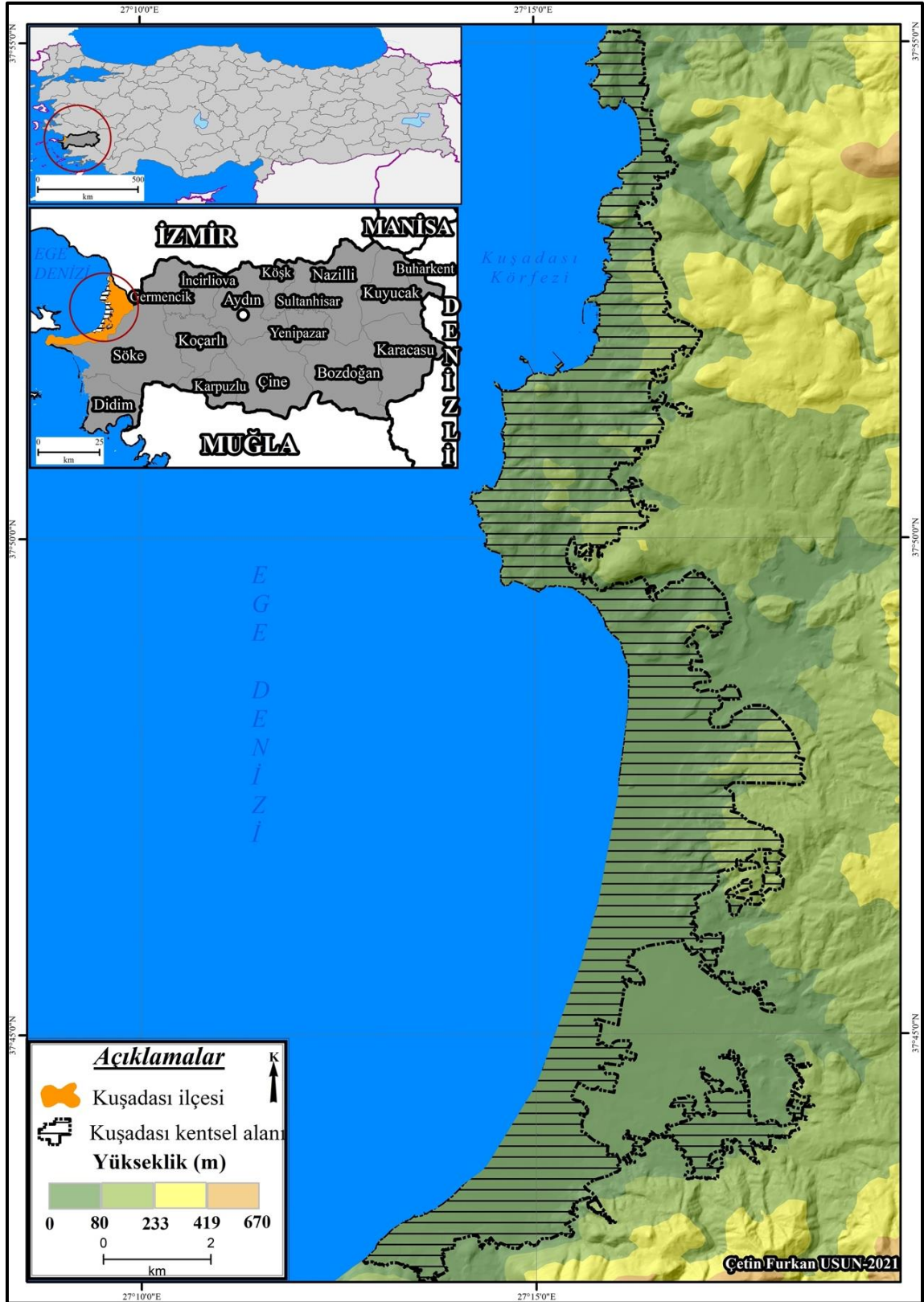
³ Işık & Zoğal (2017)’in yapmış oldukları çalışma turizm kentleşmesini kavramsal olarak ele alıp ve parametreler üzerinden Antalya örneğinde değerlendirdiği için bizim açımızdan kıymetlidir. Tez çalışmamızda ilgili çalışmadan azami ölçüde faydalanılmıştır.

kuzeyden Selçuk, doğudan ve güneyden Germencik ve Söke ilçeleriyle komşudur. İlçenin batısında Ege denizi bulunmaktadır. Kuşadası'nın Aydın il merkezine uzaklığı 71 km, İzmir il merkezine uzaklığı ise 95 km'dir. (Şekil 2).

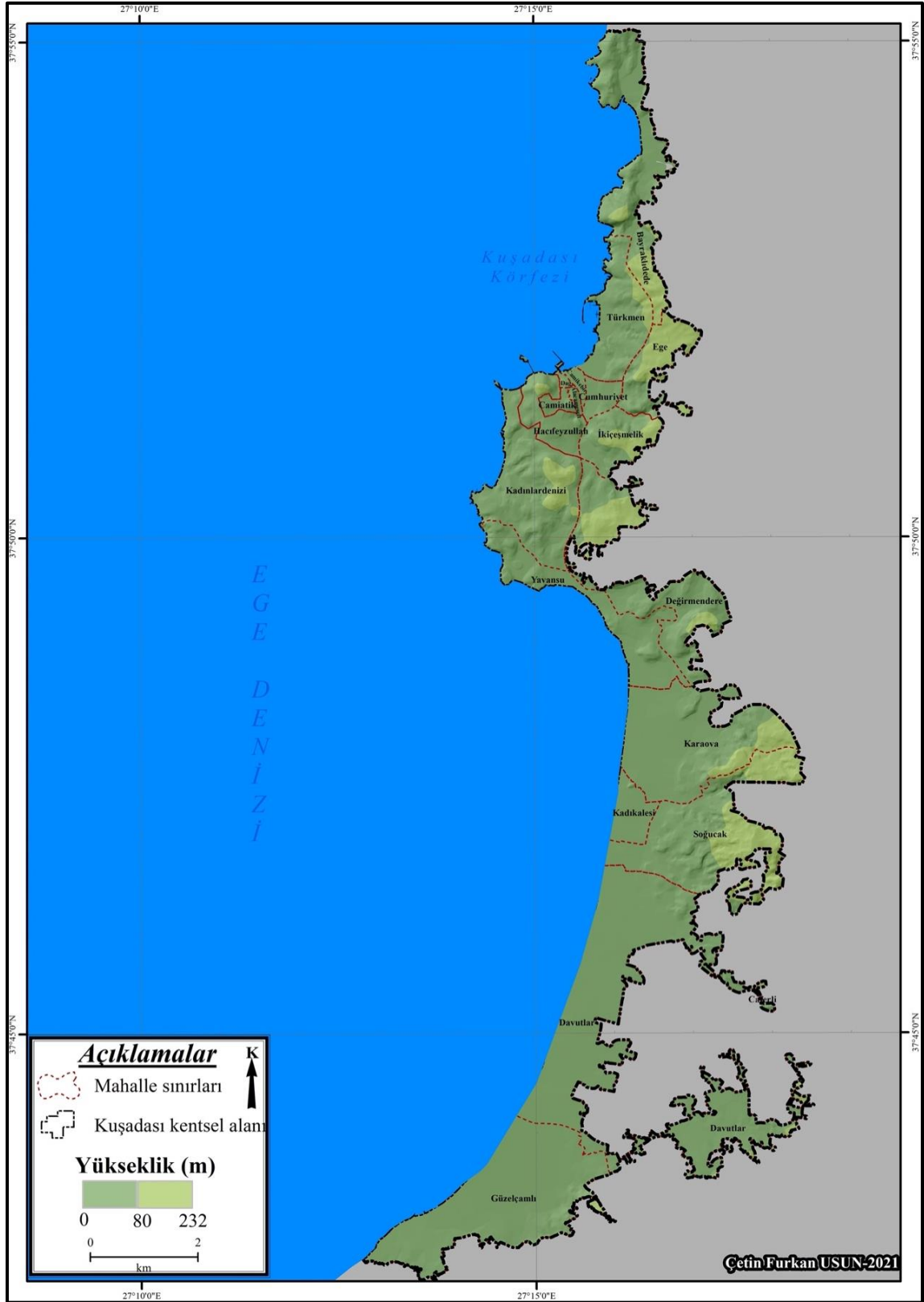
Tez çalışmamızda Kuşadası kenti araştırma alanı olarak ele alınmıştır. Peki bu kent alanı neresidir ve sınırları nasıl belirlenmiştir? Öncelikle kent coğrafyası araştırmalarında, kent-kır alanlarını kesin sınırlarla belirlemenin zor olmasının yanında eleştirel yanlarının da olduğunu belirtmek gerekir. Bu durumun temel sebeplerinden biri özellikle günümüzde çok çeşitli sebeplerle büyüyen gelişen yerleşmelerin özgün yapılarıdır. Farklı bir sebep de Uğur ve Aliagaoglu'nun (2018, s. 1) ifade ettiği üzere kentlerde görülen bir takım karakteristik özelliklerin artık kırsal alanlarda da yaygınlaşmaya başlamasıdır. Bununla beraber kentlerin formları ve sınırları olan yerleşmeler olduğu ve kırsal alanların bu yerleşmenin dışında kaldığı bilinmektedir (Dinç, 2020, s. 24).

Kent merkezinden çevreye doğru topografya uygun olduğu sürece banliyölerin gelişim göstermesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Aynı birer yerleşme öbeği olarak gelişen bu banliyöler, zamanla mekânsal olarak kent ile bütünleşir. Nitekim Kuşadası kentsel alanı belirlenirken de bu durum göz önünde bulundurulmuş, bugün kent ile mekânsal açıdan bütünleşen alanlar araştırma alanı sınırlarına (kent sınırlarına) dâhil edilmiş, nihayetinde çalışmada Kuşadası Belediye sınırları ile mekânsal açıdan bütünlük arz eden alanlar ele alınmıştır.

Çalışmanın araştırma alanı belirlenirken; Kuşadası Belediyesinden elde edilen 1/1.000 ölçekli imar planı haritaları, mahalle sınırları haritaları, Harita Genel Müdürlüğü (HGM) tarafından hazırlanan 1/25.000 ölçekli topografya paftaları (M18a2-M18b1-M18a3-M18a4-M18d2-M18c1) ve güncel uydu görüntülerinden yararlanılmıştır. Böylelikle araştırma alanı coğrafi bakış açısıyla, mekânsal bütünlüğün sınırları takip edilerek çizilmiştir. Belirlenen Kuşadası kent alanı içerisinde, ilçe genelinde bulunan yirmi iki mahalleden on dokuzu yer alır. Bu minvalde araştırma alanı (Kuşadası kentsel alanı) kuzeydeki Bayraklıdede mahallesinden güneydeki Dilek Yarımadası Büyük Menderes Milli Parkı'na kadar uzanır. Kentin doğusunda bulunan Soğucak ve Caferli mahallelerinin kent ile fiziksel bütünlük sağlayan kısımları araştırma alanına dâhil edilmiştir (Şekil 3).

Şekil 2: Araştırma Alanı

Şekil 3: Kuşadası Mahalle Sınırları Haritası

1.4. Araştırma Konusu ve Alanıyla İlgili Literatürün Değerlendirilmesi

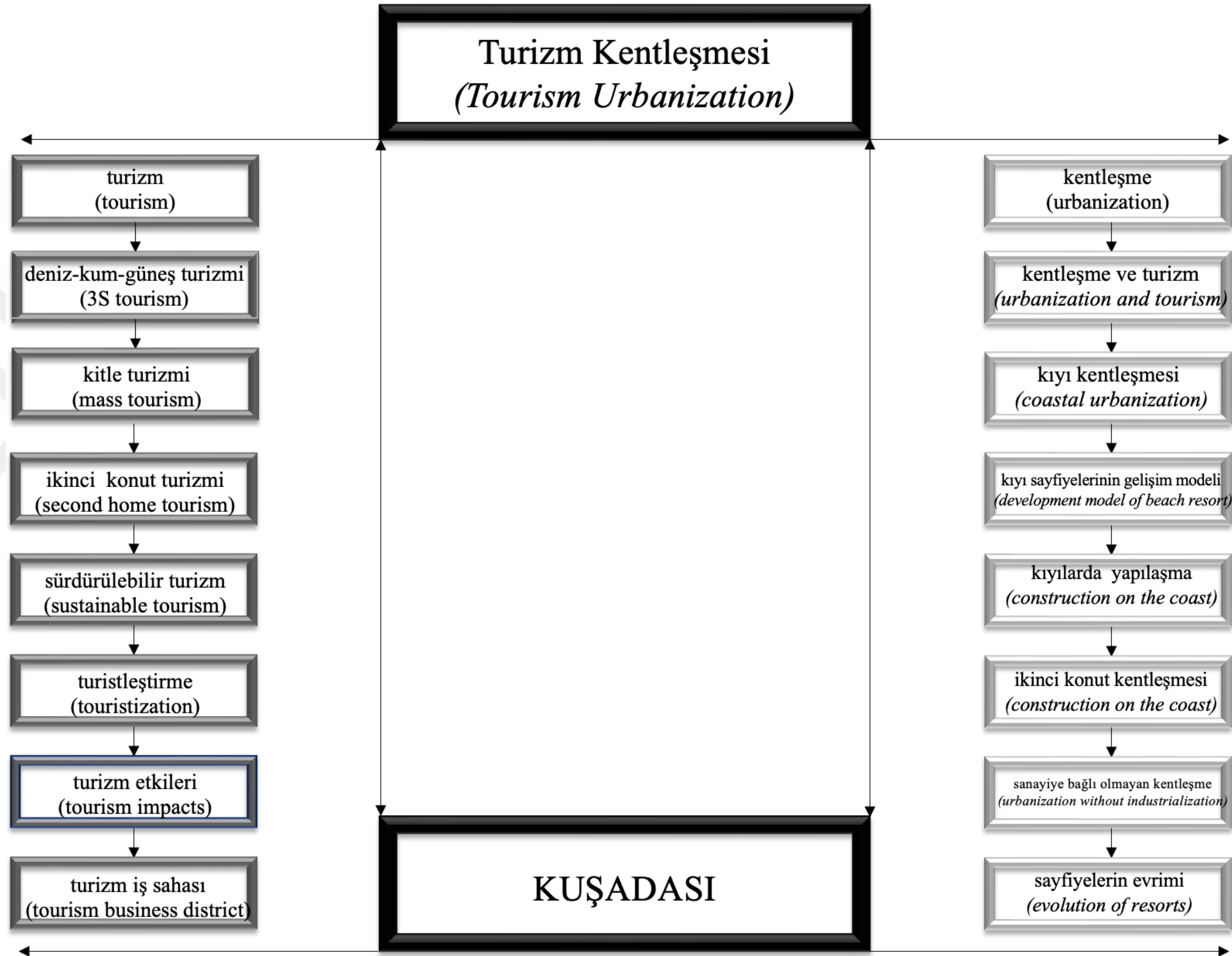
Literatür taraması konunun çalışılmaya değer olup olmadığını belirlemeye yardım eden önemli ölçütlerdendir (Creswell, 2017, s. 25). Dolayısıyla her bilimsel çalışmanın değişmez kuralı olan literatür taraması, çalışmamızın öneri safhasında başlamış ve güncel araştırmaların takip edilebilmesi amacıyla çalışma süresince devam etmiştir. Yapılan hazırlıklarla bu tez çalışmasının literatüre katkısının hangi boyutta olacağı değerlendirilmiştir.

Odak noktası turizm kentleşmesi olan bu tez çalışmasının iki önemli ayağı bulunmaktadır: **kentleşme** ve **turizm**. Dolayısıyla tez çalışma sürecinde gerçekleştirilen literatür haritası⁴ bu minvalde çizilmiştir (Şekil 4). Araştırma konusu (turizm kentleşmesi) ve alanı (Kuşadası) ile ilgili literatür değerlendirilirken tez çalışmamızın mevcut literatüre hangi açılardan katkı sağlayacağını vurgulayabilmek amacıyla, incelenen literatür sınıflandırılmıştır.

1.4.1. Araştırma Konusuyla İlgili Literatürün Değerlendirilmesi

Mevcut literatürde doğrudan turizm kentleşmesine odaklanan çalışmaların sayıları oldukça sınırlıdır. Bununla beraber, turizmin çeşitli etkilerini konu edinen güçlü bir literatür bulunmaktadır. Turizmin etkilerini ele alan çalışmalar incelendiğinde, konunun özellikle 1990 sonrasında araştırmacıların dikkatlerini çektiğini söyleyebilmek mümkündür. Bunun en önemli nedeni, özellikle 1980'li yıllarda benimsenen politikalarla birlikte turizmde bir patlama yaşanmasıdır. Söz konusu durumun çeşitli açılardan somut yansımaları ise yaklaşık on yıl sonra görülmeye başlamış ve çeşitli disiplinlerdeki araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

⁴ Literatür haritası, yapılan çalışmanın literatüre ne şekilde katkı yapacağını ve literatürdeki yerini gösteren, konu ile ilgili literatür gruplarının görsel bir şeklidir. Literatür haritasının, literatürün baştan aşağıya sunulduğu hiyerarşik bir yapısı vardır. Hiyerarşinin en üstündeki kutuda, temel konuya yer verilir. Temel konu, alt konulara ve alt-alt konulara doğru sıralanır (Creswell, 2017, s. 32-37).

Şekil 4: Çalışmada Kullanılan Literatür Haritası

1.4.1.1. Turizmin Çeşitli Etkilerini Konu Edinen Ulusal Literatür

1.4.1.1.1. Ulusal Literatürde Turizmin Mekânsal Etkilerini Ele Alan Çalışmalar

Bozyer (2008) doktora tez çalışmasında, turizmin gelişimiyle birlikte dönüşen Bodrum'un kentsel yapısını incelemiştir. Çalışmada geçmişte bir sahil beldesi olan Bodrum'un, özellikle 1980'li yıllardan sonra turizmin etkisiyle yeni bir kentsel form özelliği kazanması; aldığı göç, nüfus yapısı, ekonomik yapılanma ve hizmetler, konut yapısı, sosyo-kültürel faaliyetler açısından değerlendirilmiştir. Tez çalışmasında Bodrum'un turizm kenti olarak tanımlanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bodrum özelinde turizmin etkisiyle oluşan kent dokusunun hangi açılardan diğer kentlerden farklılaştığı vurgulanmıştır.

Öztürk (2009) turizm sektörünün kentleşmeye neden olan sürecini Lara-Kundu turizm bölgesinde araştırmıştır. Bu yüksek lisans tezinde nicel veri toplama yöntemi benimsenmiştir. Çalışmada turizmin kentlerde yarattığı en belirgin değişimler; turizm yörelerinin gelişmesi ve değişmesi, kentlerde altyapı ve turistik üstyapıların gelişmesi ve ikinci konut gelişimi olmak üzere üç ana tipte incelenmiştir.

Pekpak (2012) uzmanlık tezinde, turizmin gelişim süreci ile kıyı alanları etkileşimi, kıyı turizminin ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri ile turizmin mekânsal gelişimini araştırmıştır. Çalışmanın dikkat çekici yönü Lara örneğiyle turizm planlamasına yönelik önerilerde bulunmasıdır.

Südaş (2014) Türkiye'deki Ege ve Akdeniz kıyılarına gelen turistlerin, zamanla buradaki turizm kentlerine yerleşmelerini konu edinmiştir. Çalışmada turizm merkezlerinde göçle değişen kültürel ortam, göçmenlerin mekânsal etkileri gibi konular vurgulanmıştır. Çalışma göçle gelen nüfus grubunun yarattığı mekânsal ve kültürel değişim ve dönüşümlere odaklanması bakımından dikkate değerdir.

1.4.1.1.2. Ulusal Literatürde Turizmin Kentleşmeye Etkilerini Ele Alan Çalışmalar

Kocakuşak (1993) doktora tezinde, 1970'li yıllara kadar büyük ölçüde tarıma bağlı olan Alanya ekonomisinin ve bu ekonomiye göre şekillenen kent yapısının, 1970'lerden sonra turizmin etkisiyle değişimini incelemiştir. Çalışmada Alanya'daki kentleşme ve turizm etkileşimleri fiziki coğrafya temellerine dayandırılarak araştırılmıştır. Ayrıca turizmin etkisiyle

hızlı gelişen kentleşmenin yarattığı bazı problemler ve bu problemlere çözüm önerileri ortaya konmuştur.

Güenal (2001) Kadriye'nin Serik ilçesinin bir köyü iken, turizmin etkisiyle birlikte gelişmesini, nüfus ve yerleşme yapısının yanında ekonomik açıdan da dönüşümünü incelemiştir. Kadriye, bugün turistik tüketime yönelik bir alışveriş merkezi olmasının yanında, ulaştırma, konaklama ve eğlence olanaklarıyla da güneydeki turizm merkezlerine hizmet edilecek şekilde gelişen bir yerleşme özelliği kazandığı için, turizmin yerleşmelerin gelişimi üzerindeki etkilerini görebilmek adına önemli bir örnektir.

Dökmeci ve Terzi (2003) hazırlamış oldukları çalışmalarında 1970 yılından sonra postmodernizm ile birlikte değişen tüketim hareketlerinin bir şehirselleşmeye neden olduğunu ve postmodern dönemle birlikte bu şehirleşme hareketlerinin turizmin geliştiği bölgelerde kendini daha fazla hissettirdiğini vurgulamışlardır. Çalışmada ifade edilen şehirleşme hareketlerinin gözlemlendiği turizm şehirlerinin özellikleri ortaya konmuştur. Ayrıca çalışmada yeni şehir formu gelişiminin doğal ve fiziki yapı arasında bir denge kurması gerektiği üzerinde durulmuştur. Turizm ve şehirleşme ilişkisi Antalya örneğinden yola çıkılarak değerlendirilmiştir.

Timor (2004) turizm tarafından yaratılan değer neticesinde kıyılarda yer alan sayfiye yerleşmelerinin gelişim sürecini Ayvalık örneğinde incelemiştir. Çalışmada ilk olarak yerleşmenin geçmişten günümüze genel özelliklerine ve turizmin gelişmesi açısından temel unsurları oluşturan başlıca arz kaynaklarına yer verilmiştir. Ardından “*kıyı sayfiyelerinin gelişim modelleri*” açısından değişik aşamalarındaki durumu, turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin etkileri üzerinde durulmuştur.

Işık (2005) Türkiye’de 1950’li yıllarda başlayan ve sonrasında hız kazanan kentleşme hareketleri ve bunların temel sebepleri üzerinde durmuştur. Çalışmada Türkiye’deki kentleşme hareketlerinin belli başlı nedenlerinden hareketle üç model geliştirmiştir. Bu modellerden her biri Türkiye’de kentleşme hareketlerine yol açan faktörleri belirli zaman dilimleri içerisinde irdelemektedir. Bu zaman aralıklarından ilki 1923-1950 dönemi, ikincisi 1950-1980 dönemi, sonuncusu ise 1980 sonrası dönemdir. Çalışmanın bulgularına göre kırdan kentlere yaşanan göçler, sanayi faaliyetlerinin belirli merkezlerde gelişmesi, 1980’lerden sonra turizmin gelişmeye başlaması ve doğu bölgelerinde terör olaylarının yoğunluk kazanması Türkiye’de kentleşme hareketlerini hızlandıran belli başlı olaylardır.

Muradov (2006) Alanya kentinde son dönemde hızlı şekilde artış gösteren turizm faaliyetleri ile kentleşme süreci arasında ilişkiyi incelemiştir. Bir yüksek lisans tezi olan bu çalışmanın ilk bölümünde turizm ve kentleşme ile ilgili kavramlar, kentleşmeyi etkileyen faktörler ve turizmin çevreye olan etkileri verilmiştir. İkinci bölümde ise Alanya'nın tarihsel, sosyal ve ekonomik yapısı ile Alanya'da turizme bağlı kentleşme değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise alan araştırılması olarak Alanya kentinde 1000:1 oranı kullanılarak 140 kişiye anket uygulanmıştır. Nicel verilerden elde edilen sonuçlar Alanya kentinin gelişimini; turizm sektörü ile kent planlama sistemini uyum içerisinde, ekolojik dengeleri de koruyarak sağlaması gerektiğini ortaya koymuştur.

Akış (2011) Antalya'da turizmin kente olan etkilerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın bulgularına göre turizmle birlikte gelişen Antalya'da kentsel alan kullanım problemi, trafik problemi ve halkın ihtiyacı olan kentsel alanların eksikliği olmak üzere üç temel sorun tespit edilmiş ve bunlara çözüm önerileri getirilmiştir.

Kapluhan (2014a) Alanya'daki turizm odaklı kentleşme sürecini değerlendirmiştir. Çalışmada Alanya'daki kentleşme sürecinin, kentteki turizm faaliyetleriyle beraber gelişme gösterdiği belirtilmiştir. Bu durumu incelerken arazi kullanım durumunun değişimi, nüfusun artışı gibi ölçütler kullanılmıştır. Ayrıca Alanya'nın kentleşme sürecinde yaşadığı sorunlar üzerinde durulmuş, bu sorunların kaynakları irdelenmiştir. Sorunlara çözüm önerileri olarak ise turizm sezonunun 12 aya yayılması, turizmin çeşitlendirilmesi gibi önerilerde bulunulmuştur.

Kapluhan (2014b) Türkiye'de 1980'li yıllardan itibaren kentleşmeye yön veren başka bir olgunun ortaya çıkmasını, turizm ile birlikte turizm potansiyeline sahip yerleşmelerin hızlı bir kentleşme sürecine girmelerini Milas örneğinde incelemiştir. Çalışmanın amacı, Türkiye'deki turizm kentleşmesi görülen yerlerden farklı yapıya sahip Milas'ta kentleşmeyi tarihsel süreçte incelemek, farklılıkları ortaya koymak ve bu farklılıkların nedenlerini tespit etmektir.

Sabancı (2016) Manavgat'ın 1980 öncesinde bir tarım kenti iken, 1982 yılındaki Turizm Teşvik Kanunuyla beraber hızlı bir kentleşme sürecine girmesini incelemiştir. Çalışmada Manavgat'taki kentleşme süreci, hızlı bir göç ve nüfus artışıyla beraber tarım ve ormanlık alanların yerleşmeye açılmasına dayandırılmıştır.

Kapan (2018a) doktora tezinde, Antalya'daki kentsel gelişme üzerinde turizm faaliyetlerinin etkilerini incelemiştir. Çalışmada Antalya kentinin sınırı olarak beş merkez ilçe

(Muratpaşa, Kepez, Konyaaltı, Aksu ve Döşemealtı) seçilmiş ve elde edilen tüm veriler bu beş ilçeye göre işlenmiştir. Tez çalışmasında Antalya ile yurtdışındaki önemli turizm merkezlerinin turizm gelişme eğrileri ve modellemeleri karşılaştırılarak Antalya kentinin turizm gelişim modellemesi yapılmıştır. Sonuç olarak Özgüç (2017)'ün de değindiği; Butler (1980), Young (1983) ve Smith (1991)'in modellerinden faydalanılarak Antalya'nın bir turizm kenti olarak gelişimi dört aşamada ele alınmıştır: Birinci Dönem (1920-1959); İkinci Dönem (1960-1979); Üçüncü Dönem (1980-1999); Dördüncü Dönem (2000-2016).

Öncü (2019) Türkiye'nin önemli uluslararası turizm merkezlerinden Bodrum'daki turizm faaliyetlerinin şehirleşmeye olan etkisini ve ortaya çıkardığı sorunları ele almıştır. Çalışmada 1960'lı yıllara kadar kırsal bir karakter taşıyan yerleşmenin, kitle turizmin etkisiyle yaşadığı değişimler yaşadığı tartışılmış, ayrıca turizmin sosyal hayata etkisi ve beraberinde getirdiği sorunlar incelenmiştir.

Akengin ve Dinç (2020a) Manavgat özelinde turizm sektörünün kentleşmeye etkilerini değerlendirmişlerdir. Yazarların temel amacı Manavgat'taki turizm sektörünün kentleşmeye etkilerini farklı açılardan ortaya koymaktır. Söz konusu amaca uygun olarak çeşitli kurumlardan elde edilen ikincil veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Çalışmada zamansal olarak istatistiksel değerlerin belirgin değişim gösterdiği kırılma dönemlerinin turizmle ilişkisi kurularak turizmin şehirleşmeye etkileri ortaya konmuştur.

Gülcü (2020) çalışmasında, 1980 sonrasında Antalya'nın kentleşmesinde turizmin etkisini ele almayı amaçlamıştır. Çalışmada Mullins'in ortaya koyduğu turizm kentleşmesi modeline Antalya'nın tam olarak uyduğu ifade edilmektedir. Fakat söz konusu modeli ortaya çıkaran parametrelere ve bunlara yönelik verilere ilgili çalışmada yer verilmemiştir. Tez çalışmamızda Mullins'in ortaya koyduğu turizm kentleşmesi modelinden yola çıkılmış, bununla beraber söz konusu modeli ortaya çıkaran parametreler, yenileri de eklenerek, detaylı şekilde ele alınmıştır.

1.4.1.1.3. Ulusal Literatürde Turizmin Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Etkilerini Ele Alan Çalışmalar

Emekli (1998) doktora tez çalışmasında, Bergama'da turizmin gelişmesi ve bunda rol oynayan faktörler ile turizmin sosyo-ekonomik etkilerini incelemiştir. Çalışmada ilk olarak Bergama kentinin nüfusu, yerleşim özellikleri, ekonomik durumu ayrıntılı olarak ele alınmış, daha sonra bunlar üzerinde görülen turizmin etkileri irdelenmiştir. Ayrıca çalışmada

Bergama'nın kentleşme sürecinde turizmin rolü başlıklı bir alt bölüm de açılmış, yerel halka uygulanan anketlerle turizmin kentleşme sürecindeki rolü görüşleri sorulmuştur. Bergama halkına göre turizmin kentleşme sürecindeki etkisi en fazla ekonomik gelişmeler, kent içi ve çevresindeki olumlu gelişmeler, kent halkında olumlu sosyo-kültürel değişimler, nüfus ile ilgili değişimler ve altyapı yetersizliklerinin artması üzerine olmuştur. Aynı başlık altında yerel halka uygulanan anketlerle meslek türlerine ve oturma süresine göre kentleşme üzerinde turizmin rolü de ortaya konmuştur.

Akış (2007) turizm faaliyetlerinin Alanya'nın ekonomisine olan etkilerini konu edinmiştir. Çalışmada turizmin Alanya'nın ekonomisine olan etkileri turist sayıları, kişi başı ortalama harcama miktarları, tesis ve yatak sayıları, yabancıların taşınmaz edinimleri ve yabancı sermayeli firmaların sayısal verileri üzerinden incelenmiştir. Çalışmanın sonunda Alanya'da turizmin ekonomiye olan olumlu etkilerini artırmak amacıyla önerilerde bulunulmuştur.

Südaş ve Mutluer (2008) Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinden kaynaklanan uluslararası emekli göçünün Türkiye'nin turizm bakımından gelişmiş güney ve güneybatı kıyılarına doğru gerçekleşmesini ve bu göçün ekonomik etkilerini konu edinmişlerdir. Bunlar arasında taşınmaz edinimi, iş kurma, perakende satışlar ve rekreasyonel talepler sayılabilmektedir. Söz konusu etkiler Türkiye'deki uluslararası turizm merkezlerinin kentleşmesinde de önemli rol oynamıştır. Nitekim çalışmada King, Warnes ve Williams, (1998)'a atfen yaşlı göçmenlerin yerel ölçekte nüfusun yaş yapısını ve bölgenin yerleşim coğrafyasını derinden etkilediklerine ve yerleşilmemiş ya da تنها kıyılarda yerleşilerek kentleşmeyi hızlandırdıklarına vurgu yapılmıştır. Bu tez çalışmasının farklı kısımlarında bahsedilen ülkemizdeki uluslararası turizm merkezlerinin belirlenmesinde, ilgili çalışmadan da yararlanılmıştır.

Bayrakçı (2014) Alanya'da turizmle beraber değişen sosyal ve kültürel yapıyı irdelemiştir. Çalışmanın verileri 31 kişiyle yapılan ayrıntılı görüşmelerle elde edilmiştir. Bulgular Alanya'da turizmle birlikte sosyal ve kültürel yapıda; normların değişime uğradığına, tüketim alışkanlıklarında farklılıklar görüldüğüne işaret etmektedir. Ortaya çıkan farklılıklar arasında en dikkat çekici değişimler kültürel yapıda meydana gelmiştir.

Özel (2014) turizm faaliyetlerinin Marmaris üzerindeki sosyo-kültürel etkilerini, yerli halkın görüşlerine dayalı olarak incelemiştir. Anketlerden ortaya çıkan sonuçlar, turizmin Marmaris'te çeşitli açılardan hem olumlu hem de olumsuz sosyo-kültürel etkilere neden

olduğunu ortaya koymuştur. Kentleşmenin sosyo-kültürel ayağı düşünüldüğünde bu çalışmada elde edilen sonuçlar Marmaris'te bir turizm kentleşmesi modelinin gerçekleştiğine yönelik düşünceleri destelemektedir.

Kapan (2018b) Antalya'daki modern anlamda şehirleşme olgusunun hızlanmasını turizm faaliyetleriyle ilişkilendirmiştir. Yazar, bu ilişki neticesinde Antalya'nın günümüzde bir turizm şehri kimliği kazandığına ve bunun bir yansıması olarak turizmin Antalya'da ekonomik, toplumsal ve çevresel etkiler yarattığına değinmiştir. Çalışmada ana tema olarak turizmin ekonomi kolları üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Bu anlayışla beraber turizmle ilişkili sektörlerde çalışanların istihdamına yönelik güncel Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verilerinin kullanılması çalışmanın önemini artırmıştır. Tez çalışmamızda bu anlayışa benzer, fakat daha detaylı (örneğin aylık veri, ilçe ölçeğindeki veri ve çok fazla ekonomik faaliyet kollarındaki verilerin tasnif edilmesi gibi) bir yöntem geliştirilmiştir. Neticede bu çalışma turizmin istihdam üzerindeki etkisini değerlendirmede SGK verilerinin kullanılabileceği fikrini bizde uyandırdığı için kıymetlidir.

1.4.1.2. Doğrudan Turizm Kentleşmesine Odaklanan Ulusal Literatür

Emekli (1994) yüksek lisans tez çalışmasında, Foça'da turizmin gelişmesinde rol oynayan etmenleri, turizmin yapısını, turist profillerini ve Foça'nın ulusal turizmdeki konumunu turistik kentleşme ekseninde incelemiştir. Bu çalışma ülkemizdeki coğrafya literatüründe turizm kentleşmesi konusunda yapılan ilk çalışmalardan birisi olması açısından önemlidir.

Işık ve Zoğal (2017) kavramsal olarak turizm kentleşmesini açıklamış, diğer kentleşme türlerinden farklı özelliklerini vurgulamışlardır. Alan araştırmasında Antalya ili ele alınmıştır. Çalışmanın mekânsal olarak il ölçeğinde gerçekleştirilmesinin temel nedenlerinden biri verilere erişimdeki kaygıdır. Çalışmanın verilerini; nüfus, göç, işgücü ve turizm tesislerine ilişkin veriler oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçlar Antalya'daki turizm kentleşmesi sürecinde meydana gelen değişimlerin literatürdeki diğer örneklerle uyumlu olduğunu göstermiştir. Bu çalışma turizm kentleşmesi kavramını merkeze alan bir çalışma olduğundan dolayı, tez çalışmamızda yararlanılan temel kaynaklar arasındadır.

Akengin ve Dinç (2020b) bu makalelerinde ise turizm kentlerinin dikkat çekici kent içi arazi kullanımları olan iş ve ticaret alanlarını ele almışlardır. Çalışmanın amacı, turizm-şehirleşme ilişkisini arazi kullanımındaki farklılıktan yola çıkarak açıklamak ve turizmin arazi

kullanımına etkilerini iş ve ticaret sahaları üzerinden iki farklı turizm kentinde karşılaştırma yaparak ortaya koymaktır. Yazarların çalışması, bu tez çalışması için önemli sayılabilecek kaynaklardandır. Söz konusu çalışmadan, bu tez çalışmasının konuyla ilgili bölümlerinde faydalanılmıştır.

1.4.1.3. Doğrudan Turizm Kentleşmesine Odaklanan Uluslararası Literatür

Mullins (1991) turizm kentleşmesini kavramsal olarak açıklamış, ayrıca turizm kentleşmesinin yedi farklı parametre içerdiğini ifade etmiştir. Turizm kentleşmesi konusundaki öncülerden biri olan bu çalışmanın alan araştırması Sunshine Coast ve Gold Coast'ta gerçekleşmiştir. Mullins (1991) tez çalışmamızda sıklıkla başvurulmuş başucu eserlerden birisidir. Nitekim turizm kentleşmesinin kavramsal olarak açıklayan ve içeriğini somut göstergelerle ortaya koyan temel çalışmalardan biridir.

Mullins (1992) önceki çalışmasına benzer şekilde özellikle Avustralya'daki turizm kentleşmesine yoğunlaşmıştır. Çalışmada turizm kentleşmesi kavramı açıklanmış, kent turizmi ve turizm kentleşmesi arasındaki fark ortaya konmuştur. Ayrıca çalışmada Sunshine Coast ve Gold Coast'u diğer kentlerden ayıran beş genel ekonomik özelliği üzerinde durulmuştur.

Mullins (1994) sınıf ilişkileri ve turizm kentleşmesini küçük burjuvazi sınıfının yeniden doğması ve yeni kent formunun ortaya çıkışı bağlamında incelemiştir. Son yıllarda kent formlarında meydana gelen yenilikler, aynı zamanda sosyal olarak yeni sınıf ilişkilerinin de ortaya çıkışıyla paralel değerlendirilmiştir. Çalışmada küçük burjuvazi ve turizm kentleşmesi arasındaki bağlantı; toplumsal sınıf olarak küçük burjuvazi, küçük burjuvazinin kentleşmedeki rolü ve yeni bir kent formu olarak turizm kentleşmesi üç başlık altında işlenmiştir. Mullins'in diğer çalışmalarında olduğu gibi bu çalışmasında da ampirik uygulama Gold Coast ve Sunshine Coast'ta gerçekleşmiş, turizm kentleşmesinin görüldüğü bu alanlarda toplumsal yapı ve sınıf ilişkileri incelenmiştir.

Dziegieć (1995) makalesinde, Polonya'daki kırsal alanlarda turist hareketliliğine dayalı kentleşme sürecini incelemiştir. Çalışmada turizm kentleşmesi tanımlanmış, özellikleri tanıtılmış, hangi kriterlerin turizm kentleşmesini tanımladığı ortaya konmuştur. Ayrıca turizm kentleşmesinin, sanayiye dayalı kentleşme süreçlerinden farkları ortaya konmuştur. Turizm

kentleşmesinin kırsal alanları her açıdan etkilediği, özellikle mekânsal ve peyzaj değişimlere neden olduğu üzerinde durulan konular arasındadır.

Mullins (2003) Avustralya’da turizm kentleşmesinin ortaya çıkışını ve evrimini incelemiştir. Çalışmada Avustralya’daki 14 metropoliten alandan üçünün (Gold Coast, Sunshine Coast ve Cairns) turizm merkezleri olduğu ve buralarda turizm kentleşmesinin nasıl ortaya çıktığı ortaya konmuştur. Ayrıca turizm kentleşmesini diğer kentleşme modellerinden ayıran özellikler ve kent turizmi ile turizm kentleşmesi arasındaki farklar çalışmada irdelenen konular arasındadır.

Hall (2006) turizm kentleşmesinin yaratmış olduğu çevresel değişiklikleri vurgulamıştır. Çalışmada turizm kentleşmesinin özellikleri ve küresel ölçekteki mekânsal dağılımı ortaya konmuştur. Turizm kentleşmesinin çevresel etkileri değerlendirilirken ekosistem baskısı, inşaat, iklim konuları vurgulanmış olup bu hususların özellikle Akdeniz ülkelerinde daha fazla çevresel değişikliklere yol açtığı ifade edilmiştir.

Martins (2011) Portekiz’in Algarve bölgesindeki turizmin tetiklediği kentleşme sürecini değerlendirmiştir. Algarve 1960’lara kadar ekonomisi tarım ve balıkçılığa dayalı olan bir yerleşmedir. Lizbon ve Oporto’daki kentsel gelişimin ardından, bu bölgelerden eğlence ve boş vakitlerini değerlendirme amacıyla gelen turistlerin etkisiyle, Algarve de turizme dayalı olarak kentleşme sürecine girmiştir. Bu durum da Algarve’nin sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan bir değişim yaşamasına neden olmuştur.

Qian, Feng ve Zhu (2012) Çin’deki turizm kentleşmesi sürecini Zhapo Town örneği üzerinden incelemiştir. Çalışmada Zhapo Town’daki turizm kentleşmesi hızlı bir yatay gelişim, kendine özgü arazi kullanımı, hizmetler sektörünün hızla büyümesi, esnek işçi gücü gibi dinamiklerle işlenmiştir. Bu çalışma *uzama oranı indisinin* bir turizm kentleşmesi çalışmasında kullanılması yönünden tarafımızca önemlidir. Nitekim tez çalışmamızda da söz konusu indis Kuşadası’nda turizmin şekillendirdiği morfolojik yapıyı ortaya koyarken kullanılmıştır.

Makowska-Iskierka (2013) Łódź metropoliten alanında bulundan 24 sayfiyenin 1979-2004 dönemindeki turizm kentleşmesi süreçlerini irdemiştir. Çalışmada incelenen alanların söz konusu dönem içerisindeki arazi kullanımları, morfolojik değişimleri gibi konular ele alınıp turizm sektörüyle ilişkileri kurulmuştur.

Gladstone (2015) Birleşik Devletler’deki turizm kentleşmesini incelemiştir. Çalışmada Birleşik Devletler’de deniz-kum-güneşe dayalı (leisure cities) ve sermaye yoğun (tourist metropolies) olmak üzere iki farklı türde turizm kentleşmesinin görüldüğü vurgulanmıştır. Ayrıca iki türde kentleşen turizm kentlerinin farklı sosyo-ekonomik özellikler içerdiği ifade edilmiştir.

Wei ve Cui (2015) turizm kentleşmesi kavramı üzerinde durmuş, turizm endüstrisinin gelişimi ve kentleşme ilişkisini ortaya koymuşlardır. Çalışmada dünya genelindeki kentleşme çalışmaları incelendiğinde genel olarak endüstriyellemenin etkili olduğu belirtilmiş, fakat son dönemde turizm kentleşmesinin büyük ölçüde dikkat çektiği ifade edilmiştir. Ayrıca çalışma bir eleştiri yazısı türünde olması nedeniyle literatürde konuyla ilgili yapılmış çalışmaların eksiklikleri belirtilmiş; dinamik mekanizmaların nitel araştırmalarda eksik, nicel araştırmalarda ise bulunmaması, çoğu araştırmanın tek bir kent üzerine odaklanması temek eksiklikler olarak ifade edilmiştir.

Lu, Han, Huang, Peng, Chu ve Zheng (2017) Çin’de yeni bir kentleşme modeli olarak ortaya çıkan turizm kentleşmesinin özelliklerini ve dinamiklerini Hangzhou’daki Meijiwa köyünde incelemişlerdir. Meijiwa’daki turizm kentleşmesinin özellikleri ve dinamikleri; arazi kullanım değişimi, ekonomik dönüşüm, sosyal yapı değişimi, kültürel değişim, peyzaj gelişimi, mekânsal gelişim gibi parametreler kullanılarak değerlendirilmiştir. Çalışmada turizm kentleşmesinin doğayla iç içe olan (pastoral) bir kente giden önemli bir süreç olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca turizm kentleşmesinin kır-kent arasındaki uyumu sağlayan bir aracı olduğu Meijiwa örneği üzerinden ortaya konmuştur.

Zhang, Xi ve Zhang (2017) Çin’in Jinshitan National Holiday Resort bölgesinde turizmin gelişimiyle beraber mekânsal gelişimin nasıl olduğunu ve peyzajın nasıl değiştiğini incelemişlerdir. Çalışmada elde edilen bulgular Jinshitan’daki peyzajın turizmin gelişimiyle beraber dönüşüme uğradığını göstermektedir, çünkü daha fazla turizm projesi tamamlandıkça tamamlayıcı altyapılar ve tesisler sürekli gelişmektedir. 1992’den beri ticaret ve konut alanlarının değişen mekânsal dağılımlarıyla gösterildiği gibi, yerleşim yerleri, yaşam ortamı ve konut arazileri arasındaki mevcut arazi kullanımlarında farklılıklar olmuş, bu durum da sosyal çevrenin ve yaşam ortamındaki eşitsizliğin bir göstergesi olmuştur.

Zhao ve Dong (2017) 1999-2012 yılları arasında Çin’de turizmin aglomerasyonlarının kentleşme üzerinde etkilerini incelemişlerdir. Elde edilen bulgular turizm aglomerasyonları ve kentleşme arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Pu ve Bai (2018) Çin’in güneybatısındaki alanın turizm potansiyelinin yüksek olması nedeniyle, bu bölgede meydana gelen turizm kentleşmesini incelemişlerdir. Çalışmada ilk olarak turizm kentleşmesinin temelleri, sonrasında ise kısıtlı yanları ortaya konmuştur. Sonuç olarak, turizm yerleşmelerinin kaliteleri en üst seviyede tutulmak kaydıyla turizm kentleşmesi teşvik edilmiştir.

Kranjčević ve Hadjinjak (2019) mekânsal planlamanın turizm kentleşmesi üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Söz konusu incelemeyi Adriyatik kıyısındaki iki turizm merkezi, Istria ve Makarska, üzerinden gerçekleştirmişlerdir. Yazarlar bu iki farklı örneğin seçilme sebebini, sosyalizmin ve kapitalizmin birbirine benzer nitelikler taşıyan mekanlar üzerindeki farklı etkilerini ortaya koyabilmek olarak belirtmişlerdir. Sonuç olarak kapitalizmin etkili olduğu Makarska’da dikey yapılaşmanın (apartmanlaşmanın) arttığı gözlemlenirken, Poreč’de daha planlı bir gelişmenin görüldüğü vurgulanmıştır.

Beier, Anton-Clavé ve Vigier (2021) Buenos Aires kıyılarında turizm kentleşmesinin dinamiklerini demografik ve ekonomik göstergeler aracılığıyla incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda turizmin yarattığı değişim süreçlerine göre altı kent grubu belirlenmiş, her grubun sunduğu çeşitlilik, dinamizm ve özellikler ortaya konmuştur.

Xie, Zhang, Sun, Chen ve Zhou (2021) literatürde birçok örnekte benzer şekilde dikkat çekilen turizmin Çin’deki yeni kentleşme modelinin itici gücü olgusunu işlemişlerdir. Yazarlar çalışmada üç boyuttan oluşan bir turizm kentleşme indeksi önermişlerdir: turizm endüstrisi, kentleşme ve ekolojik çevre. Çalışmada 2009-2018 döneminde Çin’deki 35 turizm kenti, mekânsal oto korelasyon yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analizler sonucunda turizm endüstrisi indeksinin zamanla yükselme eğiliminde olduğu, kentleşme indeksinin daha belirgin biçimde arttığı, ekolojik çevre indeksinin ise süreç içerisinde dalgalanma eğiliminde olduğu görülmüştür.

1.4.2. Araştırma Alanıyla İlgili Literatürün Değerlendirilmesi

Kuşadası ve turizm odağında literatürde çok sayıda çalışma mevcuttur. Bu çalışmalarda genellikle turizmin yarattığı çeşitli etkilere odaklanılmıştır. Ayrıca kentteki turizmin gelişimi ve değişimine, turizm açısından önemli çekicilik unsurlarına değinen çalışmalar da mevcuttur.

1.4.2.1. Kuşadası'nda Turizmin Arazi Kullanımına Olan Etkilerini Ele

Alan Çalışmalar

Kahraman (2011a) Kuşadası kentinin de içinde bulunduğu alanın yerleşme, nüfus, tarım, turizm, ulaşım, sanayi vb. beşeri ve ekonomik özelliklerini ortaya koymayı, yanlış arazi kullanımlarından kaynaklanan sorunları belirlemeyi ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmeyi amaçlamıştır. 2011 yılında tamamlanan bu doktora tez çalışmasının alan araştırması iki kent (Kuşadası ve Selçuk), iki belde, dört mahalle ve on üç köyde yürütülmüştür. Kahraman'ın (2011a) 2011 yılı için Kuşadası'ndaki ikinci konut sayılarına ilişkin verileri, tez çalışmamızda da kullanılmış, kentteki güncel ikinci konut sayıları 2011 yılında belirtilen rakamın üzerine eklenerek hesaplanmıştır. Bu nedenle güncel ikinci konut sayılarını hesaplamada 2011 yılı rakamlarında ilgili çalışma referans alındığı için tez çalışmamız açısından önemlidir.

Kahraman (2011b) Kuşadası kenti ve bağlı yerleşim birimlerinde arazi kullanım şekillerini ele alarak, yanlış arazi kullanımından kaynaklı sorunlara çözüm önerileri getirmiştir. Çalışmada Kuşadası'ndaki yanlış arazi kullanım nedeni olarak turizm gösterilmiş, verimli tarım alanlarının hızlı biçimde ikinci konutlara dönüşmesi üzerinde durulmuştur.

1.4.2.2. Kuşadası'nda Turizmin Nüfus ve Göç Yapısına Olan Etkilerini Ele

Alan Çalışmalar

Emekli (2001) Kuşadası nüfusunu geçmişten itibaren bütün yönleriyle incelemiştir. Çalışmada Kuşadası nüfusunun gelişimi, yapısı, dağılışı, yoğunluğu, iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımı ve sorunları turizmle ilişkilendirilmiştir. Kuşadası'nın coğrafi konumu ve doğal varlıkları turizmin gelişmesini teşvik etmiş, bu durumda nüfusun hızla artmasına neden olmuştur. Bu çalışmada Kuşadası'nın nüfus gelişimi ve yapısı ilçe ölçeğinde değerlendirilmiştir. Tez çalışmamızda ise Kuşadası'nın nüfus artışı coğrafi sistematığe göre belirlenen kent ölçeğinde değerlendirilmiştir.

Südaş (2012) doktora tez çalışmasında, son dönemde Türkiye'nin Akdeniz ve Ege kıyılarına yönelik gerçekleşen yaşam biçimi göçünü üç turizm yerleşmesi ölçeğinde incelemiştir. Alan araştırmasında karma yöntem kullanılmıştır. Çalışma bulgularına göre Kuşadası'na göç eden yaşam biçimi göçmenlerinde emekli göçmenlerin payı yüksektir. Tez çalışmamızda da Kuşadası'ndaki yabancı nüfus etkinliği incelenmiş, yabancı göçleri bu bağlamda göstergelerden biri olmuştur. Bu sebeple gerekli görülen yerlerde ilgili çalışmadan yararlanılmıştır.

1.4.2.3.Kuşadası'nda Turizmin Mekânsal Etkilerini Ele Alan Çalışmalar

Dal ve Baysan (2007) turizm faaliyetlerinin Kuşadası'ndaki kıyı kullanımı ve çevresel etkilerini araştırarak yerel halkın görüşlerini değerlendirmişlerdir. Çalışmada ana materyal olarak 2001 ve 2005 yıllarındaki Aydın ili arazi varlığı haritaları kullanılarak karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda Kuşadası kıyı alanında tarım aleyhine önemli değişiklikler ortaya konmuştur. Yerel halkın tutumlarını ortaya çıkarma amacıyla yerel halka anket uygulanmıştır. Anketlerden elde edilen bulgular yerel halkın turizme karşı hoşnutsuzluğunu ortaya koymuş, bu durum da Kuşadası'nda turizmin sürdürülebilirliği hakkında soru işaretleri yaratmıştır.

Birişçi ve diğerleri (2018) Kuşadası'ndaki turizm faaliyetleri yol açtığı kentleşmeye bağlı olarak kentin son yirmi yılda geçirdiği peyzaj değişimini incelemişlerdir. Çalışmada turizm kentleşmesinin Kuşadası'ndaki peyzaj değerlerine etkisi ortaya konmuş, peyzaj değerlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için birtakım önerilerde bulunulmuştur. Çalışmanın önemli bulgularından biri 2004 ve 2016 yılları arasındaki yapılaşma artışının haritalandırılmasıdır. Fakat söz konusu çalışmanın sınırları olarak kent merkezi dikkate alınmıştır. Oysa bu dönemde Davutlar kıyı düzlüğünde inşa edilen ikinci konutlarla birlikte kent sınırları Karaova-Soğucak-Kadıkalesi-Davutlar-Güzelçamlı ile bütünleşmiş ve Dilek Yarımadası Milli Park'ı sınırlarına dayanmış durumdadır.

Kılıçaslan, True-Malkoç, Deniz ve Göktuğ (2018) kitle turizm hareketleri ile birlikte önemli bir çekim merkezi hâline gelen kıyıların, ikinci konutlara dönüşümü ve bu dönüşümün ortaya çıkardığı sorunlar Kuşadası ölçeğinde incelemişlerdir. Çalışmada, ikinci konutların gelişim süreci, fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik çevre üzerindeki etkileri ele alınmış, yerel yönetimlerin ikinci konutlar nedeniyle karşılaştığı sorunlar ortaya konmuştur. Doğrudan Kuşadası'ndaki ikinci konut sorununu ele alan böyle bir çalışmada ikinci konutlara ilişkin rakamların ortaya konmaması çalışmanın en büyük eksikliğidir. Öte yandan çalışma, coğrafi

bir perspektifle ele alınmadığı için ikinci konutların, mekânsal deseni (dağılışı, yoğunlaşması vb.) ile ilgili bilgiler verilmemiştir.

1.4.2.4. Kuşadası'nda Turizmin Yerel Halk Üzerine Etkilerini Ele Alan Çalışmalar

Çalışkan (2003) yüksek lisans tez çalışmasının ilk bölümlerinde Kuşadası turizminin çekiciliklerini, arz-talep unsurlarını geçmişten itibaren incelemiştir. Daha sonra yerel halka anket uygulanarak çalışmanın nicel verileri elde edilip yorumlanmıştır. Bu bağlamda yerel halkın üzerinde turizmin etkileri, yerel halkın turizme bakış açısı, beklentileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulgulara göre yerel halk turizm pastasından eşit biçimde pay alamamalarına rağmen, turizme olumlu yaklaşmaktadır.

Dal (2008) Kuşadası'nda arazi kullanımı üzerinde turizmin etkilerini ve bu etkilere yönelik yerel halkın tutumlarını incelemiştir. Çalışmada ilk olarak Kuşadası'nın genel fiziki ve beşerî ve ekonomik coğrafya özellikleri verilmiş, daha sonra ise Kuşadası'nda turizm ve kıyı kullanımına değinilmiştir. Çalışmanın ana aktörü Kuşadası'nda yaşayan yerel halk olduğu için, onların tutumlarının belirlenebilmesi amacıyla 125 kişiye anket uygulanmış, elde edilen veriler bulgular kısmında yorumlanmıştır. Sonuç olarak Kuşadası'nda turizmin sürdürülebilirliği ve doğru arazi kullanımı için öneriler getirilmiştir.

1.4.2.5. Kuşadası ve Turizm Odağındaki Çalışmalar

Emekli (2008) Kuşadası'nın turizm potansiyelini arz, talep, rekabet ve pazar eğilimlerini incelemiştir. Kuşadası 1980'li yıllardan itibaren kitle turizminin etkisine girmiş ve hızlı, plansız, kontrolsüz bir kentleşmeye maruz kalmıştır. Özellikle 1990'lardan sonra hızlanan yapılaşma süreci ve Kuşadası'nın yüzünü turizmden daha fazla inşaat sektörüne dönmesi dikkat çekmektedir. Bu sorunların üstesinden gelebilmek amacıyla Kuşadası turizminin arz-talep potansiyelinde yaşanan değişimler ortaya konarak bu değişimlere uygun bir anlayış benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Sezer, (2014) Türkiye'nin en önemli kruvaziyer limanı konumunda olan Kuşadası Limanı'nı coğrafi bir bakış açısıyla incelemiştir. Çalışmada Kuşadası ve limanın tarihsel gelişimi anlatılmış, ayrıca Kuşadası'nın kruvaziyer turizm potansiyeli ortaya konmuştur.

Kuşadası Limanı'nın önemi Türkiye'deki diğer limanlarla kıyaslamalar yapılarak vurgulanmıştır.

Güney (2016) yüksek lisans tez çalışmasında, Butler (1980)'in turizm alanları yaşam döngüsü modelini Kuşadası'na uygulamıştır. Turizmin Kuşadası'ndaki başlangıcı, gelişimi ve bugünkü durumunda rol oynayan etkiler çalışmada ele alınan konulardandır. Sonuç olarak Butler (1980)'in ortaya koyduğu bütün aşamaların Kuşadası'nda görüldüğü ifade edilmiştir.

Güney ve Somuncu (2018) Kuşadası'ndaki turizm sektörü Butler'ın turizm alanları yaşam döngüsü (TAYD) modeline göre hangi aşamadır? Kuşadası turizm faaliyetlerinin ortaya çıkışı ve gelişiminde hangi unsurlar etkili olmuştur? sorularına yanıt aramışlardır. Sonuç olarak Kuşadası'nda, TAYD modelinde ortaya konan tüm aşamaların görüldüğü tespit edilmiştir.

Bu bölümde tezin çalışma konusu ve alanıyla ilgili değerlendirilen literatür, çalışmamız için oldukça kıymetlidir. Fakat bahsi geçen çalışmaların hiçbirinde doğrudan turizm kentleşmesine odaklanılmamış, bu süreç çeşitli parametrelerle ortaya konulmamıştır. Bu nedenle literatürdeki boşluğu giderebilmek amacıyla araştırma alanı ve konusu belirlenmiştir. Nitekim Türkiye'de turizm kentleşmesinin sadece kavramsal olarak değil, ampirik olarak da neredeyse hiç ele alınmamış olması, bu konuda öncelikle model olacak bir çalışmanın gerekli ve yararlı olacağı düşüncesini doğurmuştur. Dolayısıyla bu tez çalışması, literatürdeki bahsi geçen eksikliği bir ölçü de olsa kapatma ümidi taşımaktadır.

BÖLÜM 2: KAVRAMSAL ve KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kentleşme Kavramı ve Türkiye’de Kentleşme Dinamikleri

Dünya genelinde özellikle 20.yüzyılın ilk yarısından günümüze kadar olan süreçte dikkate değer boyutlara ulaşan ve önemi sürekli artan olguların başında kentleşme gelmektedir. Şüphesiz bu durumun başlıca nedenlerinden biri, dünya nüfusunun artık yarısından fazlasının kentlerde yaşıyor olmasıdır. Nitekim 2016 yılında Quito (Ekvador) kentinde düzenlenen Habitat III konferansında Dünya nüfusunun %54,5’nin kentlerde yaşadığı belirtilmiştir. Dolayısıyla gelişmiş ülkelerin yanı sıra gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ya yeni kentler ortaya çıkmakta ya da çok daha yaygın olarak mevcut kentlerde hızlı bir nüfus birikim süreci yaşanmaktadır. Bu gelişmeler doğrudan doğruya kentleşme kavramına işaret etmektedir.

Geniş anlamda ele alındığında kentleşme; sanayileşme ve ekonomik gelişmeye bağlı olarak kent sayısının artması ve mevcut kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşmayla birlikte, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişiklikler yaratan nüfus birikim sürecini ifade etmektedir (Keleş, 2015). Literatürde bu kapsamlı tanımı daha sade bir şekilde ortaya koyan akademik çalışmalarda ise kentleşme kavramı genellikle kentlerin sayıca artışı veya kentli nüfusta meydana gelen artış olarak tanımlanmıştır (Tümertekin, 1973; Göney, 2017; Uğur ve Aliağaoğlu, 2018). Tanımı ister dar, isterse geniş anlamda yapılsın, kentleşmenin her şeyden önce kırsalın itici ve kentlerin çekici etmenlerinin doğrudan bir etkisi olarak kentlerde yaşanan bir nüfus yığılmasını (birikmesini) ifade ettiği açıkça anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kentleşmeyi tanımlamak kadar önemli olan bir diğer husus, kentlerdeki nüfus birikim süreçlerinin hangi dinamiklere bağlı olarak gerçekleştiğidir.

Farklı gelişmişlik düzeylerine sahip ülkelerde kentleşme dinamikleri çeşitlilik göstermektedir. Türkiye’de ise özellikle 20.yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren farklı kentleşme deneyimlerinin yaşandığı bilinmektedir. Konuyla ilgili literatürde bu deneyimlerin genel bir çerçevede ele alındığı hatta çeşitli kentleşme modellerinin geliştirildiği anlaşılmaktadır (Eraydın, 1992; Işık, 2005, Şengül 2009, Keleş, 2015; Uğur ve Aliağaoğlu, 2018). Bu bağlamda Cumhuriyet dönemi içinde ulus-devletin kentleşmesi (1923-1950), emek gücünün kentleşmesi (1950-1980) ve sermaye yoğun kentleşme (1980 sonrası) şeklinde yapılan sınıflandırma oldukça dikkat çekicidir (Şengül, 2009). Devlet eliyle gerçekleşen bir modernleşme projesi

olarak Ankara kenti ile temsil edilen ulus devlet döneminin ardından 1950-1980 dönemi Türkiye’de kentleşme süreçlerinin çok daha somut bir şekilde yaşandığı dönem olmuştur. Ulaşımın gelişmesi, kentlerde endüstriyel tesislerin inşa edilmesi, sosyo-kültürel faaliyetlerin çeşitlenmesi gibi çekici faktörlerin yanı sıra makineleşme ile birlikte kırsal nüfusun işsiz kalması kırdan kente göçü beraberinde getirmiştir. Kentlerde bir nüfus yığılmasını ifade eden ve literatürde demografik kentleşme olarak adlandırılan bu süreç adeta bugünkü kentsel mekânların gelişimine ortam hazırlamıştır. Nitekim fabrikalar etrafında yaşanan gecekondulaşma, toplu konut projeleri, karayolu inşaatları gibi gelişmeler emek gücünün mekânsal coğrafi görünüm üzerindeki etkilerine örnek teşkil etmiştir. Böylece söz konusu dönemin kentleşme deneyimleri, günümüzün geleneksel çekim merkezleri durumundaki İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana örneklerinden yola çıkarak; “*sanayinin kentleşmeye etkisi*”, “*köyden kente göçler*”, “*gecekondulaşma*” “*çarpık kentleşme*” gibi konularla literatürde kendisine yer bulmuştur (Sevgi, 1988; İçduygu ve Sirkeci, 1999; Yılmaz, 2009; Çakır, 2011; Kayan, 2012; Çekirge, 2013).

Türkiye’de geleneksel sanayi merkezlerine yönelik göçlerin egemen olduğu ve bugünkü kentleşme deneyimlerinin temeli sayılan kentleşme modeli, 1980’li yıllardan itibaren yerini daha farklı kentleşme dinamiklerine bırakmıştır. Bu dönemde kırdan kente göçlerin kentten kente dönüşmesi ve bölgesel eşitsizliklerin daha da belirginleşmesiyle, bir yandan geleneksel çekim merkezleri büyümeye devam etmiş, diğer yandan yeni ve alışıl gelmişin dışında çekim güçlerine sahip Antalya, Tekirdağ, Kocaeli, Muğla gibi merkezler yeni kentleşme modelleriyle gündeme gelmiştir (Işık ve Zoğal, 2017, s. 71). Örneğin **Antalya** ili 1985 yılında 890.000’in az üzerinde bir nüfusa sahipken, 2021 yılında 2.500.000’in üzerinde bir nüfusa ev sahipliği yapmış ve turizm teşvikleriyle birlikte nüfus büyüme oranı (1985-2021) açısından Türkiye’nin en dikkat çekici ili olmuştur. Antalya’daki kadar çarpıcı nüfus büyüme oranına sahip olmasa da **Muğla**; Tekirdağ, Kocaeli, İstanbul ve Bursa gibi önde gelen illerin arkasında kalmasına rağmen 1985-2021 döneminde %100’ün üzerinde nüfus büyüme oranına sahip olan sınırlı sayıdaki il arasında yerini almıştır (Tablo 3).

Tablo 3: 1985-2021 Döneminde Nüfus Büyüme Oranı %100'ün Üzerinde Olan İller

	1985	2021	2021-1985 farkı (puan)
Antalya	891.149	2.619.832	194,0
Tekirdağ	402.721	1.113.400	176,5
Kocaeli	742.245	2.033.441	174,0
İstanbul	5.842.985	15.840.900	171,1
Şanlıurfa	795.034	2.143.020	169,6
Bursa	1.324.015	3.147.818	137,8
Gaziantep	966.490	2.130.432	120,4
Muğla	486.290	1.021.141	110,0
Van	547.216	1.141.015	108,5

Muğla ve Antalya'nın 1985-2021 döneminde nüfus büyüme oranlarında gösterdiği çarpıcı durum, iç göç oranlarındaki değişime de yansımıştır. Doğum yeri ölçütüne göre, illerin toplam nüfusu içerisinde başka illerde doğan nüfusun payındaki en yüksek değişimlerin görüldüğü iller arasında **Muğla** ve **Antalya** ilk sıralarda gelmektedir. Bu boyutta olmasa da **Aydın**'da 1985-2021 döneminde iç göç oranındaki değişim, sahip olduğu iki önemli turizm merkezi, Kuşadası ve Didim'in, etkisiyle dikkati çekmektedir (Tablo 4). Öte yandan Ege ve Akdeniz kıyılarındaki bu illerin 1980 sonrasında yeni çekim merkezleri hâline gelmiş olmalarında yalnızca iç göçlerin değil, yabancı göçlerinin de etkili olduğunu hatırlatmakta fayda vardır ki Südaş'ın (2020, s. 646) deyiimiyle buraya *yaşam tarzı göçü bölgesi* adı verilmektedir.

Tablo 4: Seçilmiş İllerin Doğum Yeri Ölçütüne Göre İç Göç Oranlarındaki (%) Değişim (1985-2021)

	1985	2021	2021-1985 farkı (puan)
Tekirdağ	23,27	52,99	29,7
Bilecik	19,84	49,81	29,6
Muğla	11,64	40,80	29,2
Antalya	15,79	41,48	25,7
Çanakkale	13,51	35,40	21,9
Gümüşhane	6,18	26,11	19,9
Balıkesir	13,01	31,11	18,1
Nevşehir	8,90	24,08	15,2
Bursa	22,76	36,81	14,1
Aydın	20,79	34,19	13,4
Niğde	6,36	19,59	13,2
İzmir	37,53	43,13	5,6
Ankara	39,38	43,80	4,4
İstanbul	56,22	46,02	-10,2

1985 sonrasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin özellikle kırsal kesimlerinde yoğunlaşan terör olaylarının doğrudan ve dolaylı etkileri bu bölgelerin kırsal alanlarından bölge kentlerine yönelik önemli göçlere neden olmuştur. Ayrıca, 1990 sonrasında Türkiye'nin kentlerinde orta ve küçük ölçekteki değişik merkezlerinde üniversitelerin kurulması da kentleşmeye yeni bir boyut kazandırmıştır (Işık, 2005; 2008). Kentleşmeyi etkileyen bu gelişmelerin yanı sıra belirtilen dönemlerde sermaye, endüstriyel üretimden doğrudan üretkenliği olmayan gayrimenkul, finans ve turizm gibi alanlara aktarılmış ve kentsel mekânların üretilmesi, yeniden yapılanması ve dönüştürülmesi süreçlerinde belirleyici etkilere sahip olmuştur (Ayşın ve Turhanoglu, 2014, s. 73). Böylece 1980 sonrası kentleşme modelleri bir bütün halinde ele alındığında Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgesinde terör odaklı, Marmara Bölgesi'nde sanayi odaklı, Ege ve Akdeniz kıyılarında turizm odaklı ve ülkemizin her bölgesinde üniversite odaklı kentleşme deneyimlerinin yaşandığı açıkça anlaşılmaktadır (Işık, 2005, s. 65).

Ege ve Akdeniz kıyılarında 1980’li yıllardan itibaren özellikle turizme bağılı olarak gerçekleşen yatırım ve teşvikler, bu alanlardaki yerleşmelerin kentleşme süreçleri bakımından kritik bir öneme sahip olmuştur. Başta Antalya ve Muğla kıyılarındaki uluslararası turizm merkezlerinde gözlenen bu kentleşme süreci **turizm kentleşmesi** çerçevesinde değerlendirilebilir (Işık ve Zoğal, 2017, s. 73). Doğaner’in de ifade ettiği gibi belirtilen dönemde Türkiye’de turizm, kıyı kesimlerinde idari merkez olan ve kırsal yapısını koruyan yerleşim birimlerinin kentleşme süreçlerini hızlandırmıştır. Bu bağlamda Kuşadası, Bodrum, Marmaris, Fethiye, Side (Manavgat) ve Alanya kıyı turizmine ilk açılan yerleşim birimleri olarak kentleşen önemli turizm merkezlerindendir (Doğaner, 2001, s. 25). Gerçekten de söz konusu kentlerde Cumhuriyet dönemi içerisinde nüfus artış oranının en yüksek olduğu dönemler incelendiğinde, bu dönemlerin turizm yatırımların da en fazla olduğu 1980-1990 devresine karşılık geldiği dikkati çekmektedir (Keleş, 2015; Akengin ve Dinç, 2020a). Bununla beraber söz konusu turizm merkezlerinin iç göç bulgularına bakıldığında 1985’ten itibaren önemli değişimlerin yaşandığı gözlenmektedir. Bu açıdan en az değişimin yaşandığı Didim’de dâhi 11,36 puanlık bir fark görülmektedir ki Didim, bu anlamda sıra dışı bir örnektir. Çünkü diğer merkezler için 1985-2021 dönemi için yapılan hesaplama, Didim’in 1990 yılında ilçe statüsüne kavuşması ve dolayısıyla bu anlamdaki verilerinin 1990 yılından itibaren temin edilebilmesi nedeniyle Didim’de 1990-2021 dönemi için hesaplanmıştır. Bu durumun neticesinde 1990 yılında Didim’de doğum yeri ölçütüne göre başka illerde doğan nüfusun oranı %56,78 ile zaten yüksek bir paya sahiptir. Buna rağmen incelenen dönem içerisinde bu oran 11,36 puan artarak %68,14’e ulaşmıştır. Diğer uluslararası turizm merkezlerinde ise doğum yeri ölçütüne göre iç göç oranlarındaki değişim daha da belirgin durumda olup, en fazla değişimin görüldüğü Bodrum’da 30,95 puana çıkmış durumdadır (Tablo 5).

Tablo 5: Uluslararası Turizm Merkezlerinde Doğum Yeri Ölçütüne Göre İç Göç Oranlarındaki (%) Değişim (1985-2021)

Turizm merkezi	Bulunduğu il	1985	2021	2021-1985 farkı (puan)
Bodrum	Muğla	33,55	64,5	30,95
Manavgat	Antalya	15,41	41,94	26,53
Fethiye	Muğla	14,98	36,08	21,1
Kuşadası	Aydın	36,9	56,55	19,65
Marmaris	Muğla	36,86	56,31	19,45
Çeşme	İzmir	29,54	48,55	19,01
Antalya	Antalya	34,71	50,51	15,8
Didim	Aydın	56,78	68,14	11,36

2.2. Turizm Kentleşmesi

Hemen her yeni olguda görüldüğü üzere, literatürdeki çalışmaların birçoğunda ilk olarak ortaya çıkan kavramın tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda yeni kentleşme modelinin kavramsal çerçevesi çizilirken çoğunlukla **turizm kentleşmesi/tourism urbanization** (Mullins 1991; 1992; 1994; Hannigan 1995; Gladstone 1998; Mullins 2003; Ge, Lu ve Ling, 2009; Martins 2011; Wei ve Cui 2015; Işık ve Zoğal 2017; Wang ve diğerleri 2017; Zhang ve Zhang 2017; Pu ve Bai 2018; Xie ve diğerleri 2021) ifadesi kullanılmış, bazı çalışmalarda ise bu kavrama benzer ya da eş anlamlı sözcükler olan ve aynı kentleşme sürecini anlatmaya yönelik; **touristization/turistleşme** (Young 1983), **turistik kentleşme/touristic urbanization** (Emekli 1994), **leisurepolis** (Standfield, 1979; akt. Brendt 1997), **eğlence kentleri/leisure cities**, **turist metropolleri/tourist metropolis** (Gladstone 1998), **kıyı yerleşilmesi/coastal rezidentialization** (Allen, Lu ve Potts, 1999), **kıyılaşıma** (Tekeli, 1998; akt. Güllüoğlu 2013, s. 254), **turizm konurbasyonları/touristic conurbations** (Baidal, Sanchez ve Rebollo, 2013, s. 186), **ada kentleşmesi/island urbanization** (Pons ve diğerleri, 2014), **sayfiye kentleşmesi/resort urbanism** (Sauter 2014, s. 207), **rekreasyonel kentleşme/recreational urbanization** (Andrej, Alfred ve Marek, 2015), **kıyı kentleşmesi/coastal urbanization** (Ridolfi, Puyol, Ippolito, Saradakou ve Salvati 2017, s. 180), **turizm aglomerasyonu/tourism agglomeration** (Zhao ve Dong, 2017, s. 513), gibi farklı sözcük ve sözcük grupları tercih edilmiştir.

Kavramı literatürde ilk kullananlardan biri Patrick Mullins'tir. O'na göre turizm kentleşmesi;

“çok sayıda turiste başta eğlence, haz, dinlenme olmak üzere çok çeşitli tüketim fırsatları sunan, bu hizmetlerin büyük kısmının kısa bir zamanda tüketilmesini hedeflediği yerleşmelerin, hızlı biçimde gelişmelerini ve büyümelerini içeren bir kentleşme türüdür.”
(1991, s. 326)

Konuyla ilgili bir başka çalışmasında Mullins (1992, s. 187) turizm kentleşmesini, kıyı yerleşmelerinin hızla genişlemesinden/gelişmesinden oluşan bir kentleşme türü olarak ifade etmektedir. Ayrıca Mullins (1991, s. 327), turizm kentleşmesinin tüketime dayalı bir kentleşme olduğu için kavramın tanımlanması ve kavramsal çerçevesinin çizilmesinin bariz şekilde kent ve tüketim kavramları arasındaki ilişkiden başlaması gerektiğini ifade eder. Bu bakımdan, turizm kentleşmesinin zevkin tüketimi ve satışına dayalı bir kentleşme olduğu söylenebilir (Mullins, 1991, s. 331). Bu ise, kentleşme tarihi açısından yeni ve alışlagelmemiş bir durumdur (Mullins, 2003, s. 128).

Her ne kadar doğrudan turizm kentleşmesi kavramını kullanmamış olsa da Smith (1992), kıyı yerleşmeleri gelişiminin aslında kentleşmenin bir çeşidi olduğunu ifade ederek dolaylı da olsa turizm kentleşmesine atıfta bulunmuştur. Bu kentleşme süreci genellikle doğal kıyı bölgelerinde kurulan sınırlı sayıdaki turistik tesis ile başlayıp, turistlerin taleplerini karşılamaya yönelik gerçekleştirilen uygulamalar deniz kenarlarındaki bu kentleşmeye öncülük etmektedir (Smith, 1992, s. 305).

Gladstone, (1998, s. 3) turizm kentleşmesini, yerleşmelerin turizme bağlı olarak gelişimi olarak tanımlar. Ayrıca Gladstone, Birleşik Devletler'de deniz-kum-güneşe dayalı (leisure cities) ve sermaye yoğun (tourist metropolies) olmak üzere iki farklı türde turizm kentleşmesinin görüldüğünü vurgulayarak, iki türde kentleşen turizm kentlerinin farklı sosyo-ekonomik özellikler içerdiği ifade eder.

Porter (1998) ve Yang (2012) işletmeler açısından turizm aglomerasyonunu birbirine bağlı turizm işletmelerinin, ilgili endüstrilerdeki firmaların konsantrasyonları olarak tanımlar. Turizm aglomerasyonu aynı zamanda, kapsamlı fonksiyonlara sahip çeşitli turizm elemanlarının çeşitli coğrafi mekânları birleştirdiği dinamik bir oluşumdur (Zhao ve Dong, 2017, s. 513).

Lu (2005) kentleşme perspektifinden bakıldığında, turizm kentleşmesinin turizmin itici bir güç olarak yönlendirdiği kentsel alanlara doğru nüfusun yoğunlaşma süreci olarak

gerçekleştiğini savunmaktadır. Tüketim perspektifinden bakıldığında ise turizm kentleşmesi, geleneksel hayatın birincil ihtiyaçlarının tüketiminden daha ziyade rekreasyonel bir tüketim olarak ifade edilir. Modern turizm tüketiminin tetiklediği bu kentleşme süreci, kentleşmede yeni bir modeldir (Wei ve Cui, 2015, s. 81).

Wang ve Song'a göre turizm kentleşmesi, turizmin nüfusun artışını teşvik ettiği, mekânsal genişlemeyi ve yeniden yapılanmayı/rehabilitasyonu içeren bir süreç olup; peyzaj kentleşmesi, nüfus kentleşmesi, bölgesel kentleşme, sosyal kentleşmeden oluşan dört bakış açısı vardır. Turizm kentleşmesi aynı zamanda yoğun (intensive) ve yaygın (extensive) turizm kentleşmesi olarak da ikiye ayrılabilir. Yoğun turizm kentleşmesi turizmin kent kalitesini, kent mekânının yeniden yapılanmasını ve kentsel dönüşümü içerirken, yaygın turizm kentleşmesi kent ölçeğinin genişlemesini içerir (Wang ve Song, 2009, s. 129).

Wu (2013) turizm kentleşmesini yeni kentleşmenin gelişimine giden çokça yoldan biri olarak görmektedir. Bu; turizmin gelişmesi, üretim, sermaye gibi verimlilik faktörlerinin turistik alanlara doğru yoğunlaşması ve böylece kentsel alanların sürekli ilerlemesini ve genişlemesini teşvik eden bir durumdur. Bu süreç, turizm potansiyeline sahip kıyı yerleşmelerinin alanlarını genişletecek, kalitelerini artıracak, aynı zamanda kentsel alanların turizm faaliyetlerinde oynadığı rolü giderek artıracaktır (Wei ve Cui, 2015, s. 81).

Turizm kentleşmesiyle eş anlamlı olarak kullanılan turistleşme/touristization Batılı akademik çevrelerin turizmin gelişiminin etkileri üzerine eğilmeleriyle ortaya çıkmış bir kavramdır (Zhang ve diğerleri 2017: 1750018-1). Kanadalı bilim adamı Young 1983 yılında turizmin, kırsal alanlardaki peyzaj üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasında turistleşme/touristization kavramını ilk kez kullanır (Young, 1983). Young (1983) bu kavramı turizmin gelişiminin mekânsal etkilerini ve bu etkiyle kırsal alanların kentleşme süreçlerini tanımlamak için kullanır. Zhang ve Whang (2014, s. 121) ise turistleşmeyi, turizm faaliyetleri ve kültürünün popülerleşmesi, turizm alanlarının genişlemesi, turizm endüstrisi elemanlarının gelişimi gibi unsurları içeren bir olgu olarak tanımlar.

Gohar'a göre (2017, s. 14), kentleşme kavramının turizm açısından kullanılması turizm gelişmesinde fiziksel, sosyal ve ekonomik güçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan inşa edilmiş çevreye yapılacak herhangi bir değişiklik ya da ekleme anlamına gelmektedir. Bu bağlamda turizmin altyapısı-üstyapısı ve turizm kentleşmesi bazı durumlarda birbirlerinin yerine

kullanılabilmektedir. Nitekim her iki unsur da tatil köyleri, oteller, hizmet tesisleri, yeme-içme tesisleri, alışveriş dükkânları gibi turistler için inşa edilmiş yapıları ifade eder.

Emekli kavramı turistik kentleşme olarak adlandırmış ve şu şekilde açıklamıştır:

“turistik kentleşmenin parçaları, bir kırsal yerleşmede turizmle birlikte nüfusun yoğunlaşması, mesleki farklılaşma ve toplumsal sınıf ayrılıklarının çoğaltılması, bunun yanı sıra yol, su, elektrik, kanalizasyon gibi altyapı yatırımlarının artması, konut tiplerinin değişmesi, turistik tesislerin kurulmasıdır. Nitekim turizmin girdiği kırsal yerleşmelerde dışarıya göç olgusunu azaltarak nüfusun yoğunlaşmasına neden olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla turizm, kırsal bölgelerde toplumsal tekdüzeliliği bozmakta, diğer taraftan kentlerin yenilenmesini ve çağdaşlaşmasını hızlandırmaktadır. Turizmin geliştiği yörelerde kentleşme önlenemez biçimde ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de turizmin geliştiği önemli turizm merkezlerinde (Kuşadası, Bodrum, Marmaris) görülen bu kentleşmeye turistik kentleşme denmektedir” (1994, s. 72).

Öztürk’e göre (2009, s. 15) turizm kentleşmesi çok spesifik bir gelişme formu olan, yerel halk ve turistlerin talebine göre dönüştürülmüş mekânlar yaratan fiziksel, sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlandığı kentleşme sürecidir. Turizmin kentleşmeyi yönlendirdiği bu süreçte, kentlerin tamamıyla turizm sektörü için yapılanması ve evrilmesi, turizm kentleşmesi olarak ifade edilir.

Literatürde oldukça fazla sayıda turizm kentleşmesi tanımı bulunmaktadır. Turizm kentleşmesi konusuna farklı disiplinlerin ilgilerinin artması, araştırmacıların kavramı kendi bakış açılarına göre tanımlaması sonucunu doğurmuştur (Tablo 6).

İfade edilenlerden hareketle turizm kentleşmesini; **turizmin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan/gelişen bir yerleşmenin, nüfusunun artması/yoğunlaşması, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısının değişmesi, mekânsal olarak genişlemesi ve mekânsal dokusunun dönüşmesi** şeklinde tanımlamak mümkündür.

Kavramla ilgili tanımlamaları yapan çalışmalardan yola çıkarak *kentleşme-turizm* birlikteliğinin ortaya çıkardığı ilişkinin son yıllarda çok fazla ilgi çektiği söylenebilir. Turizm endüstrisi günümüz hizmet endüstrisinin önemli bir bileşeni olduğu için, turizm kentleşmesi son dönemlerde üzerinde durulan bir konu olarak güncelliğini korumaktadır (Zhao ve Dong, 2017, s. 513). Mullins’in (1991, s. 326) de belirttiği üzere turizm kentleşmesi, tüketim kentlerinin alışılmışın dışında özelliklerinden dolayı kent çalışmalarında ilginç alanlardan biri hâline gelmiştir (Şekil 5).

Tablo 6: Turizm Kentleşmesi Tanımları

Tanım	Yazar
“Kırsal alanların turizm nedeniyle kentsel alanlara dönüştüğü çeşitli aşamaları bulunan karmaşık bir süreçtir. Bu kentleşme tipi, kırsal alanlarda, turist trafiğinden kaynaklanan kentleşme süreci olarak da ifade edilebilir”	Dziegieć, (1995, s. 5)
“Turizm kentleşmesi sosyal ve ekonomik gelişmenin bir ürünü olup, turizm ve kentleşmenin sürekli artan etkileşimi ile birlikte kaçınılmaz bir durum olarak karşımıza çıkar”	Ge ve diğerleri, (2009, s. 140)
“Turizm kentleşmesi planlı ya da plansız gelişen kıyı yerleşmelerini ifade etmektedir”	Law, 2002: 5; akt. Sauter, (2014, s. 24)
“Lin (2013) turizm kentleşmesinin doğrudan turizm kaynaklı tüketimden kaynaklanan bir kentleşme olduğunu savunmaktadır”	Wie ve Cui, (2015, s. 80)
“Turizm kentleşmesi genellikle kıyı yerleşmelerinin nüfus artışı ve yatay gelişimleri şeklinde kendini gösterir”	Zhang ve diğerleri, (2017, s. 1750018-1)
“Yeni bir kentleşme biçimi olan turizme dayalı kentleşme, kentleşmede turizmin itici rolünü vurgular”	Albate ve Bel, 2010; Huang ve Ke, 2001; akt. Zhao ve Dong, (2017, s. 513)
“Turizme dayalı kentleşme, eğlencenin satışı ve tüketimine bağlı kentleşme olarak kabul edilmektedir”	Dökmeci ve Terzi (2003, s. 3)
“Turizm kentleşmesi olarak ifade edilen olgu, turizmin kent yapıcı etkisini gözler önüne sermektedir”	Sezer (2011, s. 607)
“Turizmin birçok sektörü etkileyen yapısı dolayısıyla kentleşmeye neden olduğu bir süreçtir”	Işık ve Zoğal (2017, s. 73)
“Bir bölgede turizmin öncülüğünde yaşanan dönüşümler turizm kentleşmesinin göstergelerindendir”	Minasi, Tricárico ve Salame, (2019, s. 34)

Şekil 5: Literatürde Turizm Kentleşmesi Tanımlarında Sıkça Kullanılan Kelimeler

Söylenenlerin yanında son dönemde bu alanda ilginin ve farkındalığın artmış olduğu gözlemlense de turizmin dünyadaki hızlı büyüyen endüstrilerden başında gelmesi ve onun kentleşmeye olan etkisi göz önünde bulundurulduğunda, literatürde turizm kentleşmesi üzerinde yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu söylenebilir (Mullins, 1991, s. 326). Ge ve diğerleri de (2009, s. 140) turizm kentleşmesinin mekân üzerindeki gerçek gelişimi ile karşılaştırıldığında, literatürdeki teorik araştırmaların nispeten geride kaldığını, bu konudaki çalışmaların genişletilmesi ve derinleştirilmesi gerektiğini ifade eder. Başka bir ifadeyle turizm-kent ilişkilerini inceleyen literatür, turizm ve kent çalışmalarına göre daha sınırlı kalmıştır (Emekli, 2019, s. 193).

Uluslararası literatüre benzer şekilde Türkiye’deki kent araştırmaları literatürü incelendiğinde de durumun çok farklı olmadığı görülür. Ancak özellikle son dönemde (1990 sonrası) ulusal literatürde turizmi, kentlerin gelişme ve büyümesinde önemli bir unsur olarak yorumlayan ve turizm sektörünün kentleşmeye olan etkilerini çeşitli boyutlarıyla ele alan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Işık ve Zoğal, 2017, s. 73; Akengin ve Dinç, 2020a, s. 200). Ülkemizde “*turistik kentleşme*” konusunda yapılan ilk çalışmada Foça örneği incelenmiştir (Emekli, 1994). Ulusal literatürde gerçekleştirilen çalışmaların tamamı turizmin yerleşmeler üzerinde görülen etkilerin ortaya konmasına yöneliktir. Bu noktadaki istisnayı Işık ve Zoğal’in (2017) yapmış oldukları çalışma oluşturur. Nitekim *turizm kentleşmesini* kavramsal olarak açıklayan, parametreler ile bir kentleşme modeli olarak değerlendiren tek çalışma Işık ve Zoğal’e aittir. Bu noktadan hareketle coğrafya ve turizm coğrafyasına ilişkin çalışmaların kentleri ve kentleşmeyi turizmle ilişkilendirilmelerinin oldukça yeni bir anlayış olduğu söylenebilir (Emekli, 2019, s. 192).

Ulusal alan yazında, turizmin yerleşmeler üzerine etkilerini ele alan çalışmaların 1990 sonrası döneme denk gelmesi, ülkemizde kıyı turizminin 1980’li yıllardan itibaren devlet politikaları ile özellikle güney ve güneybatı kıyılarındaki yatırım ve teşvikler sayesinde yoğunlaşmasının bir sonucudur. Zira bu durum söz konusu bölgelerde turizme dayalı bir kentleşme olgusunu ortaya çıkarmıştır (Akengin ve Dinç, 2020a, s. 199). Türkiye’de turizme dayalı kentleşme süreci yaşayan yerleşmelerin içerisinde, Işık ve Zoğal’in de (2017, s. 80) belirttiği üzere Antalya’nın ayrıca vurgulanması gerekir ki, nitekim bu durum ülkemizdeki araştırmacıların dikkatini çekmiş, yapılan çalışmaların odak noktası büyük ölçüde Antalya ve çevresi olmuştur (Tablo 7).

Tablo 7: Ulusal Literatürde Turizmin Yerleşmeler Üzerindeki Çeşitli Etkilerini İnceleyen Çalışmalardan Bazıları

ÇALIŞMA							
Alanı	Adı	Yılı	Yazarı	Konusu	Bilim Dalı	Sayı	%
ANTALYA (Alanya, Manavgat)	Alanya’da kentleşme-turizm ve sorunları	1993	Kocakuşak	Kentleşmeye etkisi	Coğrafya	16	43,2
	Turizm ve şehirleşme	2003	Dökmeci & Terzi	Şehirleşmeye olan etki	Şehir ve bölge planlaması		
	Turizmin kentleşme sürecine etkileri: Alanya örneği	2006	Muradov	Kentleşmeye etkisi	Kentleşme ve çevre sorunları		
	Alanya’da turizm ve turizmin Alanya ekonomisine etkileri	2007	Akış	Ekonomik etki	Sosyal bilimler eğitimi		
	Turizm-çevre koruma-kentleşme etkileşiminde kıyı alanları: Antalya örneği	2009	Öztürk	Kıyı alanları üzerindeki etki	Şehir ve bölge planlama		
	Turizmin kentsel gelişim üzerine etkileri: bir örnek inceleme Antalya Türkiye	2011	Akış	Kentsel gelişim üzerine etkiler	Coğrafya eğitimi		
	Kıyı alanlarında turizm odaklı mekânsal gelişim: Lara örneği	2012	Pekpak	Mekânsal etki	Kültür ve turizm bakanlığı		
	Turizmin Alanya’nın sosyo-kültürel gelişimine etkisi	2014	Bayrakçı	Sosyo-kültürel etki	Turizm işletmeciliği		
	Manavgat’ta turizm ve kentleşmenin gelişme süreci	2016	Sabancı	Kentleşme süreci			
	Turizm kentleşmesi kavramı: Antalya örneği	2017	Işık & Zoğal	Turizm kentleşmesine kavramsal bir bakış ve ampirik bir uygulama	Coğrafya		
	Kıyı alanlarında turizm odaklı mekânsal dönüşüm: Antalya Kemerağzı-Kundu örneği	2017	Yazar	Mekânsal etki	Kamu yönetimi		
	Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin ekonomi üzerine etkileri	2018a	Kapan	Şehirselleşmeye etki			
	Turizm gelişme modelleri açısından Antalya şehri	2018	Kapan & Timor	Turizm gelişme modelleri			
	Turizm faaliyetlerinin şehirselleşmeye etkileri: Antalya örneği	2018b	Kapan	Ekonomik etki	Coğrafya		
	Turizm sektörünün şehirleşmeye etkileri: Manavgat örneği	2020a	Akengin & Dinç	Şehirleşmeye olan etki			
	Turizm şehirleşmesinin iş ve ticaret alanlarını şekillendirmesi üzerine karşılaştırmalı bir araştırma: Alanya ve Manavgat örneği	2020b	Akengin & Dinç	İş ve ticaret alanlarına etki			
AYDIN (Kuşadası, Didim)	Gelişimi, yapısı ve sorunlarıyla Kuşadası nüfusu	2001	Emekli	Nüfus artışına olan etki	Coğrafya	8	21,7
	Turizmin yerel halk üzerindeki etkileri ve Kuşadası ilçesi uygulaması	2003	Çalışkan	Yerel halka olan etki	Turizm işletmeciliği		
	Türkiye’ye yabancı emekli göçü: Didim’in yeni sakinleri ve bölgeye ekonomik etkileri	2006	Karakaya & Turan	Turizm kaynaklı göçün ekonomik etkileri	İktisat		
	Kuşadası’nda kıyı kullanımı ve turizmin mekânsal etkileri konusunda yerel halkın tutumları	2007	Dal & Baysal	Mekânsal etki	Coğrafya		
	Kuşadası’nda kıyı kullanımı ve turizmin çevresel etkileri üzerine yerel halkın tutumları	2008	Dal	Çevresel etki	İlköğretim		
	Kuşadası’nda arazi kullanımı	2011b	Kahraman	Arazi kullanımına etkileri			
	Turizm alanlarının yaşam döngüsü üzerine bir araştırma: Kuşadası örneği	2016	Güney	TAYD modeline göre turizmin gelişimi	Coğrafya		
	Kuşadası ilçesinde turizmin yaşam döngüsü: mekânsal ve toplumsal öğeler üzerinden değerlendirme	2018	Güney & Somuncu	ve evrimi			
MUĞLA (Bodrum, Marmaris, Milas)	Kent dokusunun oluşmasında turizmin etkisi: Bodrum örneği	2008	Bozyer	Kent dokusuna etkisi	Sosyoloji	4	10,8
	Türkiye’de turizme bağlı kentleşmelere farklı bir örnek	2014b	Kapluhan	Kentleşme süreci	Coğrafya		
	Turizmin sosyo-kültürel boyutta çıkardığı etkilerin incelenmesi: Marmaris örneği	2014	Özel	Sosyo-kültürel etki	Turizm işletmeciliği		
	Bodrum’da turizm faaliyetlerinin şehirleşmeye etkisi ve ortaya çıkardığı sorunlar	2019	Öncü	Şehirleşmeye etki	Coğrafya		
İZMİR (Çeşme, Foça, Bergama)	Foça’da turizm ve turistik kentleşme	1994	Emekli	Turistik kentleşme	Coğrafya	4	10,8
	Bergama’da turizm ve sosyo-ekonomik etkileri	1998	Emekli	Sosyo-ekonomik etki			
	Turizm yerleşmelerinde nüfusun sosyo-ekonomik özelliklerinde ortaya çıkan değişimler ve eğitim üzerindeki etkisi (Foça örneği)	2008	Özüpekçe	Sosyo-ekonomik değişim ve eğitim üzerindeki etkisi	Sosyal alanlar eğitimi		
	Kırsal yerleşimden turistik yerleşime dönüşümün Ildırı ve Alaçatı (Çeşme) örneğinde incelenmesi	2016	Kesici	Yerleşmeye olan etki	Coğrafya		
Ayvalık	Ayvalık: Bir sayfiye yerleşmesinin gelişme süreci	2004	Timor	Yerleşmenin gelişimine olan etki	Coğrafya	1	2,7
Birden fazla kent	Türkiye’de kentleşme ve kentleşme modelleri	2005	Işık	Kentleşme modelleri	Coğrafya	4	10,8
	Ekonomik etkileri açısından Türkiye’nin turizm merkezlerine yönelik Avrupalı göçleri	2008	Südaş & Mutluer	Ekonomik etki			
	Didim-Milas kıyı kuşağında turizm ve mekânsal etkileri	2011	Sezer	Mekânsal etki			
	Avrupa ülkelerinden Türkiye’nin batı kıyılarına yönelik göçler: Marmaris Kuşadası ve Ayvalık ilçelerinde karşılaştırmalı bir araştırma	2012	Südaş	Turizm nedenli göçe bağlı olarak gerçekleşen nüfusun etkileri			
Toplam						37	100

2.3. Turizm Kentleşmesi-Kent Turizmi Farkı

Turizm ve kentleşmenin birbirini etkilediği bilinen bir durum olsa da sadece turizm kentleşmesinin dinamiğine özgün olarak bu sürecin ilk zamanlarında *turizm* bağımsız değişken iken, *kentleşme* ise bağımlı değişken konumundadır. Fakat ilerleyen dönemde farklı etkenlerinde rol almasıyla (taşıma kapasitesinin aşılması, çekicilik yaratan doğal unsurların bozulması vb.) turizm kentleşmeden etkilenir hâle gelir (bu etkilenme genellikle olumsuz anlamda olur). Dilbilimsel açıdan turizm kentleşmesi bir sıfat tamlaması özelliği taşıyarak *nasıl bir kentleşme?* sorusunun cevabı olup, kentleşmeyi niteleyen bir yapısı bulunur. Turizm kentleşmesinin işleyiş süreci gereği bir yerleşmede ilk olarak turizm gelişir, ardından bu gelişmenin bir sonucu/çıktısı olarak kentleşme süreci başlar.

Öte yandan kent turizmi tamamen farklı bir olgudur ve aslında turizm kentleşmesi (kentleşmenin tüm boyutlarıyla gerçekleştiği ve tam anlamıyla olgunlaştığı yerlerde) kent turizmini de kapsamaktadır. Kent turizmini; genellikle metropol ölçeğindeki büyük kentlerde, kentin tüm olanaklarından yararlanılarak geliştirilen bir turizm türü (Emekli, 2018, s. 28) şeklinde tanımlamak mümkündür. Emekli'ye göre günümüzde kent turizmi denince;

“bir kentin özgünlüğü (doğal, tarihi ve kültürel); çağdaşlığı (sunduğu hizmetlerde ve yapılarında); güvenliği, teknik donanımı, altyapı hizmetleri (yerel yönetim); tesis kalitesi, fiyat politikaları (otel, motel, tatil köyü); eğlence ve dinlenceye yönelik yan hizmetler (restoranlar, barlar, lunaparklar, su parkları gibi); kentsel açık alan kalitesi ve kent içi dağılımı (parklar, sokaklar, yaya yolları, gezinti yolları gibi); kent halkının genel tutumu, turizme, turistlere bakış açısı (sivil toplum örgütleri, tanıtım, kent yönetimine katılım) ve kent yaşamını çekici kılacak tüm etkinlikler (festivaller, yarışmalar, spor karşılaşmaları gibi) akla gelmektedir” (Emekli, 2011, s. 30).

Turizm kentleşmesi, turizmin kentleşme üzerindeki itici gücünü vurgularken kent turizmi, kentlerin turizmin birer ürünü olmalarından daha ziyade bir destinasyon olarak turistlerin ihtiyaçlarını karşılamalarını ifade eden, dolayısıyla sadece turizm amacıyla gelişmemiş kentlerdeki turizm çeşididir (Asworth ve Page, 2011; Edwards, Griffin ve Hayllar, 2008; akt. Qian ve diğerleri, 2012, s. 154). Turizm kentleşmesinde ortaya çıkan değişiklikler ve kazanılan özellikleri kent turizminde aynı derecede ve açıklıkta belirlemeye imkân yoktur. Nitekim Mullins (1991) kent turizmini; bir kentte turizmin büyük bir kentsel fonksiyon hâline geldiği, fakat söz konusu kentin diğer fonksiyonlara da bağlı olduğu bir süreç olarak tanımlar. Örneğin Londra, turizmin yüksek oranda geliştiği, birçok turizm kentinden daha fazla miktarda turist çeken bir kent olmasına rağmen, ekonomisi üretime dayanır ve turizm kentin sadece bir

anahtar fonksiyonunu oluşturur (Mullins, 2003, s. 128). Bu duruma ülkemizden bir örnek vermek gerekirse; **İstanbul** ve **Antalya** *turizm gelişmişlik endeksine göre turizmi gelişmiş illerdir* (Kervankıran ve Sert-Eteman, 2020, s. 134). Fakat, Türkiye’de turizm yönüyle en gelişmiş iki il, İstanbul ve Antalya’da, turizm kentleşmesi olgusu görülmektedir gibi bir çıkarımda bulunmak doğru değildir. Bu iki il çeşitli değişkenlere göre ülkede, turizmi en gelişmiş iki il olabilir, fakat, İstanbul’da görülen durum kent turizmine örnek iken, Antalya (Işık ve Zoğal, 2017) turizm kentleşmesinin önemli bir örneğidir. Çünkü İstanbul, Türkiye’nin en fazla turist çeken kentlerinin başında gelmesine rağmen, ekonomisi sanayi, ticaret vb. sektörlere dayandığı için bir salt bir turizm kenti özelliği taşımaz ya da İstanbul diğer fonksiyonları gölgede bırakacak şekilde yalnızca turizm faaliyetleri ile gelişmemiştir. Dolayısıyla İstanbul’da bir turizm kentleşmesinden söz edilmesi mümkün değildir. Antalya ise turizmle birlikte kentleşen/değişen/dönüşen bir turizm kentidir (Işık ve Zoğal, 2017, s. 72) ve temel fonksiyonu turizmdir.

Kent turizminden söz edilebilmesi için turizm aktivitesinin mekân olarak kentlerde gerçekleşmesi gerekir. Turizm kentleşmesinin ortaya çıktığı mekân ise genellikle kırsal yerleşmelerdir. Turizm kentleşmesi esas olarak, kırsal karakterli bir yerleşmenin turizm odaklı ve turizmle birlikte kentleşme sürecini anlatır. Bir başka deyişle turizm kentleşmesinde, turizm; kırsal yerleşmelerdeki dönüşümün bir nedeni olup, turizm kentleşmesi kırsal yerleşmelerin değişim sürecini ortaya koyar. Turizm odaklı kentleşmenin gerçekleşmesi için önemli bölgeler, önceden sanayi fonksiyonu için seçilmemiş, sezonun yılın yarısından fazla sürdüğü iklim açısından elverişli, kırsal ekonomik fonksiyonların hâkim olduğu, az nüfuslu yerlerdir (Doğaner, 1998, s. 26). Öte yandan kent turizmi; Paris, Londra, Roma, Viyana, Amsterdam, Venedik, Prag, Münih, Brüksel, Budapeşte, Barselona, Berlin, New York, Bangkok, Dubai, Singapur, Tokyo, Hongkok, Pekin, Kuala Lumpur, Los Angeles, İstanbul gibi dünya kentlerinde belirgin olarak gözlenir (Emekli, 2019, s. 199) (şekil 6).

Özetle kent turizminin söz konusu olması için **kent** zellikleri taşıyan bir yerleşmenin olması gerekmektedir. Turizm kentleşmesi ise **kenti yaratan ve/ya şekillendiren-dönüştüren** kentleşme modellerinden birisidir. Fakat kent turizmi sadece turizm kentleşmesiyle gelişen kentlerde görülmez; sanayi, ticaret gibi geleneksel modellerle gelişen kentlerde de sahip oldukları ekicilikler sayesinde kent turizmi görülebilmekte hatta turizm kentleşmesiyle gelişen yerleşmelerden daha fazla turist çekebilmektedirler (New York, Londra, İstanbul gibi).

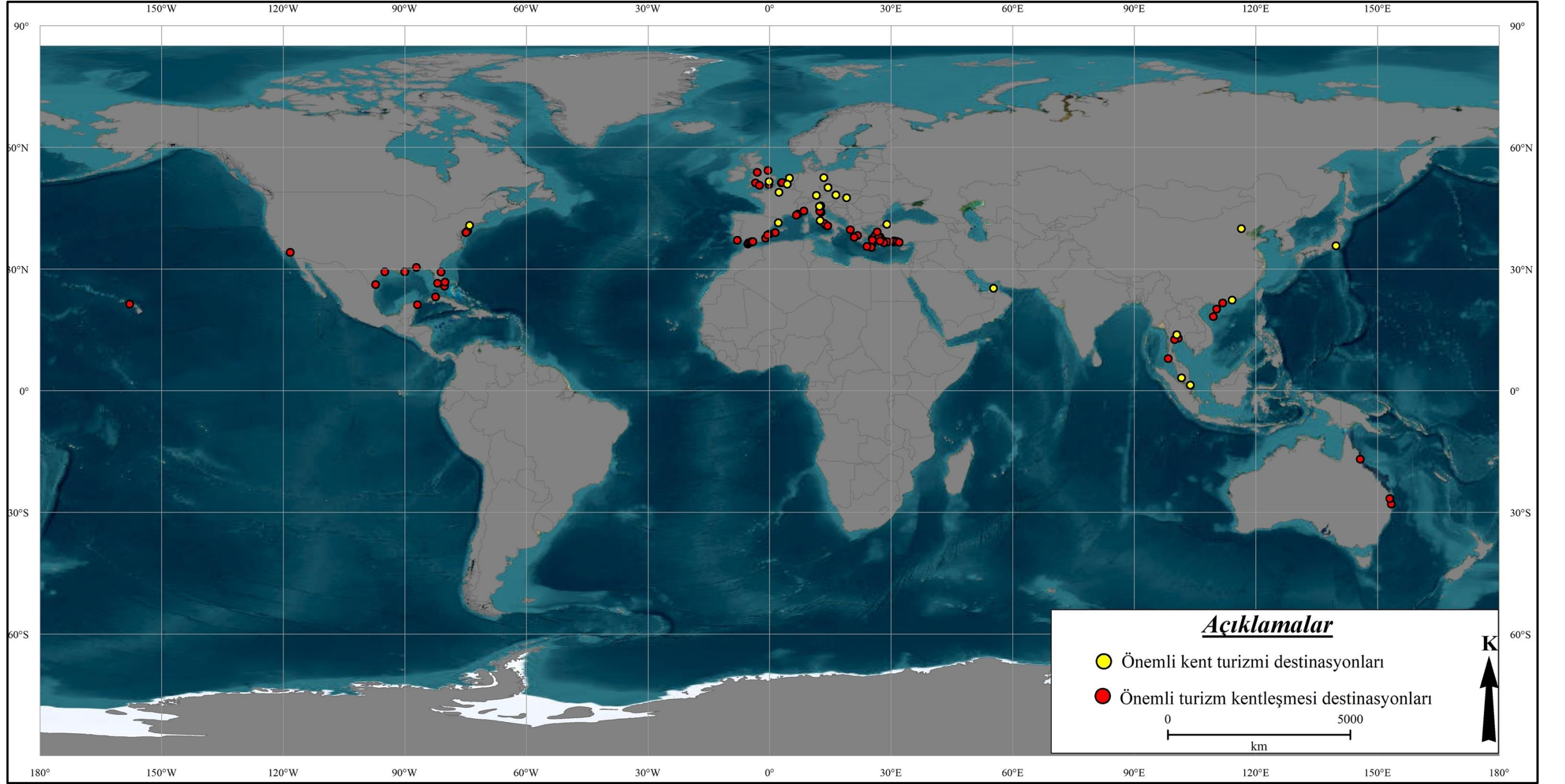
Dolayısıyla kent turizmini, turizm kentleşmesi ya da diğer kentleşme modelleriyle gelişen kentlerde, kent sınırları içinde gerçekleşen turizm türüdür şeklinde ifade etmek de yanlış olmaz.

İfade edilen iki olgu arasındaki bu farklılıkların yanında turizm kentleşmesi ve kent turizminin birlikte, tüketim odaklı yeni bir sosyo-mekansal sistem ürettiği (Mullins, 2003, s. 12) unutulmamalıdır. Birinde (turizm kentleşmesi) tüm kent, diğerinde ise kentin önemli bölgeleri (kent turizmi) eğlence ve tüketim odaklı bir dizi mal ve hizmet sağlayan özel alanlar olarak inşa edilmiştir.

2.4. Turizm Kentleşmesiyle Gelişen Kıyı Sayfıyeleri

Dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun kıyı alanlarında yoğunlaşması çeşitli çalışmalarla (Neumann, Vafeidis, Zimmermann ve Nicholls, 2015; Baird 2009; Burt, Killilea ve Ciprut, 2019; Scherner ve diğerleri 2013) ve Birleşmiş Milletler raporlarıyla (UN, 2017) ortaya konan bir gerçektir. Scherner ve diğerleri (2013, s. 106) dünya nüfusunun %60'ının kıyılara 100 km mesafe içinde yaşadığını belirtmektedir. Dahası gün geçtikçe kıyı alanlarındaki nüfus, dünya nüfusuyla orantısız olarak büyümektedir. Her ne kadar söz konusu yoğunlaşmanın tek nedeni olarak turizm endüstrisi gösterilemese de (kıyı alanları turizm hâricinde de sanayi, ulaşım, ticaret vb. çeşitli olanaklara sahiptir) sanayi, ticaret gibi endüstrilerin gelişmemiş olduğu özellikle kıyılardaki kırsal yerleşmelerin kentleşmelerinde turizm önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda dünya genelinde turizm dolayısıyla artan kentleşme nedeniyle kıyı şeridindeki bölgelerin yaklaşık %45'i kentsel alanlara dönüşmüş durumdadır (Öztürk, 2009, s. 70).

Turizm sektörünün mekân üzerinde çeşitli dönüşümlere neden olduğu daha önceden ifade edilmişti. Bu dönüşümün temel mekânı ise; kitle turizm hareketlerinin odak noktası olan kıyı sayfıyeleridir (Öztürk, 2009, s. iv). Kıyı sayfıyeleri kitle turizminin yoğun faaliyet gösterdiği yerler olması nedeniyle, mekânsal değişim/gelişim dinamiklerinin belirgin biçimde gözlemlenebildiği yerlerdir (Pekpak, 2012, s. 29). Bu bağlamda özellikle kitle turizmine hizmet veren kıyı sayfıyelerinde turizmin, kentleşmeye neden olduğu söylenebilir.

Şekil 6: Dünyada Kent Turizminde ve Turizm Kentleşmesinde Önde Gelen Bazı Kentler

Kıyı sayfiyelerinin (coastal resort) karakterleri ve büyüklükleri çok çeşitli oluşu için literatürde nadiren açıkça tanımlanabilmiştir (Lavery, 1974). Örneğin Avrupa’da kıyı sayfiyeleri çok sayıda turizm işletmesinin bulunduğu ve ortaya çıkışında turizmin önemli bir rolü olan kentler olarak ifade edilir (Cooper ve diğerleri 1998; Wall, 2001; akt. Liu ve Wall, 2009, s. 339). Genel olarak ise bir kıyı sayfiyesi; kıyılarda yer alan ve turizmin temel fonksiyon olduğu bir kentsel topluluk olarak tanımlanabilir (Pearce, 1979, s. 252). Başka bir ifadeyle kıyı sayfiyeleri, kıyı alanlarında turistler için konaklama ve rekreasyon olanakları sunan yerleşmeler olup (Smith, 1991, s. 189), bu yerleşmelerin kentleşmesi dünya çapında bir olgudur (Smith, 1992, s. 305).

Son yıllarda turizme elverişli kıyı bölgelerine yönelik gerçekleşen yoğun talepler, çok sayıda kıyı sayfiyelerinin gelişmesini beraberinde getirmiştir. Bunlardan bazıları, kırsal yerleşmelerin turizm merkezleri hâline dönüşmesi şeklinde gerçekleşirken, bazıları ise el değmemiş kıyı sahaları üzerinde yeni turizm yatırımlarının artması şeklinde gerçekleşmiştir (Timor, 2004, s. 21). Özellikle uluslararası turistlerin kıyı turizmine artan talebi, dünya çapındaki kıyı sayfiyelerinin artışına neden olmuştur. Kıyı sayfiyelerinde turizme bağlı gelişme, yerleşmenin hem yapısal olarak hızla gelişmesini sağlar hem de yerleşme dokusu içerisinde turizm tesislerinin daha fazla yer almasını sağlar. Turistler için çeşitli hizmetler sağlayan konaklama, yeme-içme, rekreasyon faaliyetlerini içeren tesislerin kıyılardaki kentleşmeyi hızlandırması kaçınılmaz bir durum olur (Bollerey, 1986, s. 90; akt. Andriotis, 2003, s. 67). Bu nedenle söz konusu kıyı sayfiyelerinde kentleşme ve turizm algısını birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir.

Kıyı alanları çeşitli turizm ve rekreasyon faaliyetleri için kullanılmaya başlayınca bu duruma paralel şekilde buralardaki kırsal karakterli küçük yerleşmeler (balıkçı kasabası, tarım kasabası vb.) turizm kentleşmesi yaşayan destinasyonlara dönüşür. Smith’e göre (1991, s. 189) kıyı sayfiyelerinin doğal durumundan kentlere geçiş süresi genelde (20 yıldan az bir sürede) hızlı şekilde gerçekleşir. Böylece kıyı sayfiyelerinin kısa süre içerisinde turizme uygun yapılanarak, dünyadaki önemli turizm kentleri arasına girdikleri görülür.

Gün geçtikçe dünya çapında birçok kıyı sayfiyesinin ortaya çıkması ve gelişmesi/kentleşmesi ile yenilerinin bu sürece eklenme öngörüsü hızla artmaktadır (Andriotis, 2003, s. 67). Bu süreç genellikle iki şekilde meydana gelir: ilki “*kendiliğinden*” (Costa Brava, Cote’d Azur vb.), ikincisi ise “*geniş kapsamlı planlı*”dır (Languedoc-Rousillon vb.) (Özgüç,

2007, s. 115). Her ne şekilde olursa olsun, netice itibariyle son dönemde kıyı sayfiyelerinde turizm başlı başına bir kentleşme aracı olarak işlev görmekte, yerleşmelerin büyümesi ve gelişmesinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

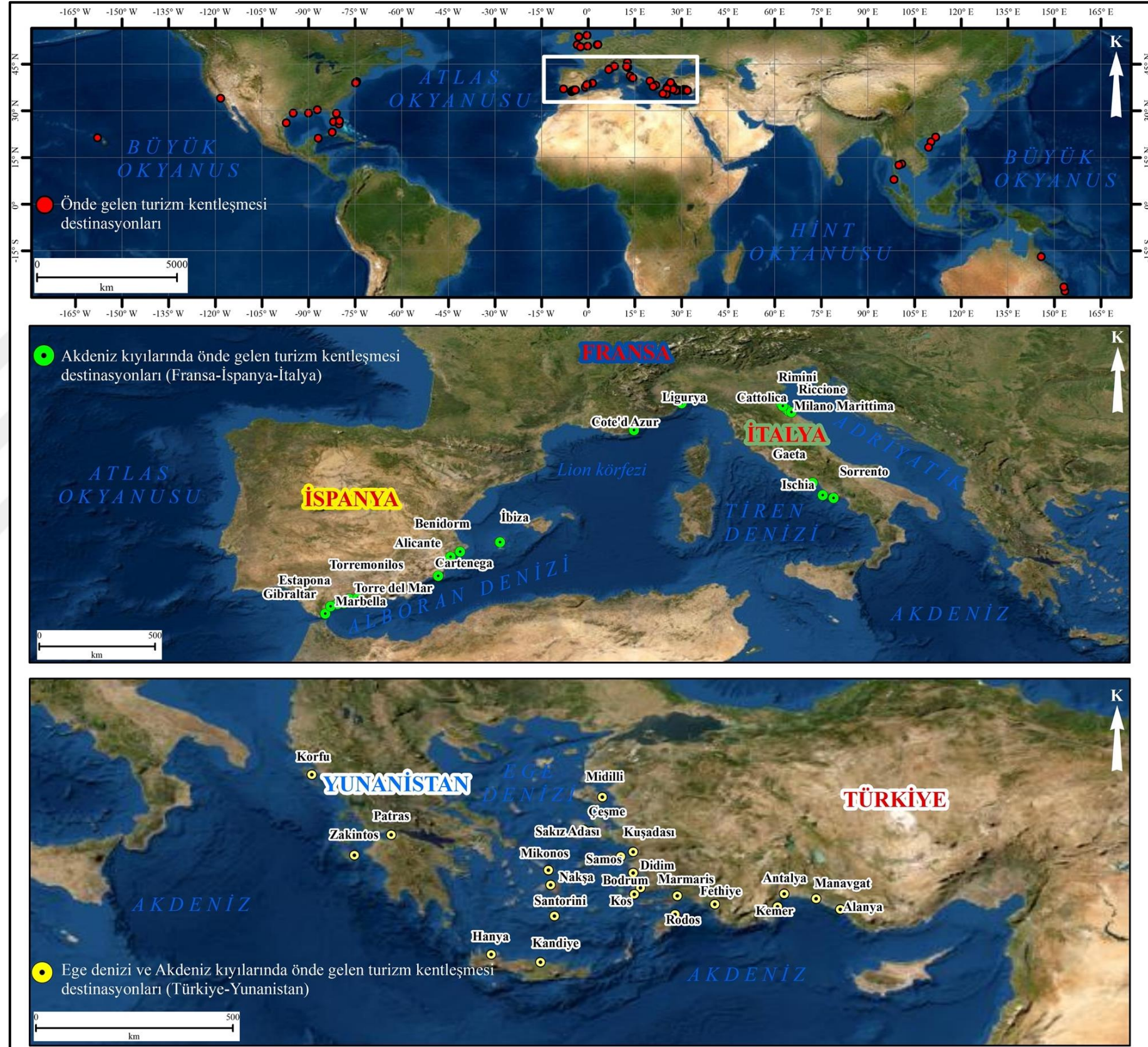
Bütün bu süreç göz önüne alındığında dünya genelinde çok sayıda turizm kentleşmesi yaşayan kıyı sayfiyesinin ortaya çıktığı söylenebilir (Şekil 7; Tablo 8). Söz konusu yerleşmeler özellikle 30°-40° enlemleri ve Akdeniz iklim kuşağının yer aldığı bölgelerde, bir diğer ifadeyle uluslararası turizm hareketlerinin, 1900’lü yılların başından beri yoğunlaşmış olduğu bölgelerde görülmektedir (Baykal, 2015, s. 63). Dahası dünyada turizm kentleşmesi yaşayan Cote’d Azur, Costa Brava, Florida, Belçika kıyıları gibi bir takım kıyı sayfiyeleri gelişip şeritler şeklinde birleşerek “*turizm konurbasyonları/touristic conurbations*” oluşturur (Baidal ve diğerleri, 2013, s. 186) (Şekil 8).

Smith (1991, s. 190) günümüzde sayıları hızlıca artan kıyı sayfiyelerinin ilk olarak İngiltere ve Galler’de gözlenmeye başladığını belirtir. Bununla birlikte ilk görüldüğü yerler Kuzey Avrupa ülkeleri olsa da turizm kentleşmesi yaşayan kıyı sayfiyeleri Akdeniz kıyılarında yaygın şekilde görülür (Şekil 7). Kıyı turizmi Akdeniz havzası ile modern turizm dönemine damgasını vururken sıcak denizlere kıyısı olan coğrafyalarda eski balıkçı kasabaları turizm merkezlerine evrilmiştir (Emekli, 2019, s. 192) Turizm kentleşmesinin yaygın olarak görüldüğü Akdeniz kıyı şeridi boyunca, belirli başlı bazı kentler turizm tarafından/için oluşturulan kentler olarak tanımlanmıştır (Equipe MIT, 2002; 2005; 2011; akt. Soto ve Anton-Clavé, 2017, s. 117). Bu bağlamda turizm kentleşmesi özellikle Akdeniz’de, Endülüs’ten Antalya’ya uzanan kıyılarda birçok kıyı sayfiyesinin gelişmesini etkileyen önemli bir süreç olmuştur (Anderson, 2009; Wallerstein, 2013; akt. Holleran, 2017, s. 68).

Akdeniz ve Ege kıyılarında turizm kentleşmesi yaşayan kıyı sayfiyeleri mekânsal ve sosyal açıdan farklı peyzaja sahip olan yerleşmelerdir. Bu yerleşmeler, peyzajlarını turistleri çekmek için sembolik mıknaatılar olarak kullandıkları için, nüfusun ve işgücünün hızlı büyümesi ile karakteriz edilebilirler (Soto ve Anton-Clavé, 2017, s. 117). Ayrıca bu kentlerde yıl içerisindeki nüfus miktarı sezonun açılmasıyla birlikte turizm aktivitelerine katılma durumuyla ilişkili olarak da önemli miktarda değişkenlik gösterir. Nitekim Öztürk (2009, s. 40) Akdeniz’de turizm kentleşmesi yaşayan kıyı sayfiyelerindeki nüfusun yaz aylarında 130 milyondan 265 milyona yükseldiğini belirtir.

Tablo 8: Dünya Geneline Turizm Kentleşmesi Yaşayan Başlıca Kıyı Sayfileri ve Bulundukları Ülkeler

Turizm kentleşmesi görülen kıyı sayfisi	Ülke	Turizm kentleşmesi görülen kıyı sayfisi	Ülke	Turizm kentleşmesi görülen kıyı sayfisi	Ülke
Central Ocean City	ABD	Blackpool	İngiltere	Phuket	Tayland
Central Wildwood	ABD	Brighton	İngiltere	Çeşme	Türkiye
Los Angeles	ABD	Weymouth	İngiltere	Kuşadası	Türkiye
Grand Isle	ABD	Lido di Jesolo	İtalya	Didim	Türkiye
Estero Island	ABD	Rimini	İtalya	Bodrum	Türkiye
Atlantic City	ABD	Milano Marittima	İtalya	Fethiye	Türkiye
Miami	ABD	Ischia	İtalya	Marmaris	Türkiye
Daytona Beach	ABD	Liguria	İtalya	Kemer	Türkiye
West Palm Beach	ABD	Sorrento	İtalya	Antalya	Türkiye
Waikiki Ocean Front	ABD	Gaeta	İtalya	Manavgat	Türkiye
Cape May	ABD	Riccione	İtalya	Alanya	Türkiye
Galveston Adası	ABD	Cesana	İtalya	Midilli	Yunanistan
Pensacola Beach	ABD	Ibiza	İspanya	Santorini	Yunanistan
Hanolulu	ABD	Benidorm	İspanya	Kos	Yunanistan
Gold Coast	Avustralya	Torre del Mar	İspanya	Nakşa	Yunanistan
Sunshine Coast	Avustralya	Cartagena	İspanya	Korfu	Yunanistan
Cairns	Avustralya	Torremonillos	İspanya	Patras	Yunanistan
Blankenberge	Belçika	Marbella	İspanya	Zakintos	Yunanistan
Oostende	Belçika	Estapona	İspanya	Kandiye	Yunanistan
Zhapo Town	Çin	Fuengirola	İspanya	Hanya	Yunanistan
Hainan	Çin	Malaga	İspanya	Rodos	Yunanistan
Sanya	Çin	Alicante	İspanya	Mikonos	Yunanistan
Hua Hin	Çin	Havana	Küba	Sakız Adası	Yunanistan
Cote'd Azur	Fransa	Cancun	Meksika	Samos	Yunanistan
Cannes	Fransa	Algarve	Portekiz	Girit	Yunanistan
Minehead	İngiltere	Pattaya	Tayland	Kefalos	Yunanistan

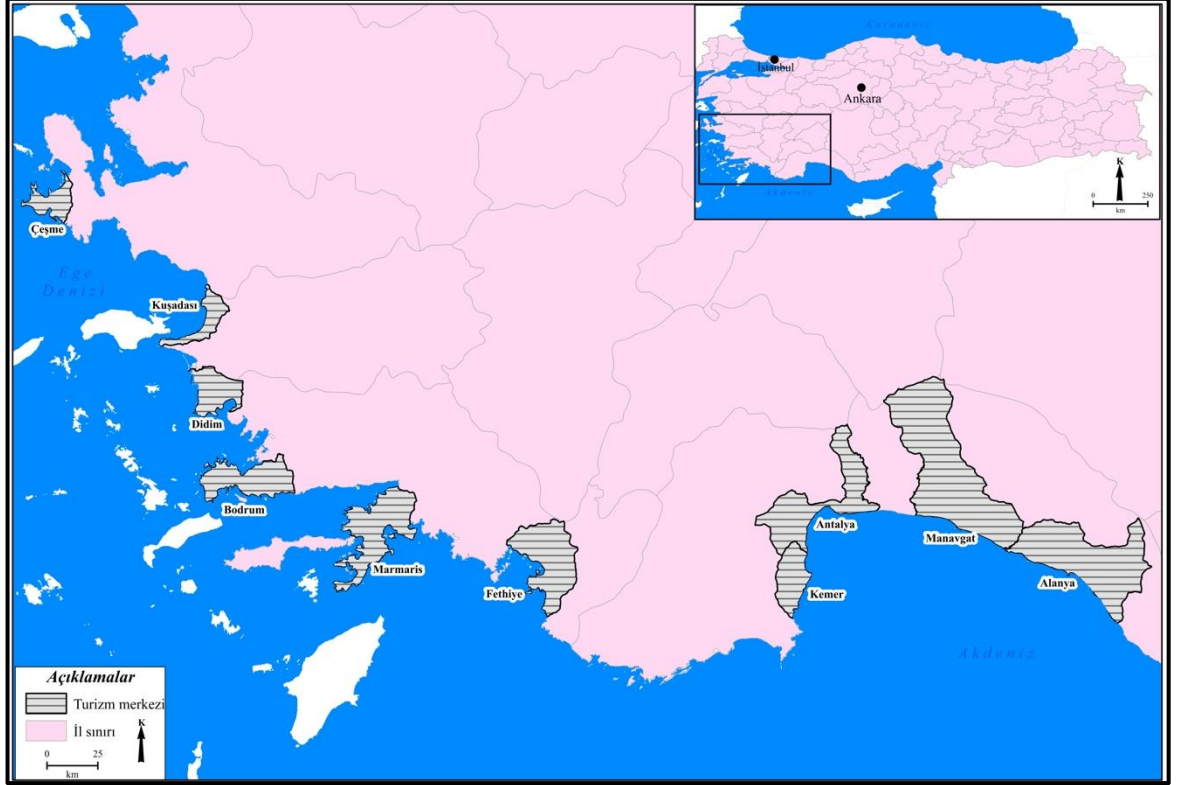

Şekil 7: Akdeniz ve Ege Kıyılarında Turizm Kentleşmesi Yaşayan Önemli Kıyı Sayfıyeleri

Şekil 8: Cote'd Azur Bölgesindeki Turizm Konurbasyonu

Akdeniz ve Ege denizine birlikte kıyısı olan ülkemizde son 30-40 yıldır kıyı turizmi hızla gelişmiştir. Bu süreçte ülkemizin güneybatı kıyılarında yer alan uluslararası turizm merkezleri gelişerek kentleşmiştir (Şekil 9). Ülkemizde yaşanan turizm kentleşmesi modelinin diğer kentleşme modellerine kıyasla zamansal olarak daha yeni, mekânsal olarak ise daha bölgesel olması önemli özelliklerindendir.

Şekil 9: Türkiye’de Turizm Kentleşmesiyle Gelişen Bazı Turizm Merkezleri

BÖLÜM 3: VERİ ve YÖNTEM

Turizmin kentlere ve kentleşmeye olan etkileri ile ilgili güçlü bir literatür (Tablo 7) olsa dahi turizm kentleşmesinin dinamikleri, yapısı ve özelliklerinin belirlenmesine yönelik genel geçer bir yöntem bulunmamaktadır. Bu duruma rağmen, daha önce de ifade edildiği üzere, turizm kentleşmesini ampirik olarak inceleyen alan yazında, Mullins'in belirlediği şu çerçeveye göre turizm kentleşmesini çeşitli parametreler üzerinden değerlendiren çalışmalar mevcuttur:

“mekânsal olarak farklıdır, çünkü sosyal olarak da farklıdır”, “turistlere yönelik kentsel semboller ile sembolik olarak kendine özgüdür”, “hızlı nüfus ve işgücü artışı ile karakterize olur”, “postfordizmin bir parçası olduğu için esnek bir üretim sistemi ile ayırt edilir”, “güçlendirici bir devlet desteği/teşviki ile fark edilir”, “kitlesel ve özel haz tüketimi ile ayırt edilir”, “bu kentleşme biçimi sosyal açıdan farklı olduğundan, sosyal olarak ayırıcı bir yerleşik nüfusa sahip olmasıyla öne çıkar” (1991, s. 331).

Işık ve Zoğal, Mullins'in (1991, s. 331) ortaya koyduğu çerçeveden yararlanarak oluşturdukları yeni çerçeveyi şöyle ifade etmişlerdir:

“Hızlı nüfus artışı, yüksek iç göç ve kozmopolit bir nüfus, yabancı nüfus oranı ve yabancıların mülk edinimi, işgücünün hızlı büyümesi ve yapısal değişimi, devletin etkin rolü, turistik göstergeler (tesis, yatak sayısı, geceleme sayıları vb.), kentin yeni görünümü ve kentteki mekânsal semboller” (2017, s. 76).

Öte yandan başka bir çalışmada Akengin ve Dinç turizmin kentleşmeye olan etkilerini sosyal, ekonomik ve demografik göstergeler üzerinden ele almışlardır. Yazarlar turizm sektörü ile ilişkilerini kurarak kentleşmeye olan etkilerini belirledikleri bu göstergeleri şu çerçevede incelemişlerdir:

“nüfusun gelişimi, cinsiyet ve yaş yapısı, göçler, nüfusun ekonomik sektörlere dağılımı, yabancı evlilikleri, kentin yatay gelişimi, inşa edilen bina sayıları, kent içi arazi kullanımı, turizm tesislerine yönelik istatistiki sayılar ve yabancıların okudukları gazeteler (2020a).

Literatürdeki diğer çalışmalarda da konu, benzer parametreler üzerinden ele alınmıştır. Örneğin Bier ve diğerleri (2021) turizm kentleşmesinin dinamiklerini “sosyo-ekonomik ve demografik değişkenlerle”, “yüksek oranda turist fonksiyonuyla”, “daha fazla işgücü olanaklarıyla” ortaya koymuşlardır.

Şimdiye dek söylenenlerden hareketle turizm kentleşmesini konu alan yazında Mullins'in (1991) çerçevesinin önemli ölçüde benimsendiği söylenebilir. Tez çalışmamızda da literatürdeki örneklerden yola çıkarak yeni bir çerçeve oluşturulmuş, temel parametrelere sadık kalınarak, her bir parametre detayda farklı alt göstergeler aracılığıyla desteklenmiştir.

Parametrelerin altında işlenen her bir göstergenin açıklanmasında farklı veri toplama yöntemleri kullanılmış, yeri geldiğinde farklı yazılımlar üzerinde veriler işlenmiş, zaman zaman da çeşitli indisler aracılığıyla analitik hesaplamalar yapılmıştır. Bu bağlamda tez çalışmasında, **beş temel parametre** ve bu **parametrelerin alt göstergeleri** üzerinden turizm kentleşmesinin dinamikleri, yapısı ve özellikleri Kuşadası örneğinde incelenmiştir (Tablo 9).

3.1. P1. Mekânsal Farklılık Parametresinde Kullanılan Veri ve Yöntem

Turizm kentleşmesinde Mekânsal gelişim farklılığı

Bu parametre içerisinde ilk olarak Kuşadası'nın mekânsal gelişim farklılığı yıllara göre ele alınmıştır. Kuşadası'ndaki mekânsal gelişim farklılığı açıklanırken HGM'den temin edilen **1957, 1964, 1977, 1993, 2009 ve 2019 yılına ait hava fotoğraflarından** ve **1/25.000 ölçekli topografya paftalarından** yararlanılmıştır. Söz konusu hava fotoğrafları ArcMap 10.3 programına aktararak sayısallaştırma işlemi gerçekleştirilmiştir. Böylece Kuşadası'nın 1957,1964, 1977, 1993, 2009 ve 2019 yıllarındaki kent sınırı çizilmiştir. Bu aşamadan sonra Kuşadası'nın ilgili dönemlerdeki mekânsal gelişimine (yatay gelişimi) yönelik hesaplamalar yapılmış, Kuşadası kentinin **mekânsal gelişim haritası** çizilmiştir.

Çalışmada **Kentsel alanın artış oranının** hesaplanmasında $\frac{U_1 - U_2}{U_1} * 100$ denklemi (Valdkamp, Weitz, Staritsky ve Huising, 1992; Xu, Wang ve Xiao, 2000; Karabulut, Küçükönder, Gürbüz ve Sandal, 2006; Kızılelma, Karabulut, Gürbüz, Topuz ve Ceylan, 2013) kullanılmıştır. Ayrıca çalışmada kentsel alanın artış oranının yanında mekânsal **gelişimin hangi yönde gerçekleştiği** de ortaya konmuştur. Öte yandan mekânsal gelişim konusunda çizilen harita ve yapılan hesaplamaları destekleyen DİE'nin bina sayım cetvellerinden yararlanılmıştır.

Ayrıca mekânsal gelişimin konu edindiği bu bölümde kıyı çizgisine yapılan müdahaleler ile birlikte güncel **kıyı çizgisi değişimi** ortaya konmuştur. Kuşadası kentine ait kıyı çizgisinde konumsal ve boyutsal açıdan yaşanan değişim HGM'nin hava fotoğraflarından ve güncel uydu görüntülerinden belirlenerek ortaya konmuştur.

Tablo 9: Tez Çalışmasında Kullanılan Veri, Verilerin Kaynakları, Veri İşlemede Kullanılan Yazılım ve Analitik Hesaplamalarda Kullanılan İndisler

Parametre	Alt göstergeler	Veri	Veri kaynağı	Veri işlemede kullanılan yazılım	Kullanılan indis
P ₁ Mekânsal Farklılık	Mekânsal gelişim farklılığı	HGM hava fotoğrafları, 1/25.000 ölçekli topografya paftaları	HGM (2020)	Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) paket programı (ArcMap 10.3)	Kentsel alan artış oranı(%/yıl): $\frac{U_1 - U_2}{\frac{U_1}{N}} * 100$ (Valdkamp ve diğerleri 1992; Xu, ve diğerleri 2000; Karabulut ve diğerleri 2006; Kızılelma ve diğerleri 2013).
		Bina sayım cetvelleri	DİE (2000)	-	-
	Morfolojik farklılık	Kent sınırları ve morfolojisi	Uydu Görüntüsü	CBS paket programı (ArcMap 10.3)	Şekil faktörü indisi: $X = A/L^2$ (Horton, 1932, s. 351).
					Uzama oranı indisi: $RLS = \frac{Uzun\ Eksen}{Kısa\ Eksen}$ (Öztürk, Şimşek ve Utlu 2015, s. 62; Chen, 2016, s. 6)
					Dairesellik oranı indisi: $4 \times \pi \times A/P^2$ (Miller (1953).
					Eliptiklik indisi: $L/\{2A/[\pi(L/2)]\}$ (Stoddart, 1965).
					Dairesellik indisi: $l_c = \frac{A_m}{\pi(2\frac{A_m}{P_m})^2}$ (Öztürk ve diğerleri 2015, s. 62).
	Arazi kullanım farklılığı	Kent içi arazi kullanımı	Uydu Görüntüsü, Kuşadası Kent Bilgi Sistemi (KBS), 1/1000 ölçekli imar planları, Alan araştırması	CBS paket programı (ArcMap 10.3), Google Earth Pro (Street View), MapInfo 17.0	Peyzaj benzerlik indisi: $LSIM = Pi = \frac{\sum_{j=1}^n a_{ij}}{A}$ (McGarigal ve Marks, 1995, s. 82).
		İkinci konut sayıları, yapı kullanma izni alınan konut sayıları (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2011-2019), yıllık nüfus artış miktarı (TÜİK 2011-2019), ortalama hane halk büyüklükleri (TÜİK 2011-2019), mahalle bazlı aylık elektrik ve su tüketimine ait istatistiki veriler	Kahraman (2011a), TÜİK, 1/1000 ölçekli imar planları, Alan araştırması, Aydın-Denizli-Muğla Elektrik Dağıtım A.Ş. (AYDEM), Aydın Su ve Kanalizasyon İşleri Genel Müdürlüğü (ASKİ)	CBS paket programı (ArcMap 10.3), Google Earth Pro (Street View), MapInfo 17.0	En yakın komşuluk indisi: $R - istatistği = \frac{r_{obs}}{r_{exp}}$ (Clark ve Evans, 1954; Çubukçu, 2020, s. 229)
		İkinci konutların ve havuzların yoğunlukları	Uydu Görüntüsü, Kuşadası KBS, 1/1000 ölçekli imar planları, Alan araştırması	CBS paket programı (ArcMap 10.3), Google Earth Pro (Street View),	Kernel Density
		Rayiç değer	Kuşadası Belediyesi Rayiç Değer Sorgulama veri tabanı	CBS paket programı (ArcMap 10.3),	-
		Konaklama alanları	Uydu Görüntüsü, Kuşadası KBS, 1/1000 ölçekli imar planları, Alan araştırması	CBS paket programı (ArcMap 10.3), Google Earth Pro (Street View), MapInfo 17.0	Kernel Density

Tablo 9(devamı): Tez Çalışmasında Kullanılan Veri, Verilerin Kaynakları, Veri İşlemede Kullanılan Yazılım ve Analitik Hesaplamalarda Kullanılan İndisler

Parametre	Alt göstergeler	Veri	Veri kaynağı	Veri işlemede kullanılan yazılım	Kullanılan indis
P₂ Farklı nüfus ve iç göç yapısı	Farklı nüfus yapısı: 1980 sonrası dönemde meydana gelen hızlı nüfus artışı	Kentsel nüfus artışı	DİE-Genel Nüfus Sayımı (GNS) (1927-2000), TÜİK (2007-2020)	-	-
	Farklı iç göç yapısı: 1980 sonrası dönemde görülen yüksek iç göç	İç göç verileri	DİE-GNS (1985-2000), TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) (2020)	-	-
			TÜİK (2020)	CBS paket programı (ArcMap 10.3)	Lokasyon katsayı analizi: $LQ = \frac{X_i}{Y_i}$ (Yakar, 2013a, s. 501)
			DİE-GNS (2000), TÜİK ADNKS (2007-2020)	-	Göç etkinliği: $\frac{\text{İçeriye göç}-\text{Dışarıya göç}}{\text{İçeriye göç}+\text{Dışarıya göç}} * 100$ (Yakar, 2012, s. 747)
P₃ İş gücünün hızlı büyümesi ve yapısal değişimi ile ekonomik faaliyet kollarındaki özgün yapı	İşgücünün hızlı büyümesi ve yapısal değişimi	Nüfusun ekonomik sektörlere göre dağılımı	DİE-GNS (1985-2000), T.C. SGK (2005-2021)	-	-
	Ekonomik faaliyet kollarındaki uzmanlaşma	Nüfusun ekonomik nitelikleri	DİE-GNS (1985-2000), SGK (2005-2021)	-	$\text{Benzerlik indisi} = \left(\frac{CN_{ks}/CN_k}{CN_s/CN} \right)$ (Papadakis, 1997, s. 40; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 120).
	Ekonomik faaliyet kollarındaki çeşitlilik			-	$\text{Ağırlıklı Benzerlik İndisi} = \frac{CN_{kef}/CN_k}{CN_{ef}/CN}$ (Papadakis, 1997, s. 40; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 120).
	Kadınların finansal bağımsızlığı			-	Kadınların finansal bağımsızlığını ölçebilecek indis: $\frac{ISV_k + UC_k + KH_k}{N} * 100$ denklemi ile hesaplanır (Papadakis, 1997, s. 41; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 122).
	İstihdamın mevsimlik olma özelliği	Aylık istihdam edilen nüfus (2005-2020)	T.C. SGK (2005-2020)	-	-
P₄ Yabancı nüfus etkinliği	Yabancı göçü ve yabancı nüfus oranı	Yabancı göç oranı	TÜİK-ADNKS (2007-2020)	-	-
		Yabancı nüfus oranı	TÜİK (2020)	CBS paket programı (ArcMap 10.3)	Lokasyon katsayı analizi: $LQ = \frac{X_i}{Y_i}$ (Yakar, 2013a, s. 501)
	Yabancı nüfusun mülk edinimi	Yabancıların taşınmaz edinimi (2012-2021)	T.C. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Daire Başkanlığı (2021)	-	-
	Yabancı evlilikleri	Yabancı evlilik sayılarına ait yıllık istatistiki veriler (2009-2020)	TÜİK-evlenme istatistikleri (2020)	-	-
	Yabancıların eğitimi	Eğitim gören yabancıların sayılarına yönelik istatistiki veriler (2021)	Kuşadası İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (2021)	-	-

Tablo 9(devamı): Tez Çalışmasında Kullanılan Veri, Verilerin Kaynakları, Veri İşlemede Kullanılan Yazılım ve Analitik Hesaplamalarda Kullanılan İndisler

Parametre	Alt göstergeler	Veri	Veri kaynağı	Veri işlemede kullanılan yazılım	Kullanılan indis
P ₅ . Turistik göstergeler	Tesis, konaklama ve geceleme sayıları	İllere göre yatırım ve işletme belgeli tesis ve yatak sayıları	TÜİK-Turizm, yatırım ve işletme belgeli ve belediye belgeli konaklama tesislerinin ve yatak sayılarının il bazında dağılımı (1990-2020)	-	-
		İlçelere göre konaklayan kişi sayıları	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı- İlçelere göre konaklayan kişi sayısı (1996-2019)	-	-
		İlçelere göre geceleme sayıları	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı -ilçelere göre geceleme sayısı (1996-2019)	-	-
		Ortalama kalış süreleri	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı -ilçelere göre tesislere geliş, ortalama kalış süresi ve doluluk oranları (2000-2019)	-	-
	Yat limanlarına gelen yabancı ve Türk Yat sayıları	Yat limanlarına gelen yabancı ve Türk Yat sayıları	TÜİK-önde gelen limanlara gelen yatların dağılımı (2000-2019)	-	-
	Kruvaziyer turizmne yönelik göstergeler	Kruvaziyer istatistikleri	T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı		
		Deniz sınır kapılarından giriş yapan yabancı ziyaretçiler	TÜİK-Türkiye'ye gelen yabancıların giriş kapılarına ve aylara göre dağılımı (2000-2020)	-	-
		Deniz sınır kapılarından giriş yapan günübirlikçiler	TÜİK-yabancı günübirlikçilerin giriş kapılarına göre dağılımı (2000-2020)	-	-
	Seyahat acentesi sayısı	Seyahat acentesi sayısı	TÜİK-ilçelere göre seyahat acentesi sayıları (2020)	-	-
	Plaj sayısı	Mavi bayraklı plaj sayıları	http://www.mavibayrak.org.tr/tr/Default.aspx	-	-
	Turist fonksiyon indisine yönelik göstergeler	Geceleme Sayıları, araştırma Alanları (km ²)	İlgili İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri	CBS paket programı (ArcMap 10.3)	Defert-Baratje indisi: $\frac{N*100}{P} * \frac{1}{S}$ (Marković, Perić, Mijatov, Doljak, ve Žolna, 2017, s. 169)
		Geceleme sayıları	İlgili İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri	-	Charvat indisi: $Tch = \frac{N}{P} * 100$ (Marković ve diğerleri, 2017, s. 170).
		Turist sayıları, yerli nüfus	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı -ilçelere göre konaklayan kişi ve geceleme sayıları (2000-2010-2015-2019); TÜİK-ADNKS (2019)	-	Schneider indisi: $Ts = \frac{N}{P} * 100$ (Marković ve diğerleri, 2017, s. 170).
	Yük kapasitesi	Konaklama sayısı, yerli nüfus	T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı -ilçelere göre konaklayan kişi ve geceleme sayıları (2019), TÜİK-ADNKS (2019)	-	Konaklama sayısı/yerli nüfus (Emekli, 1994, s. 22)
	Paylaşım konutları	Airbnb yatak kapasitesinin dağılışı	Airdna	CBS paket programı (ArcMap 10.3)	-

Turizm Kentleşmesinde Morfolojik Farklılık

Kuşadası kentinin özgün morfolojik karakterini belirlemeye yönelik **beş farklı indis** kullanılmış, bu indisler arayıcılığı ile analitik hesaplamalar yapılmıştır (Tablo 10). İndislerin kullanıldığı sayfalarda dipnotlar aracılığı ile hem indisin açıklaması yapılmış hem de Kuşadası için elde edilen indis değerlerinin literatürle uyumluluğu ortaya konmuştur. (Bu işlem tez çalışması boyunca kullanılan bütün indislerde uygulanmıştır.) Ayrıca yapılan hesaplamalar Kuşadası kentinin sadece güncel kent sınırları üzerinden gerçekleştirilmemiş **1957, 1964, 1972, 1977, 1993, 2009, 2012, 2015 ve 2019 yıllarına ait indis değerleri** elde edilerek zaman içerisinde Kuşadası'nın geçirmiş olduğu morfolojik değişim yorumlanmıştır.

Tablo 10: Kuşadası'nın Morfolojik Karakterini Belirlemeye Yönelik Uygulanan İndisler

İndis No	İndis Adı	Denklem
1	Şekil faktör indisi	$X = A/L^2$ (Horton, 1932, s. 351)
2	Uzama oranı indisi	$RL = \frac{Uzun\ Eksen}{Kısa\ Eksen}$ (Öztürk ve diğerleri, 2015, s. 62; Chen, 2016, s. 6)
3	Dairesellik Oranı İndisi	$4 \times \pi \times A/P^2$ (Miller, 1953)
4	Eliptiklik İndisi	$L/\{2A/[\pi(L/2)]\}$ (Stoddart, 1965)
5	Dairesellik İndisi	$\frac{A_m}{\pi(2\frac{A_m}{P_m})^2}$ (Öztürk ve diğerleri, 2015, s. 62)

Turizm Kentleşmesinde Arazi Kullanım Farklılığı

Bu bölümde Kuşadası **kent içi arazi kullanım haritası** çizilmiştir. Haritanın çizim sürecinde ArcMap 10.3 Basemap veri tabanından, Google Earth Pro Street View görüntülerinden ve Kuşadası KBS'den yararlanılmıştır. Çizim sürecinin ilk etabında (yaklaşık iki aylık sürede) **40.341 poligondan** oluşan Kuşadası kentinin dilsiz haritası çizilmiştir. Sonrasında bu poligonların hangi amaçlarla kullanıldığı ArcMap 10.3 programında öznitelik tablolarına veri girişi yapılarak (dört aylık sürede) işlenmiştir. Harita çiziminin son aşaması olarak 2020 Ağustos ayında gerçekleştirilen arazi çalışmaları ile hem yapılan çizimlerin doğruluk testleri sorgulanmış hem de bu işlemler ile sağlanamayan verilen temini gerçekleştirilmiştir.

Kuşadası kent içi arazi kullanımına yönelik hesaplamalar MapInfo 17.0 programı ile yapılmıştır. Kentin peyzaj desenini ortaya koymaya yönelik **peyzaj benzerlik indisi** $LSIM =$

$P_i = \frac{\sum_{j=1}^n a_{ij}}{A}$ (McGarigal ve Marks, 1995, s. 82) uygulanmıştır. Kentteki turizm odaklı inşa edilmiş unsurların yoğunluğunu gösterebilmek amacıyla yama yoğunluğu indisi $PD = \frac{n_i}{A} \times (10.000) \times (100)$ (Gkoltsiou & Terkenli, 2008, s. 463) kullanılmıştır.

Kuşadası'nda arazi kullanım farklılığını ortaya çıkaran üç adet fonksiyonel kullanım alanı tespit edilmiştir: ikinci konutlar, turizm iş alanı ve konaklama alanları. Bu noktada ülkemizde ikinci konutlara ilişkin güncel sayılara ulaşmak oldukça güç olduğunu ve resmi kurumlar tarafından böyle bir veri tutulmadığını/paylaşılmadığını ifade etmek gerekir. Böylesi bir durum, sınırlılıklarına rağmen, bizi literatürden yararlanarak kendi geliştirdiğimiz yöntem ile hesaplama yapmaya yöneltmiştir.

Buna göre Kuşadası'ndaki ikinci konut sayıları şu yöntemle hesaplanmıştır: T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (1996) ikinci konutların sayılarını "*inşaat ve nüfus istatistiklerini*" karşılaştırarak belirlemiştir. İnşaat istatistiklerini; **inşaat ruhsatı ve yapı kullanma izni alınan konut sayıları** oluşturmaktadır. Bu yöntem küçük bir değişiklik yapılarak tez çalışmamızda da benimsenmiştir. Nitekim tez çalışmamızda kullanılan inşaat istatistiklerini sadece, **yapı kullanma izin kağıdı alınan birimlerin sayıları** oluşturmaktadır. Bu değişikliğin temel sebebi inşaat ruhsatı alınan yapıların birçoğunun aynı yıl kullanımının zor olacağı düşüncesidir. Kahraman (2011a) 2011 yılı itibarıyla Kuşadası'nda 41.150 ikinci konut bulunduğunu ifade etmiştir. Bu referanstan hareketle 2011-2019 dönemi için TÜİK'ten yıllık olarak **yapı kullanma izin kağıdı alınan konutların sayıları** temin edilmiştir. Sonrasında 2011-2019 dönemindeki yıllık nüfus artış miktarları hesaplanmıştır. **Nüfus artışı/konut yapımı** karşılaştırmasını yapabilmek amacıyla TÜİK'ten 2011-2019 dönemi **ortalama hane halkı büyüklüğü** verisi temin edilmiştir. Bir sonraki aşamada **yıllık artan nüfus, o yılki ortalama hane halkı büyüklüğüne bölünmüş ve daimi konut olarak eklenmesi gereken yapıların sayıları** ortaya çıkmıştır. Son aşamada ise temin edilmiş olan, **o yılki yapı kullanma izin kağıdı alınan yapıların sayısından daimi konut olarak eklenmesi gerekenlerin sayısı çıkarılmış ve sonuçta 2011-2019 döneminde yıllık olarak eklenen ikinci konut sayısı** elde edilmiştir. 2011'deki referansın (Kahraman, 2011a) üzerine **2011-2019 sayıları da eklenerek, 2019 yılı itibarıyla Kuşadası'ndaki ikinci konut sayıları** hesaplanmıştır.

Çizilen kent içi arazi kullanım haritası üzerinden **ikinci konutların mekânsal dağılımını** ortaya koyabilme amacıyla ikinci konutlara **en yakın komşuluk indisi** $NNI:R - istatistği = \frac{r_{obs}}{r_{exp}}$ (Clark ve Evans, 1954; Çubukçu, 2020, s. 229) uygulanmıştır. Neticede ArcMap 10.3 programı ile kentte bulunan **ikinci konut alanlarının yoğunluk haritası** çizilerek, en az-az-orta-yüksek-çok yüksek yoğunluğa sahip alanlar gösterilmiştir.

Kentteki ikinci farklı arazi kullanım türünü ortaya çıkaran **turizm iş alanının** ise ArcMap 10.3 programı ile haritası çizilmiş, turizm iş alanı sınırları içerisinde kalan ticarethanelerin faaliyet türleri işlenmiştir. Turizm iş alanı içerisinde en fazla faaliyet gösteren **giyim ve yeme-içme dükkanlarının yoğunluk haritaları** yapılmıştır. Turizm iş alanına yönelik çizilen son harita ise **rayiç değer** haritasıdır. Kuşadası Belediyesi rayiç değer sorgulama veri tabanından turizm iş alanı içerisinde kalan çeşitli cadde, sokak ve bulvarların 2020 yılı için rayiç değerleri tespit edilmiş, ArcMap 10.3 programı içerisinde yer alan **3D Analyst-Raster Interpolation-Kriging** aracı kullanılarak turizm iş alanı rayiç değer haritası hazırlanmıştır.

Kuşadası'ndaki bir başka arazi kullanım farklılığının unsuru olarak konaklama alanlarında da en yakın komşuluk indisi uygulanmış ve yoğunluk haritası çizilmiştir.

3.2. P2. Farklı Nüfus ve İç Göç Yapısı Parametresinde Kullanılan Veri ve Yöntem

Turizm Kentleşmesinde Farklı Nüfus Yapısı: 1980 Sonrası Dönemde Meydana Gelen Hızlı Nüfus Artışı

Kuşadası'nda kent nüfusunun gelişimi DİE'nin ve TÜİK'in verilerinden yararlanılarak anlatılmıştır. Nüfus artış hızlarının hesaplanmasında TÜİK tarafından benimsenen $ln \frac{sonraki\ sayım / önceki\ sayım}{iki\ sayım\ yılı\ arasındaki\ fark} * 1000$ formülü kullanılmıştır, ayrıca bu veriler ile 1980 sonrası dönemde nüfusun büyüme oranları hesaplanmıştır. Tez çalışmasında iddia edilen Kuşadası'na özgü olan **1980 sonrası dönemde meydana gelen hızlı nüfus artışını** ortaya koyabilme amacıyla Kuşadası'ndaki durum çevresinde bulunan önemli kentlerle (Aydın, Didim, Nazilli ve Söke) karşılaştırılmış, bahsi geçen farklılığın anlaşılması sağlanmıştır.

Turizm kentleşmesinde Farklı İç Göç Yapısı: 1980 Sonrası Dönemde Görülen Yüksek İç Göç

Kuşadası'nda görülen farklı iç göç yapısı da DİE ve TÜİK verilerinden yararlanılarak işlenmiştir. **Doğum yeri ölçütüne** göre 1985-2020 döneminde Kuşadası'nda Aydın ili dışındaki başka illerde doğan nüfus belirlenmiş, çevresindeki kentlerle karşılaştırmalar yapılarak Kuşadası'ndaki belirgin farklı yapı (**doğum yeri ölçütüne göre 1985-2020 döneminde iç göç oranı en hızlı artan kent**) ortaya konmuştur. Ayrıca **başka illere kayıtlı nüfusun miktarı ve oranları** incelenerek 2007-2020 döneminde Kuşadası'ndaki iç göç yapısında farklılığı oluşturan bir başka yapı (**başka illere kayıtlı nüfusun miktarlarında ve oranlarında 2007-2020 döneminde yaşanan belirgin artış**) yine çevresindeki kentlerle karşılaştırmalar yapılarak ele alınmıştır.

Bunların yanında Kuşadası'nda görülen farklı iç göç yapısını incelemek amacıyla **lokasyon katsayı analizi** $LQ = \frac{X_i}{Y_i}$ (Yakar, 2013a, s. 501) kullanılmıştır. Kuşadası ve çevresindeki kentlere ait lokasyon katsayı analizi sonuçları karşılaştırılmış, Kuşadası'nın genel yapıdan farklılığı ortaya konmuştur. İç göçlerin etkilerini daha doğru biçimde ölçebilmek amacıyla göç etkililiği/etkinliği $\frac{\text{İçeriye göç}-\text{dışarıya göç}}{\text{İçeriye göç}+\text{dışarıya göç}} * 100$ (Yakar, 2012, s. 747) formülü kullanılmıştır.

3.3. P3. İşgücünün Hızlı Büyümesi ve Yapısal Değişimi ile Ekonomik Faaliyet Kollarındaki Özgün Yapı Parametresinde Kullanılan Veri ve Yöntem

Turizm Kentleşmesinde İşgücünün Hızlı Büyümesi ve Yapısal Değişimi

Turizm kentleşmesinin nüfusun ekonomik sektörlere dağılımlarıyla ilgili olan bu bölüm, iki kısma ayrılarak ele alınmıştır. Böyle bir ayrımı yapmadaki temel sebep elde edilen verilerin farklı iki kurum tarafından sağlanıyor oluşudur: TÜİK (1985-2000) ve SGK (2005-2020). İlk olarak TÜİK tarafından yayımlanan 1985, 1990 ve 2000 Genel Nüfus Sayımlarında yer alan **ekonomik niteliklerden** yararlanılmıştır. Sonrasında ise 2005'den bu yana güncel durumu inceleyebilmek için SGK verilerinden yararlanılmıştır. SGK'dan temin edilen veriler oldukça kapsamlıdır (aylık bazda ve detaylı faaliyet kolları sınıflandırmaları mevcuttur) (Şekil 10). Elde edilen ham veriler çalışmanın amacına uygun biçimde tasnif edilmiş ve bu veriler

üzerinden gerekli hesaplamalar yapılmıştır. Her iki dönemde de işgücündeki büyüme oranları $(\text{Sonraki değer} - \text{önceki değer}) / \text{Önceki değer} * 100$ formülüyle hesaplanmıştır.

	A	B	C	D	E	F
1	YIL	AY	İLCE	GRUP_ACIKLAMA	ISYERİ_SAYI	SIGORTALI_SAYI
2	2004	5	KUŞADASI	Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı	2	3
3	2004	5	KUŞADASI	Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı	8	23
4	2004	5	KUŞADASI	Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması	1	3
5	2004	5	KUŞADASI	Bitkisel ve hayvansal sıvı ve katı yağların imalatı	3	3
6	2004	5	KUŞADASI	Fırın ve unlu mamuller imalatı	22	87
7	2004	5	KUŞADASI	Fırın ve unlu mamuller imalatı	10	31
8	2004	5	KUŞADASI	Diğer gıda maddelerinin imalatı	1	1
9	2004	5	KUŞADASI	Diğer tekstil ürünlerinin imalatı	1	1
10	2004	5	KUŞADASI	Diğer tekstil ürünlerinin imalatı	1	1
11	2004	5	KUŞADASI	Kürk hariç giyim eşyası imalatı	1	1
12	2004	5	KUŞADASI	Kürk hariç giyim eşyası imalatı	3	10
13	2004	5	KUŞADASI	Kürk hariç giyim eşyası imalatı	1	7
14	2004	5	KUŞADASI	Ağaçların biçilmesi ve planlanması	2	2

Şekil 10: SGK Verilerinin İşlenmeden Önceki Ham Hâli

Turizm Kentleşmesinde Ekonomik Faaliyet Kollarındaki Sektörel Uzmanlaşma

Bu bölümde de TÜİK'in 1985,1990 ve 2000 yıllarındaki Genel Nüfus Sayımlarında yer alan **ekonomik niteliklerden** yararlanılmıştır. Kuşadası'nın hangi ekonomik faaliyet kolunda uzmanlaştığını belirleyebilmek ve çevresindeki kentlerden farklılığını ortaya koyabilmek amacıyla Benzerlik İndisi $\text{Benzerlik indisi} = \left(\frac{CN_{ks}/CN_k}{CN_s/CN} \right)$ (Toyne ve Newby, 1971, s. 120; Papadakis, 1997, s. 40; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 120) uygulanmıştır.

Turizm Kentleşmesinde Ekonomik Faaliyet Kollarındaki Çeşitlilik

Ekonomik faaliyet kollarındaki çeşitlilik $\text{Ağırlıklı Benzerlik İndisi} = \frac{CN_{kef}/CN_k}{CN_{ef}/CN}$ (Papadakis, 1997, s. 40; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 121) kullanılarak ortaya konmuştur.

Turizm Kentleşmesinde Kadınların Finansal Bağımsızlığı

Kuşadası için literatürde belirtilen kadınların finansal bağımsızlığını ölçebilecek indis $\frac{ISV_k + UC_k + KH_k}{N} * 100$ (Papadakis, 1997, s. 41; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 122) tercih edilmiş ve çevresindeki kentlerle karşılaştırmaları yapılmıştır.

Turizm Kentleşmesinde İstihdamın Mevsimlik Olma Özelliği

Kuşadası özelinde turizm kentlerinde görülen, istihdamın mevsimlik olma özelliği **SGK verileri** üzerinden açıklanmıştır. Aylık bazda elde edilen verilerin **2005-2020 dönemi ortalamaları** alınarak, mevsimlik durum hem toplam işgücünde hem de turizmle ilişkili sektörlerde istihdam edilenlerde ortaya konmuştur.

3.4. P4. Yabancı Nüfus Etkinliği Parametresinde Kullanılan Veri ve Yöntem

Turizm Kentleşmesinde Yabancı Göçü ve Yabancı Nüfus Oranı

TÜİK veri tabanında ilçe bazında yabancı nüfusa ilişkin doğrudan bir veri bulunmamaktadır. Bu doğrultuda yabancı nüfusa yönelik hesaplamalar Yakar ve Südaş'ın (2019, s. 138) benimsediği şu yöntemle yapılmıştır: **ilçenin toplam nüfusundan, kayıtlı olduğu illere göre nüfusun toplamı** çıkarılmış, böylece **yabancı nüfus** elde edilmiştir. Yabancı nüfusun toplanma alanlarını belirlemek amacıyla **lokasyon katsayı analizi** burada da kullanılmıştır.

Turizm Kentleşmesinde Yabancı Nüfusun Mülk Edinimi

Kuşadası'nda **yabancı gerçek kişilerin uyruk bazda taşınmaz edinimi** Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Daire Başkanlığı veri tabanından elde edilmiştir.

Yabancıların istihdamı

Kuşadası'nda 2010 yılından itibaren **sigortalı olarak istihdam edilenlerin sayıları** ve **geldikleri ülkeler** SGK'dan temin edilmiştir.

Turizm Kentleşmesinde Yabancı Evlilikleri

Kuşadası'nda yapılan **yabancı evliliklerin sayıları** 2009 yılından itibaren TÜİK'teki evlenme istatistiklerinden temin edilmiştir.

Turizm Kentleşmesinde Yabancıların Eğitimi

Kuşadası'nda halihazırda **eğitim gören yabancıların sayıları** Kuşadası İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden elde edilmiştir.

3.5. P5. Turistik Göstergeler Parametresinde Kullanılan Veri ve Yöntem

Bu bölümdeki ele alınan göstergeler kapsamında Kuşadası'nın yerini kavrayabilmek ve kentteki sayıları anlamlandırabilmek amacıyla elde edilen veriler, ülkemizde bulunan on adet uluslararası turizm merkezleriyle karşılaştırılmıştır.

Turizm Kentleşmesinde Tesis, Konaklama ve Geceleme Sayıları

Tesis sayıları hakkındaki istatistiki bilgiler T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğünden temin edilmiştir. **Konaklama miktarı, geceleme sayıları** ve **ortalama kalış sürelerine** ilişkin sayılar ise TÜİK'ten elde edilmiştir.

Turizm kentleşmesinde Yat Limanlarına Gelen Yabancı ve Türk Yat Sayıları

Bu veri 2000-2019 dönemi için TÜİK'ten elde edilmiştir.

Turizm Kentleşmesinde Kruvaziyer Turizmine Yönelik Göstergeler

Bu veri 2000-2020 dönemini kapsayacak biçimde TÜİK'ten elde edilmiştir.

Seyahat acentesi sayısı

Seyahat acentesi sayıları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım Genel Müdürlüğü ve TÜİK tarafından yayımlanan verilerden elde edilerek ilçe ölçeğinde yeniden düzenlenmiştir.

Plaj sayısı

Plaj sayıları incelenirken mavi bayraklı plajlar dikkate alınmıştır. Mavi bayraklı plaj sayıları ise www.mavibayrak.org.tr sitesinde yayımlanan listeden hareketle temin edilmiştir.

Turist fonksiyon indisine yönelik göstergeler

Bu bölümde turist fonksiyon indisine yönelik göstergeler üç farklı indis kullanılarak ortaya konmuştur: **Defert-Baretje, Charvat ve Scheinder indisi**. Defert-Baretje indisi $\frac{N*100}{P} *$ $\frac{1}{5}$ denklemi ile, Charvat indisi $Tch = \frac{N}{P} * 100$ denklemi ile, Scheinder indisi ise $Ts = \frac{N}{P} * 100$ denklemi ile hesaplanır (Marković ve diğerleri, 2017, s. 169-170).

Turizm Kentleşmesinde Yük Kapasitesi

Turistik yük kapasitesinin hesaplanmasında *konaklama sayıları/yerli nüfus* (Emekli, 1994, s. 22) oranlaması kullanılmıştır.

Turizm Kentleşmesinde Paylaşım Konutları

Bu bölümde paylaşım konutlarına ilişkin değerlendirmeler **Airbnb** platformu üzerinden gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Airbnb platformunun veri sağladığı www.airdna.com sitesinden Kuşadası'nda platform kapsamında paylaşılan konutların **sayı, lokasyon ve kullanım bilgileri** düzenlenerek ArcMap 10.3 programına aktarılmış ve mahalle ölçeğinde dağılışı haritası çizilmiştir. Daha sonra modern konaklama tesislerinin dağılışı ile karşılaştırmalarını yapabilmek amacıyla Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nden temin edilen veriler de ArcMap 10.3 programına aktarılmış ve modern konaklama tesislerinin de mahalle ölçeğinde dağılışı haritası çizilmiştir. Son aşamada çizilen bu iki harita karşılaştırılarak iki farklı paradigmaya sahip arz unsurlarının dağılışılarındaki farklılıklar yorumlanmıştır.

3.6. Turizm Kentleşmesini Nitel Veriler Üzerinden Okumak: Turizm, Kentleşme ve Kuşadası'na İlişkin Değerlendirmeleri Yaparken Kullanılan Veri ve Yöntem

Parametrelerin işlenmesinden sonra Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesi olgusunu nitel veriler üzerinden ele almak amacıyla kent ve turizm aktörleri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Belediye başkanlığı, belediye başkan yardımcılığı, STK başkanlığı, otel yöneticiliği, rehber, rehberler odası başkanlığı, turizmci, işletmecilik ve yöneticilik gibi mesleklere sahip veya daha önce bu görevlerde bulunmuş 14 katılımcıyla ayrıntılı görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Meslek bilgileri ve özel isimler gibi görüşmecinin kimliğine yönelik bilgi sağlayacak kısımlar paylaşılmamıştır (Tablo 11).

Tablo 11: Mülakat Katılımcıları

No	Rol	Cinsiyet	Yaş	Mülakat tarihi	Mülakat Süresi
<i>M1</i>	Turizm aktörü	Erkek	65	16/03/2022	1 saat 7 dk.
<i>M2</i>	Turizm aktörü	Kadın	43	16/03/2022	34 dk.
<i>M3</i>	Turizm aktörü	Erkek	32	17/03/2022	25 dk.
<i>M4</i>	Turizm aktörü	Erkek	41	07/04/2022	36 dk.
<i>M5</i>	Kent aktörü	Erkek	61	20/04/2022	40 dk.
<i>M6</i>	Kent aktörü	Erkek	51	20/04/2022	35 dk.
<i>M7</i>	Kent aktörü	Erkek	56	21/04/2022	23 dk.
<i>M8</i>	Kent aktörü	Erkek	61	24/04/2022	40 dk.
<i>M9</i>	Turizm aktörü	Kadın	50	19/04/2022	22 dk.
<i>M10</i>	Kent aktörü	Erkek	28	24/04/2022	34 dk.
<i>M11</i>	Kent aktörü	Erkek	49	11/05/2022	40 dk.
<i>M12</i>	Turizm aktörü	Kadın	55	12/05/2022	32 dk.
<i>M13</i>	Turizm aktörü	Erkek	46	27/08/2022	30 dk.
<i>M14</i>	Turizm aktörü	Erkek	50	27/08/2022	21 dk.

Görüşmelerin transkripsiyonları ardından okumalar yapılarak ilk olarak birinci döngü kodlama süreci tamamlanmıştır. Birinci döngü kodlamalar organize edilip kodlamaların kategorizasyonu yapılmış ve ikinci döngü kodlama sürecine geçilmiştir. Kodlama yapılırken

büyük oranda In-Vivo Kodlama⁵ tercih edilmiştir. Elde edilen nitel verilerin analizinde bilgisayar destekli nitel veri analizi yazılımlarından biri olan MAXQDA20 kullanılmıştır. Analizlerin görsel olarak çıktılarını alabilmek amacıyla MAXQDA20'nin görsel araçlar sekmesindeki MAXMaps (tek-vaka modeli, kod-alt-kod-bölümler modeli, hiyerarşik kod-alt kod modeli) ve kelime bulutu araçlarından yararlanılmıştır.

⁵ In Vivo “*canlı olanın içine*” anlamına gelmekte olup, bu kodlamada nitel veri kayıtlarındaki dilin kendisinde olan kelimeler, katılımcıların kendileri tarafından kullanılan terimler harfiyen/motomot kullanılır (Saldana, 2022, s. 105).

BÖLÜM 4: TURİZM ve KENTLEŞME: KUŞADASI'INDA TURİZM KENTLEŞMESİ

4.1. Kuşadası'nda Turizm Kentleşmesinin Parametreleri

Bu bölümde, tez çalışmasında oluşturulan çerçeveye uygun olarak, **beş temel parametre** ve bu **parametrelerin alt göstergeleri** üzerinden turizm kentleşmesinin dinamikleri, yapısı ve özellikleri Kuşadası örneğinde incelenerek ortaya konmuştur.

4.1.1. P1. Mekânsal Farklılık

Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesi olgusunun ilk parametresi *mekânsal farklılıktır*. Bu parametrenin ortaya çıkışındaki temel dayanak nokta ise kentin sahip olduğu özgün mekânsal yapıdır. Bu parametre kapsamında Kuşadası özelinde bu yapıyı oluşturan; a) *mekânsal gelişim farklılığı*, b) *morfolojik farklılık*, c) *arazi kullanım farklılığı* ayrı ayrı ele alınmıştır.

a) Turizm Kentleşmesinde Mekânsal Gelişim Farklılığı

Türkiye'de kentleşme hareketlerinin 1950'li yıllardan itibaren hız kazandığı ve geleneksel çekim merkezleri başta olmak üzere birçok kentte hızlı bir mekânsal gelişimin yaşandığı literatürde üzerinde sıklıkla durulan bir konudur (Yücel 1960; Tümertekin 1973; Emiroğlu 1981; Tunçdilek 1986; Yüceşahin, Bayar ve Özgür 2004; Işık 2005; 2008; Yüceşahin ve Özgür 2008; Garipağaoğlu 2010). Literatürde incelenen bu örneklerden farklı olarak turizm kentleşmesiyle gelişen yerleşmelerin mekânsal gelişimleri, asıl olarak 1980 sonrası dönemde görülür.⁶ Bu durum ise (1980 sonrası görülen hızlı mekânsal gelişim) turizm kentleşmesinin parametrelerinden olan *mekânsal farklılığı* oluşturan ana etkenlerden biridir. Nitekim önceki bölümlerden hatırlanacağı üzere postmodern kentleşmenin ürünü olan turizm kentleşmesi, zamansal olarak 1980 sonrası dönemde görülmeye başlamıştır.

Yukarıdaki ifadelerden hareketle, bu bölümde Kuşadası'nın mekânsal gelişimi turizm hareketleri başlamadan önce ve sonra şeklinde ikiye ayrılarak incelenmiştir. Fakat Kuşadası'ndaki *turizm kentleşmesi* sürecinin başlangıç yılları 1960'lı yıllar olsa da turizme dayalı kentleşme süreçlerindeki esaslı gelişmeler 1980'li yıllardan itibaren yaşanmaya

⁶ Literatürde, Türkiye'de turizm merkezlerinin gelişimlerinin 1980 sonrası dönemde, kitle turizm hareketleriyle birlikte meydana geldiğini ele alan çalışmalar da mevcuttur (bk. Emekli 1994; Günel 2001; Dökmeci ve Terzi, 2003; Timor 2004; Akış 2011; Bozyer 2008; Pekpak 2012; Sabancı 2016; Işık ve Zoğal 2017; Doğan, 2018; Kapan 2018a; Kapan ve Timor 2018; Akengin ve Dinç 2020a).

başlamıştır. Bu nedenle kentin mekânsal gelişimi hazırlanırken tez çalışmasının asıl konusu olan turizm kentleşmesinin yaşandığı dönemdeki mekânsal gelişimin (diğer bir ifadeyle mekânsal farklılığı ortaya koyan dönemin) anlatılması hedeflenmiştir. Burada kitle turizm hareketleri başlamadan önceki dönemin ele alınmasındaki amaç, yerleşmenin tarihi gelişimindeki zamansal süreci atlamamanın yanında turizm kentleşmesiyle ortaya çıkan mekânsal gelişimin öncesinden farkını daha iyi anlamaktır. Pek tabi Kuşadası'nda da yerleşme kitle turizm hareketleri başlamadan önce de mevcuttu. Fakat konumuz olan *mekânsal gelişim farklılığı* turizmle birlikte ortaya çıkan bir durumdur. Bu nedenle kitle turizm hareketlerinin başlamasından sonraki süreç çeşitli dönemlere ayrılarak daha ayrıntılı şekilde incelenmiştir.

Kuşadası'nda kitle turizm hareketleri başlamadan önceki durum

Geçmiş dönemlerde Neopolis/Neapolis-Marathesium/Marathesion-Ania/Anea/Anaea-Scalanova/Scala Nouva/Skala Nova-Escele Neuve-Echelle Neufe-Neuport-Coucadacy-Koushadssy/Koushadase gibi farklı adlarla anılan yerleşmeler, prehistorik çağlardan itibaren farklı lokasyonlarda günümüz Kuşadası kent sınırlarının içerisinde var olmuştur. Kuşadası'nın antik dönemdeki durumuyla ilgili olarak Belen (2004, s. 3) Batı dillerinde *yeni/nova* ifadesinin sıkça kullanıldığını, fakat burada esas olanın *yeni* oluşun ne kadar eski olduğuna dikkat çeker. Bugün *Kuşadası kenti* olarak sınırları çizilen bölge içerisinde tarihi yerleşmelerin tamamı aynı noktada değil, farklı uzaklıkları olan çeşitli alanlarda görülmüştür. Bu nedenle literatürde Kuşadası'nın nerede, ne zaman ve kimler tarafından kurulduğuya ilgili çeşitli görüşler bulunur (Sütgibi, 1992, s. 10; Emekli, 2001; Çalışkan, 2003, s. 119; Şemioğlu, 2006, s. 131; Kahraman, 2011a: 150; Mimaroğlu, 2011, s. 9; Sezer, 2014, s. 62; Tok, 2014, s. 85-86; Karadaş, 2018, s. 59; Yıldız, 2019, s. 90).

Öner ve Uncu (2001, s. 1) Kuşadası ve çevresinde Eski Tunç Çağı'na kadar inen yerleşmeler saptandığını, ancak yapılacak yeni araştırmalarla bu tarihin daha da eskilere inmesinin mümkün olduğunu ifade etmiştir. Konumu, önemli bir limana sahip olması/deniz ticareti, savunma yapmaya uygunluğu, Efes ve Milet arasında bir geçiş ve kontrol noktası olması gibi özellikleri, bölgenin yerleşim yeri olarak tercih edilmesinde ön plana çıkan etmenlerdendir (Kahraman, 2011a, s. 150; Kılıçaslan ve diğerleri, 2018, s. 125; Yıldız, 2019, s. 2). Fakat Kuşadası'nın asıl öneminin artması Efes ve Milet'in tarih sahnesinden silinmesi olmuştur (Öner ve Uncu, 2001, s. 1). Antik dönemde Küçük Menderes Nehri'nin alüvyonlarıyla dolan körfez, Efes şehrinin denizle olan bağlantısını koparmış ve giderek sönmesine yol açmış,

Efes'in özellikle deniz ticaretindeki rolünü Kuşadası üstlenmiştir (Dal, 2008, s. 26; Kahraman, 2011a, s. 154; Kahraman, 2011b, s. 28).

Bölgedeki antik dönem yerleşim yerleri arasında Pygela, Neopolis, Marathesium/Marathesion, Ania/Anea, Panionion'u saymak mümkündür (Sezer, 2006, s. 86; Tut, 2013, s. 83; Yıldız, 2019, s. 2). Bu noktada dikkat çekici durum ise günümüzde *eğlence, haz, zevk tüketimi* odaklı bir kentleşme biçimi görülen bölgenin, o dönemlerde de benzer fonksiyonlara hizmet ettiğinin anlaşılması olmuştur. Nitekim bu durumu Çalışkan (2003, s. 119) “*Neopolis Efes’e bağlıydı ve Efesliler için bir tatil yöresi olarak kullanılıyordu*” şeklinde ifade ederken, Efesli zengin aileler için Yılancı Burnu mevkiinde küçük bir sayfiye şehri kurulduğu bilinmekte⁷ ayrıca Panionion’un bir toplantı merkezinin olmasının yanında İyonya’lıların şenliklerini de düzenledikleri bir tüketim mekânı niteliğinin de bulunduğu bahsedilmektedir (Heredotos, 2002, s. 66).

Kahraman “*Kuşadası körfezi kıyı alanları kullanımı ve sorunları*” başlıklı doktora tez çalışmasında bu bölgenin tarihi yerleşimleri ile ilgili olarak şunları aktarmaktadır:

“*Bölge M.Ö. 133 yılında Roma hakimiyetine girmiştir. M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu’nun ikiye ayrılmasıyla bu tarihten sonra Doğu Roma İmparatorluğu egemenliğine girmiştir. Kuşadası’nın bu dönemdeki adı Anaea’dır. Kuşadası, Roma döneminde deniz ticareti açısından önemini korumuş, ileride Efes Limanı’nın dolarak işlevsiz kalmasıyla önemini daha da artırmıştır. Kuşadası M.S. 1261 tarihli bir antlaşmayla Ceneviz Kolonisi hâline gelmiş, fakat Venediklilerin bölge üzerinde koloni kurma talebi Bizanslılarca kabul edilince istikrar bozulmuş Venedik-Ceneviz çekişmesi baş göstermiştir (Erdem, 2001). Orta çağda Kuşadası’na Venedik ve Cenevizler yeni iskele anlamına gelen “Scala Nova” adını vermişlerdir*” (Kahraman, 2011a, s. 160-161).

18. yüzyılda bölgeyi ziyaret eden İngiliz Seyyah James Dallaway, Kuşadası’nı şöyle anlatmıştır:

“*Birkaç mil ileride eskiden Agememnon tarafından yaptırılan Diana Munychia tapınağının bulunduğu Pygela ile karşılaşırız. Buranın devamında yükselti artar ve karşımıza kaya burnunda sağlam sur duvarları tarafından çevrilmiş canlı bir görünüme sahip Scala Nova ya da Koufhadaffy/Antik Neopolis bulunur. Scala Nova deri boyama imalatının yapıldığı modern bir balıkçılık kasabasıdır (Dallaway, 1797, s. 230-231).*”

Bölgede Türk dönemi 1086 yılında II. Melikşah’ın bölgeyi Selçuklu Devleti sınırları içine almasıyla başlar. Selçuklu Devleti’nin dağılmasından sonra bir süre Aydınogulları Beyliği

⁷ <http://www.kusadasikulturelmiras.com/?pnun=6&pt=Kuşadası+Tarihi> (Erişim tarihi: 12.03.2021)

yönetiminde kalan bölge, 1426 yılında II. Murat döneminde kesin olarak Osmanlı Devleti egemenliğine girmiştir (Kahraman, 2011a, s. 162).

Literatürde bazı çalışmalar (Belen, 2004, s. 4; Kiel, 2004, s. 411) 17. yüzyıl başlarına kadar bugünkü kent merkezinde önemli bir yerleşme olmadığından bahseder. Bu dönemden itibaren hem kente gelen yerli ve yabancı seyyahlar Kuşadası'ndan söz etmeye başlamışlardır (Tok, 2014, s. 86). Örneğin 1631 yılında Hollandalı Stochove, “*Echelle Neufe*” ya da “*Coucadacy*” olarak isimlendirdiği Kuşadası'na gelmiş ve burasının yeni kurulmuş bir kasaba olduğunu ifade etmiştir (Kiel, 2004, s. 411).

Belen (2004, s. 4) 16. yüzyılın sonlarına kadar günümüz Kuşadası kent merkezinde iskân mevcut olmadığını,⁸ dönemin Osmanlı arşiv belgelerinin de (Piri Reis/Kitab-ı Bahriye ve Seyid Nuh'un deniz atlası) bu fikri desteklediğini ifade eder (Şekil 11). Piri Reis'in çizmiş olduğu harita incelendiğinde Kuşadası'na dair herhangi bir yerleşim göstergesi (kale vb.) bir ibarenin bulunmadığı görülür. Oysa Kitab-ı Bahriye'deki yerleşim yerlerine bakıldığında benzer ögelere rastlanılır. Öte yandan Belen, konuyla ilgili düşündüklerini şu şekilde devam ettirmektedir:

“Osmanlı Başbakanlık Arşiv belgelerinde Kuşadası'nın bulunduğu yörenin dahil olduğu Siğla Sancağında ve Aydın sancağının Ayasuluğ kazasında ilki 1451 tarihli tahrir defterinden 1575 tarihli deftere kadar Kuşadası adı altında bir bilgi mevcut olmadığı gibi XVI. yüzyılın son çeyreği ve XVII. Yüzyılın ilk on yılını içeren Batı Anadolu gümrük ve mukataa defterlerinde de İzmir, Sakız Adası, Çeşme, Seferihisar, Ayasuluğ ve Balat hakkında bilgi var iken Kuşadası'nın ne kuzeyi ne de güney tarafları hakkında herhangi bir gümrük kaydı ve liman kaydı yoktur. Herhâlde daha burada kurulmadığı için olsa gerek. Bu iki veriye dayanarak en azından 1575 yılına kadar Kuşadası şehri kurulmamıştır diyebiliriz” (2000, s. 6).

⁸ Belen (2004, s. 4) bu düşüncesini gerek Antik dönemde gerekse Orta Çağ'da deniz kenarındaki yerleşmeler için, öncelikle güvenliğin sağlanması yani bir kalenin olmasının şart olduğundan hareketle, 16. yüzyıla kadar günümüz Kuşadası kent merkezinde bir kalenin bulunmayışıyla açıklar.

Şekil 11: Piri Reis Tarafından Çizilen Kuşadası ve Çevresi Haritası (Piri Reis, 1521)

1671 yılında Kuşadası'na gelen Evliya Çelebi ise yerleşim yerine dair şu bilgileri vermektedir:

“... ve cenûb (güney) tarafı yokuş yukarı kayalar üzre vâki olmuştur. ve leb-i deryâsı alçak vâsi kumsal yerededir... ve üç kapusu vardır. Biri cânib-i garba nâzır iskele kapusudur... ve kal'a-misal Öküz Mehemed Paşa Hayratıdır. ve bu kal'a içinde üç mahalle ve yüz seksen kiremit örtülü tahtânî (alt kat) ve fevkânî (üst) ma'mûr hâne-i zibâlardır. ...ve iki yüz dükkandır. Ammâ bezzâstânı yoktur. Ve bir hammâmı ve bir hânı ve yedi çeşmesi ve yedi mektebi ve bir medresesi ve bir câm'i Kapudan Recep Paşa binasıdır. Cemâ'ati gayet çoktur. ... ve bu Kal'adan taşra varoş-ı azîm, bu kal'anın kablesi ve cenûbu ve keşîşleme rûzgarları canibine (yönüne) vâki' olmuş bayırlar üzre bâğlı ve bâğçeli ve âb-ı revânî (akarsu) kârgîr ve metîn sarây-ı âliler ile ârâste (süslenmiş) ve hâdika-i mahsûldâr ile pîraste (süslü/düznli) bir şehirdir kim cümle tokuz mahalle ve tokuz mihrâbdır. ... ve bu şehrin âbu hevâsı gayet latîf olduğundan mahbûbu (erkeği) ve mahbûbesi (kadını) gayet çoktur. ... ve limanı beş yüz pâre kadirge alır ve g'ayet demir tutar limandır. Ammâ batı tarafına demir birağup yatmak gerek. Ve bu liman içinde küçük adacık vardır. Bir yalçın kaya üzre şekli müdevver ve metin bir kal'acağı vardır...Limanın cenub-i erbaasında kuş kondurmaz. Kuşadası'nın bu mendirek kal'asıdır...Kuşadası denilmeye ba'is bu adacıktır kim her sene bu cezireye nice kerre yüzbin tıyur gelib ziyaret etmeyince ubur etmezler. Mutalsam bir cezireciktir...” (Evliya Çelebi, 2005, s. 77).

Tournefort ise çalışmasında Kuşadası hakkında şu tespitlerde bulunur:

“Scala Nova çok güzel bir kenttir. İyi bina edilmiştir. Tıpkı bizim şehirlerimizdeki çatılar gibi evleri kiremit döşelidir. Kentin çevresi tıpkı Hristiyan kentleri gibi kare planlıdır. Burada sadece Türkler ve Yahudiler yaşar. Yunan ve Ermeniler varoшта ikamet

ederler. Şehirde çok miktarda eski mermer görebilirsiniz. Yunanlıların St. Georgios Kilisesi kale dışında, limanın etrafını çeviren bir tepenin sırtlarındadır. Karşısı sığlıktır. Bunun üzerine kare planlı bir kale inşa edilmiştir (Şekil 12). Burası 20 askerin bulunduğu bir garnizondur. Skalanova Limanı ticaret filosu istasyonudur. Kuzey-batıya bakar. Kentin 1000 hanesi Türk, 600 hanesi Yunanlı, 10 hane Yahudi, 60 hanesi Ermeni'dir. Müslümanların camileri, Hristiyanların St. Georgios Kilisesi, Yahudilerin Sinagog'u vardır. Ermenilerin mabedi yoktur. Kentte bir kadı, bir dizdar ve bir serdar bulunur" (Tok, 2014, s. 87).

Şekil 12: Scalanova'dan Bir Görünüm⁹

Coğrafyacı Galt (1813) on dördüncü mektubunda Scalanova ile ilgili şunları aktarmaktadır:

"Skalanova çok iyi işlenmiş verimli bir arazi üzerinde kurulmuştur. Kasaba, yolun solundaki bir burnun kenarındaki yamaca yaslanmıştır. Kentin önünde, üzerinde kare planlı bir kule bulunan ada yer alır. Bu kule yalnızca denize doğru savunma yapar. Yanlış olarak Scalanova, Antik Neapolis olarak kabul edilir. Halbuki şimdiki kent 300 yıl kadar eskidir. Antik Neapolis'in kalıntıları ise ilerideki burunda hâlen görülmektedir. Scalanova Türkler ve gayrimüslimlerin yaşadığı iki kasabadan meydana gelir. Türkler, burada kendi içine dönük yaşasa da başka hiçbir yerde görülmemiş biçimde gayrimüslimlerle ortaklık içerisindeyler. Kasaba oldukça iyi bina edilmiştir. Caddelerden biri boyunca, içinden temiz su akan etrafı ağaçlarla çevrili bir dere uzanır. Türkler, geleneksel inanışa göre, kentin bu suyun etrafında kurulduğuna inanırlar."

⁹ <https://tr.travelogues.gr/collection.php?view=124> (Erişim tarihi: 10.03.2021)

Conder ise Kuşadası'nın genel özellikleri hakkında şu bilgileri verir:

“Ayasuluk'tan üç saate Scalanova'ya geldik. Türkler buraya Koushadase derler. Dikkate değer bir kasabadır. Ağa tarafından yönetilir ve Güzel Hisar paşasına bağlıdır. Ticaret limanıdır. Antik dönemde Efes'e bağlıydı. Altı cami ve bir kilisesi bulunmaktadır. Diğer kalıntılar ise tepenin en üstündedir. Küçük limanı, bir kayalıktaki kale ile korsan saldırılarına karşı koruyorlardı.” (1830, s. 135)

Osmanlı salnamelerinde Kuşadası şöyle tasvir edilir:

“1908 yılında Kuşadası, sahil kenarında yarımada şeklinde olup güzel bir limanı, eski bir kalesi ve önündeki Küçük Ada'da (Güvercinada) bulunan ufak kalesi ile korunmaktadır” (Salname-i Vilayet-i Aydın H.1296; akt. Tabak, 2010, s. 528).

Sonuç olarak günümüz Kuşadası kentinin 16. yüzyılın son çeyreğinden sonra, daha kesin şekilde 17. yüzyılın hemen başlarında görülmeye başladığını söylemek yanlış değildir (Belen, 2004, s. 7). Kuşadası Osmanlı döneminde 1865 yılında ilçe olmuştur (Kahraman, 2011a, s. 162). Kaynaklarda 1908 yılında kaza merkezine bağlı 17, kaza nahiyesi Ayasuluğ'a bağlı 15 olmak üzere Kuşadası'na bağlı 32 köy bulunduğu bilgisi mevcuttur (Tabak, 2010, s. 529).

Bu bölümde şimdiye kadar anlatılanlar Anadolu'daki herhangi bir yerleşmenin kuruluşu ve gelişimi ile benzerdir. Turizm kentleşmesine özgü *mekânsal gelişim farklılığı* durumu ise bundan sonraki dönemde görülmektedir.

Kuşadası'nda turizm kentleşmesini hazırlayan kitle turizm hareketlerinin başlamasından sonraki durum

Kuşadası'nın turizm kentleşmesini hazırlayan kitle turizm hareketlerinin başlamasından sonraki mekânsal gelişimi; **1957 yılında Kuşadası, 1958-1964, 1965-1977, 1978-1993, 1994-2009, 2010-2019 yılları arası olmak üzere altı dönemde** incelenmiştir.¹⁰

¹⁰ Bu dönemler belirlenirken HGM'den temin edilen geçmiş dönemlere ait hava fotoğraflarından ve 1/25.000'lik topografya paftalarından yararlanılmıştır.

1957 yılında Kuşadası¹¹

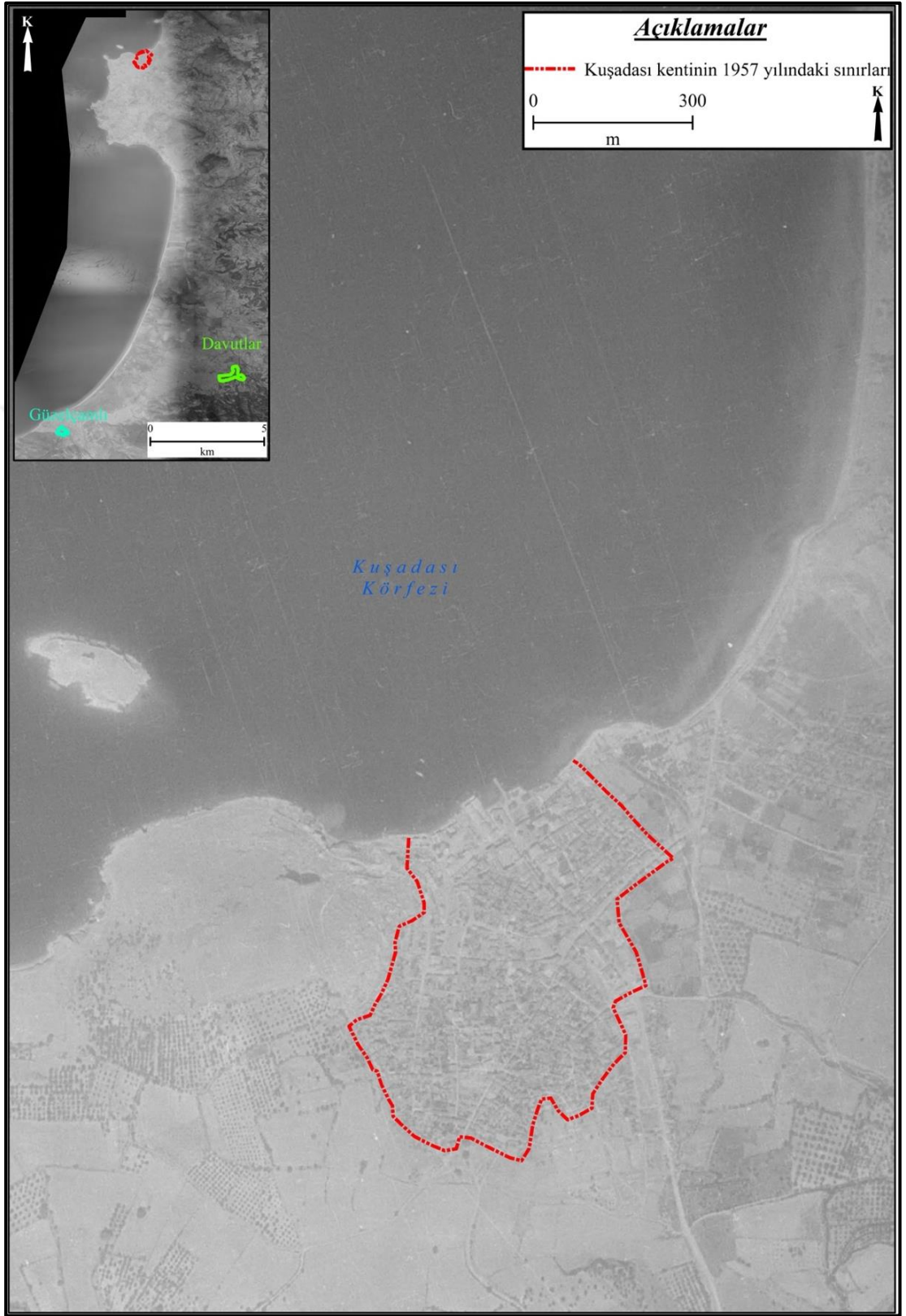
Kentin bu dönemde kapladığı alan 27,8 hektardır. Bölgenin dışında kalan kesimde ise geniş alan kaplayan tarım arazilerinin ve bahçelerin olduğu görülmektedir (Şekil 13). Kuşadası'nın bu dönemde dairesel bir yapısı bulunmaktadır.¹² Bu dönemde Kuşadası'nın mekânsal gelişimi kent merkezi olarak bilinen liman ardı bölgede, daha çok günümüzde *Graand Bazaar* turistik çarşısının bulunduğu alanda gerçekleşmiştir (Şekil 14).

Kuşadası, 1957 yılında kuzeyde Hacıvat Sokak, doğuda Adnan Menderes Bulvarı'yla Kahramanlar Caddesi kesişimi (Hanım Camii'nin bulunduğu mevki), güneyde Yalçın Sokak (7 Eylül İlköğretim Okulu'nun bulunduğu mevki), batıda ise Kır Sokak'a kadar yayılım göstermiştir. Bu dönemdeki kent sınırları içerisinde bugünkü Dağ Mahallesi'nin tamamı, Alacamescit, Camiatik, Camikebir ve Hacufeyzullah Mahallelerinin ise bir kısmı yer alır. Bir başka ifadeyle bu yıllarda Kuşadası kentinin Osmanlı dönemindeki sur içinde kalan yerleşme sınırlarının dışına pek çıkmadığını belirtmek yanlış olmaz.¹³ Bununla birlikte Güzelçamlı ve Davutlar'ın o dönemde hem birbirlerinden hem de kentten kopuk, çok küçük ayrı birer yerleşme öbeği olarak yer aldığını belirtmekte yarar vardır.

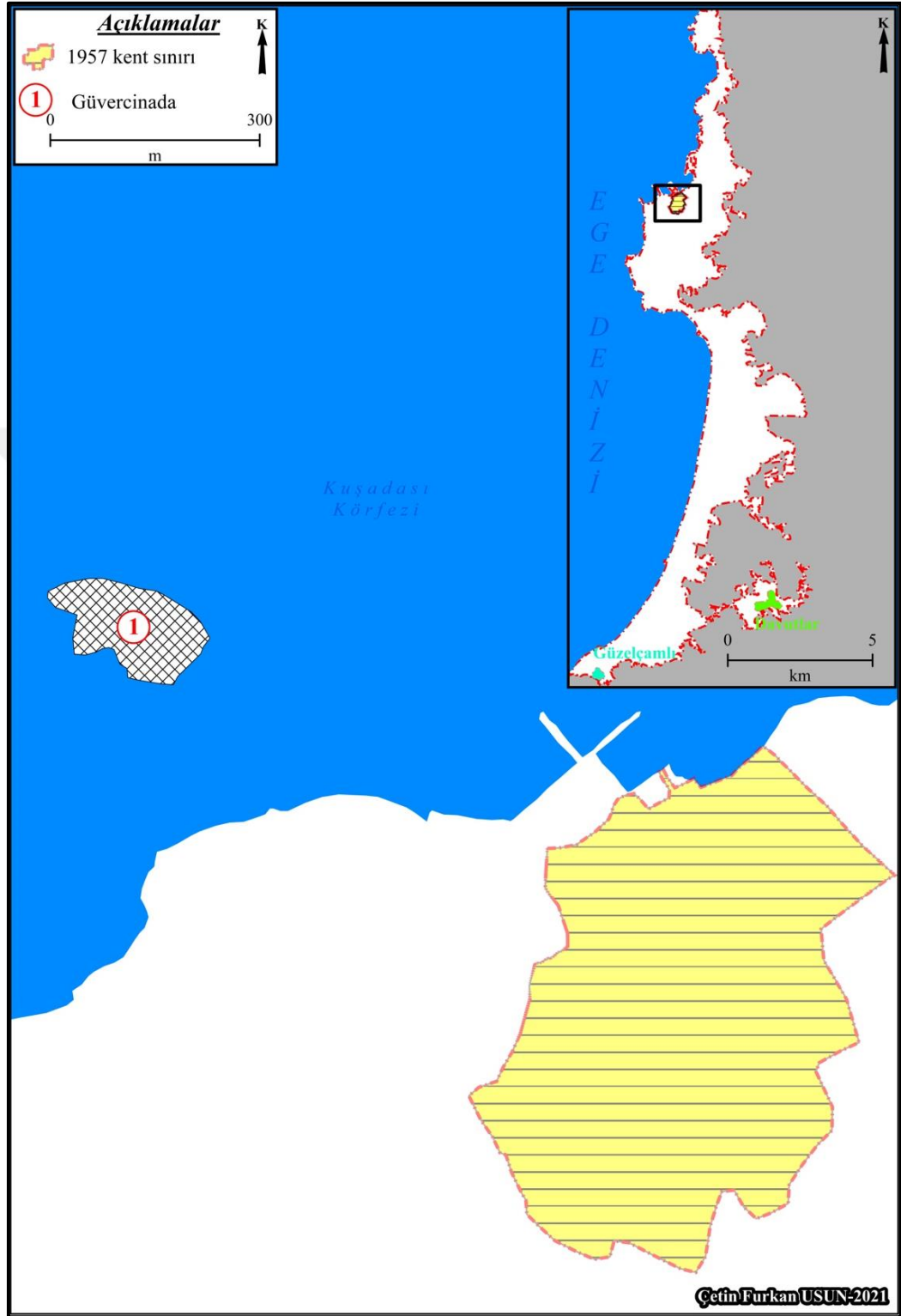
¹¹ 1957 yılının Kuşadası için ayrı bir önemi bulunur. Kuşadası 1957'de İzmir'den ayrılarak Aydın'a bağlı bir ilçe olmuştur (T.C. Resmi Gazete, 1957). Bu karar ile birlikte Kuşadası ilçesinin yüzölçümünde küçülme meydana gelmiştir. Fakat bu tez çalışmasının, çalışma sahası Kuşadası kenti ile sınırlandığı için söz konusu değişiklik kent sınırlarını etkilememiştir. Ayrıca yine 1957 yılında Meryem Ana Evi hac yeri ilan edilince deniz-kum-güneş çekiciliğinin yanında inanç turizmine talep artmıştır (KUTO, 2005, s. 214; Güney, 2016, s. 47). Bununla birlikte 1950'li yılların sonlarına doğru Ege Denizi'nde Yunan Adalarına tur yapan kruvaziyer gemilerin Efes ve Meryem Ana Evi'ne ziyaret etmek için Kuşadası Limanı'na gününbirlik turları Kuşadası'nda yeni bir sürecin başlamasını sağlamıştır (Emekli, 2008).

¹² Kuşadası kentinin morfolojik yapısı için bk. sf. 106

¹³ 1 Ekim 1957 yılında Aydın'a bağlanan Kuşadası ilçesinin idari bakımdan dokuz köyü ile merkez ve Davutlar adlı iki bucağı vardır. Merkeze bağlı köyler; Burgaz (Gökçealan), Çınar, Kirazlı, Soğucak (Any), Yayla ve Yeniköy iken Davutlar bucağının köyleri ise; Caferli, Davutlar ve Güzelçamlı'dır (Belen, 2004, s. 69).

Şekil 13: Kuşadası'nın 1957 Yılı Hava Fotoğrafı (Kaynak: HGM)

Şekil 14: Kuşadası'nın 1957 Yılı Yerleşim Alanı¹⁴

¹⁴ HGM'den temin edilen 1957 yılı hava fotoğrafından yeniden çizilerek oluşturulmuştur.

1958-1964 yılları arasında Kuşadası

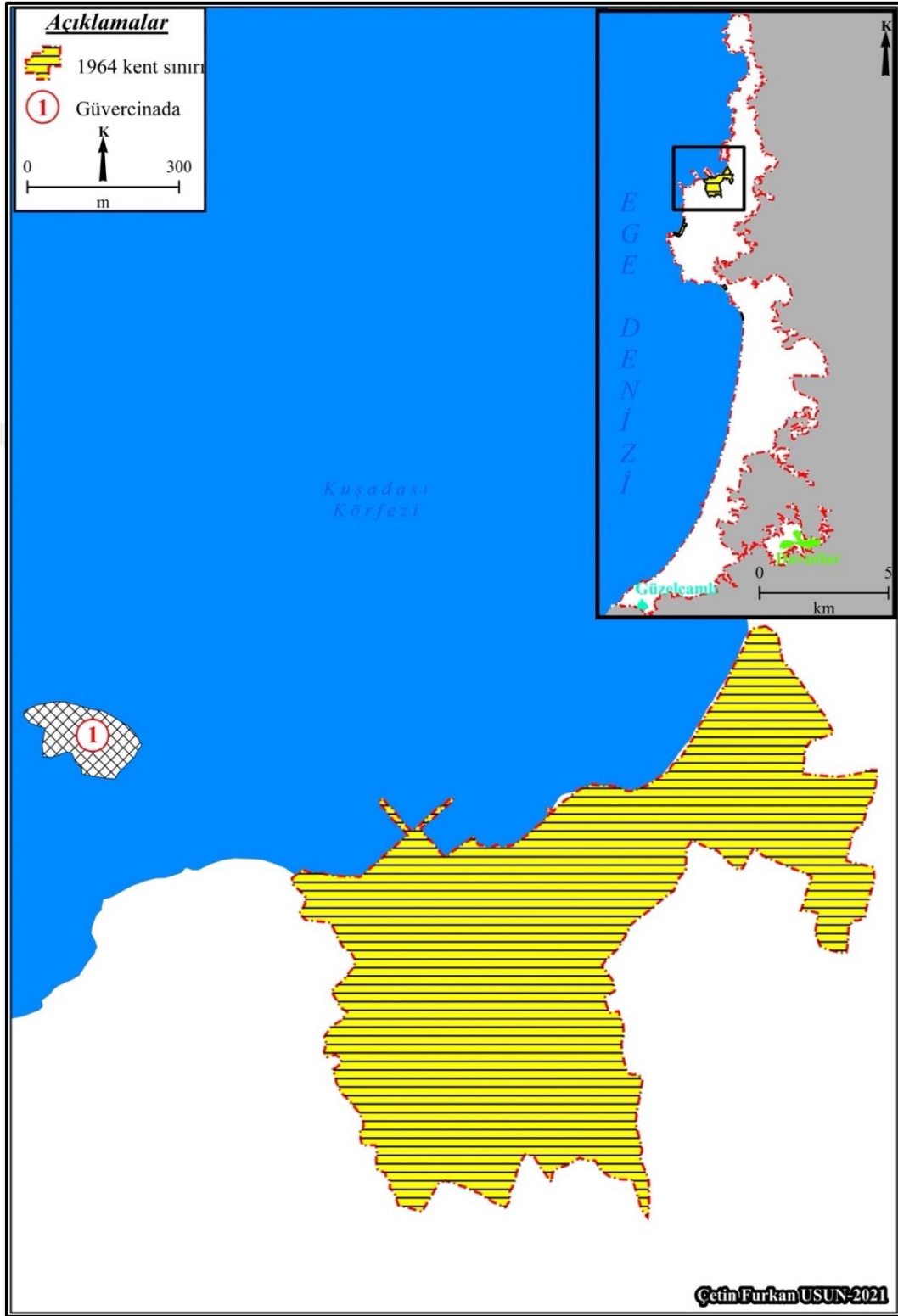
Bu dönemde Kuşadası batıda günümüzde Dağ Mahallesi sınırlarına dayanmış (şimdiki Grand Bazaar'ın bulunduğu mevki) kuzeydoğu yönünde ise günümüzdeki Gençlik Caddesi ile sınırlanmıştır (Şekil 15). 1962'ye kadar Kuşadası yakın çevreden gelenler için bölgesel bir sayfiye yerleşmesi (Güney, 2016, s. 48) iken, bu dönemde Kuşadası'ndaki turizm arzlarına yönelik önemli gelişmeler yaşanmıştır.¹⁵ Bu gelişmelerin mekânsal gelişim üzerindeki etkileri de görülmeye başlamıştır. Nitekim 1964 yılında Kuşadası 55,3 hektarlık bir alan kaplamaktadır. Kent alanında 1957 yılına göre 27,5 hektarlık bir artış söz konusudur. Bu dönemde kent daha çok (18 hektar) Selçuk'a doğru (kuzeydoğu yönünde) genişlemiştir. Diğer taraftan güneye doğru 4 hektar, kuzeybatıya doğru ise 5 hektar genişleme görülmektedir (Şekil 16). Limanın fonksiyonel değişimi ve büyümesi ile birlikte ilk kez bu dönemde deniz doldurularak deniz içerisine doğru 2 hektar genişleme olmuştur (Fotoğraf 1). 1957 yılından farklı olarak günümüz Türkmen mahallesi sınırları içerisinde kalan bir bölüm de kent sınırları içerisine dahil olmuştur. Öte yandan bugünkü turizm iş alanı (TİA) 1964 kent alanının %36,2'sini kaplamaktadır.¹⁶ Ayrıca bu dönemde Güvercinada'nın karaya henüz bağlanmamış olduğu görülmektedir.

Belen bu dönemdeki gelişmeyi şöyle anlatmıştır:

“1960 ihtilalinin akabinde Kale-içi saha güney kale kapısından Hanım Camii'ne doğru uzanan sahanın imara açılmasıyla genişlemeye başlamıştır. Fakat o yıllarda bu mevki Kuşadalılar için çarşıya çok uzak, kerbela görüldüğünden buradaki arsa fiyatları m²'si 25 liraya parsellenmişti. Buralar çoğu kişi tarafından mesken olarak tercih edilmeyen ancak esnafın tercih ettiği yerlerdir. Bu tarihlerde halk oturmak için Alacamescit ve Hacıfeyzullah Mahallelerini tercih etmektedir.” (2004, s. 135)

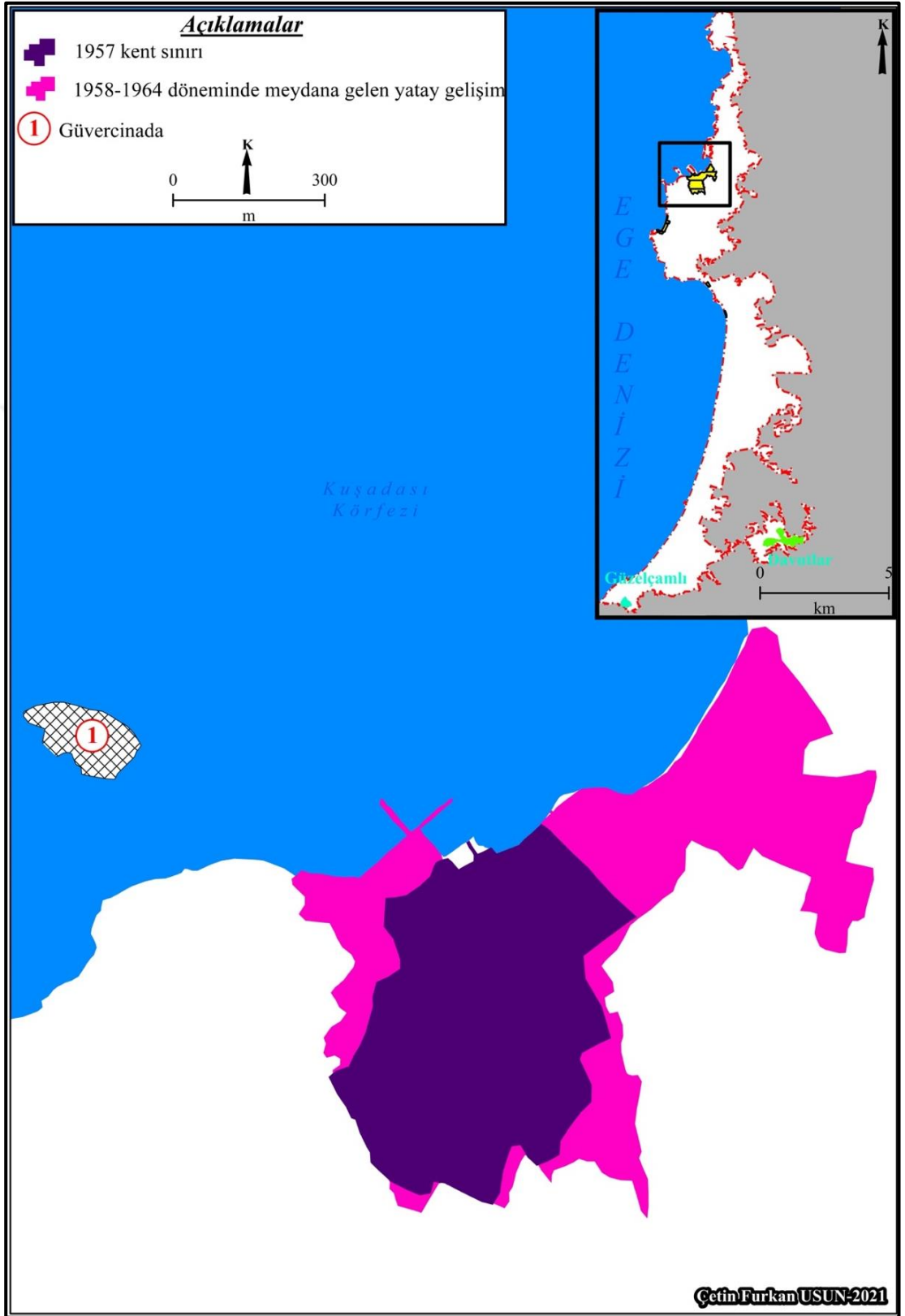
¹⁵ Kuşadası'ndaki ilk seyahat acentesi 1959'da ilk turistik işletme belgeli tesis 1962'de (Tusan Otel), ikincisi ise 1964 yılında (Kısmet Otel) açılmıştır (KUTO, 2005, s. 245; Dal, 2008, s. 77; Kahraman, 2011a, s. 295; Güney, 2016, s. 47).

¹⁶ Kuşadası kentinin turizm iş alanına yönelik bilgiler için bk. sf. 138

Şekil 15: Kuşadası'nın 1964 Yılı Yerleşim Alanı¹⁷

¹⁷ HGM'den temin edilen 1964 yılı hava fotoğrafından yeniden çizilerek oluşturulmuştur.

Şekil 16: Kuşadası'nda 1958-1964 Döneminde Meydana Gelen Yatay Gelişim

Fotoğraf 1: 1960'lı Yıllar Kuşadası'ndan Bir Görünüm (Kaynak: Keskin Color Matbaası)
1965-1977 yılları arasında Kuşadası

Kentin kuzeydoğu yönündeki gelişimi devam etmiştir. Özellikle günümüzdeki Okul Sokak'tan (İlayda Otel'in bulunduğu mevki) Charisma Deluxe Otel'in bulunduğu mevkie kadar kent gelişmiştir. Bu alanda 23 hektarlık alansal genişleme söz konusudur. Yat limanının inşa edilmesinin bu bölgede yaşanan mekânsal gelişim üzerine önemli bir etkisi bulunmaktadır¹⁸ (Fotoğraf 2). Güneybatı yönünde ise Güvercinada karaya bağlanmasıyla kentle bütünleşerek kent sınırlıları içerisine dahil olmuştur (Şekil 17). Bu durumun ortaya çıkışında kent merkezinden Yılandıcı Burnuna kadar açılan sahil yolunun da etkisi olduğu söylenebilir.

Güneydoğu yönünde ise özellikle günümüzdeki İnönü Bulvarı boyunca, bugünkü belediye binasının bulunduğu mevkiyi de içine alan çizgisel bir genişleme yaşanmıştır. Kuşadası'nın bu dönemdeki alanı 111,6 hektardır. 1964 yılı kent alanına kıyasla 56,3 hektarlık bir genişleme görülmektedir (Şekil 18). Günümüz turizm iş alanının tamamı bu dönemdeki kent

¹⁸ Yat limanı, 1977 yılında T.C. Turizm Bankası A.Ş.'ye bağlı Turban Kuşadası Marina olarak hizmete girmiştir (Şemioğlu, 2006, s. 144).

sınırları içerisinde yer alır. Ayrıca DİE'nin bina sayım cetveli verisine göre 1970-1979 döneminde kente 1.182 bina eklenmiştir.¹⁹

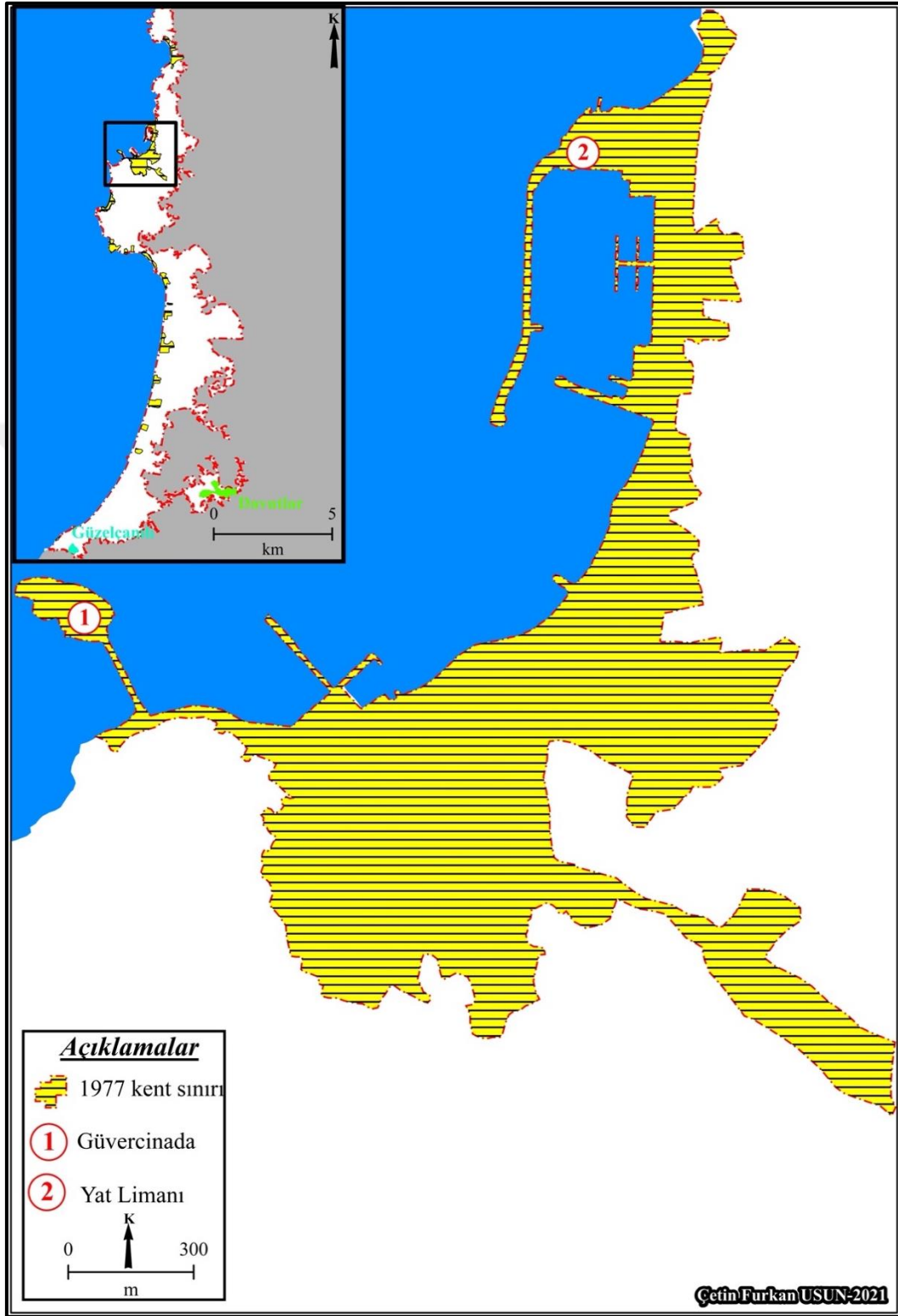
Fotoğraf 2: 1960'lı Yılların Sonunda Kruvaziyer Limanı ve Yat Limanından Bir Görünüm
(Kaynak: Yurt Matbaacılık)

Bu dönemde kuzeyde bugünkü Bayraklıdede Mahallesi sınırları içerisinde yar alan Kuştur tatil köyünün yapılması²⁰ ile oluşan yerleşme mevkiisi ile, günümüzde Kadınlar Plajı mevki ve daha güneyde Davutlar kıyı düzlüğünde ikinci konutların öbek öbek ortaya çıktığı fark edilebilmektedir (Şekil 19). Bu dönemde kent ile bu yerleşme öbekleri arasında fiziksel bir bağlantı söz konusu değildir.²¹ Öte yandan 1966 yılında Dilek Yarımadası'nın Milli Park ilan edilmesinin de etkisiyle (Sezer, 2006, s. 1; Bekdemir ve Sezer, 2008, s. 326; Kahraman, 2011b, s. 34) çekiciliği daha fazla artan Güzelçamlı, kıyıya doğru gelişmiş, denizle bütünleşmiştir.

¹⁹ 1973 yılında Türkiye'ye gelen toplam turist sayısının %20'sini, Türkiye'deki toplam yatak kapasitesinin %96,5'ini Kuşadası karşılar (İnce, 1973, s. 90), kent merkezi de bu duruma kayıtsız kalmayarak bir anda diskotekler, turistik restoranlar, barlar şeklinde eski tarımsal mekân üzerinde kendini yeniden üretmiştir (Tut, 2013, s. 96).

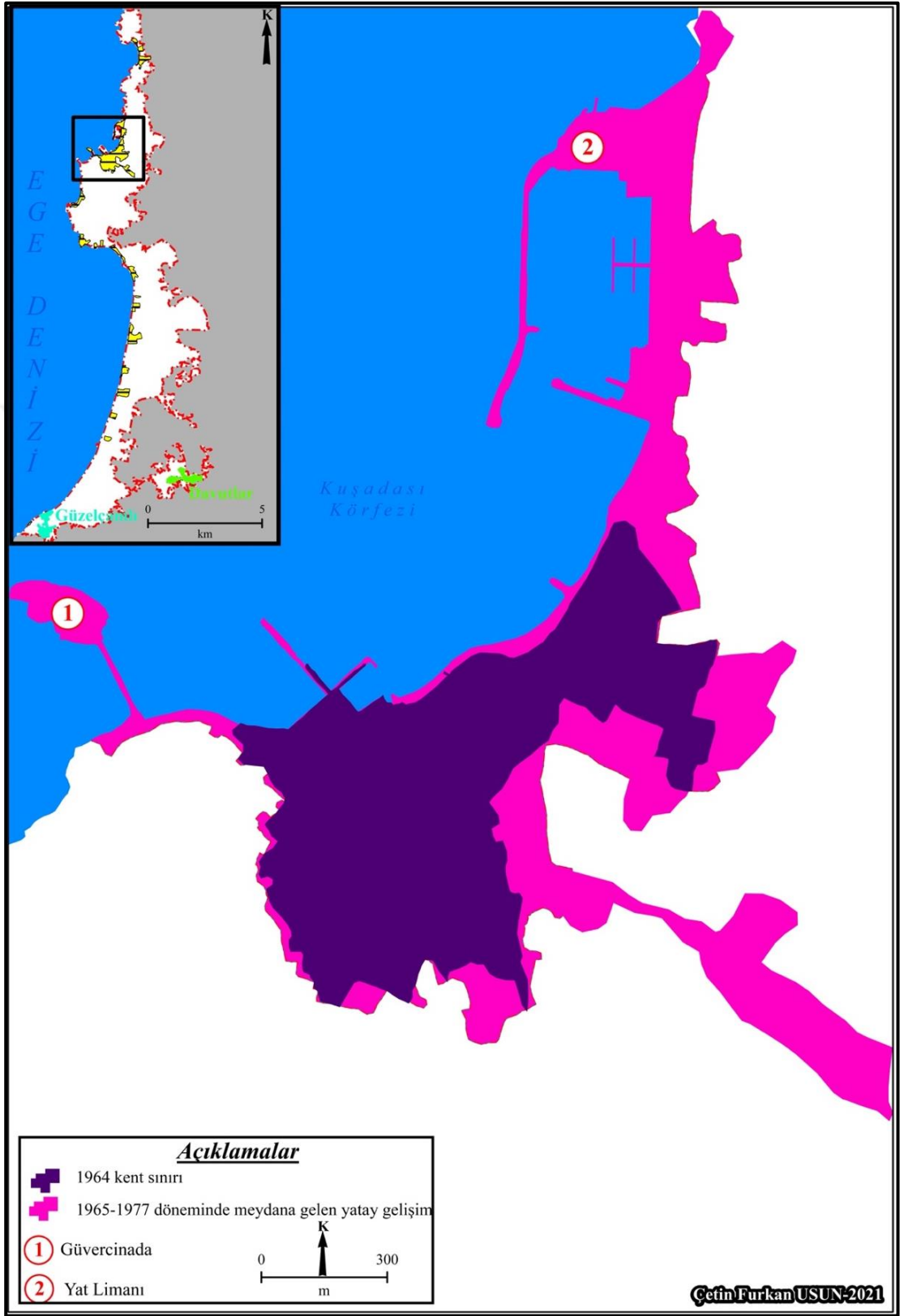
²⁰ Ergül, (2008) Kuştur ve Emekli Sandığı Arslan Burnu tatil köylerinin 1968 yılında açıldığını ifade ederek, böylelikle Kuşadası yatak kapasitesinin 2000'in üzerine çıktığını ifade eder (Güney ve Somuncu, 2018, s. 106). Öte yandan yine Ergül (2008) bu gelişmelerin ve kervansarayın restore edilerek turizme kazandırılmasını, Kuşadası'nın uzmanlaşmış bir turizm kenti hâline gelmesindeki ilk adımlar olarak değerlendirir (Tut, 2013).

²¹ Güney (2016, s. 49-51), Kuşadası için 1962-1980 dönemini Butler'in (1980) modeline göre "İlgi Dönemi" olarak değerlendirirken, bu dönemde Kuşadası'ndaki yatırımları ilçe merkezi ve çevresi olarak ifade edilen özel sektör tarafından yabancılara yönelik yatırım alanı ve ilçe merkezinin dışında devlet tarafından finanse edilen yatırım alanları olarak ikiye ayrıldığını belirtir.

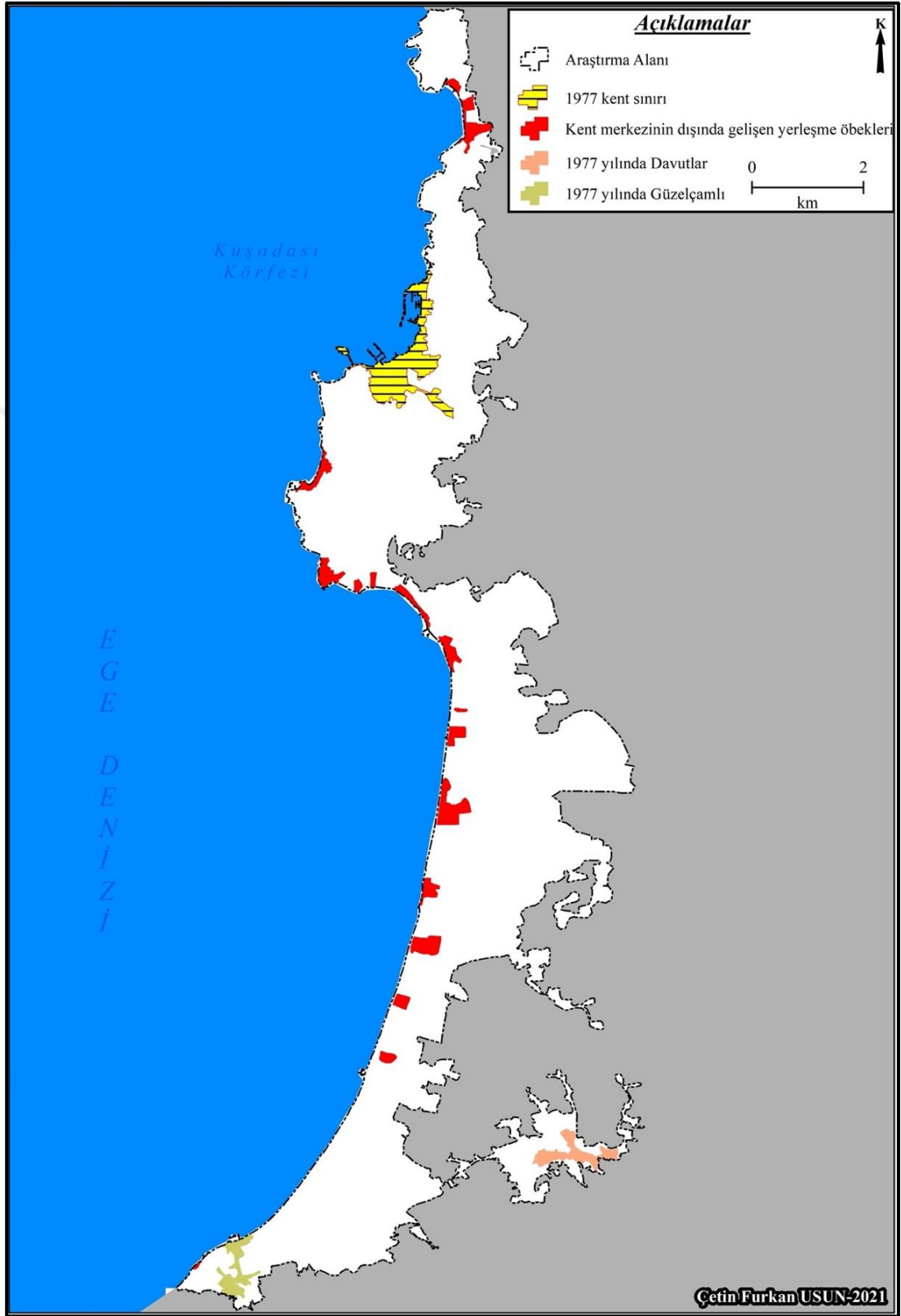

Şekil 17: Kuşadası'nın 1977 Yılı Yerleşim Alanı²²

²² HGM'den temin edilen 1977 hava fotoğrafından yeniden çizilerek oluşturulmuştur.

Şekil 18: Kuşadası'nda 1965-1977 Döneminde Meydana Gelen Yatay Gelişim

Şekil 19: Kuşadası'nda 1965-1977 Döneminde Kent Merkezinden Kopuk Gelişen Yerleşme Öbekleri

1978-1993 yıllarında Kuşadası

Benimsenen politikalar nedeniyle Türkiye’deki diğer turizm kentlerinde olduğu gibi Kuşadası’nda da turizm sektöründe yaşanan gelişmelerin mekân üzerindeki somut etkileri en net bu dönemde görülmektedir. Kısa sayılabilecek bu dönem içerisinde turizmi geliştirmeye yönelik bir takım düzenleme ve uygulamalar kentin öngörülemez büyümesinde önemli rol oynamıştır.

Kentin mekânsal gelişimi üzerinde son derece etkili olan uygulamalara kısaca değinmek gerekirse, Kuşadası 1970’li yıllarda Bakanlıklararası Turizm Koordinasyon Kurulu Kararı ile birinci derecede önemli “*turistik merkez*” ve Bakanlıklararası Turizm Planlama Kurulu’nca da “*turistik pilot bölge*” ilan edilmiştir (Emekli, 2001, s. 53). Ardından özellikle 1982 yılında çıkarılan 2634 sayılı “*Turizm Teşvik Kanunu*”²³ ile batıda Ege, güneyde ise Akdeniz kıyılarında deniz-kum-güneş çekiciliği yüksek turizm merkezleri sermayenin-yatırımların-yapılaşmanın odak noktası olmuşlardır. Turizm Teşvik Kanunu’nun sunduğu fırsat ile 1983 yılında çıkarılan “*Kamu Arazisinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi*” yönetmeliğine göre, önce Çanakkale-İçel arasındaki bölgede kalan kıyı şeridindeki turizm merkezleri tespit edilmiş, daha sonra bu merkezlerde bulunan kamu arazileri kiralama yoluyla yerli ve yabancı yatırımcılara tahsis edilmiştir (Akış-Roney, 2011, s. 138). Ayrıca Kuşadası ve çevresi 1980’lerin ortasında “*Kuşadası Gelişim Projesi*” kapsamına alınmıştır (Südaş, 2012, s. 104). 1989 yılına gelindiğinde ise Kuşadası Bakanlar Kurulu kararı “*Aydın Kuşadası-Davutlar Turizm Merkezi*” adı ile birinci derece turizm merkezi ilan edilmiştir.²⁴

1965-1977 döneminde bahsedilen ve kent ile fiziksel bütünlüğü bulunmayan, çoğunluğunu ikinci konutların oluşturduğu yerleşme öbekleri, bir yağ lekesi gibi büyüyerek nihayetinde kent ile bütünleşmişlerdir. Dolayısıyla kentin deniz kenarında kıyı boyunca uzanan şeklini bu dönemde aldığını söylemek mümkündür (Şekil 20). Belirtilen durumun ortaya çıkmasındaki önemli nedenlerden biri de çevre yolunun yapılmasıdır (Dal, 2008, s. 54). 1980’lerden sonra kitle turizminin gelişmesiyle paralel arz unsurlarının (konaklama ve yeme-içme tesisleri ile ikinci konutlar) hızlı şekilde çoğalması bu dönemdeki mekânsal gelişimi şekillendiren bir diğer önemli unsurdur (Emekli, 2001, s. 62).

²³ Kanun ile düşük faizli kredi, teşvik primi, döviz tahsisi, yabancı personel çalıştırma, haberleşme kolaylıkları gibi o zamana dek uygulanmayan teşvik uygulanmaya başlamıştır. (Akış-Roney, 2011, s. 138).

²⁴ T.C. Resmi Gazete, 1989, Bakanlar Kurulu Kararları.

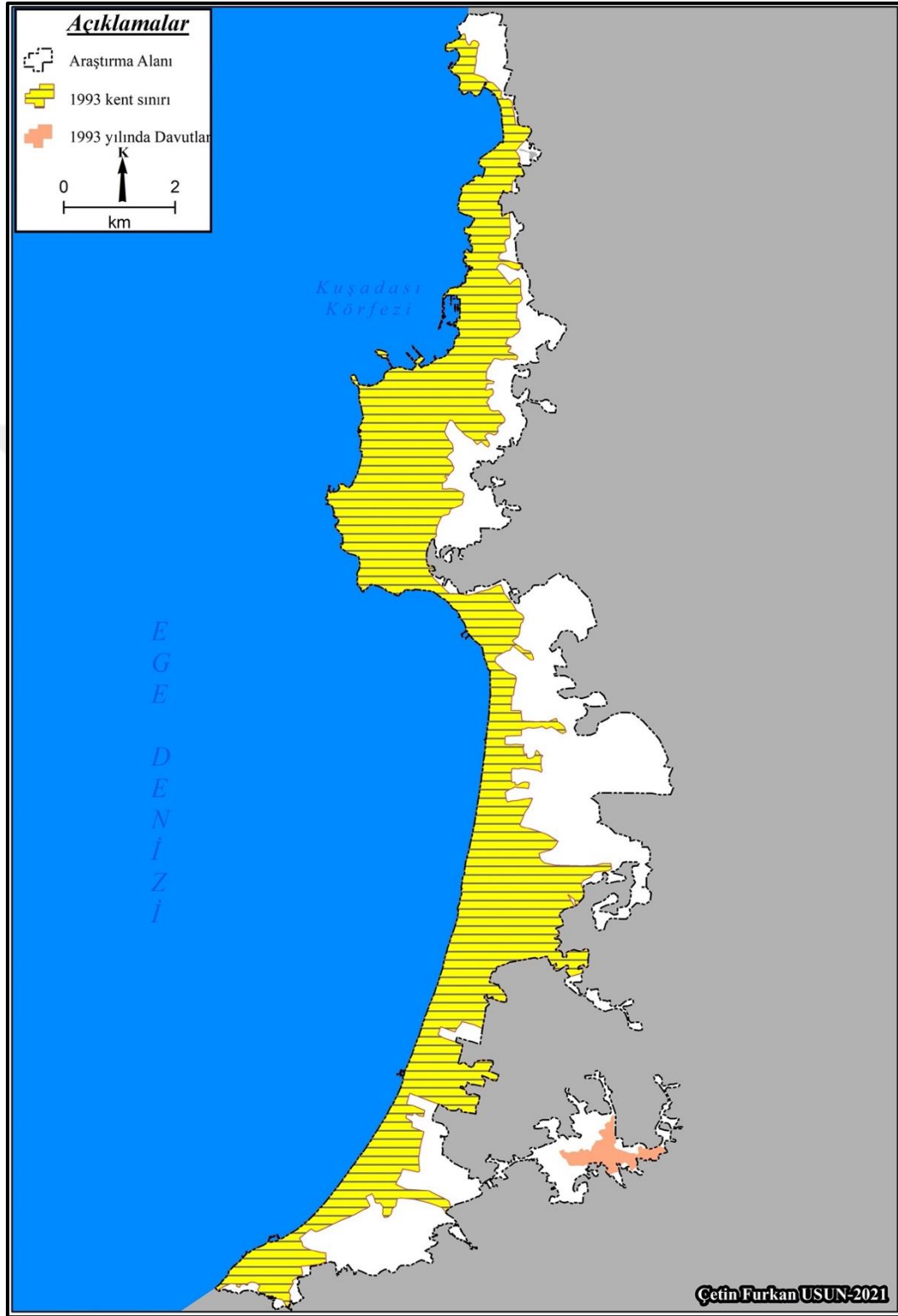
Ayrıca önceki dönemlerden itibaren Davutlar ile birlikte kent merkezinden kopuk iki yerleşme öbeğinden biri olarak daima var olan Güzelçamlı bu dönemde kent ile bütünleşmiştir. Söz konusu bütünleşmenin etkisiyle mekânsal gelişimin incelendiği dönemler içerisinde en belirgin gelişimin bu yıllarda olduğu söylenebilir. Öyle ki kent alanı bir önceki döneme göre 2.445,8 hektar artarak (%2191,6), 2.557,4 hektara ulaşmıştır (Şekil 21). Bir başka ifadeyle 16 yıllık süreçte (1977-1993) kent alanı 23 kat artmıştır. Emekli (2008) bu durumu şöyle ifade eder:

“1980’lerden itibaren kitle turizminin etkisine giren bu merkezde hızlı, plansız ve kontrolsüz bir gelişme meydana geldiği açıkça görülmektedir.”

1993 yılında, günümüz Ege, İkicheşmelik, Değirmendere mahallelerinde herhangi bir yerleşme görülmemektedir. Ayrıca günümüzdeki Bayraklıdede, Yavansu mahallelerinin Selçuk-İzmir yolunun doğusunda kalan kesimlerinde, yine Karaova, Soğucak, Güzelçamlı mahallelerinin Davutlar-Güzelçamlı (Millipark) yolunun doğusunda kalan bölümlerinde yerleşme gözlenmemiştir. Öte yandan günümüz Caferli ve Davutlar mahalleleri de yerleşme deseni olarak kent ile henüz bütünleşmedikleri için 1993 yılı kent sınırları dışarısında kalmışlardır.

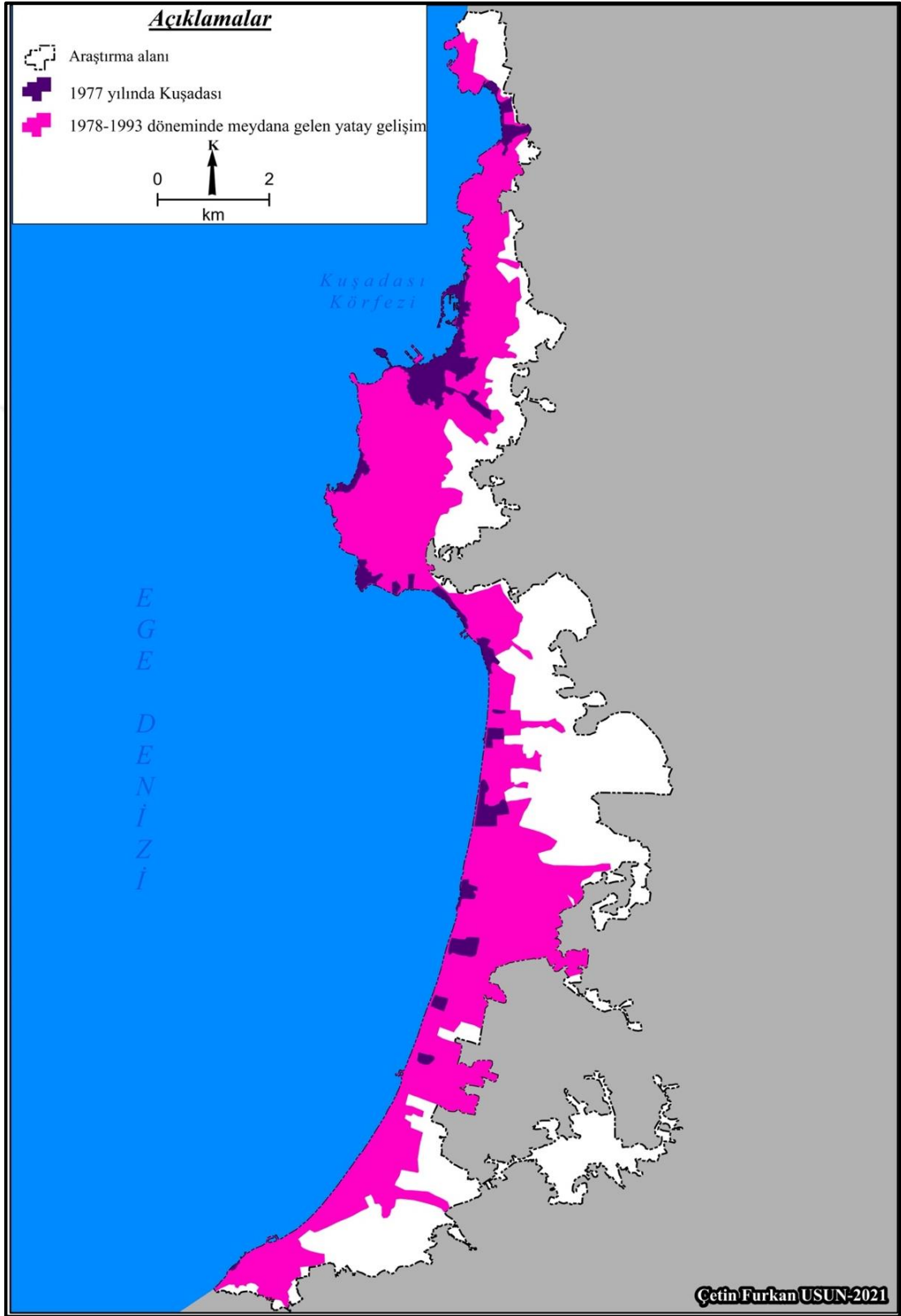
1994-2009 yılları arasında Kuşadası

Kuşadası’nın bu dönemdeki kent alanı 1977-1993 dönemine göre 1.585,3 hektar artarak 4.142,7 hektara ulaşmıştır (Şekil 22). İncelenen bütün dönemlerde kentten ayrı bir yerleşme öbeği olarak gelişen Davutlar bu dönemde kent ile bütünleşmiş, kent sınırları Davutlar’ı da içine alacak biçimde çizilmiştir. Dolayısıyla kentin günümüzdeki görünümüne benzer bir yapıya kavuştuğunu söylemek yanlış olmaz. Bir önceki dönemde kıyı alanlarının tamamı kaplandığı için bu dönemde gelişim daha ziyade kentin doğu yakasında (Ege, Değirmendere, Soğucak, Karaova gibi doğudaki mahallelerde) meydana gelmiştir. Kent adeta doğuda yükseltinin arttığı bölümlere doğru tırmanışa geçmiştir (Şekil 23).

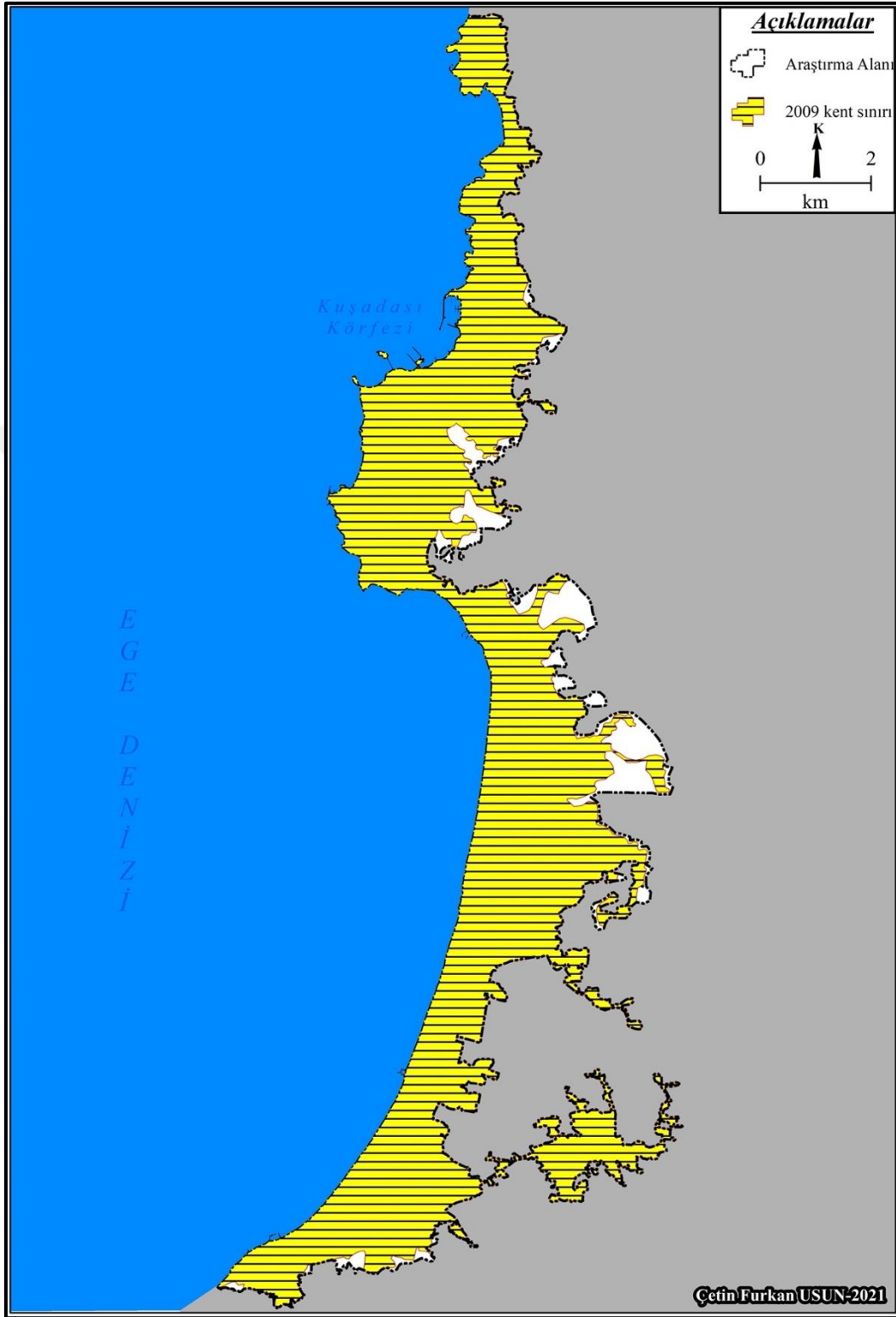

Şekil 20: Kuşadası'nın 1993 Yılı Yerleşim Alanı²⁵

²⁵ HGM'den temin edilen 1993 hava fotoğrafından yeniden çizilerek oluşturulmuştur.

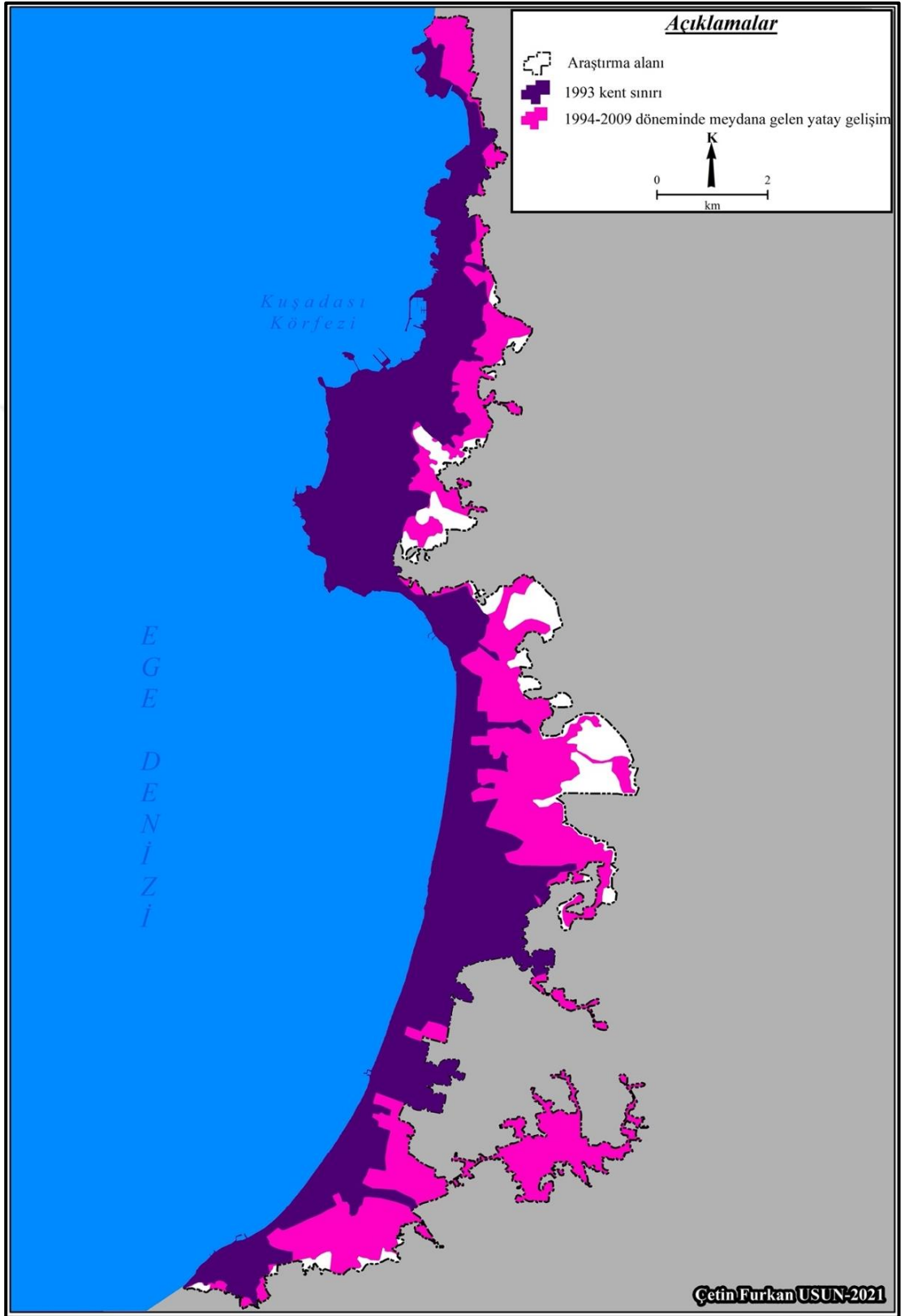

Şekil 21: Kuşadası'nda 1978-1993 Döneminde Meydana Gelen Yatay Gelişim

Şekil 22: Kuşadası'nın 2009 Yılı Yerleşim Alanı²⁶

²⁶ HGM'den temin edilen 2009 yılı hava fotoğrafından yeniden çizilerek oluşturulmuştur.

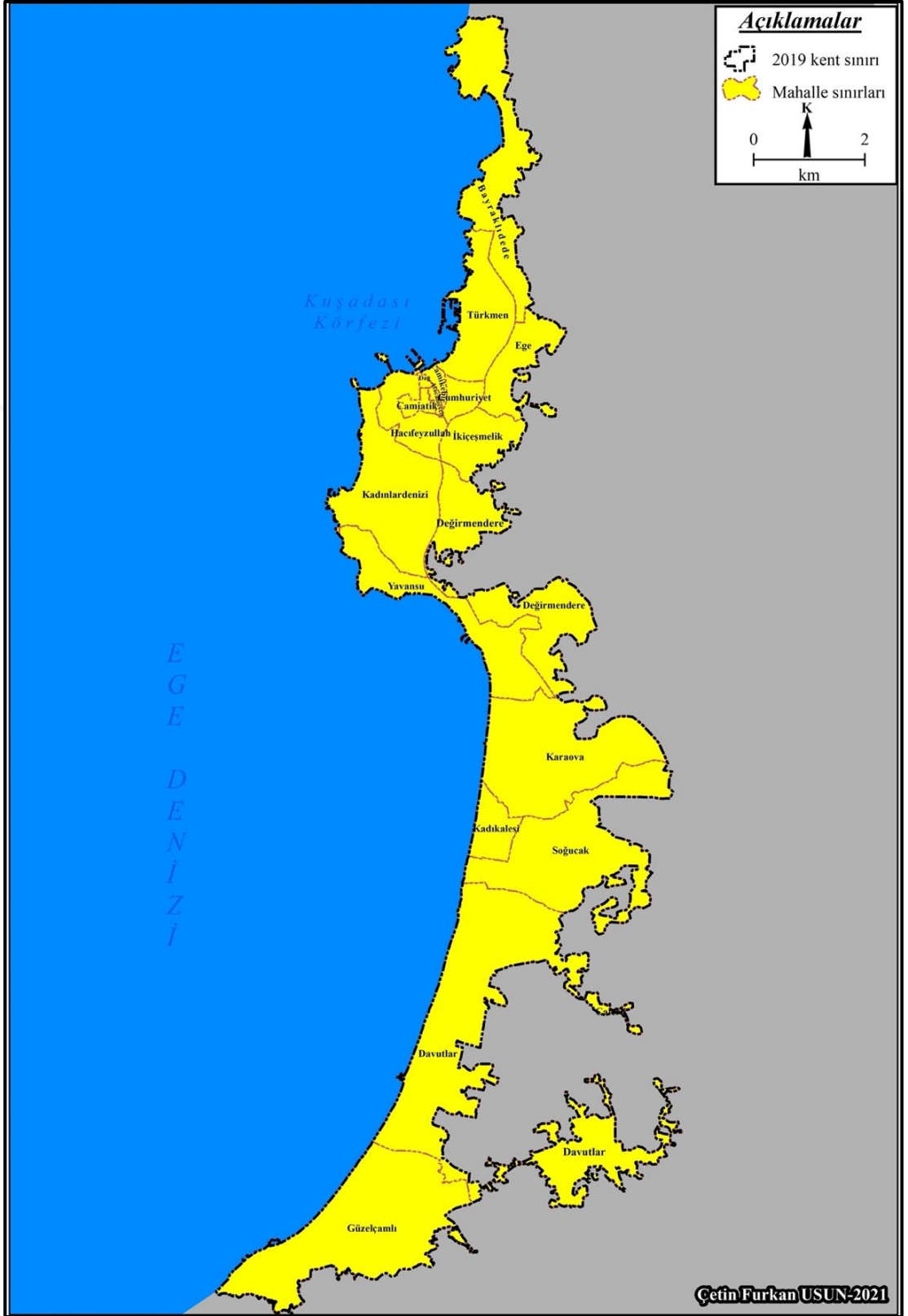

Şekil 23: Kuşadası'nda 1994-2009 Döneminde Meydana Gelen Yatay Gelişim

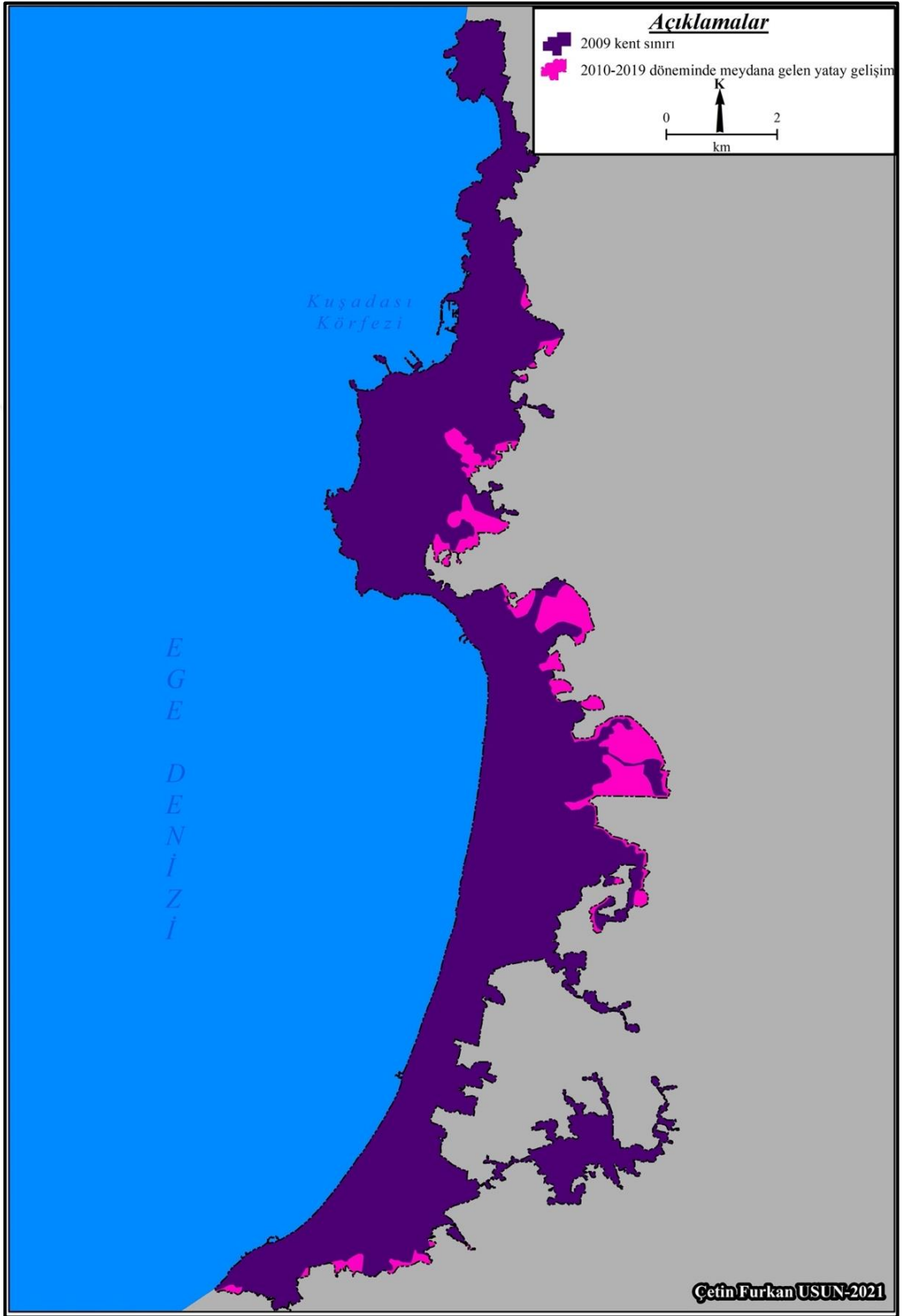
2010-2019 yılları arasında Kuşadası

İncelenen dönemler içerisinde mekânsal gelişimin en yavaş şekilde meydana geldiği dönem 2010- 2019 yılları arasındır. Bir önceki dönemde 4.142,7 hektar olan kent alanı sadece 377,3 hektar (%9,1) artarak 4.520 hektara ulaşmıştır (Şekil 24). Bu dönemde kentin batısında hiç mekânsal gelişim gözlenmezken, doğu sınırının dayandığı Değirmendere, Karaova ve Soğucak mahallelerinin de doğusunda gelişim görülmektedir (Şekil 25). Bu bölgelerde yaşanan mekânsal gelişimde son yıllarda bu alanlara yapılan denizden uzak, nispeten yüksekte yer alan, havuzlu ikinci konut sitelerinin inşası etkili olmuştur.

Kuşadası'nın 1957'den günümüze kadar alan bakımından göstermiş olduğu genişleme, yatay gelişim miktarlarının ortaya konulmasıyla açıklanabilir. Kent 62 yıl içerisinde 162,6 kat genişlemiştir (Tablo 12). Kuşadası 1957 yılından itibaren önemli bir gelişim göstermekle birlikte asıl gelişimi 1970'li yıllardan sonra meydana gelmiştir. 1950-1960 döneminde Kuşadası'nda kitle turizm hareketleri başlamasına rağmen bu dönemde Kuşadası küçük bir sahil kasabası görünümünü muhafaza etmiş, bir kentte olması gereken karakteristik özellikleri tam olarak geliştirememiştir. 1990'lı yıllara kadar Kuşadası, Davutlar kıyı düzlüğündeki ikinci konutlar, Güzelçamlı ve Davutlar birbirinden ayrı/kopuk yerleşmeler olarak gelişme göstermiştir. 1993 yılında ise hem Davutlar kıyı düzlüğündeki ikinci konutlar, hem de bugün kentin güney sınırını oluşturan Güzelçamlı kent ile bütünleşmiş durumdadır. Fakat 1993 yılında Davutlar hâlâ kente eklemlenmemiş, fiziki bütünleşmeyi yakalayamamıştır. Davutların kent ile bütünleşmesi 1994-2009 dönemindeki gelişim ile birlikte oluşmuştur (Şekil 26).

Şekil 24: Kuşadası'nın 2019 Yılı Yerleşim Alanı

Şekil 25: Kuşadası'nda 2010-2019 Döneminde Meydana Gelen Yatay Gelişim

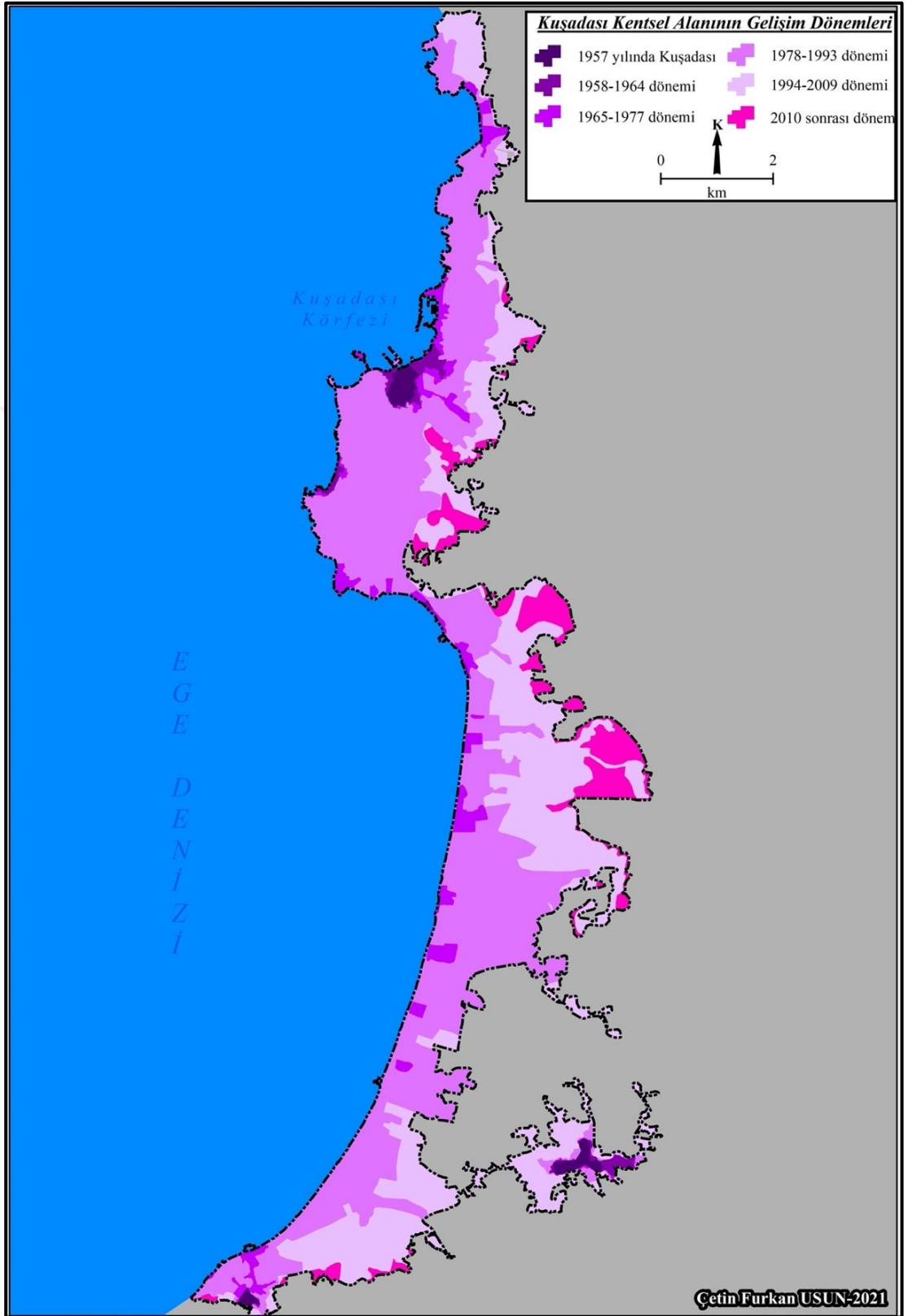
Tablo 12: Kuşadası'nın Yıllara Göre Alanı ve Genişleme Oranı

	1957	1964	1977	1993	2009	2019
Kent alanı (ha)	27,8	55,3	111,6	2.557,4	4.142,7	4.520,0
İki dönem arasında gelişen alan (ha)	-	27,5	56,3	2.445,8	1.585,3	377,3
İki dönem arasında gelişen alan (%)	-	98,9	101,8	2.191,6	62,0	9,1
İki dönem arasındaki kentsel alan artış oranı (%/yıl) ²⁷	-	14,1	7,8	137,0	3,9	0,9
1957'ye kıyasla gelişen kent alanı	-	27,5	83,8	2.529,6	4.114,9	4.492,2
1957'ye kıyasla gelişen kent alanı (%)	-	98,9	301,4	9.099,3	14.801,8	16.159
1957'ye kıyasla mekânsal gelişim (kat)	-	1,9	4,0	92,0	149,0	162,6

Kentleşme çalışmalarında araştırmacılar genişlemenin yönünden ziyade mekânsal (kentsel) gelişim hızı ve artan alan üzerine daha fazla yoğunlaşırlar, oysa kent yönetimi, arazi kullanım değişimi vb. nedenlerle genişlemenin yönü de oldukça önemlidir (Xu ve diğerleri, 2000, s. 310). Dolayısıyla Kuşadası'nda mekânsal gelişimin incelendiği bu bölümde, söz konusu gelişimin hangi yönde olduğu da ele alınmıştır. Kuşadası'nda meydana gelen mekânsal gelişimin çok büyük bir bölümü (%86,3) güney ve doğu yönlerinde meydana geldiği görülür (Tablo 13). Bu durumun temel sebebi tez çalışmasında çeşitli yerlerde sözü edilen Davutlar kıyı düzlüğündeki yoğun ikinci konut yapılaşmasıdır.

Başlangıçta kentten kopuk birer yerleşme öbeği konumundaki bu ikinci konutlar, zamanla kent ile bütünleşerek kentin kuzey-güney yönünde uzunlamasına bir şekle sahip olmasına yol açmışlardır. Kentin kuzeyde Selçuk'la olan idari sınırı (ayrıca Pamucak'ın kuzeyinde bulunan bataklık alanlar), güneyde ise Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'na sınırlarına dayanması nedeniyle, gelişecek başka yer olmayınca bu sefer kent, özellikle son dönemde doğuya (kara içine) doğru gelişmeye başlamıştır. Dolayısıyla eğer coğrafi çevre koşullar (topografya vb.) ve yönetmelikler (koruma altına alınan bölgeler gibi) izin verseydi bu uzunlamasına genişlemenin daha da artarak aynı şekilde devam edeceğini söylemek yanlış olmazdı.

²⁷ Kentsel alanın artış oranının hesaplanmasında **Artış oranı (%/yıl)** $= \frac{U_1 - U_2}{N} * 100$ formülü kullanılmıştır. Formülde **U1**: ilk tarihteki kent alanını, **U2**: ikinci tarihteki kent alanını, **N**: izlenen zaman periyodundaki yıl sayısını ifade eder (Valdkamp ve diğerleri, 1992, Xu, ve diğerleri, 2000; Karabulut ve diğerleri, 2006; Kızılelma ve diğerleri, 2013).

Şekil 26: Kuşadası Kentinin Mekânsal Gelişim Haritası (2019)

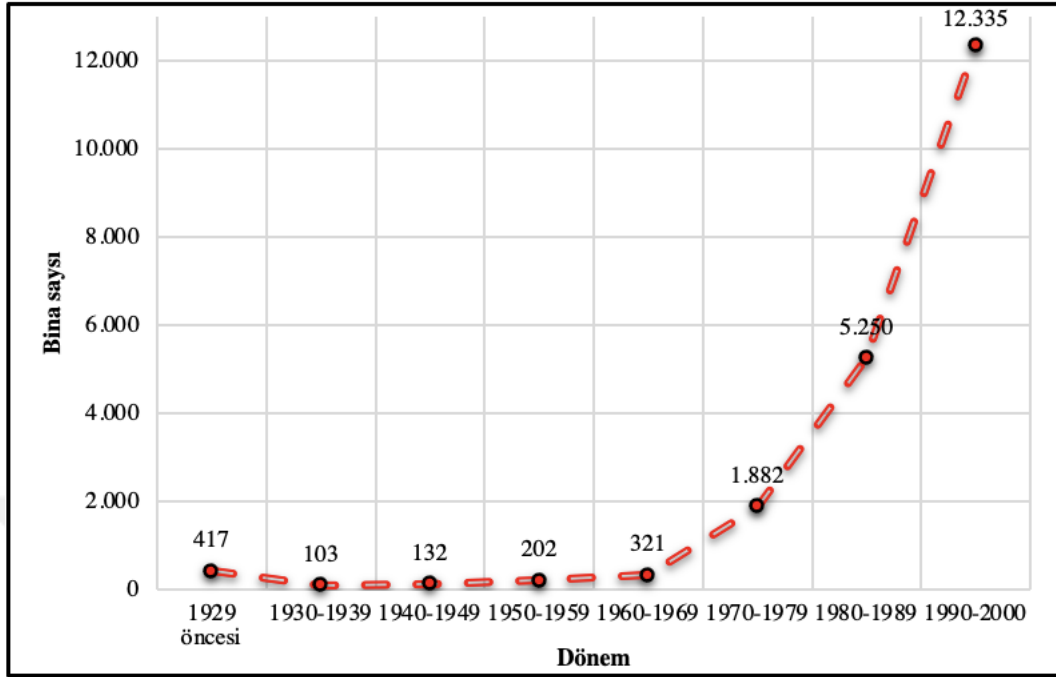
Tablo 13: Kuşadası Kentinin Genişleme Yönü (1957-2019)

	1957-1964		1965-1977		1978-1993		1994-2009		2010-2019		1957-2019	
	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%	Alan (ha)	%
Kuzey	-	-	23	40,9	234	9,6	81,0	5,1	-	-	338,0	7,5
Güney	0,5	1,8	0,3	0,5	1987,8	81,3	4,0	0,3	-	-	1992,6	44,4
Doğu	-	-	5	8,9	-	-	1500,3	94,6	377,3	100,0	1882,6	41,9
Batı	-	-	2	3,6	2,0	0,1	-	-	-	-	4,0	0,1
Kuzeydoğu	18,0	65,5	-	-	170,0	7,0	-	-	-	-	188,0	4,2
Kuzeybatı	5,0	18,2	-	-	-	-	-	-	-	-	5,0	0,1
Güneydoğu	4,0	14,5	21	37,3	52,0	2,1	-	-	-	-	77,0	1,7
Güneybatı	-	-	5	8,9	-	-	-	-	-	-	5,0	0,1
Toplam	27,5	100	56,3	100	2445,8	100	1585,3	100	377,3	100	4492,2	100

Kuşadası kentindeki turizm kentleşmesiyle ortaya çıkan mekânsal gelişim farklılığının anlatıldığı bu bölümde daha önce de ifade edildiği üzere HGM'den temin edilen hava fotoğrafları ve topografya paftalarından yararlanılmıştır. Ayrıca DİE'nin bina sayım cetveli verileri de hava fotoğraflarını ve topografya paftalarını destekler niteliktedir. Bu nedenle Kuşadası'nın mekânsal gelişim farklılığı anlatılırken ilgili veriden de yararlanılmıştır. Kuşadası'nda 1950'den itibaren çeşitli amaçlarla kullanılan binaların sayıları sürekli artmış, bu durum kentin mekânsal gelişimine yol açmıştır. 1950-1969 döneminde kentteki bina sayılarında önemli bir artış gözlemlenmezken, 1970-1979 döneminde yapımı tamamlanmış binaların sayısı 1.882'ye ulaşmış ve yaklaşık altı katlık bir artış meydana gelmiştir. İzleyen dönemlerde de bu sayılar katlanarak artmaya devam etmiştir (Tablo 14 ve Grafik 1). Bu tez çalışmasının odak noktası olan *Kuşadası'nda turizm kentleşmesi* süreci daha önceki bölümlerden hatırlanacağı üzere özellikle 1980'li yıllardan sonraya ait bir durumdur. Söz konusu durum, DİE'nin bina sayım cetveli verilerinden de açık şekilde gözlemlenebilmektedir. Nitekim 1980-1989 döneminde 5.250 bina, 1990-2000 döneminde ise 12.335 bina inşa edilmiştir.

Tablo 14: *Kuşadası Kentinde Binaların İnşa Tarihlerine Göre Dağılımı (Kaynak: DİE Bina sayım cetvelleri 2000)*

Yıllar	Bina Sayısı
1929 ve öncesi	417
1930-1939	103
1940-1949	132
1950-1959	202
1960-1969	321
1970-1979	1.882
1980-1989	5.250
1990-2000	12.335
Bilinmeyen	89
Toplam	20.731

Grafik 1: Kuşadası Kentinde Yapımı Tamamlanan Bina Sayılarının Yıllara Göre Değişimi
(Kaynak: DİE Bina sayım cetvelleri 2000)

İfade edilenlere ek olarak Kuşadası kentinin mekânsal gelişiminin yalnız karada meydana gelmediği de söylenebilir. Kıyıda yapılan bir takım beşerî müdahaleler neticesinde deniz doldurulmuştur. Daha önceki kısımlarda yeri geldiğinde, zaman içerisinde kıyıya yapılan müdahalelerden bahsedilmiştir. Fakat bu noktada özellikle deniz içerisine doğru olan mekânsal gelişim sayısal ifadelerle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Kentin kıyı alanında son 62 yıllık dönemde (1957-2019)²⁸ kıyı çizgisinde²⁹ konumsal ve boyutsal açıdan önemli bir değişimin olduğu görülür (Şekil 27). Doğal kıyı çizgisinin uzunluğu yapılan müdahaleler neticesinde 34 km’den 46 km’ye çıkarak 62 yıllık dönemde 12 km uzamıştır. Oransal olarak bakıldığında %35,3’lük oranında kıyı çizgisi uzunluğunun arttığı tespit edilmiştir. Bu değişimin altında yatan temel sebep kıyılardan turizm amaçlı daha fazla

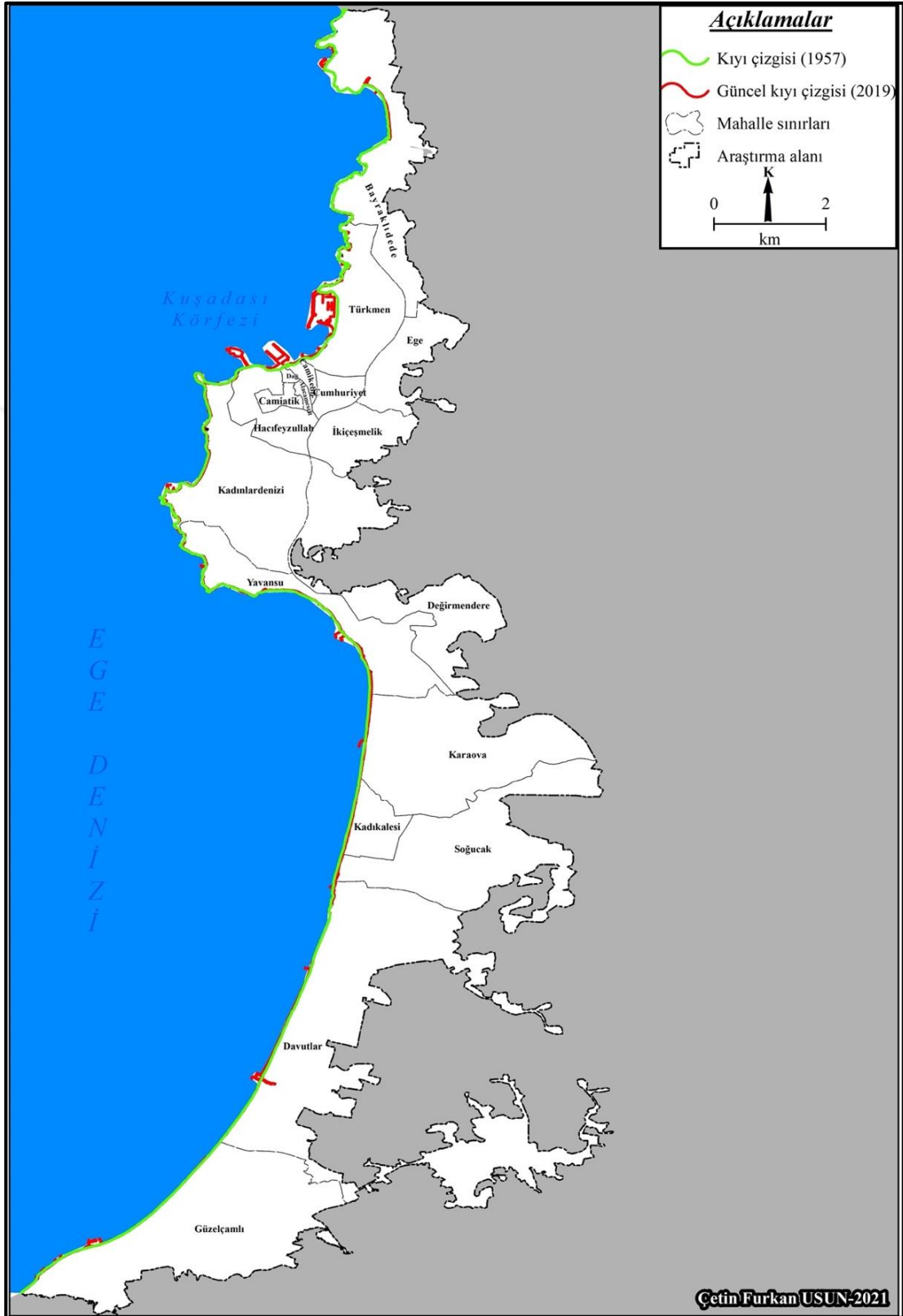
²⁸ Karşılaştırma yapmak amacıyla iki farklı zamana ait veri seti kullanılmıştır. Bu tarihler belirlenirken ulaşılabilen en eski yüksek çözünürlüklü hava fotoğrafının 1957 yılına ait olması ve bu dönemde kıyıda turizm odaklı insan müdahalesinin henüz olmadığı ya da minimum düzeyde kaldığı, dolayısıyla 1957 kıyı çizgisinin “doğal kıyı çizgisi” olduğu değerlendirilmiştir. İnsan müdahalesiyle değişen Kuşadası kentinin kıyı çizgisini tespit edebilmek amacıyla ise güncel, yüksek çözünürlüklü uydu görüntülerinden yararlanılmıştır.

²⁹ “Kıyı çizgisi; taşkın durumları dışında suyun herhangi bir anda karaya değdiği noktaların birleştirilmesiyle elde edilen, deniz ile karayı birbirinden ayıran ve sabit kalmayıp ön kıyıda devamlı olarak değişkenlik gösteren çizgi” olarak tanımlanmaktadır (Erol, 1991; Erinç, 2010, s. 313; T.C. Resmi Gazete, 1990, 3621 Sayılı Kıyı Kanunu)

yararlanma isteğidir. Kıyı çizgisi değişimin temel sebeplerini Güvercinada'nın karaya bağlanması, limanın (krvaziyer limanının) fonksiyonel değişimi ve genişlemesi, marinanın (yat limanının) inşası, balıkçı barınakları ve özellikle alçak kıyılarda plajların bulunduğu alanlarda yapılan dalgakıranlar oluşturmaktadır (Şekil 28). Bu müdahaleler sonucunda 1957-2019 döneminde denizin 18 hektarı doldurularak karaya dönüştürülmüştür.

Şekil 27 incelendiğinde özellikle değişimin fazla olduğu alanlarda güncel kıyı çizgisi (kırmızı renkle belirtilmiş olan çizgi) kendisini belli etmektedir. Bu noktada özellikle Güvercinada ve Setur Marina arasındaki bölgede önemli boyutta kıyı çizgisi değişiminin meydana geldiğini söylemek mümkündür (Şekil 29). Jeomorfolojik açıdan bir ada özelliği taşıyan Güvercinada, 1960'lı yılların başında mendirek aracılığı ile (Kahraman, 2011a, s. 29) karaya bağlanmış ve bir yarımada dönmüştür. Bu bölgede antropojenik etkiyle kıyı çizgisinde ciddi değişim yaratan bir diğer unsur limandır (Şekil 29). Bölgedeki turizm hareketleriyle birlikte Kuşadası limanı 1960'lı yıllarda ticaret fonksiyonundan uzaklaşarak sadece turistik yolcu gemilerine hizmet verir hâle gelmiş ve liman genişletilmiştir (Kahraman, 2011a, s. 295). Liman 1957 yılında 0,04 hektar alan kaplarken günümüzde 1,9 hektar alan kaplamaktadır.³⁰ Diğer yandan 1964 yılı hava fotoğrafında herhangi bir değişikliğin görülmediği Akburun'un güney kesiminde, 1972 yılı hava fotoğrafında bir marinanın inşa edildiği görülmektedir (Şekil 30). Sadece bu bölgede turizmin etkisiyle limanda 1,86 marında ise 4,9 hektarlık bir alan denize doğru eklenmiştir. Yapılan söz konusu girişimlerle birlikte bölgedeki kıyı çizgisi adeta baştan çizilmiştir. Güvercinada ile Setur Marina arasındaki 2 km'lik (kuş uçuşu) mesafede doğal kıyı çizgisi 3 km iken yapılan müdahalelerle 8 km'ye çıkmış, dolayısıyla sadece bu kısa mesafede dahi 5 km'lik bir atış söz konusu olmuştur.

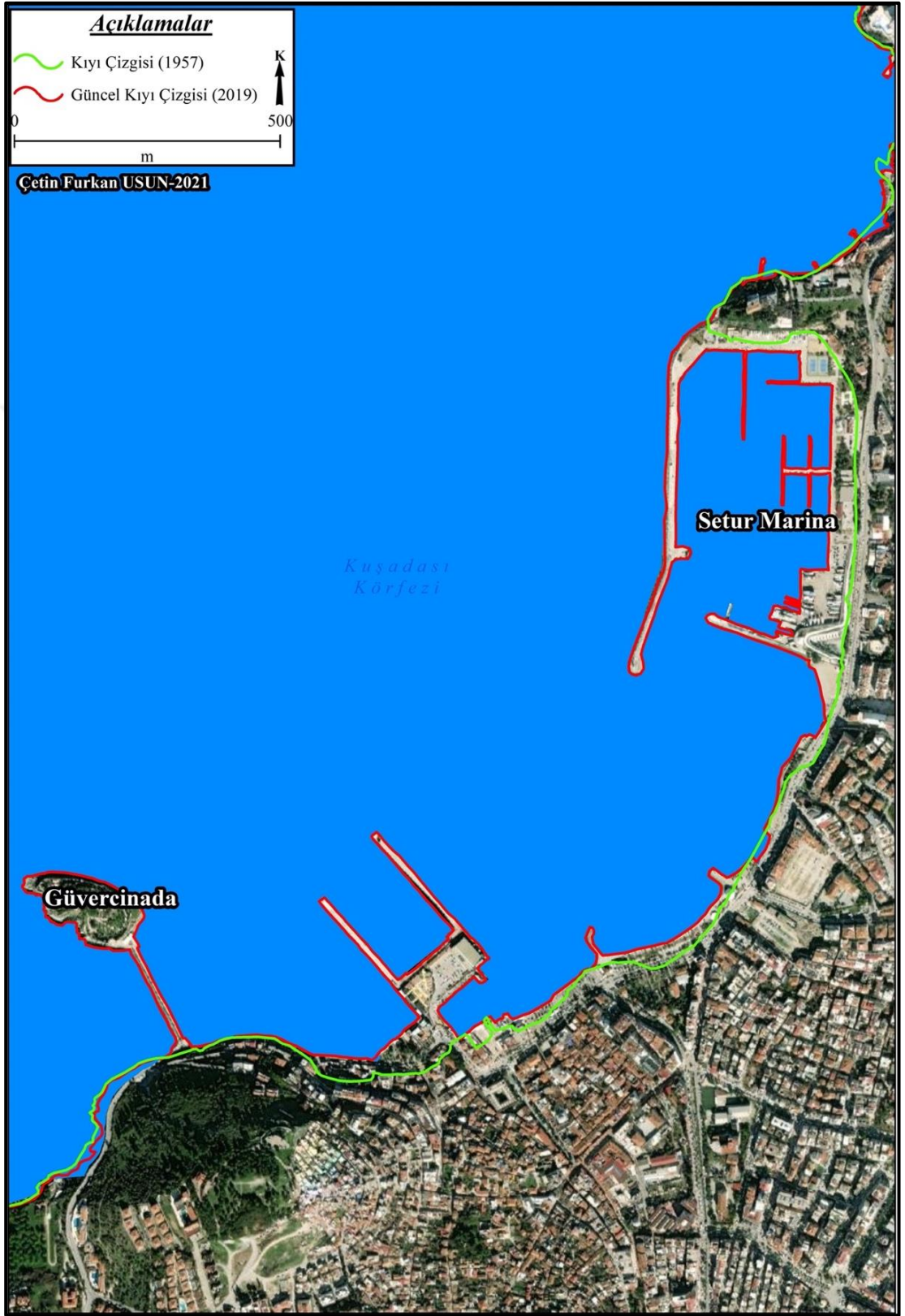
³⁰ Bugün limanın iki iskelesi bulunmaktadır. İlk iskelenin yapımına 1960'lı yıllarda başlanmış ve 1973 yılında Denizcilik İşletmeleri Genel Müdürlüğü tarafından hizmete açılmıştır. Zaman içerisinde artan talep neticesinde 1990 yılında yapımına başlanan ikinci iskele 1991 yılında hizmete açılmıştır. Ayrıca ilk iskelenin boyuna 25, ikinci iskelenin boyuna 50 m'lik ilaveler yapılmıştır (https://kuto.org.tr/site/assets/files/1581/krvaziyer_turizmi_ve_kusadasi_limani_raporu.pdf). (Erişim tarihi: 07.02.2021)

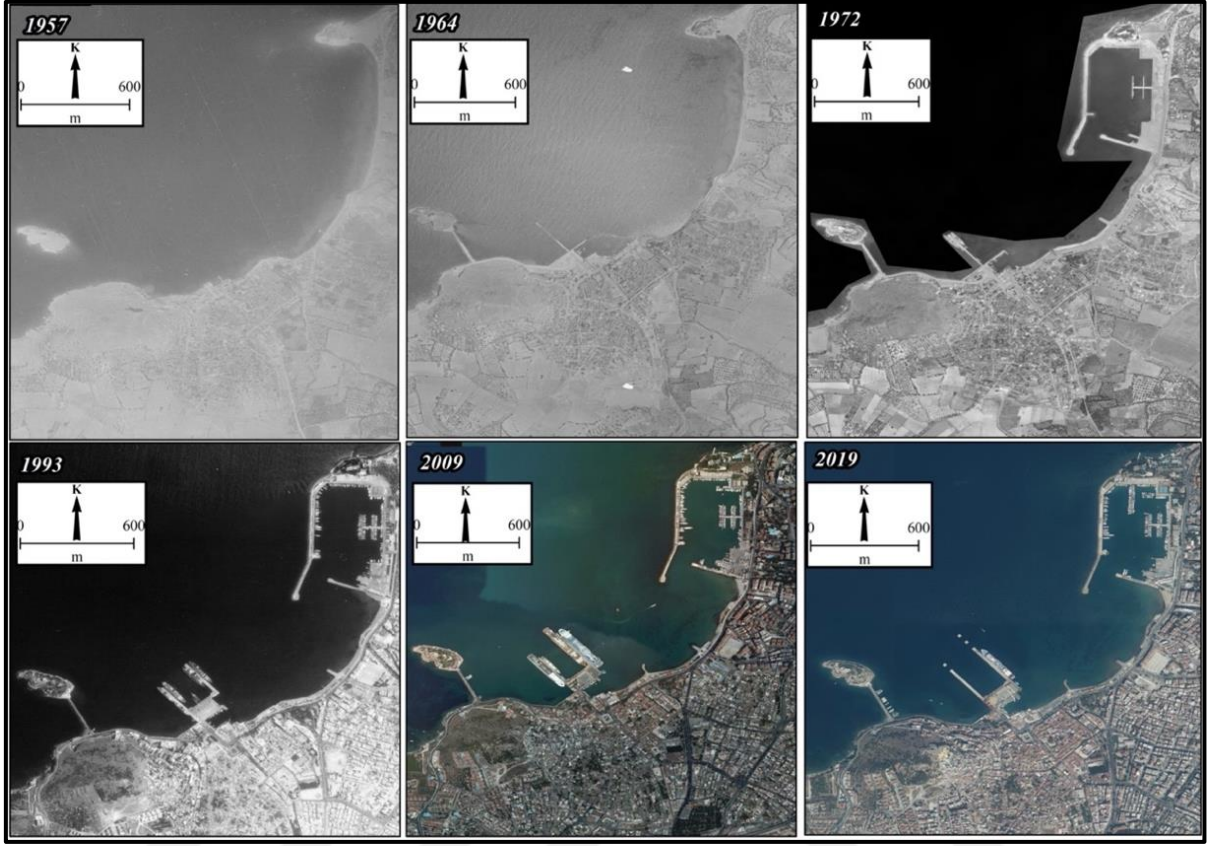
Şekil 27: Kuşadası Kentinde Meydana Gelen Kıyı Çizgisi Değişimi (1957-2019)

Şekil 28: Turizm Faaliyetleri Kapsamında İnşa Edilen Yapılardan Bir Görünüm
(yeşil çizgi doğal kıyı çizgisini, kırmızı çizgi güncel kıyı çizgisini göstermektedir)

Şekil 29: Güvercinada ile Setur Marina Arasında Meydana Gelen Kıyı Çizgisi Değişimi (1957-2019)

Şekil 30: Güvercinada-Setur Marina Arasındaki Kıyıda Meydana Gelen Değişimin Tarihsel Seyri (1957-2019) (Kaynak: HGM tarafından üretilmiştir)

b) Turizm Kentleşmesinde Morfolojik Farklılık

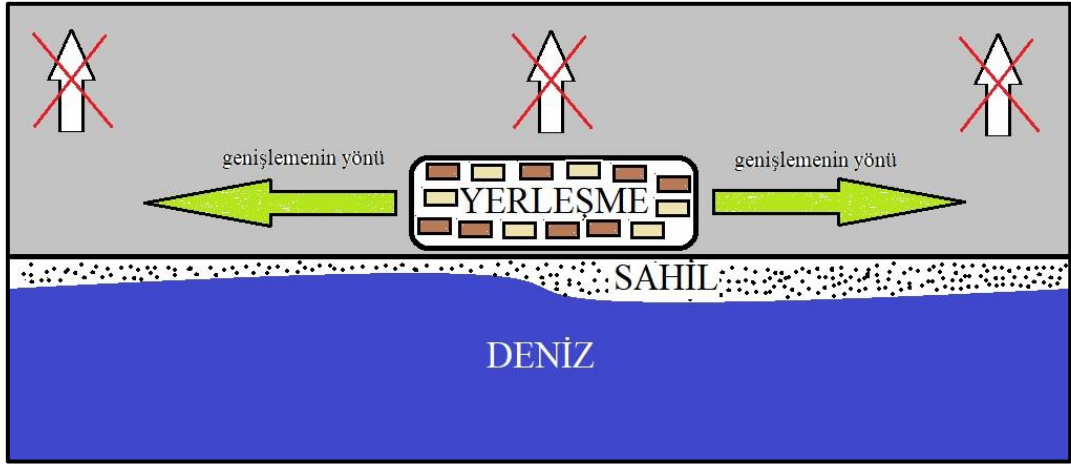
Turizm kentleşmesiyle birlikte gelişen kentler yeni bir kent formu ortaya koymaktadır (Dökmeci ve Terzi, 2003, s. 1). Bu yeni kentler modern dönem (sanayi kentleri) kentlerinden farklı biçimde gelişmekte, farklı formlara sahip olmaktadır. Nitekim kent coğrafyası araştırmalarında, kentlerin morfolojik ve fonksiyonel yapılarıyla ilgili çok sayıda klasik genelleme yapılmasına rağmen, kıyı sayfiyelerinin morfolojileri bu genellemelere uymayarak istisnai bir yapı sergiler (Pigram, 1977, s. 525). Sözelimi kent sosyologları ve coğrafyacılar tarafından geliştirilen ortak merkezli çemberler modeli, konstantrik halkalar modeli, çok çekirdekli model, sektör modeli gibi modeller, yerleşimin çekirdeği sahile oturduğunda zorunlu olarak değişime uğramaktadır (Stansfield, 1969, s. 128). Bu yerleşmelerde doğal unsurlar (deniz, okyanus) potansiyel büyümenin yarıçapını engellediği için, kentsel çekirdek etrafında 360°'lik büyüme yerine 180°'lik bir büyüme söz konusu olur. Barrett, bu tür yerleşmeleri “uzunlamasına kent” olarak ifade etmektedir (Stansfield, 1969, s. 129). Söz konusu yerleşme

morfolojilerinin temel ortak özelliği sahil kıyısında yanal doğrultuda bir gelişme göstermeleridir (Butler, 1992, s. 5).

Kıyılarda gelişim gösteren turizm kentlerinin morfolojisi, bu yerleşmelerin geçirmiş oldukları kentleşmenin parmak izlerini taşır. Başka bir deyişle kentlerin morfolojileri onların temel fonksiyonlarının birer tezahürüdür (Pearce, 1978, s. 143). Temel fonksiyonlarının kıyı turizmine dayalı olmaları nedeniyle kıyılardaki turizm kentleri diğer kentsel yerleşmelerden farklı bir morfolojiye sahiptir (Stansfield ve Rickert, 1970, s. 213; Mullins, 1992, s. 189; 1994, s. 195; Liu ve Wall, 2009, s. 339). Bu bağlamda kıyı sayfiyelerinin morfolojilerini biçimlendiren temel unsurun turizm olduğu söylenebilir. Zira kıyı sayfiyelerinin turistik ve rekreasyonel faaliyetlere odaklanması nedeniyle özgün morfolojik formlara sahip olduğu uzun zamandır bilinen bir gerçektir (Meyer-Arendt, 1990, s. 40).

Turizm kentleşmesi yaşayan kıyı sayfiyeleri, kıyıya paralel bir şerit şeklinde sahil boyunca gelişirler. Nitekim dünya genelindeki örneklerine bakıldığında turizm kentleşmesi kendisini kıyı boyunca çizgisel bir biçim gösteren yerleşmelerle belli etmiştir. Andriotis de (2003, s. 73) dünya genelindeki pek çok kıyı sayfiyesinin, talep doğrultusunda sahil kenarında turizm tesisleri inşa ederek kıyıya paralel biçimde, şerit şeklinde geliştiğini ifade etmektedir. Çünkü turizm kentleşmesinde inşa edilen unsurların kıyıya (deniz veya okyanus) karşı ve yakın konumda bulunmaları temel amaçtır.

Kıyı sayfiyelerinde temel amaç turistlere konaklama, yeme-içme, eğlence ve alışveriş gibi imkânlar sunmak olduğu için, bu amaca yönelik tesisler azami oranda deniz kıyısına yakın yerlerde konumlanmışlardır. Dolayısıyla kıyı sayfiyeleri, kıyıdan içeriye doğru değil, kıyı boyunca uzanmaktadır. Bir başka deyişle kıyı sayfiyelerinde genişlemenin yönü içeriye değil, kenarlara doğrudur (Şekil 31). Kıyıya yakın olmak hem arzın çekiciliğini artırmakta hem de talebi bu doğrultuda yönlendirmektedir.

Şekil 31: Kıyı Sayfiyelerinin Gelişim Yönü

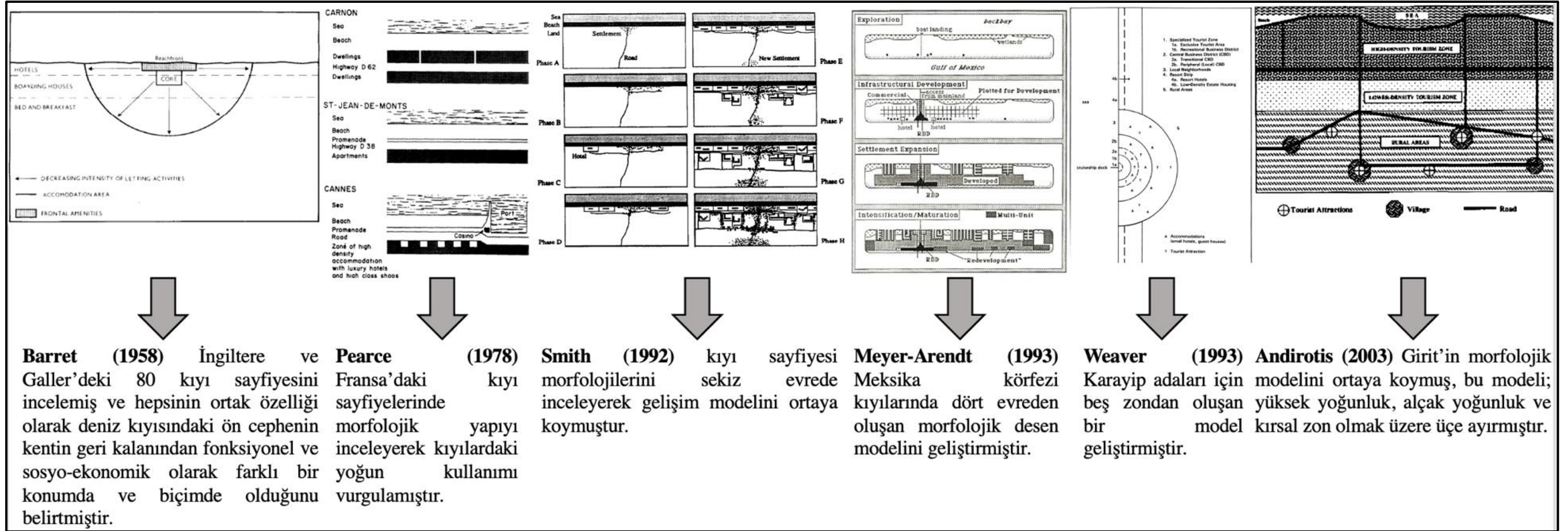
Kıyı sayfiyelerinde turistlere sahil kenarında konaklama, yeme-içme eğlence sunma düşüncesi, anılan yerleşmelerin sahil boyunca uzamalarında etkili olmuştur. Nitekim kıyı sayfiyelerindeki hemen hemen her türlü aktivitede (konaklama, yeme-içme, alışveriş, eğlence, ikinci konut satın alma/kiralama, yürüyüş, dinlenme vb.) *denize sıfır, deniz manzaralı, denize yürüme mesafesinde* gibi kalıp ifadeler ziyaretçilerin tercihinde belirgin faktördür. Kıyı sayfiyelerindeki arz ve talebin büyük bölümünün (deniz, plaj, otel vb. konaklama tesisleri, yeme-içme tesisleri, alış-veriş dükkânları, eğlence tesisleri vb.) kıyıda bulunması bu durumun temel sebebidir. Talep doğrultusunda arz unsurunu oluşturan her türlü öge sahil kenarında konumlanmak isteyince, sayfiyeler kıyı boyunca gelişimlerini sürdürmüşlerdir. Nitekim Mullins de (1991, s. 332) denize ve sahile ulaşımın turistlerin temel talepleri olduğu için turistik tesislerin sahil şeridi boyunca uzandığını, dolayısıyla turizm kentlerinin morfolojilerinin kıyı boyunca çizgisel olmasının anlaşılabilir olduğunu ifade etmektedir.

Kıyı sayfiyelerinin iç kesimlere doğru genişlemeleri ise ancak sahil boyunca azami yapı seviyesine gelindiğinde, zorunluluk nedeniyle iç kesimlere yönelimlerle olur. Dolayısıyla kıyıdan uzakta iç kesimlerde inşa edilen yapı ve tesislerin (otel, ikinci konut vb.) sahil kenarındakilere göre daha geç inşa edildiği söylenebilir. Bununla birlikte turizmle ilgili yapı ve tesislerin yoğunluğu her zaman sahil kenarında daha fazladır.

Literatürde kıyı sayfiyelerinin morfolojileri üzerine çalışmalar yapılması yeni bir durum değildir. Turizm kentleşmesinin dikkat çeken bir yönü kıyı sayfiyelerinin özgün morfolojileri olması nedeniyle coğrafyacılarda içinde bulunduğu literatür, 60 yıldır kıyı sayfiyelerinin morfolojileri ve formları hakkında çalışmalar yürütmektedir. Özellikle Barrett'in (1958) hazırlamış olduğu doktora tezi kıyı sayfiyesi morfolojisi çalışmalarının içinde morfolojik model

geliştirme bağlamında ilk örneklerinden birini oluşturması açısından ayrı bir yere sahiptir. Bununla birlikte literatürde kıyı sayfiyelerinin morfolojileri üzerine geliştirilen çok sayıda model bulunur (Şekil 32).

Literatürdeki çalışmaların hemen hepsi (Barrett, 1958; Andriotis, 2003; 2006; Meyer-Arendt, 1990;1993; Smith, 1991;1992; Lavery, 1974; Liu ve Wall, 2009; Pearce, 1978; Weaver, 1993; Gilbert, 1939, Pigram, 1977) kıyılardaki turizm kentlerinin morfolojisini “*kıyıya paralel, kıyı boyunca uzanan, derinlemesine dar, bir şerit şeklinde, çizgisel/lineer*” ortak ifadeleriyle ortaya koymuşlardır. Fakat söz konusu çalışmalarda turizm kentlerinin morfolojik farklılığıyla ilişkili herhangi bir analitik analiz bulunmamaktadır. Oysa çalışma alanının morfolojik karakterini ortaya koyan çeşitli indisler mevcuttur. Kuşadası kentinin morfolojik yapısı değerlendirirken söz konusu indislerden büyük ölçüde yararlanılmıştır.

Şekil 32: Literatürde Kıyı Sayfiyelerinin Morfolojileri Üzerindeki Çalışmalardan Bazıları ve Geliştirilen Modeller

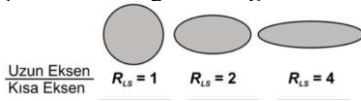
Özgün Morfolojisiyle Ege Denizi Kenarında Uzanan Bir Turizm Merkezi: Kuşadası Kenti

Kuşadası kentinin morfolojik yapısı önceki sayfalarda örnekleri verilen kentlerin morfolojik yapılarıyla benzerlik gösterirken, turizm kentleşmesiyle gelişmeyen kentlerden farklılık gösterir. Nitekim kent, Ege Denizi kenarında kuzey-güney doğrultusunda çizgisel biçimde uzanan, doğu-batı yönünde (derinlemesine) dar eliptik bir şekle sahiptir (Şekil 33).

Bir alanın morfolojik karakteri kantitatif olarak literatürde farklı indislerle ölçülebilmektedir. Söz konusu indislerden bazıları (şekil faktör indisi³¹, uzama oranı indisi³², dairesellik oranı indisi³³, eliptiklik indisi³⁴ ve dairesellik indisi³⁵) çalışma sahasına uygulandığında, Kuşadası kentinin morfolojik yapısı kantitatif olarak ortaya konmuş olur (Tablo 15).

³¹ Şekil faktörü indisi; $X = A/L^2$ formülüyle hesaplanmaktadır (Horton, 1932, s. 351). Formülde **A**: çalışma alanını (km²), **L**: ise çalışma alanının uzun eksen değerini (km) ifade eder. Standart bir daire şekline sahip kentte $X = \pi/4$ formülüyle, yani **X= 0,78** olarak bulunur (Qian ve diğerleri, 2012, s. 158). Çalışma alanındaki **X değeri ne kadar düşükse çalışma alanı uzun eksen ölçüsünde, bir şerit şeklinde o kadar fazla uzanır.**

³² Uzama oranı $RLS = \frac{\text{Uzun Eksen}}{\text{Kısa Eksen}}$ formülüyle hesaplanmaktadır. Formül **sonucunun 1 olması şeklin tam daire şeklinde olduğunu, değer 1'den uzaklaşması ise şeklin eliptik bir özellik kazanmaya başladığını** gösterir

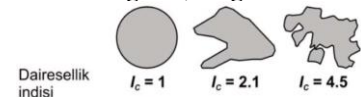
(Öztürk ve diğerleri, 2015, s. 62; Chen, 2016, s. 6). En-boy korelasyonunun ortaya konulması için kullanılan bu indis (Karataş, 2017, s. 126), diğer bir ifadeyle kent uzunluğu ile maksimum kent genişliği oranıdır.

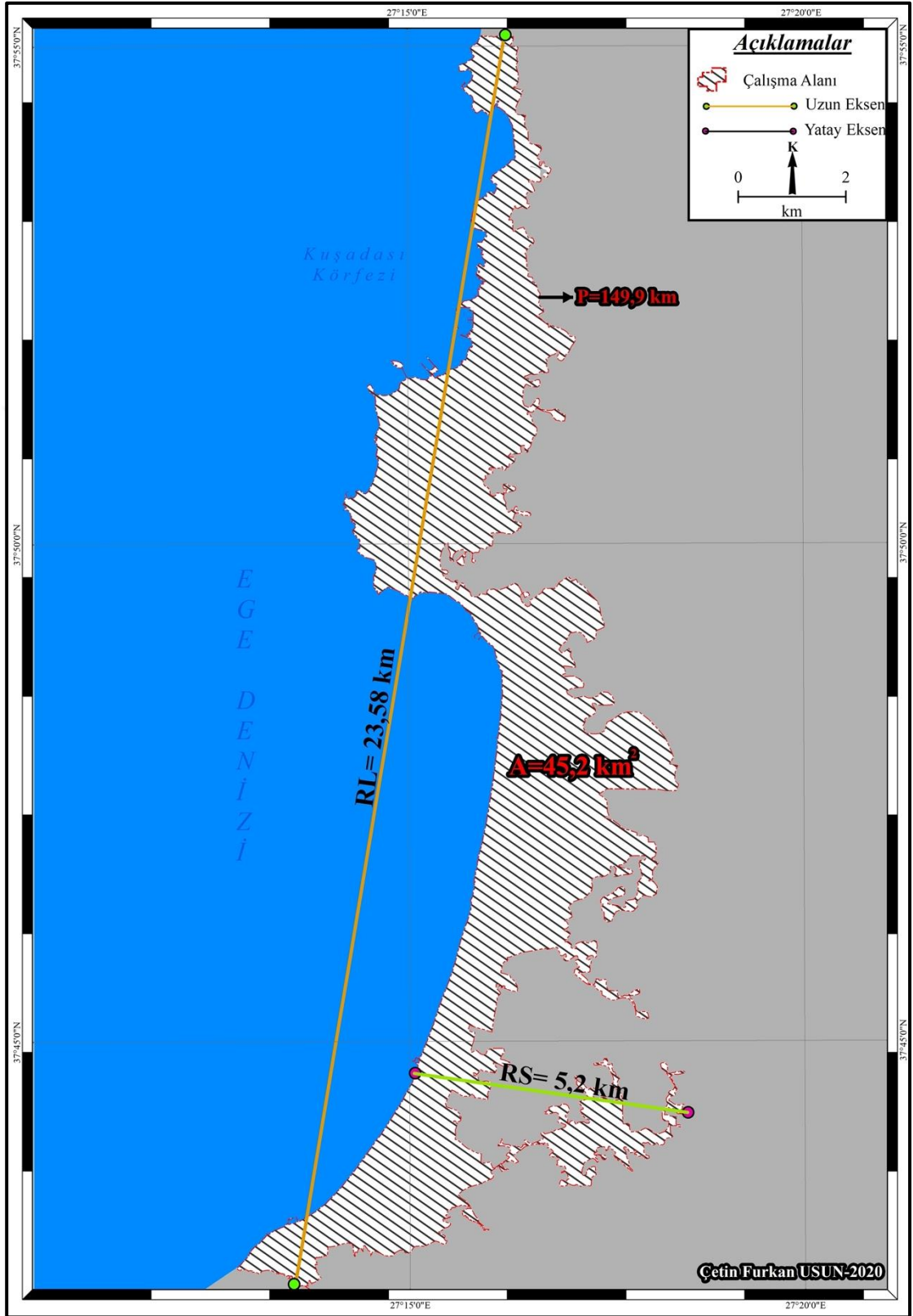
³³ Dairesellik oranı indisi $4 \times \pi \times A/P^2$ formülüyle hesaplanır Miller (1953). Formülde **A**: çalışma alanını (km²), **P**: çalışma alanının çevresine (km) karşılık gelir. Formül **sonucu 0'a ne kadar yakınsa çalışma alanı o kadar dairesellikten uzaklaşır, uzunlamasına bir şekle sahip olur.** Bir başka ifadeyle dairesellik oranı indisi kent alanının kent alanı ile aynı çevre uzunluğuna sahip bir dairenin alanına oranlanmasıyla elde edilir.

³⁴ Eliptiklik indisi $L/\{2A/[\pi(L/2)]\}$ formülüyle hesaplanır (Stoddart, 1965). Formülde **L**: uzun eksen (km), **A**: çalışma alanını (km²) ifade eder. Formül **sonucunun 1 olması şeklin tam daire şeklinde olduğunu, değeri 1'den uzaklaşması ise şeklin eliptik bir özellik kazanmaya başladığını** gösterir

³⁵ Dairesellik indisi $I_c = \frac{A_m}{\pi(2\frac{A_m}{P_m})^2}$ formülüyle hesaplanmaktadır. **A_m**: şeklin sahip olduğu alanı (m²), **P_m**: şeklin çevre uzunluğunu (m) ifade etmektedir. **Değer 1 olması şeklin tam daire şeklinde olduğunu, değeri 1'den**

uzaklaşması ise şeklin dairevi formunu kaybetmeye başladığını gösterir (Öztürk ve diğerleri, 2015, s. 62).

Şekil 33: Kuşadası Kentinin Morfolojik Yapısı

Tablo 15: Çalışma Alanının Morfolojik Karakterini Belirlemeye Yönelik Uygulanan İndisler ve Sonuçları

İndis No	İndis Adı	Denklem	Sonuç
1	Şekil faktör indisi	$X = A/L^2$	0,08
2	Uzama oranı indisi	$RL = \frac{Uzun\ Eksen}{Kısa\ Eksen}$	4,53
3	Dairesellik Oranı İndisi	$4 \times \pi \times A/P^2$	0,03
4	Eliptiklik İndisi	$L/\{2A/[\pi(L/2)]\}$	9,66
5	Dairesellik İndisi	$\frac{A_m}{\pi(2\frac{A_m}{P_m})^2}$	39,58

Şekil faktör indisi çalışma alanına uygulandığında, 0,08 sonucu bulunmuştur³⁶. Bu sonuç literatürdeki turizm kentleşmesi araştırmalarında elde edilen bulgularla uyumludur³⁷. Öte yandan uzama oranı indisi çalışma alanına uygulandığında ise 4,53 değeri elde edilmiştir³⁸. Bu değer çalışma alanının büyük eksen doğrultusunda eliptik bir morfolojik karaktere sahip olduğunu ifade eder. Dolayısıyla kentin 1'e 4,5 oranında ve kuzey-güney doğrultusunda uzunlamasına bir forma sahip olduğu söylenebilir. Dairesellik oranı indisinin sonuçlarına göre ise (0,03)³⁹ çalışma alanı daireellikten oldukça uzaklaşmış olup, çizgisel bir karakter gösterir (Şekil 34). Çalışma alanının çizgisel yapısını ortaya yönelik uygulanan son indis ise eliptiklik indisidir. Çalışma alanına uygulandığında indisin sonuç değeri olarak 9,66⁴⁰ elde edilmiştir.

Kuşadası kenti kıyıya paralel çizgisel morfolojik yapısının yanında oldukça girintili-çıkıntılı bir forma da sahiptir. Doğu yönünde çalışma alanını çizen sınır yerleşme formunun sonucu olarak oldukça girintili-çıkıntılı bir şekle sahiptir. Kentin doğu sınırının kenar uzunluğu batı kenarına (kıyı uzunluğuna) göre oldukça fazladır. Çalışma alanının uzun eksenini 23,6 km uzunluğunda iken batı kenarı 42,8 km (uzun eksenin 1,8 katı), doğu kenarı ise 103,6 km (uzun eksenin 4,4 katı) uzunluğundadır. Çalışma alanının girintili-çıkıntılı yapıya sahip

³⁶ $X=45,2/(23,58)^2=0,08$

³⁷ Qian ve diğerleri, (2012) çalışmalarında, turizm kentleşmesiyle büyüyen ve kıyı boyunca kıyıya paralel bir şerit şeklinde uzanan Zhapo için **X değerini 0,07** olarak bulmuşlardır.

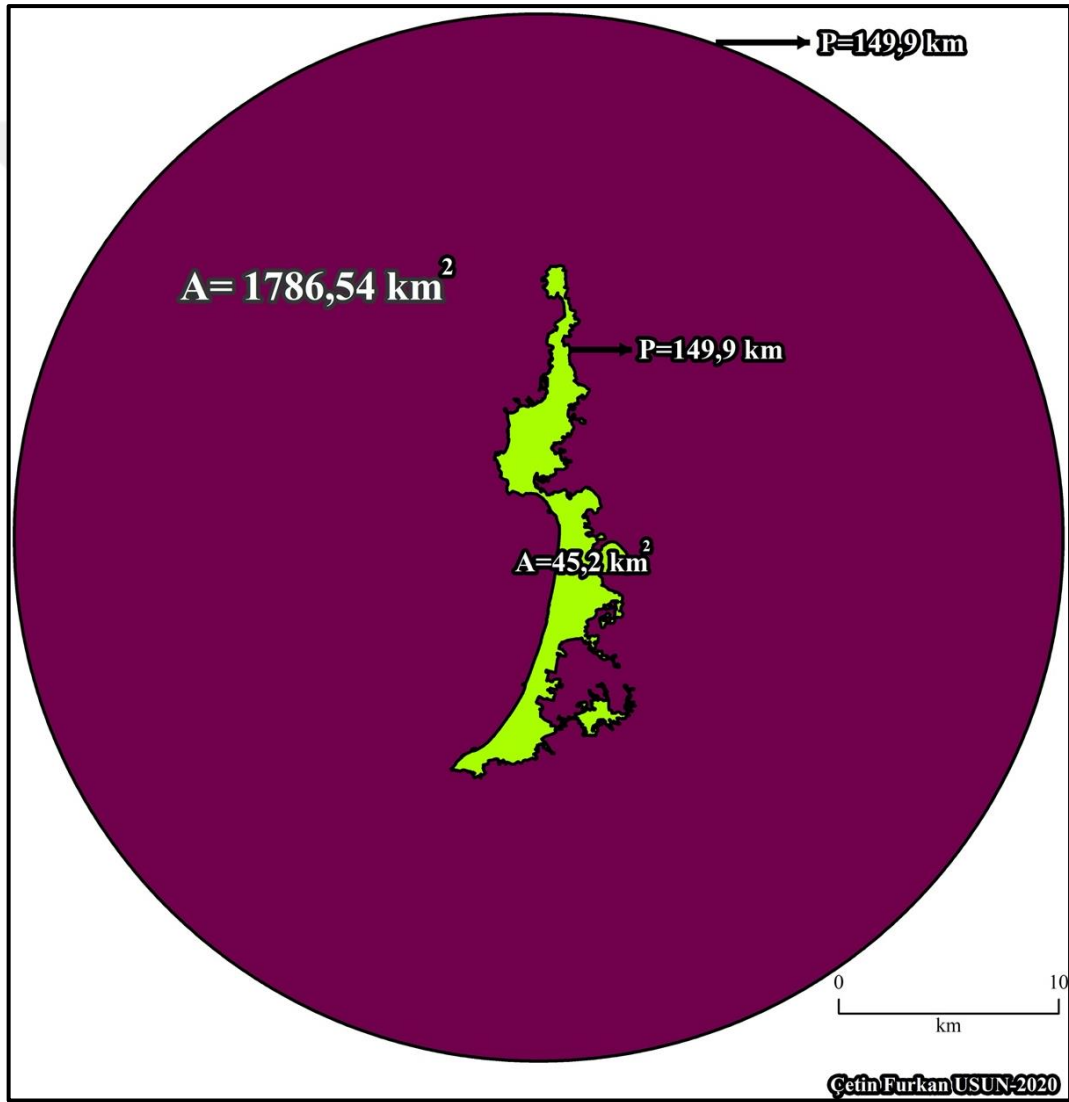
³⁸ $RL= 23,58/5,2= 4,53$

³⁹ Dairesellik oranı indisi; $4*3,14*45,2/(149,9)^2= 0,03$ 'tür. Ya da $45,2/1786,54= 0,03$ 'tür.

⁴⁰ Eliptiklik indisi: $23,58/\{2*45,2/[3,14(23,58/2)]\}= 9,66$ 'dır.

olup/olmadığını ortaya koyan dairesellik indisi çalışma alanına uygulandığında sonucun 39,58⁴¹ çıktığı görülür (Şekil 35).

Kuşadası kentinin morfolojik yapısını analitik olarak ortaya koyan söz konusu beş farklı indis, kente geçmişten itibaren uygulandığında ise, önceki yıllarda daha dairesel şekle sahip olan kentin gün geçtikte eliptik bir form kazandığını ortaya koyar (Tablo 16). Turizm kentleşmesine özgü bu yapı literatürdeki bulgularla uyumludur (Qian, ve diğerleri, 2012, s. 158).

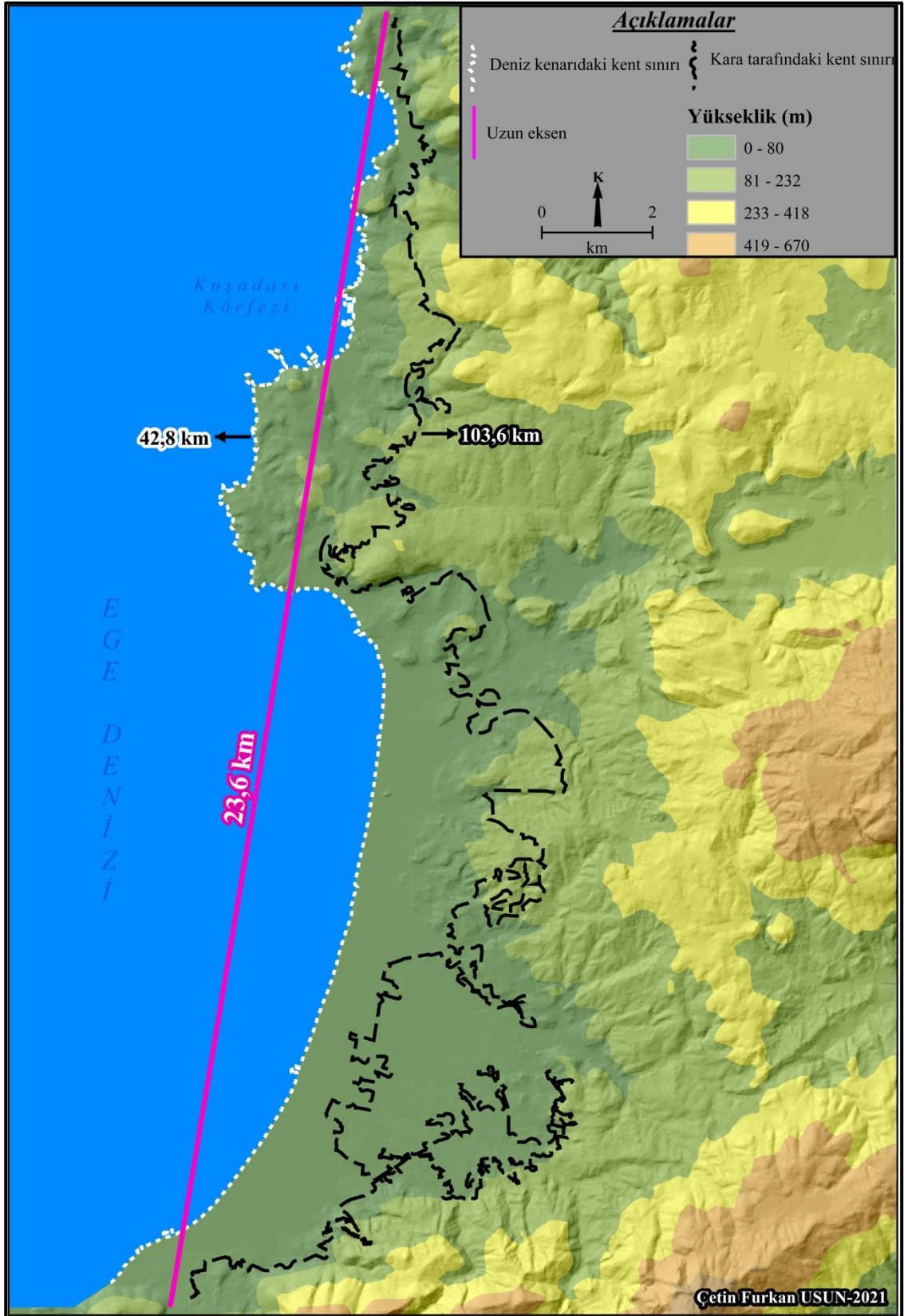

Şekil 34: Çalışma Alanına Uygulanan Dairesellik Oranı İndisi

⁴¹ Dairesellik indisi $I_c = \frac{45.200.000}{3,14(2 \frac{45.200.000}{149.900})^2} = 39,58$ 'dir.

Tablo 16: Kentin Morfolojik Yapısına Uygulanan İndislerin 1957-2019 Dönemi Sonuçları

İndis No	İndis	Yıl	Sonuç	Yıl	Sonuç
1	Şekil faktör	1957	0,48	2009	0,07
		1964	0,30	2012	0,07
		1972	0,16	2015	0,08
		1977	0,15	2019	0,08
		1993	0,05		
2	Uzama oranı	1957	1,86	2009	4,86
		1964	1,74	2012	4,98
		1972	3,52	2015	4,96
		1977	2,31	2019	4,53
		1993	9,29		
3	Dairesellik oranı	1957	0,57	2009	0,02
		1964	0,22	2012	0,02
		1972	0,06	2015	0,02
		1977	0,05	2019	0,03
		1993	0,03		
4	Dairesellik	1957	1,75	2009	44,16
		1964	4,57	2012	44,86
		1972	16,35	2015	45,10
		1977	65,73	2019	39,58
		1993	312,33		
5	Eliptiklik	1957	1,64	2009	10,47
		1964	2,63	2012	10,44
		1972	4,86	2015	37,13
		1977	5,08	2019	9,66
		1993	16,28		

Şekil 35: Kuşadası Kentinin Girintili-Çıkıntılı Yapısı

c) Turizm Kentleşmesinde Arazi Kullanım Farklılığı⁴²

Turizm kentleşmesinin ilk parametresi olan **mekânsal farklılık** bir diğer alt ögesi **arazi kullanım farklılığı**dır. Arazi kullanımı önceki sayfalarda ele alınan **morfolojik farklılık** ögesinden son derece etkilenmektedir. Deniz ile yakın bir ilişki içerisinde bulunma amacıyla kıyı boyunca uzunlamasına gelişen turizm kentlerinde, kentsel kullanım alanları da söz konusu amaca uygun olarak biçimlenir. Dolayısıyla turizm kentleri için geçerli olan morfolojik farklılığın yanında arazi kullanım farklılığından da bahsetmek gerekir (Özgüç, 2007, s. 116). Zira morfolojik olarak farklı bir yapıya sahip olan turizm kentlerinin, diğer kentlerle benzer arazi kullanım alanlarına sahip olmaları beklenmemelidir.

Turizm kentleşmesi ile oluşan kentlerin tamamında hâkim fonksiyon olan turizm, kent içi arazi kullanımını doğrudan etkileyerek kentsel mekânı organize ettiği gibi kentlerin mekânsal kalıplarında, peyzajlarında ve morfolojilerinde değişimler de yaratır. Bir önceki bölümde üzerinde durulduğu üzere turizm kentlerinin özgün morfolojileri (formları) bulunur. Bu morfolojilerin temel unsuru ise çoğunluğu turistlere konaklama ve yeme-içme hizmetleri sunan tesislerden oluşan arazi kullanımıdır (Mayer-Arendt, 1990, s. 40). Arazi kullanımı, turizm kentlerinde arzın mekânsal biçimini yansıtır.

Turizm ve rekreasyonel aktiviteler mekân üzerinde bazı değişikliklerin meydana gelmesine neden olmakta (Emekli, 1998, s. 17), söz konusu değişiklikler ise arazi kullanımı üzerinde somut olarak gözlemlenebilmektedir. Başka bir deyişle turizm faaliyetlerinin yoğun olarak gerçekleştirildiği yerleşmelerde, turizmin arazi kullanımı üzerindeki etkilerini görmek mümkündür (Dinç, 2020, s. 168). Söylenenler ışığında turizm kentleşmesinin arazi kullanımındaki değişiklikleri de hızlandırdığı söylenebilir. Çünkü turizm kentleşmesiyle birlikte arazi kullanımı geleneksel tek tipten turizmin egemen olduğu çeşitlendirilmiş özgün bir alana dönüşür (Zhang ve diğerleri 2017, s. 1750018-14).

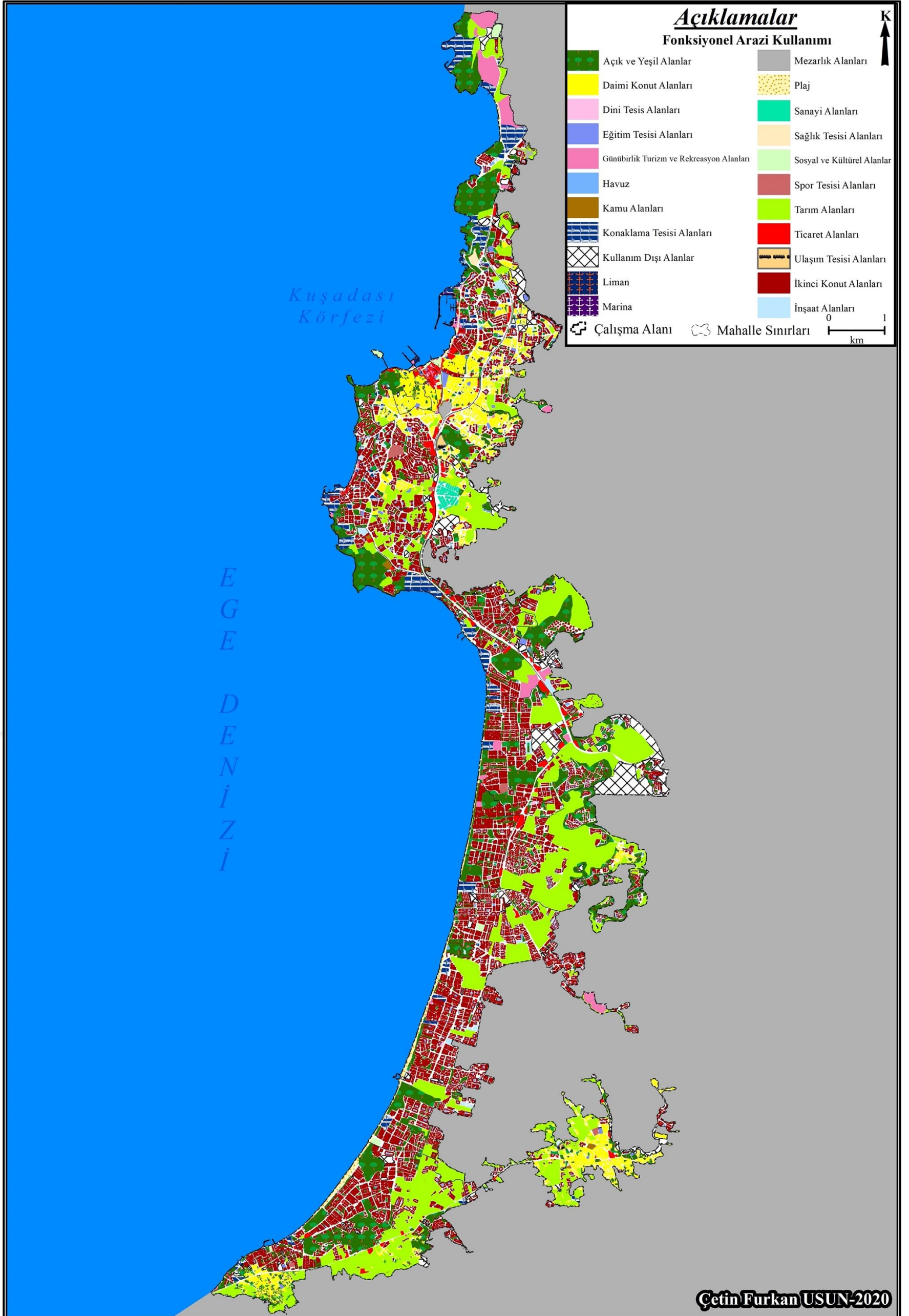
Turizm ve rekreasyon, yerleşmelerin peyzajını değiştirip dönüştürerek konaklama, yeme-içme, eğlence tesisi gibi unsurlardan oluşan bir “*turistik peyzaj*” yaratır (Meyer-Arendt,

⁴² Çalışmamızda tipik bir kent coğrafyası çalışmasında olduğu üzere kent içi arazi kullanım alanındaki fonksiyonel kullanımların tamamı açıklanmamıştır. Bunun yerine arazi kullanım farklılığı, çalışmada belirlenen *mekânsal farklılık* parametresinin alt ögelerinden birisi olduğu için, fonksiyonel kullanımda diğer kentlerden farklı olarak ortaya çıkan kullanım alanlarının yaratmış olduğu farklılık üzerinde durulmuştur.

1990, s. 32). Bu konuda Işık ve Zoğal (2017, s. 86), turizm faaliyetlerinin yoğunlaştığı yerlerde özgün mekânsal sembollere rastlanılmasının beklenen bir durum olduğunu, turizm endüstrisi tarafından yaratılan yeni mekânsal imgelerin başında turizm faaliyetleri için inşa edilen oteller, eğlence mekanları vb. geldiğini belirtmektedir. Dolayısıyla söz konusu kentlerde mekânın turizm odaklı biçimlendiğini söylemek yanlış değildir.

Bilindiği üzere kent içerisindeki iş yerleri, ikametgahlar ve dinlenme sahaları gibi farklı kısımlar gelişigüzel değil, belirli bazı prensipler çevresinde dağılmışlardır (Tolun-Denker, 1976, s. 31). Bu durum, farklı arazi kullanım alanlarına sahip olsalar da turizm kentleri için de geçerlidir. Kuşadası kentinde doğrudan turizm faaliyetleriyle ilişkili ikinci konutlar, konaklama alanları, günübirlik turizm ve rekreasyon alanlarının yanında daimî konutlar, ticaret alanları, ağaçlık ve yeşil alanlar ile sosyal ve kültürel alanlar gibi çeşitli kullanım alanları kent sınırları içerisinde farklı şekilde dağılışı göstermişlerdir (Şekil 36; Tablo 17).⁴³

⁴³ Kuşadası'nda çeşitli fonksiyon alanlarının dağılışı ile ilgili veriler, kent içi arazi kullanım haritasının çizilmesi ve her bir fonksiyona hizmet eden alanın bu çizimlerdeki öznitelik tablolarına girilmesiyle elde edilmiştir. Kent içi arazi kullanım haritasının hazırlanma sürecinde imar planlarından, coğrafi bilgi sistemleri paket programının (ArcGIS 10.3) Basemap veri tabanından, Google Earth Pro uydu görüntülerinden ve Kuşadası KBS'den yararlanılmıştır. İlk olarak kentin dilsiz haritası yukarıda açıklanan yöntemle çizilmiş (toplam 40.341 adet poligon) daha sonra ise hangi yapının-arazinin hangi fonksiyona hizmet ettiği Google Earth Street View, Yandex Haritalar-Cadde Panoraması ve Kuşadası KBS uygulamaları aracılığı ile çizilmiş olan dilsiz harita üzerine veri girişi yapılmıştır. Son olarak yapılan bu işlemlerin doğruluk testleri ve bu işlemler ile sağlanamayan verilerin temini 2020 Ağustos ayı içerisinde yapılan alan araştırmaları aracılığıyla elde edilmiştir.

Şekil 36: Kuşadası Kent İçi Arazi Kullanımı (2019)

Tablo 17: Kuşadası Kent İçi Arazi Kullanımı (2019)⁴⁴

Fonksiyonel Arazi Kullanımı	Alan (ha)	Oran (%)
Ağaçlık ve Yeşil Alanlar	145,0	3,2
Daimî Konut Alanları	141,2	3,1
Dini Alanlar	2,0	0,1
Eğitim Alanları	11,2	0,3
Günübirlik Turizm ve Rekreasyon Alanları	73,0	1,6
İkinci Konut Alanları	1101,0	24,4
İnşaat Alanları	12,6	0,3
Kamu Alanları	5,5	0,1
Konaklama Alanları	159,9	3,5
Kullanım Dışı Alanlar	211,6	4,7
Liman	1,9	0,1
Marina	4,9	0,1
Mezarlık Alanları	4,4	0,1
Plaj	46,1	1,0
Sağlık Alanları	3,5	0,1
Sanayi Alanları	7,6	0,2
Sokak, Cadde, Yollar ve Açık Alanlar	1664,9	36,8
Sosyal ve Kültürel Alanlar	16,1	0,4
Spor Alanları	11,4	0,3
Tarım Alanları	838,8	18,6
Ticaret Alanları	52,7	1,2
Ulaşım Alanları	4,5	0,1
Toplam	4520	100

Fonksiyonel kullanım alanlarının kent içerisindeki oranları aynı zamanda peyzaj benzerlik indisi⁴⁵ (landscape similarity index) sonuçlarını vermektedir (Tablo 17). Buna göre

⁴⁴ ArcMap 10.3 programı kullanılarak çizilen harita üzerinden oluşturulmuş ve alan hesaplamaları MapInfo 17.0 programı kullanılarak yapılmıştır.

⁴⁵ Peyzaj benzerlik indisi; $LSIM = Pi = \frac{\sum_{j=1}^n a_{ij}}{A}$ formülü ile hesaplanmaktadır. **LSIM: sınıf alanının (m²) tamamının, peyzaj alanının (m²) tamamına bölünüp, 100 ile çarpımı sonucu bulunur.** Diğer bir ifadeyle benzer

Kuşadası, kentsel kullanım alanı içerisinde özellikle turizm kentleşmesi sonucu arazi kullanım farklılığını oluşturan ögeler olarak değerlendirilen ikinci konutlar, toplam kullanım alanlarının %24,4, konaklama alanları, %3,5, günübirlik turizm ve rekreasyon alanları %1,62, plajlar %1'ini oluşturmaktadır. Peyzaj benzerlik indisi sonuçlarına göre heterojen bir yapı gösteren Kuşadası, kentsel kullanım alanı içerisinde üç farklı fonksiyonel kullanım alanı; ikinci konutlar (toplam kent alanının çeyreğinden biraz azını oluşturur), sokak, cadde, yollar ve açık alanlar (toplam kent alanının üçte birinden fazlasını oluşturur) ve tarım alanları (toplam kent alanının beşte birinden biraz daha azını oluşturur) kentsel kullanım alanlarının %79,8'ini kaplamaktadır.

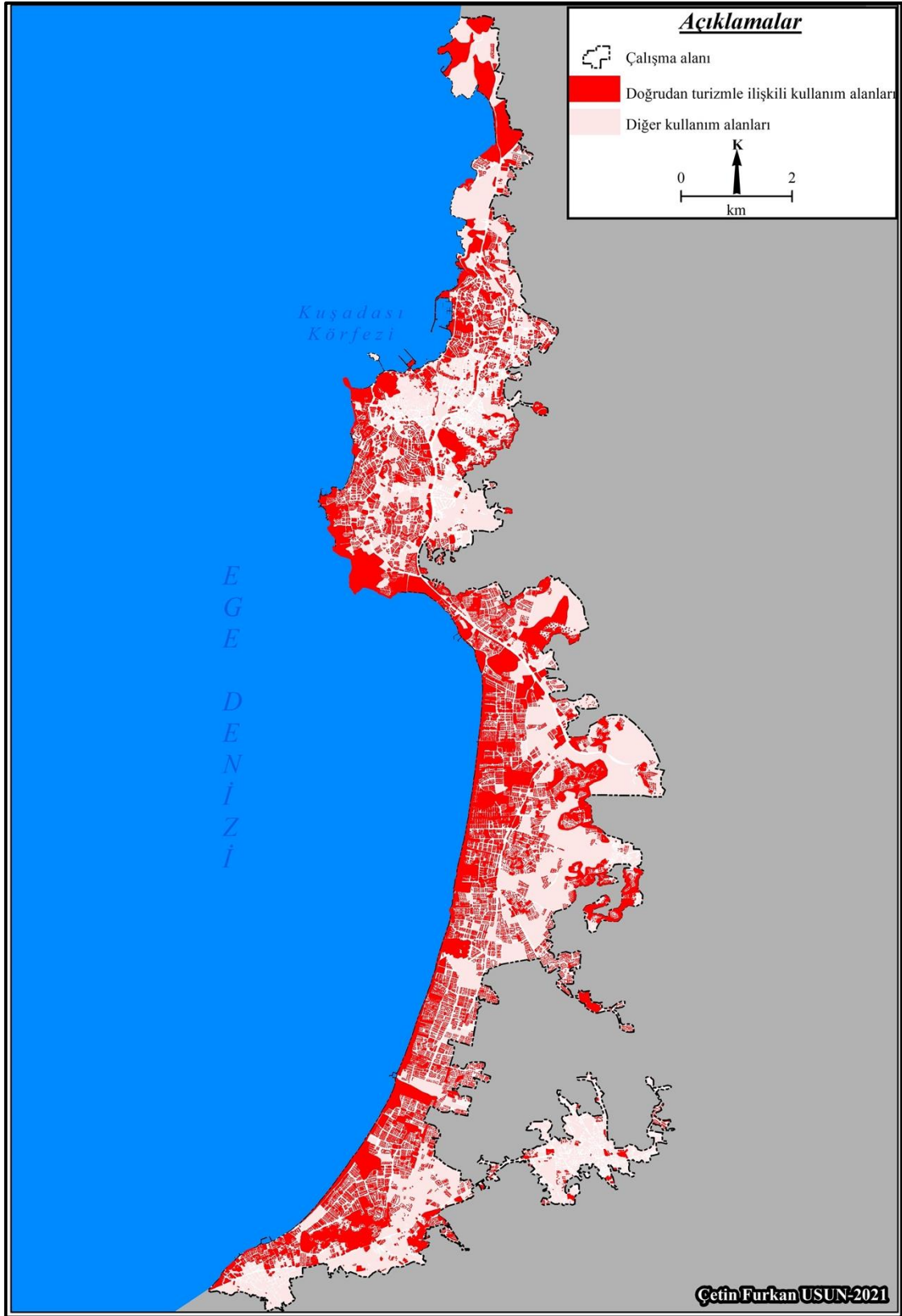
Kentsel kullanım alanlarında turizm odaklı inşa edilmiş unsurların yoğunluğunu hesaplamada kullanılan yama yoğunluğu indisi⁴⁶ (patch density index), kentleşme üzerinde turizmin etkisini ortaya koyan önemli bir göstergedir (Gkoltsiou ve Terkenli, 2008, s. 465). Nitekim yama yoğunluğu indisi çalışma alanına uygulandığında doğrudan turizmle ilişkili alanların diğer kullanım alanlarına kıyasla belirgin şekilde diğer kullanım alanlarından daha yoğun olduğu görülecektir (Şekil 37; Tablo 18). Bu noktada dikkati çekilmesi gereken bir diğer husus ise kullanım alanları alansal olarak hesaplandığında ikinci konutların içerisinde yer alan havuzların, yama yoğunluğu indisinde ikinci ve daimî konutlardan sonra en yüksek üçüncü değere sahip olmasıdır.

bir sınıfın (LSIM), bir peyzaj alanı içerisinde kapladığı %'lik değerdir. LSIM değişim aralığı: $0 \leq \text{LSIM} \leq 100$ 'dür. **0'a yaklaştıkça sınıf, peyzaj içerisinde nadir olarak görülürken LSIM=100 değeri ise tüm peyzaj alanının tek bir sınıftan oluştuğunu** gösterir (McGarigal ve Marks, 1995, s. 82).

⁴⁶ Yama Yoğunluğu İndisi (Patch Density Index); $PD = \frac{n_i}{A} \times (10.000) \times (100)$ formülü ile hesaplanmaktadır. **n_i**: çalışma alanı içerisindeki leke sayısını, **A**: çalışma alanını (m²) ifade eder (Gkoltsiou & Terkenli, 2008, s. 463)

Tablo 18: Yama Yoğunluğu İnsinin Kuşadası Kent İçi Arazi Kullanımındaki Sonuçları (2019)

Fonksiyonel Arazi Kullanımı	Sayı	PD	Fonksiyonel Arazi Kullanımı	PD
Günübirlik Turizm ve Rekreasyon Alanları	289	6,39		
Havuz	1380	30,53		
İkinci Konut Alanları	25865	5722,35		
Konaklama Alanları	249	5,51	<i>Doğrudan turizmle ilişkili kullanım alanları</i>	6351,55
Liman	1	0,02		
Marina	1	0,02		
Plaj	21	0,46		
Ticaret Alanları	1083	23,96		
Ağaçlık ve Yeşil Alanlar	969	21,44		
Daimî Konut Alanları	6793	150,29		
Dini Alanlar	17	0,38		
Eğitim Alanları	32	0,71		
İnşaat Alanları	163	3,61		
Kamu Alanları	35	0,77		
Kullanım Dışı Alanlar	264	5,84		
Mezarlık Alanları	1	0,02	<i>Diğer kullanım alanları</i>	2573,45
Sağlık Alanları	9	0,20		
Sanayi Alanları	64	1,42		
Sosyal ve Kültürel Alanlar	23	0,51		
Spor Alanları	36	0,80		
Tarım Alanları	285	6,31		
Ulaşım Alanları	2	0,04		

Şekil 37: Kuşadası 'nda Doğrudan Turizmle İlişkili Kullanım Alanları (2019)

İkinci Konut Alanları

İkinci konutlar, insanların devamlı olarak yaşadıkları mekânlarından farklı olarak, doğal ya da kültürel çekiciliği yüksek akarsu/göl/deniz kıyıları, doğal güzelliklerini koruyan kırsal alanlar, yaylalar gibi bölgelerde inşa edilir, farklı motivasyonlarla sahip olunur ve yılın belirli dönemlerinde kullanılırlar (Zoğal ve Emekli, 2020, s. 169). İkinci konutlar, turizm kentlerinin arazi kullanımlarında önemli bir yere sahip olarak diğer kentlerin arazi kullanımlarından farklılık yaratır. Alışlageldiği üzere kentlerin kullanım alanlarında daimî konut alanları sıkça görülürken (Tolun-Denker, 1976, s. 24), turizm kentlerinin kullanım alanlarında ise ikinci konutların önemli bir yeri bulunur. Bu durum ise turizm kentleşmesinin ilk parametresi olan **mekânsal farklılığı** ortaya çıkaran önemli öğelerden birini oluşturur. Nitekim ikinci konutların yarattığı mekânsal farklılık literatürde vurgulanan bir konudur (Emekli, 2014).

İkinci konutlar turizm kentlerinin değiştiremeyecekleri hakikatleri olup, bu konutların çok uzun süredir turizmle ilişkileri bulunur. Son yıllarda sayıları hızla artan ikinci konutlara artan talep neticesinde her geçen gün yenileri eklenmektedir. Bu durum literatürün ilgisini çekmiş, “*ikinci konut turizmi*” (Trees, 2002; Hall, 2014; Anabestani, 2014; Roca, 2016) ve “*ikinci konut kentleşmesi*” (Müller, Hall ve Keen, 2004) ile ilgili çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiştir.

Beraberinde getirdiği çok sayıda çözümü beklenen soruna rağmen gerek uluslararası anlamda gerekse ülkemizde ikinci konut sayılarına ilişkin güncel bir veriye ulaşmak oldukça güçtür. Nitekim Nüfus ve Vatandaşlık İşleri genel müdürlüğü 2008 yılı verilerine göre Türkiye’de 546.454 ikinci konut bulunurken (Emekli, 2014, s. 37), bu sayı 2013 yılında 559.934’e yükselmiştir (Okuyucu, 2016, s. 98). Ancak güncel sayının çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir (Zoğal ve Emekli, 2020, s. 172). Salgın-ikinci konut ilişkisinde ikinci konutların değişen anlamları üzerine yapmış oldukları çalışmada Zoğal ve Emekli ülkemizdeki ikinci konut sayıları ile ilgili veri eksikliklerinin giderilmesi için il, ilçe ve mahalle bazında detaylı bir ikinci konut envanteri oluşturulması gerekliliğini vurgulamışlardır (2020, s. 176).

Söz konusu ihtiyaçlara rağmen Kuşadası’ndaki ikinci konut sayılarına ilişkin güncel ve net bir bilgi gerek resmi kurum envanterlerinde gerekse literatürdeki çalışmalarda bulunmamaktadır. Nitekim 1989 yılındaki ikinci konut envanterine göre Kuşadası’nda 5.101 adet ikinci konut bulunduğu bilinmektedir (T.C. Turizm Bakanlığı, 1990). Bu bilginin dışında literatürde konuyla ilgili yapılan çalışmaların bazılarında ikinci konutlara ilişkin ortalama bir

sayı [32.000 civarı (Dal, 2008) 15.000 (Ulusoy, 2006, s. 235)] ya da tahmini bir oran [tüm konutların %70-72'sinin ikinci konut olduğu (Ulusoy, 2006, s. 100)] verilmektedir.

Literatürde Kuşadası'nda bulunan ikinci konutlara ilişkin ulaşılabilen güncel kaynak ise Kahraman tarafından 2011 yılında tamamlanan doktora tez çalışmasıdır. Çalışmada Kuşadası kent merkezinde 20.350, Davutlar' da 12.000, Güzelçamlı' da 5.100, Soğucak' ta 3.700 adet olmak üzere toplam 41.150 ikinci konut bulunduğu ifade edilmektedir (Kahraman, 2011a, s. 302). Çalışmamızda da Kahraman (2011a)'in ifade etmiş olduğu ikinci konut sayısına (41.150) 2011 yılından günümüze geçen 10 yıldaki ikinci konut sayılarının tarafımızca hesaplanan miktarı⁴⁷ eklenmiş ve Kuşadası kentinde bulunan güncel ikinci konut sayısı 50.695⁴⁸ olarak belirlenmiştir.

İkinci konut alanları Kuşadası kent sınırları içerisindeki arazi kullanımları arasında hem alansal olarak hem de nicelik olarak en fazla kullanıma sahiptir. Nitekim çizdiğimiz kent sınırları içerisinde toplam 28.625⁴⁹ adet ile ikinci konutlar kent içi arazi kullanımı içerisinde en

⁴⁷ T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'nca 1996 yılında yayımlanan "*Türkiye'de kıyı yerleşmelerinde tatil konutları*" başlıklı kitapta, sahil kentlerinde bulunan ikinci konutların sayısını belirlemeye yönelik bir yöntem denemesi gerçekleştirilmiştir. Benimsenen yöntemin ana fikri "*inşaat ve nüfus istatistiklerini karşılaştırmaya yöneliktir.*" Başka bir ifadeyle nüfus/konut dengesi düşüncesiyle hesaplamalar yapılmıştır. Söz konusu yöntem denemesinde DİE tarafından yayımlanan inşaat istatistikleri ve nüfus istatistiklerinden yararlanılmıştır. İlgili çalışmada inşaat istatistikleri olarak **inşaat ruhsatı ve yapı kullanma izni alınan konut birimi** sayıları kullanılmıştır. T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (1996) tarafından yayımlanan çalışmada kullanılan yöntemin ana fikri olan "*inşaat ve nüfus istatistiklerini karşılaştırmak*" ikinci konut sayılarını belirlemeye yönelik olarak tarafımızca da benimsenmiştir. Fakat tez çalışmamızda çeşitli sebepler nedeniyle (inşaat ruhsatı alınan yapıların birçoğunun aynı yıl kullanımının çok zor olacağı gibi) inşaat istatistikleri olarak **sadece yapı kullanma izin kâğıdı alanların sayıları, bir diğer ifadeyle inşaatı tamamlanıp kullanıma hazır olan yapıların sayıları** değerlendirilmiştir.

⁴⁸ 50.695 sayısı şu yolla elde edilmiştir: Daha önce de ifade edildiği üzere Kahraman (2011a) Kuşadası'nda 41.150 ikinci konut bulunduğunu belirtmiştir. Bu sayıya ek olarak yukarıda anlatılan yöntem doğrultusunda önce **TÜİK'te yıllık olarak yayımlanan yapı kullanma izni alınan konutların sayıları** (2011-2019 yılları arası) elde edilmiştir. Daha sonra 2011-2019 yılları arası Kuşadası kentinin **yıllık nüfus artış miktarları** hesaplanmıştır. Nüfus artışı/konut yapımı karşılaştırmasını yapabilmek için yine TÜİK'ten Kuşadası'nın **ortalama hane halkı büyüklükleri** verisi (2011-2019 yılları arası) temin edilmiştir. Sonrasında ilk olarak **yıllık artan nüfus, o yılki ortalama hane halkı büyüklüğü sayısına bölünmüş** ve daimî konut olarak eklenmesi gereken yapıların sayıları hesaplanmıştır. Bu adımlardan sonra el edilen **o yılki yapı kullanma izin kâğıdı alınan yapıların sayısından daimî konut olarak eklenmesi gerekenlerin sayısı çıkarılmış** ve nihayetinde **ilgili yılda eklenen ikinci konut sayısı** hesaplanmıştır. Hesaplama sonucu 2011-2019 yılları arasında Kuşadası'nda 9.545 adet ikinci konut eklendiği tespit edilmiş ve bu sayı Kahraman (2011a)'in ifade etmiş olduğu ikinci konut sayısına (41.150) eklenerek Kuşadası'nda 2019 yılı itibarıyla 50.695 adet ikinci konut bulunduğu tespit edilmiştir. Kuşadası için kullandığımız bu yöntem Emekli (2001)'de çalışmasında değinmiştir. Yazar, Kuşadası nüfusu ile kentteki bina sayılarının karşılaştırıldığında olması gerekenin çok altında bir nüfusun dikkati çektiğini, bu durumun en büyük nedeninin ikinci konut fazlalığına paralel olarak yazlık nüfusun kent nüfusunun 7-8 kat üzerinde olduğunu ifade etmektedir (Emekli, 2001, s. 56).

⁴⁹ İkinci konutların haritalama yapılarak sayısı belirlenirken; belediye yetkilileri ve mahalle muhtarları ile yapılan görüşmelerden, mahalle nüfusu/ konut sayısı oranlarından, mahalle bazlı aylık elektrik ve su tüketiminden, arazi

yüksek rakama sahiptir. Öte yandan 1154,3 hektar alandan oluşan ikinci konut alanlarının toplam arazi kullanımı içerisindeki oranı ise %25,54'tür. Bu noktada bir durumu açıklamakta yarar vardır. Kuşadası kent içi arazi kullanım haritası hazırlanırken, diğer kentlerden farklı olarak kent içerisinde çok sayıda havuzun varlığı (1380 adet) dikkat çekmiştir. Bu havuzlar büyük bölümü ikinci konut alanları içerisinde yer alır. Bazıları tek bir ikinci konuta ait iken bazıları ise aynı site içerisinde ortak kullanıma (site içerisinde sadece bir adet) sahiptir. Ayrıca ikinci konutların çoğunluğu site içerisinde ve müstakil biçimde (bahçeli) oldukları için, ikinci konut alanları içerisinde yer alan ve kent içi arazi kullanımında ayrıca ifade edilmesi gereken *ikinci konutlar alanları içerisinde kalan açık ve yeşil alanlar* bulunmaktadır. Bu alanlar her ne kadar kent içi kullanım haritasında *Ağaçlık ve Yeşil Alanlar* şeklinde aynı isimle adlandırılırsalar da ikinci konut alanları içerisinde yer aldıklarından dolayı ayrı bir öneme sahiptirler. Dolayısıyla Kuşadası kent içi arazi kullanım haritası hazırlanırken ikinci konut alanları, *ikinci konut yapıları (502,1 hektar) + havuz (28,2 hektar) + ikinci konut alanları içerisinde kalan ağaçlık ve yeşil alanlar (624 hektar) = 1154,3 hektar* şeklinde hesaplanmıştır.

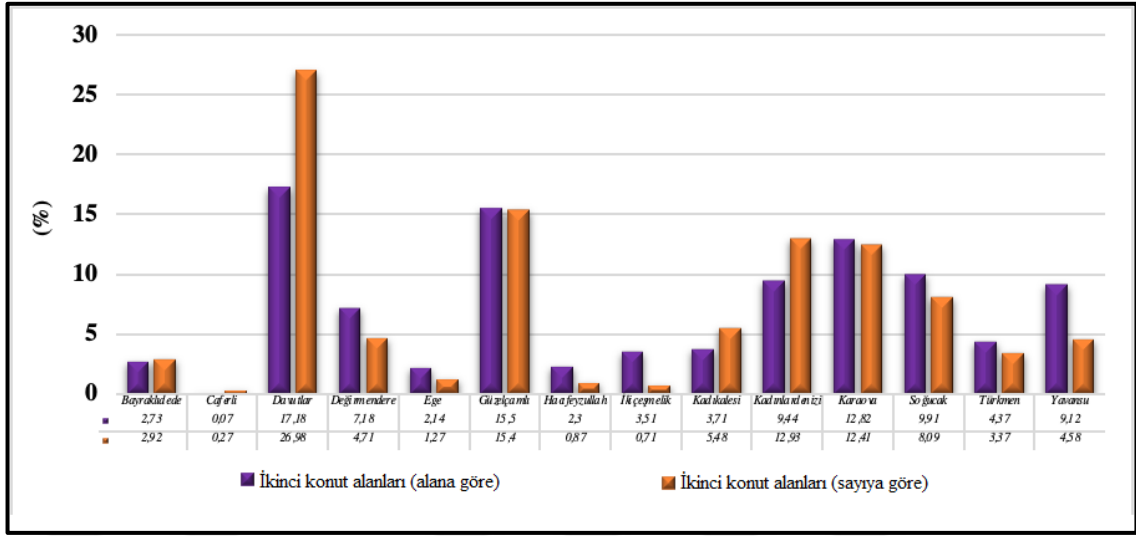
İkinci konutların mahallelere göre dağılımı incelendiğinde düzenli bir dağılımın olmadığı gözlenir (Tablo 19; Grafik 2). Kentin merkez mahalleleri olarak değerlendirilen Alacamescit, Camiatik, Camikebir ve Dağ mahallelerinde ikinci konut alanları görülmez. Bu mahallelerdeki ikamet edilen yapılar daimî konut özelliği gösterir. Dolayısıyla ikinci konut alanları bu dört mahallenin dışında toplam on beş mahalleye yer yer kümelenmiş biçimde dağılmış durumdadır.

çalışmalarından, 1/1000 ölçekli imar planlarından, Google Earth Street View Uygulamasından yararlanılmıştır. İkinci konutların çizimi yapılırken her bir bina tek adet ikinci konut olarak çizilmiştir. Fakat özellikle sahil sitelerindeki konutlar (Karaova-Kadıkalesi-Soğucak-Davutlar-Güzelçamlı) çoğunlukla tek katlı iken, Kadınlardanizi, Hacıfeyzullah, Cumhuriyet, Türkmen, Ege, Değirmendere mahallelerindeki ikinci konutların bir kısmı kat mülkiyetine dayanan apartman şeklindedir. Bu sebeple Kuşadası'nda bulunan 50.695 ikinci konutun 28.625'inin çizimi yapılabilmektedir. Kat yüksekliği verileri elde edilip işlenemediği için dikey yapılaşmanın görüldüğü kat mülkiyeti şeklindeki ikinci konutlar tek bir ikinci konut olarak çizilmiştir.

Tablo 19: İkinci Konut Alanlarının Mahallelere Göre Dağılışı (2019)⁵⁰

MAHALLE		İKİNCİ KONUT					
Adı	Alanı (ha)	Alanı (ha)	(%)	Sayısı	(%)	Yoğunluğu (ikinci konut/ha)	Mahallede kapladığı alan (%)
Bayraklıdede	339	32,6	2,7	836	2,9	2,5	8,9
Caferli	16	1,0	0,1	78	0,3	4,9	5,0
Davutlar	906	194,5	16,9	7723	27,0	8,5	20,9
Değirmendere	357	83,3	7,2	1348	4,7	3,8	22,1
Ege	137	32,8	2,8	364	1,3	2,7	17,2
Güzelçamlı	607	173,8	15,1	4408	15,4	7,3	28,1
Hacıfeyzullah	108	30,4	2,6	250	0,9	2,3	23,4
İkiçeşmelik	126	47,3	4,1	204	0,7	1,6	30,7
Kadıkalesi	80	40,8	3,5	1569	5,5	19,6	51,1
Kadınlardenizi	354	108,0	9,4	3702	12,9	10,5	29,4
Karaova	471	141,1	12,2	3552	12,4	7,5	30,0
Soğucak	462	109,1	9,5	2315	8,1	5,0	23,6
Türkmen	211	55,0	4,8	964	3,4	4,6	22,8
Yavansu	253	100,3	8,7	1312	4,6	5,2	39,7
Toplam	4520	1154,3	100	28625	100	ort.5,7	

⁵⁰ Veriler kent içi arazi kullanım haritasından oluşturulmuştur. Hesaplamalar için Map Info 17.0 programı kullanılmıştır.

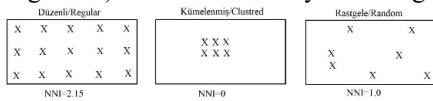

Grafik 2: Kuşadası Kentinde Mahallelere Göre İkinci Konut Alanları ve Sayıları (2019)

Nitekim kentteki ikinci konutların mekânsal dağılımını incelemek amacıyla en yakın komşuluk indisi⁵¹ uygulandığında elde edilen sonuç 0,23'tür.⁵² Bu değer, kentte bulunan ikinci konutların beklenenden/olması gerekenden daha yakın olduğunu ifade eder.

Kuşadası kent sınırları içerisindeki ikinci konutlar Davutlar-Güzelçamlı aksı boyunca (sahil siteleri) yayılım göstermiş, kentin güney sınırını çizen Dilek Yarımadası Milli Parkı ile sınırlanmıştır (Kahraman, 2011a, s. 149). Kentteki ikinci konut alanları özellikle

⁵¹ En yakın komşuluk indisi (*nearest neighbour index-ENNI*) her birimin kendi cinsinden olan en yakın birimine (en yakın komşusuna) olan uzaklığı üzerine kurgulanmış bir tekniktir. Teknik özneteliklerinden (değişken değerlerinden) bağımsızdır ve sadece mekânsal olarak mesafeleri dikkate alır. İndiste her gözlemin kendisine en yakın gözlem tespit edilir ve gözlemler için hesaplanan en kısa mesafelerin ortalaması alınarak en yakın noktaya (komşuya) ortalama uzaklığı yani r_{obs} bulunur. $r_{obs} = \frac{\sum_{i=1}^n d_i}{n}$ denklemi ile hesaplanır (Clark ve Evans, 1954; Çubukçu, 2020, s. 229). d_i : i noktasının kendisine en yakın uzaklıktaki noktaya olan doğrusal uzaklığı, n : toplam nokta sayısını ifade eder. $NNI: R - istatistği = \frac{r_{obs}}{r_{exp}}$ denklemi ile hesaplanır. Burada, beklenen en yakın komşuya uzaklık, $r_{exp} = \frac{1}{2\sqrt{n/A}}$ denklemi ile hesaplanır. A : toplam alan (Çubukçu, 2020, s. 230). En yakın komşuluk indisi Clark ve Evans 1954 tarafından geliştirilmiştir. Eğer $R=1$ değerine sahipse rastgele dağılım söz konusudur. R 'nın sınırlı bir değişim aralığı bulunur ve bu aralık 0 ve 2.15 arasındadır. Eğer $R=0$ ise maksimum kümelenme, $R=1$ ise rastgele dağılım, $R=2.15$ ise mükemmel tekdüze (düzenli, muntazam) dağılım söz konusudur (Clark ve Evans, 1954, s. 447). İfade edilenleri daha da açmak gerekirse, gözlemlenen ortalama mesafe ortalama rastgele mesafeyle aynı ise $R=1$ değerini alacak, eğer gözlemlenen ortalama mesafe, rastgele mesafenin ortalamasından küçük ise (yani noktalar beklenenden daha yakınsa) $R=1$ 'den küçük bir değer alacak, tam tersi eğer eğer gözlemlenen ortalama mesafe, ortalama rastgele mesafeden büyükse (yani noktalar beklenenden daha fazla dağılırsa) $R=1$ 'den daha büyük bir değer alacaktır (Gkoltsiou, Terkenli, ve Koukoulas, 2013, s. 465).

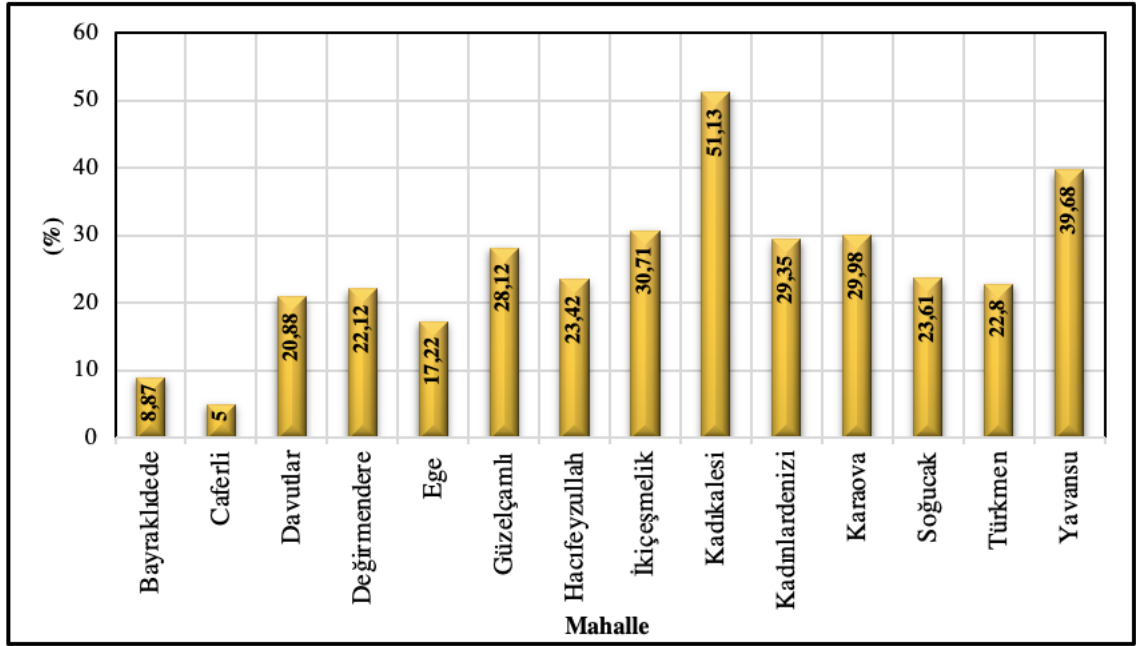

⁵² $R - istatistği = \frac{r_{obs}}{r_{exp}} = \frac{4.5}{20} = 0,23$ 'dür.

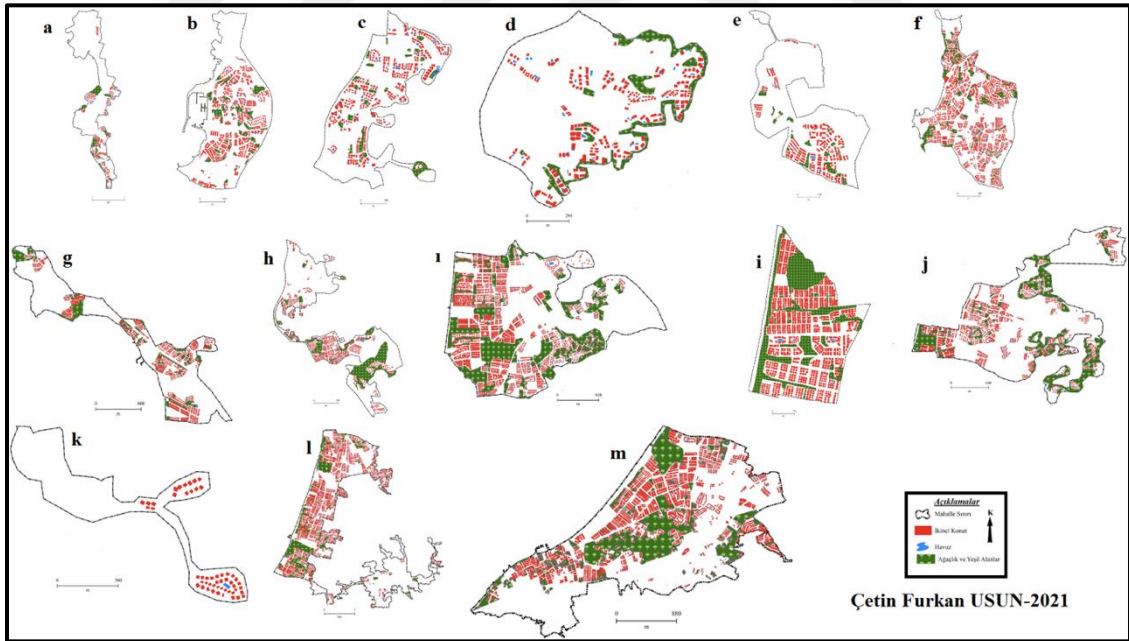
Kadınlardanizi, Karaova, Kadıkalesi, Soğucak, Davutlar ve Güzelçamlı mahallelerinin deniz kıyılarında, plajlara yakın alanlarda yoğunluk göstermektedir (Şekil 38). Literatürde ikinci konutların yer seçiminde üç ana faktörün rol aldığı vurgulanır: “*büyük kent merkezlerine kolay erişim sağlayabilecek kırsal alanlar, kıyılar ve yakın çevresi, çekici ve iyi manzaraya sahip yüksek alanlar*” (Emekli, 2014:26). Bu bağlamda Şekil 38 incelendiğinde elde edilen bulguların (ikinci konutların kıyılar ve yakın çevresinde kümelenmesinin) literatürle uyumlu olduğu gözlemlenir.

Ayrıca ikinci konutların bulundukları mahallelerde kapladığı alanlar incelendiğinde Kadıkalesi ve Yavansu mahallelerinin ön plana çıktığını söylemek yanlış olmaz. Bu durumun tersi şeklinde ikinci konutların bulundukları mahallede kaplamış oldukları alana göre sıralamada Caferli mahallesi sonda yer alır (Grafik 3 ve Şekil 39). Caferli, Kuşadası’nın sınırlı sayıdaki kırsal mahallesi/köyünden biri olup, son dönemde az da olsa ikinci konut yapılaşmasına sahne olmuştur.

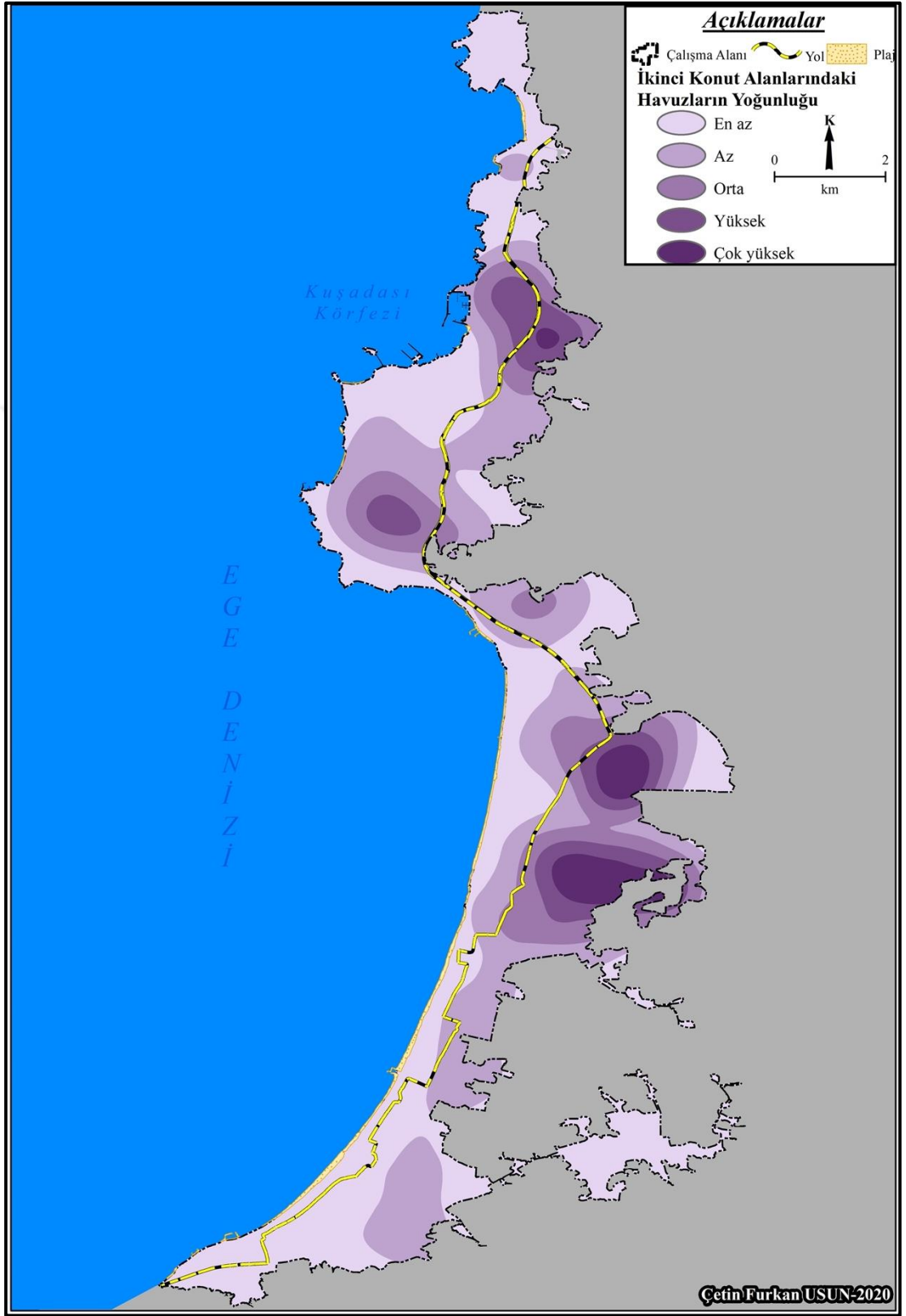
Daha önce de ifade edilen Kuşadası’nın kentsel kullanım alanları içerisinde sıkça rastlanılan ikinci konut alanlarına ait havuzlar (1380 adet) özellikle deniz kıyısından göreceli olarak uzak alanlarda, kent merkezi ile Güzelçamlı arasındaki ulaşımı sağlayan anayolun doğusunda yoğunlaşmıştır (Şekil 40). Beklenildiği üzere bu durumun ortaya çıkmasında kentteki temel turizm aktivitelerinin *deniz* odaklı olması etkilidir. Görece denize uzak mesafedeki ikinci konutların bu eksikliği giderebilmek ve denize bir alternatif yaratabilmek amacıyla *havuzlu* şekilde inşa edilmişlerdir. Nitekim ikinci konutlara ait havuzların yoğunlaştığı bu alanların denize olan uzaklıkları ortalama 2 km’dir. Üstelik bu uzaklığa bir de araya ana yolun eklenmesi söz konusu alanlarda inşa edilen ikinci konutlara talebin olması bakımından havuzlu olarak inşa edilmelerini adeta zorunlu kılmıştır.

Grafik 3: Kuşadası'nda İkinci Konutların Bulundukları Mahallelerde Kapladıkları Alanlar (2019)

Şekil 39: İkinci Konutların Bulundukları Mahallelerde Kapladıkları Alanlar (2019) (a; Bayraklıdede, b; Türkmen, c; Ege, d; İkiçeşmelik, e; Hacıfeyzullah, f; Kadınlardanizi, g; Yavansu, h; Değirmendere, ı; Karaova, i; Kadikalesi, j; Soğucak, k; Caferli, l; Davutlar, m; Güzelçamlı)

Şekil 40: Kuşadası Kentinde Bulunan İkinci Konut Alanlarındaki Havuzların Yoğunluk Haritası (2019)

Turizm Kentlerine Özgü Bir Ticaret Alanı: Turizm İş Alanı (TİA)

Turizm kentleşmesindeki arazi kullanımı farklılığının etkili olduğu alanlardan en önemlisi, şüphesiz turizm kentlerinin çekirdeğini oluşturan ticaret alanlarıdır. Bu noktada özellikle deniz kıyısı sayfiye yerleşmelerinde daha çok olmak üzere, turizm kentlerinin arazi kullanımında önem kazanan farklı yapıda bir alışveriş merkezi/ticaret alanı geliştiğini (Özgüç, 1977, s. 146) söylemek mümkündür. Bir kıyı sayfiyesinde sahil şeridindeki ticarethanelerin varlığı ya da yokluğu, o yerleşmenin sosyal ve ekonomik karakterinin önemli göstergesi olarak kabul edilmektedir (Barret, 1958). Nitekim deniz kıyısı sayfiye yerleşmelerinin önemli özelliklerinden ikisi, kıyıya paralel fonksiyonel bölgelerin uzanması ve turizm/turist temelli uzmanlaşmış iş alanının sahil şeridi boyunca gelişmesidir (Stansfield, 1969, s. 129). Beklendiği üzere kıyıya paralel fonksiyonel bölgelerin en yoğun kullanma sahip olanı denize bakan, sahil şeridindeki kuşaktır. Bu alanda özellikle bir şerit hâlinde turistlere yönelik ticarethaneler ile konaklama tesisleri sıralanmış durumdadır.

Literatürde ziyaretçilere zevk, eğlence, haz amacıyla hizmet veren ve büyük ölçüde yeme-içme tesisleri, eğlence yeri, hediyelik eşya dükkanları ve otellerden oluşan turist odaklı ticarethanelerin kümелendiği iş alanları; **turizm iş alanı** (tourism business district/TBD) (Getz, 1993), **eğlence iş alanı** (leisure business district/LBD) (Maguire, 1995), **merkezi turizm alanı** (central tourist district) (Zhu, Liu, Chen, Lin, ve Tao, 2015, s. 1523) **rekreasyonel iş alanı** (recreational business district/RBD) (Stansfield, 1969, s. 132; Stansfield ve Rickert, 1970, s. 213; Lavery, 1971; Taylor, 1975; Pigram 1977, s. 526; Meyer-Arendt, 1987, s. 24; Meyer-Arendt, 1990, s. 39; Smith, 1992, s. 308; Meyer-Arendt, 1993, s. 312; Weaver, 1993, s. 137; Brent, 1997, s. 31; Bao ve Gu, 1998; Andriotis, 2003, s. 68; Li ve Tao, 2003, s. 370; Boniface ve Cooper, 2005, s. 44; Özgüç, 2007, s. 117; Liu, 2014, s. 87; Battino, Borruso ve Donato, 2014, s. 630; Zhu ve diğerleri 2015, s. 1524; Battino, Borruso ve Donato, 2015, s. 663; Zhu, Liu, Liu, Wang, ve Ma, 2017, s. 11), **turizm alışveriş alanı** (tourism shopping district/TSD) (Mckercher, 2020) gibi kavramlarla ifade edilir. İlgili çalışmalar incelendiği takdirde bu kavramların çerçevesi çizilirken aynı özellikleri taşıdıkları görülecektir. Dolayısıyla her ne kadar farklı kavramlarmış gibi algılsalar da esasen hepsi birbirine benzerdir ve çıkış noktaları tüketim-ticaret (zevk, eğlence, haz, boş zaman tüketimi) üzerine kuruludur.

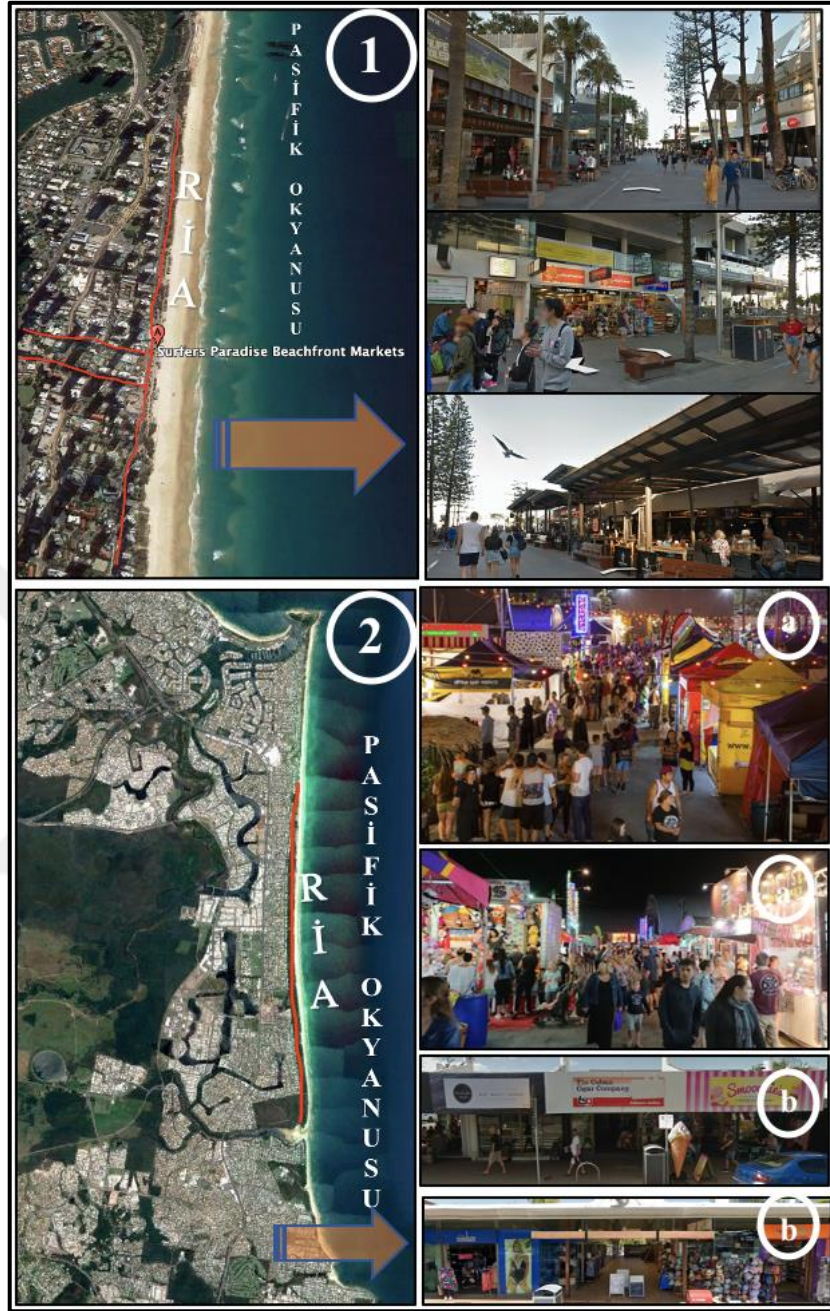
Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere turizm kentlerindeki ticaret alanlarının ifade edilmesinde daha çok *rekreasyonel iş alanı* kavramı tercih edilir. Bununla birlikte

rekreasyon ve turizmin birbirini tamamlamaları, rekreasyonun gelişmesi ve konaklamaların olmasının turizmi kolaylaştırması, turizmin rekreasyonel seyahat olarak ifade edilmesi (Emekli, 1998, s. 17) gibi nedenlerle tez çalışmamızda Kuşadası'ndaki turistlere yönelik ticaret alanı **turizm iş alanı** olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca turizm kentlerinin ticaret alanları ele alınırken turizm iş alanı/rekreasyonel iş alanı/eğlence iş alanı/turizm alışveriş alanı kavramlarının aynı alanı nitelendirdikleri dikkate alınmış, konuyla ilgili çalışmalar değerlendirilirken herhangi bir ayrıma gidilmemiştir. Turizm kentlerindeki ticaret alanları ister turizm iş alanı ister rekreasyonel iş alanı, isterse de eğlence iş alanı olarak ifade edilsin, değiştirilemeyecek olan özelliği bu alanın alışveriş-zevk-haz-eğlence tüketimi odaklı geliştiği, bünyesinde barınan ticarethanelerin bu fonksiyonlara hizmet ettiğiidir.

Üretim-ticaret temelinde ortaya çıkan merkezî iş alanlarından (MİA-central business district/CBD) farklı olarak, tüketim-ticaret odaklı bir ticaret alanı olan **turizm iş alanı** (TİA-tourism business district/TBD) konusunda ilk tanımlamalar Stansfield tarafından (Stansfield, 1969; Stansfield ve Rickert, 1970) yapılmıştır. Buna göre, turizm kentlerinde, turistlere hizmet eden otel, yeme-içme tesisleri (restoran, kafe, bar, pub), hediyelik eşya ve giyim dükkanları, kuyumcular gibi genellikle sezonluk ticarethanelerin çizgisel biçimde toplanmasıyla oluşan ticaret alanına rekreasyonel iş alanı (RİA) adı verilir. (Stansfield ve Rickert, 1970, s. 215). Sınırlı ortak özelliklerinin yanında MİA ve RİA'nın önemli farklılıkları bulunmaktadır (Tablo 20).

Stansfield ve Rickert (1970) geleneksel iş alanlarına turizm yerleşmelerinde bulunan RİA'nın da eklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. RİA'nın karakteristik özellikleri yaya olarak gezilebilmesi, turistlere yönelik ticarethanelerden oluşması ve hem mekânsal (form) hem de fonksiyonel olarak diğer iş alanlarından ayrılmasıdır (Stansfield ve Rickert, 1970, s. 213). Özellikle *zevk, eğlence ve haz* odaklı oluşu RİA'yı özgün kılmaktadır. Hatırlanacağı gibi bu durum aynı zamanda turizm kentleşmesini de diğer kentleşme modellerinden ayıran önemli bir ayrıcalıktır. Ayrıca Meyer-Arendt (1987, s. 23); oteller, turist odaklı mağazalar, eğlence tesislerinden oluşan ve son derece uzmanlaşmış bir ticaret alanı olan RİA'nın özellikle kısa süreli ziyaretçilere hitap ettiğini ifade etmiştir. Bahsi geçen *kısa süreli ziyaretçilere hitap etme* durumu ise turizm kentleşmesinin özelliklerindendir. Dolayısıyla RİA'nın turizm kentleşmesinin temel parametrelerinden birini oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

RİA'da mevsimlik hizmet veren restoranlar, hediyelik eşya ve ziyaretçiler için ihtiyaç maddesi satan dükkanlar gibi ticarethaneler toplanmıştır. Çok büyükleri hariç, hemen hemen bütün sayfiyelerde bu ticarethaneler ölü mevsimde kapanırlar, dolayısıyla *mevsimlik* olma durumu RİA'nın temel özelliğini oluşturmaktadır (Özgüç, 1977, s. 146). Turizm kentleri için RİA bir hakikat olup, özgün lokasyonu, formu, sezonluk olma durumu, rekreasyon odaklı ticarethaneleriyle diğer iş alanlarından ayrılır (Stansfield ve Rickert, 1970, s. 224; Meyer-Arendt, 1990, s. 41). Turizm kentleşmesi kavramını literatüre kazandıran Mullins (1991, s. 332), turizm kentlerinin merkezi iş alanına sahip olmayarak, diğer kentlerden arazi kullanımları yönünden farklılaştığını belirtmiş, ampirik araştırmaları için seçtiği Avustralya'daki Gold Coast ve Sunshine Coast'ta merkezi iş alanlarının bulunmadığını onun yerine rekreasyonel iş alanlarının yer aldığını ifade etmiştir (Şekil 41).

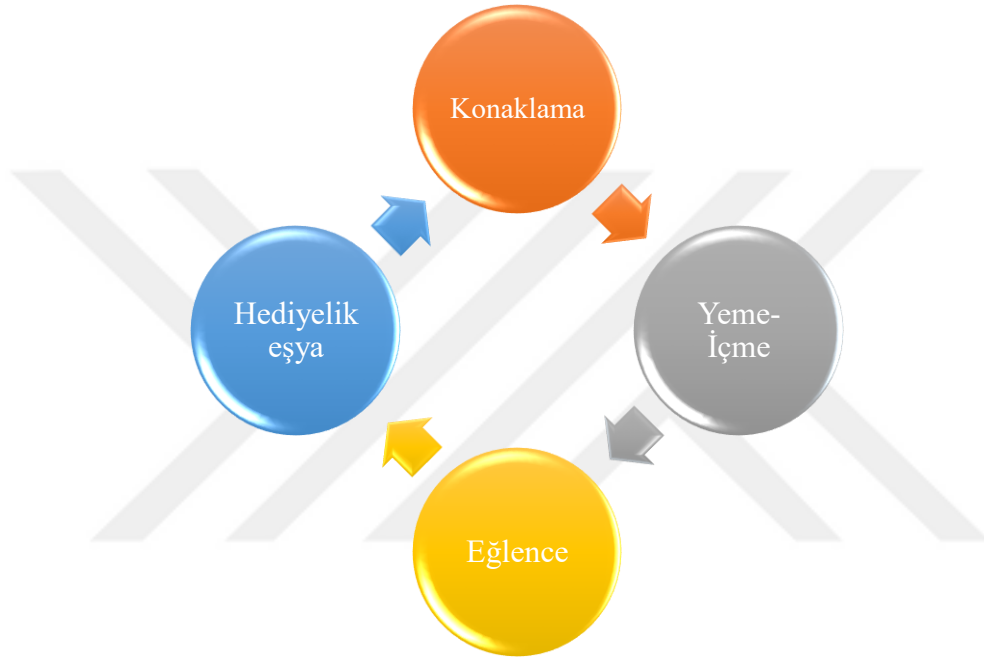

Şekil 41: Mullins (1990)' in İfade Ettiği RİA'dan Güncel Bir Görünüm; **1.** Gold Coast (Google Earth, Street View); **2.** Sunshine Coast, (**a**; Google Maps) (**b**; Google Earth, Street View)

Tablo 20: MİA ve RİA Karşılaştırılması

MERKEZİ İŞ ALANI (MİA)	REKREASYONEL İŞ ALANI (RİA)
Burgess (1923) tarafından kavramsallaştırılmıştır	Stansfield ve Rickert (1970) tarafından kavramsallaştırılmıştır
Ticari canlılık yıl boyu devam eder	Genellikle sezonluktur, “ölü sezon” olarak ifade edilen dönemde ticarethanelerin birçoğu kapanır, sezonda ise arazi rayiç değerleri ve ziyaretçi yoğunluğu en yüksek seviyeye ulaşır
Gündüzleri çok hareketlidir/canlıdır, gündüz nüfusu gece nüfusuna oranla çok daha yoğundur	Hareket gün batımından itibaren başlar, geceleri en canlı zamanlardır, gece nüfusu gündüz nüfusuna göre çok daha yoğundur
Kentlerin merkezlerinde, çekirdek noktalarında yer alır (Daimî ikamet edenlere göre merkezi bir konumda yer alır)	Sayfiye yerleşmelerinin sahip olduğu turistik çekiciliklerin yanında yer alır
Herhangi bir topografik ya da insan yapımı engel olmadığı sürece daire vb. biçimde geometrik şekle (yıldız, elmas gibi) sahiptir	Kıyıya paralel lineer bir şekli vardır
MİA (çekirdek) etrafında kentsel büyüme 360° olarak gerçekleşir	RİA etrafında kentsel büyüme 180° olarak uzunlamasına gerçekleşir
Ana hedef kitlesi kentin daimî sakinleridir (kentin herhangi bir bölümü ya da grubu yerine tüm topluma hizmet eder)	Ana hedef kitlesi turistlerdir
Hem yaya hem de araç trafiği mesai saatlerinde çok yoğun olduğu için, ulaşımında büyük karışıklıklar, tıkanmalar olur	Yaya odaklıdır (“boardwalks”), bu sebeple araç satış galerileri ve akaryakıt istasyonları bulunmaz
İçerisinde diğer iş alanlarıyla benzer geleneksel ticarethaneler bulunur	Geleneksel ticarethanelerden farklıdır
Aktiviteler iş-üretim-ticaret (kamu/özel sektör) üzerine kuruludur	Aktiviteler rahatlama, dinlenme, eğlence, zevk, temiz hava alma, serinleme, manzarayı izleme üzerine kuruludur
Sürekli bir acele etme durumu söz konusudur (hem kişiler hem de kurum ve ticarethaneler açısından)	Böyle bir durum söz konusu değildir, aksine ziyaretçiler keyif alarak zamanlarını öldürmek isterler (manzara karşısında uzun süre yiyip-içerler, saatlerce alışveriş yaparlar)
Ekonomik özellikleriyle ön plana çıkar (genellikle karşılıklı bir ticaret gerçekleştirilir)	Ekonomik özelliklerinin yanında sosyal bir olgudur
Genellikle para kazanma anlayışı vardır	Ziyaretçilerinin tek amacı zevk ve eğlence için tüketim yapmaktır
Ticareti yapılan ürünleri yerel/ulusal ekonomi ve moda şekillendirir	Ticareti yapılan ürünleri uluslararası ekonomi ve moda şekillendirir
Periyodik ihtiyaçlar, mobilya-mefruşat gibi kentin daimî sakinlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ticarethaneler baskındır	Yeme-içme tesisleri (restoran, kafe, bar, pub gibi), hediyeelik eşya ve eğlence yerleri gibi rekreasyon odaklı ticarethanelerin toplanma yeridir
Genellikle merkezi bir ve birkaç cadde üzerinde gelişir. Caddenin iki tarafında da ticarethaneler mevcuttur	Özellikle sahil şeridinde, kıyıya paralel biçimde geliştiği için ticarethaneler caddenin ya da bulvarın tek tarafında denize karşı sıralanırlar
MİA’da merkezilik ne kadar artarsa çekim gücünde o kadar geniş olur	RİA’nın çekiciliği, yerleşmenin turistik çekiciliğiyle paralel şekilde artar
MİA’nın en büyük düşmanlarından biri ulaşım sistemlerinin artmasıdır. Çünkü bu durumda banliyölerde de konutlara yakın alanlarda iş ve ticaret alanları gelişir (Amerikan kentlerindeki gibi)	Turizm odaklı yapısından dolayı, ulaşım çok önemlidir
Nitelikli işgücü istihdam edilir	Nitelikli iş gücü aranmaz, konaklama, yeme-içme ve eğlence sektöründe ziyaretçilere hizmet eden elemanlar (garson-aşçı gibi) yoğunluktadır (fakat her ne kadar akademik olmasa da turistlerle iletişim kurabilmeleri için yabancı dil bilmeleri tercih edilir)
Boyutları ve şekli, bulunduğu kentin büyüklüğüne göre değişir	Boyutları ve şekli kentin büyüklüğünün yanında sahip olduğu çekiciliklere göre de değişir
Sınırlı bir yeşil alan bulunur	Yeşil alanlar oldukça fazla alan kaplar
Ticaret birincil ihtiyaçlar üzerinden gerçekleşir	Ticaret ikincil ihtiyaçlar (rekreasyon, dinlenme, eğlence, haz) üzerinden gerçekleşir
Ortak Özellikleri	
<i>Her ikisi de en küçük mekân birimi içerisinde azami karşılığı vermeyi amaçlar, yoğunlaşma her iki ticaret alanında da çok önemlidir, en değerli araziler buralarda bulunur, diğer bir ifadeyle çok fazla bir alan kaplamazlar, bulundukları kentlerin %1-3’ünü oluştururlar</i>	
<i>Her iki ticaret alanı sınırları içerisinde daimî ikamet eden nüfus, aynı alanda çeşitli iş ve aktivitelere katılan nüfusa oranla oldukça azdır</i>	
<i>Her iki ticaret alanında da dikey yapılaşma yaygın olarak görülür</i>	
<i>Her iki ticaret alanı da bulundukları kentin kalbi konumundadır</i>	
<i>Kentlerin ve kent turizminin gelişmesiyle birlikte MİA, beyaz yakalıların ve turistlerin boş zaman ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik restoran, kafe, bar gibi ticarethaneler ile dolarak RİA’ya evrilmeye başlamıştır.</i>	

RİA konaklama, yeme-içme, hediyelik eşya ve eğlence yerleri gibi rekreasyon odaklı ticarethaneler tarafından domine edilmiş bir ticaret alanı olup çok sayıda ziyaretçiyi kendine çeker (Stansfield ve Rickert, 1970, s. 220; Bao ve Gu, 1998). Literatür rekreasyon odaklı ticarethanelerin RİA'nın unsurlarını oluşturduğu literatürde sıkça ifade eder (Stansfield, 1971a; Meyer-Arendt, 1990; Getz, 1993; Maguire, 1995; Pigram, 1977; Bao ve Gu, 1998; Boniface ve Cooper, 2005) (Şekil 42).

Şekil 42: RİA'nın Bileşenleri

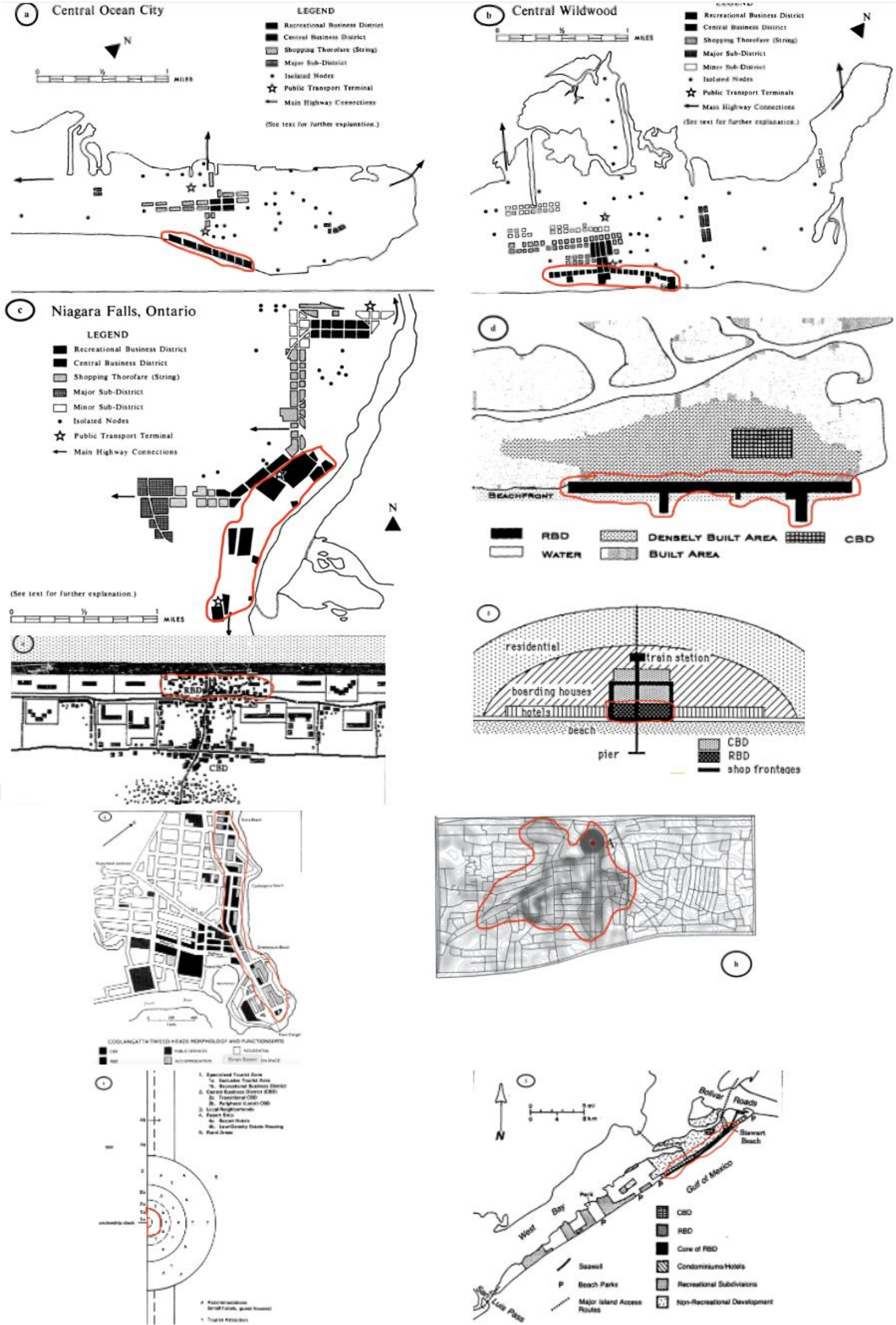
RİA, ziyaretçiler ve turistler tarafından kullanılan hizmet ve ürünlerin doğal, tarihi, kültürel veya mimari çekicilikler etrafında kümелendiği kuşakta yer alır (Battino ve diğerleri, 2014, s. 630; Battinos ve diğerleri 2015, s. 663). Diğer bir ifadeyle RİA konum olarak yerleşmelerin sahip olduğu temel turistik çekiciliklere en yakın bölgede yer alır. Söz gelimi deniz kıyısındaki turizm kentlerinde bu çekicilik deniz-kum-güneş olduğu için, bu yerleşmelerde RİA sahil şeridi boyunca uzanırken, Stansfield ve Rickert (1970), Niagara şelalerini konu alan araştırmalarında RİA'nın şelaleyi gören bir hat boyunca uzandığını ifade eder. Bir başka ifadeyle RİA, rekreasyon odaklı ticarethanelerin ve konaklama tesislerinin yoğunlaştığı kuşakta yer alır (Meyer-Arendt, 1993, s. 317). Bu alanın merkezi ise kıyı şeridi (ya da diğer turistik çekicilikler) boyunca uzanan ziyaretçiler ile turistik çekiciliğin birleşme noktasıdır (Stansfield ve Rickert, 1970, s. 219; Zhu ve diğerleri 2015, s. 1532).

Şimdiye dek söylenenlerden hareketle RİA'nın konumunun belirlenmesinde turistlere deniz-kum-güneş çekiciliklerinin ücretsiz olarak sunulduğu yerlere yakınlık önemli olduğu söylenebilir (Mullins, 1991, s. 332). Stansfield (1969, s. 129)'in ifadesiyle turizm kentindeki yeme-içme, konaklama ve eğlence tesisleri ile o yerleşmenin sahip olduğu çekicilikler mıknatıs gibi birbirlerini çeker. Plaja ve sahil şeridindeki gezinti yerlerine yakınlık, RİA'nın yer seçiminde en belirgin faktördür. Bu yüzden deniz kıyısındaki turizm kentlerinde RİA, turistlerin gün boyu yüzme ve güneşlenme aktivitelerinin bitmesiyle birlikte, konakladıkları tesislerin hemen yanında (sahilde) yeme-içme, alışveriş yapma, eğlenme ve manzarayı seyretme amacıyla yürüdükleri bölgede konumlanır. RİA'nın amacı uygun ve geniş bir alanda yer alıp ziyaretçilerin ulaşım araçlarıyla kendisine ulaşmalarını sağlamak değil, aksine ziyaretçilere dolayısıyla da çekiciliklere (örneğin sahile) çok yakın olarak konumlanıp boş vakitlerinde onlara rekreasyonel aktiviteler ile hizmet sunmaktır.

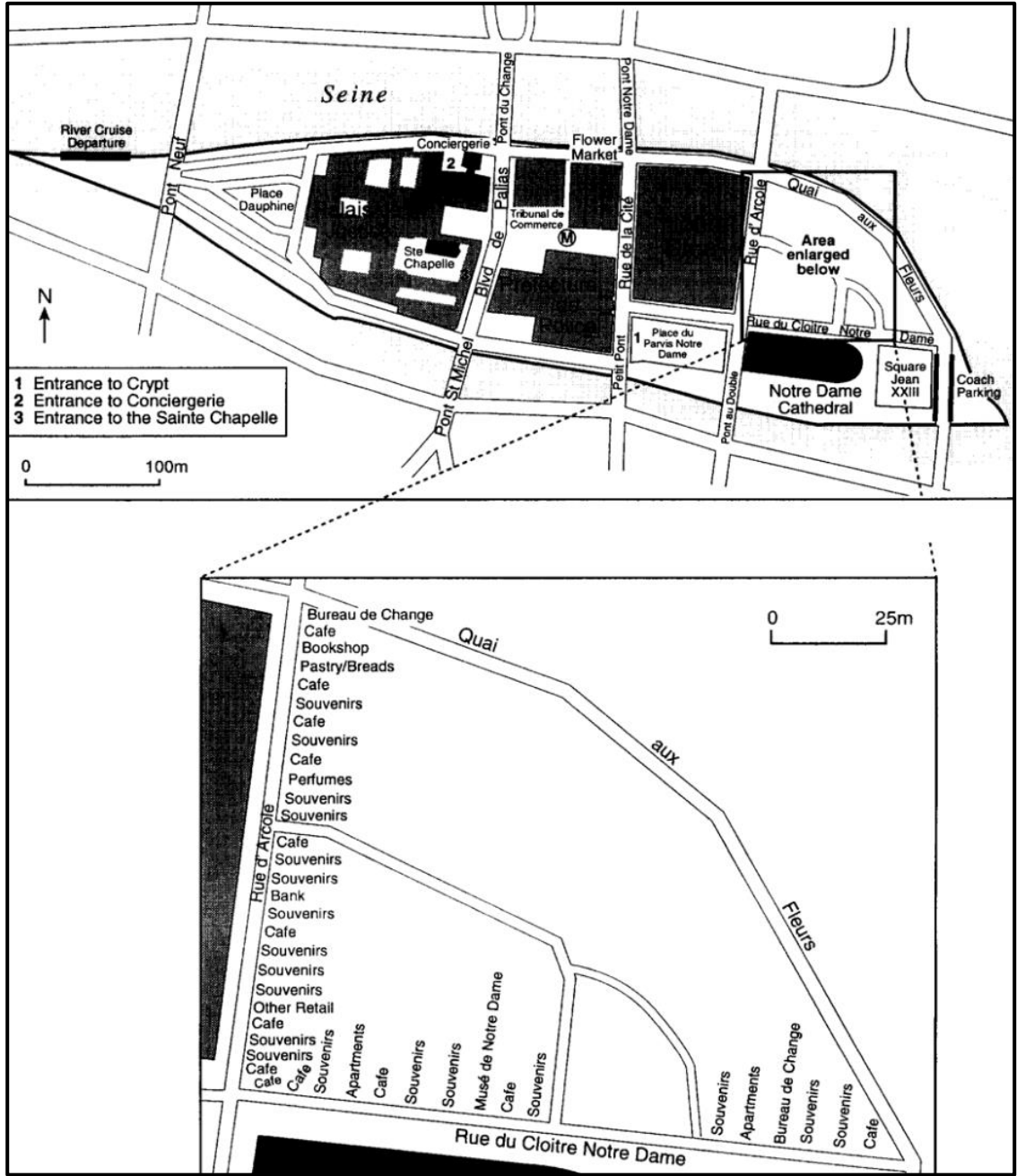
Stansfield ve Rickert (1970) tarafından kavramsallaştırılmasından itibaren RİA, akademinin çeşitli dalları tarafından ilgi çekici bir alana dönüşmüştür. Literatürde RİA'nın oluşumu ve gelişiminin kent/kentleşme çalışmalarına yeni bir bakış açısı getirdiği belirtilmektedir (Liu, 2014, s. 87). Çünkü RİA, turizm kentlerinde kent içi arazi kullanımının yeni bir yolu hâline gelmiştir (Li ve Tao, 2003, s. 376). Bununla birlikte literatür (Stansfield, 1969; Stansfield ve Rickert, 1970) turizm kentlerindeki arazi kullanımının önemli bir göstergesi olmasına rağmen RİA'nın ihmal edilen bir konu olduğunu vurgulamaktadır. Bu durumu Stansfield ve Rickert (1970) şöyle açıklar:

“Turizm kentlerinin özgün peyzaj ve ekonomik yapıları bulunmaktadır. Turizm ile birlikte gelişen yerleşmelerde eğlence ve rekreasyon tesislerinin, o kentin temel ekonomik fonksiyonu yansıtması coğrafyacılar ve rekreasyon çalışmaları yapan akademi tarafından göreceli olarak göz ardı edilmiştir.” (Stansfield ve Rickert, 1970, s. 213)

Yapılan sınırlı sayıdaki çalışmada ise RİA'nın konumu coğrafya, turizm ve rekreasyon araştırmacıları tarafından bir harita ya da şema aracılığı ile gösterilmiştir (Şekil 43). Ayrıca RİA içerisindeki ticarethanelerin fonksiyonel yapıları da genel olarak şema üzerinde gösterilmiş, az sayıdaki çalışmada ise arazi kullanımı gerçeğe uygun olarak haritalandırılmıştır. Örneğin Pearce (1998) Paris'te bulunan turizm bölgesinin arazi kullanımını, arazi çalışmaları ile bire bir olarak haritalandırılmıştır (Şekil 44).

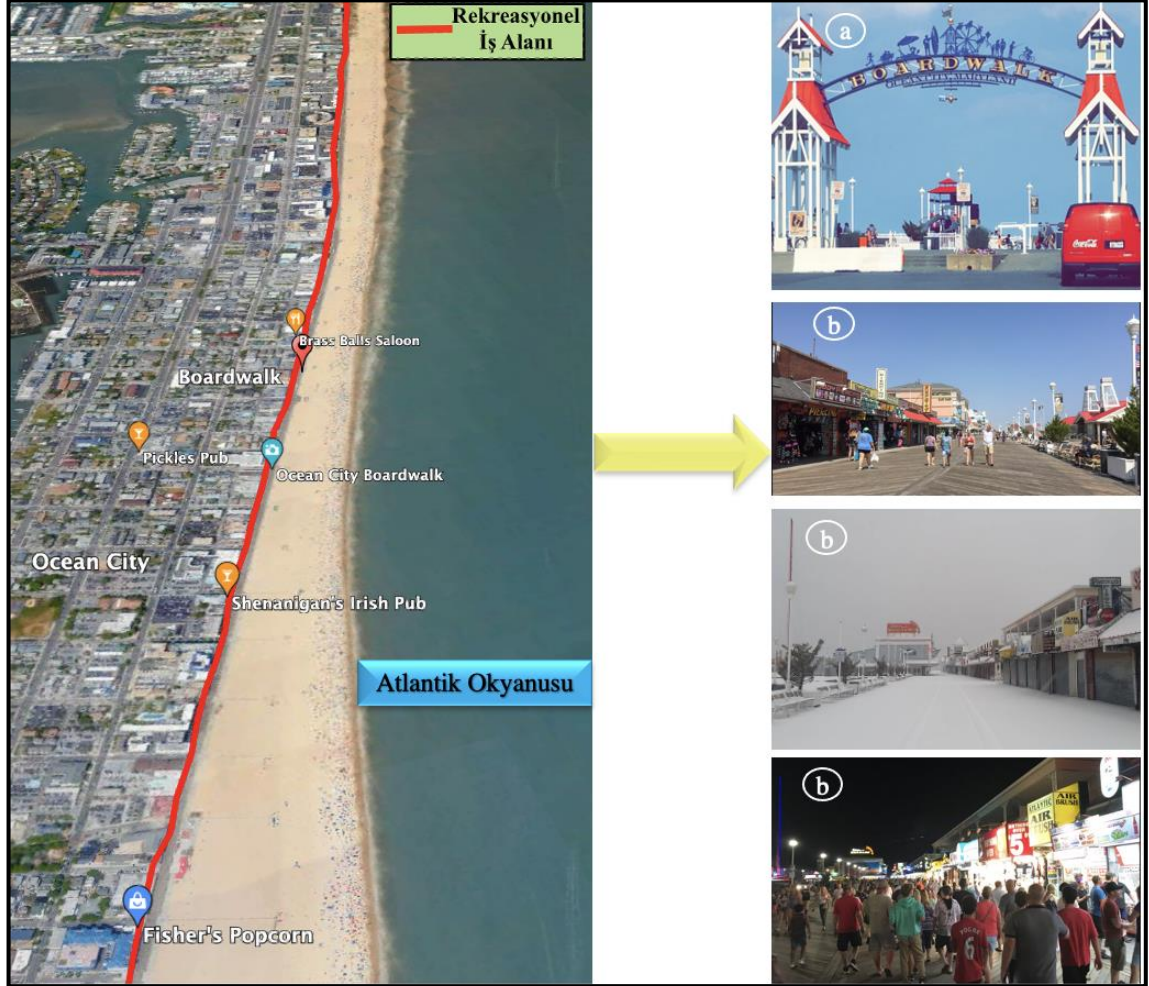
Şekil 43: Literatürde Şema ile Gösterilen RİA'lar **a.** Central Ocean City'deki RİA (Stansfield ve Rickert, 1970); **b.** Central Wildwood'daki RİA (Stansfield ve Rickert, 1970); **c.** Ontario'daki RİA (Stansfield ve Rickert, 1970); **d.** Atlantic City'deki RİA (Stansfield, 1971a); **e.** Gelişmiş bir turizm kentindeki RİA (Smith, 1992); **f.** Tipik bir sayfiye yerleşmesindeki RİA (Lavery, 1971); **g.** Coolongatta-Tweed Heads'deki RİA (Pigram, 1977); **h.** Qianmen'deki RİA (Zhu ve diğerleri, 2017); **i.** Tipik bir sayfiye yerleşmesindeki RİA (Weaver, 1993); **j.** Galveston'daki RİA (Meyer-Arendt, 1987)

Şekil 44: Ile de la Cite'de Turizm Bölgesindeki Birebir İşlenen Arazi Kullanımı; Pearce, 1998

İlk çalışmaları günümüzden 50 yıl önce gerçekleştirilen RİA örneklerinin güncel görünüşleri incelendiği takdirde ise, o yıllarda literatürde üzerinde durulan özelliklerin günümüzde de net şekilde ayırt edilebildiği gözlemlenmiştir. Şekil 45'te Stansfield ve Rickert (1970)'in alan araştırmasında ele aldıkları Ocean City'deki RİA'ya ait özellikler olan çizgisellik, boardwalk (sahil kenarındaki tahta yürüyüş yolu), gece-gündüz nüfus yoğunluğunun farklı oluşu ve mevsimlik olma durumu fark edilebilmektedir. Öte yandan literatürdeki RİA

alışmalarında ele alınan farklı örneklerin de güncel durumları incelendiğinde, bu örneklerin günümüzde de karakteristik RİA özelliklerini devam ettirdikleri gözlemlenebilmektedir (Şekil 46).

Şekil 45: Stansfield ve Rickert (1970) 'in Alan Araştırmasında İncelediği Ocean City'deki RİA'nın Güncel Görünümü (a; Google Earth, Street View, 2020, b; www.foursquare.com)

Şekil 46: Literatürde İncelenen RİA Örneklerinden Güncel Görünümler **a.** Wildwood, **b.** Atlantic City, **c.** Pensacola, **d.** Fort Myers (**a;b;** www.foursquare.com, **c;** Google Earth Street View, 2020, **d;** www.destination.goldcoast.com)

Uluslararası literatür incelendiğinde RİA ele alan çalışmalarda “*broadwalk*”, “*front de mer*”, “*raison d’etre*” gibi bazı kavramların sıkça kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu kavramlarda anlatılmak istenen, genel itibarıyla RİA’nın ortak özellikleri olan *deniz kenarında/sahil şeridinde bulunma*, *deniz kenarında yayalar için yapılmış yürüyüş yolları*, *varoluş nedeninin deniz-kum-güneş olması* gibi durumlardır.

Kuşadası Turizm İş Alanı⁵³

Önceki sayfalarda tanımlaması yapılan, özellikleri ve yapısı anlatılan, diğer iş alanlarından farkları ortaya konan TİA, tez çalışmasının alan araştırmalarından birini oluşturan Kuşadası’nda açık şekilde gözlemlenebilmektedir.⁵⁴ Kuşadası TİA’nın sınırlarını batıda Güvercinada, kuzeyde Setur Marina, güneyde İnönü bulvarı ile Hacıosmanoğlu Sokağın birleşimi, doğuda ise Atatürk bulvarı üzerinde bulunan ticarethaneler oluşturur (Şekil 47).

⁵³ Kuşadası turizm iş alanını konusunda, bu tezin yazarı ve danışmanının hazırladığı bir makale tezin yazım aşamasındayken yayımlanmıştır (bk. Usun ve Işık, 2022)

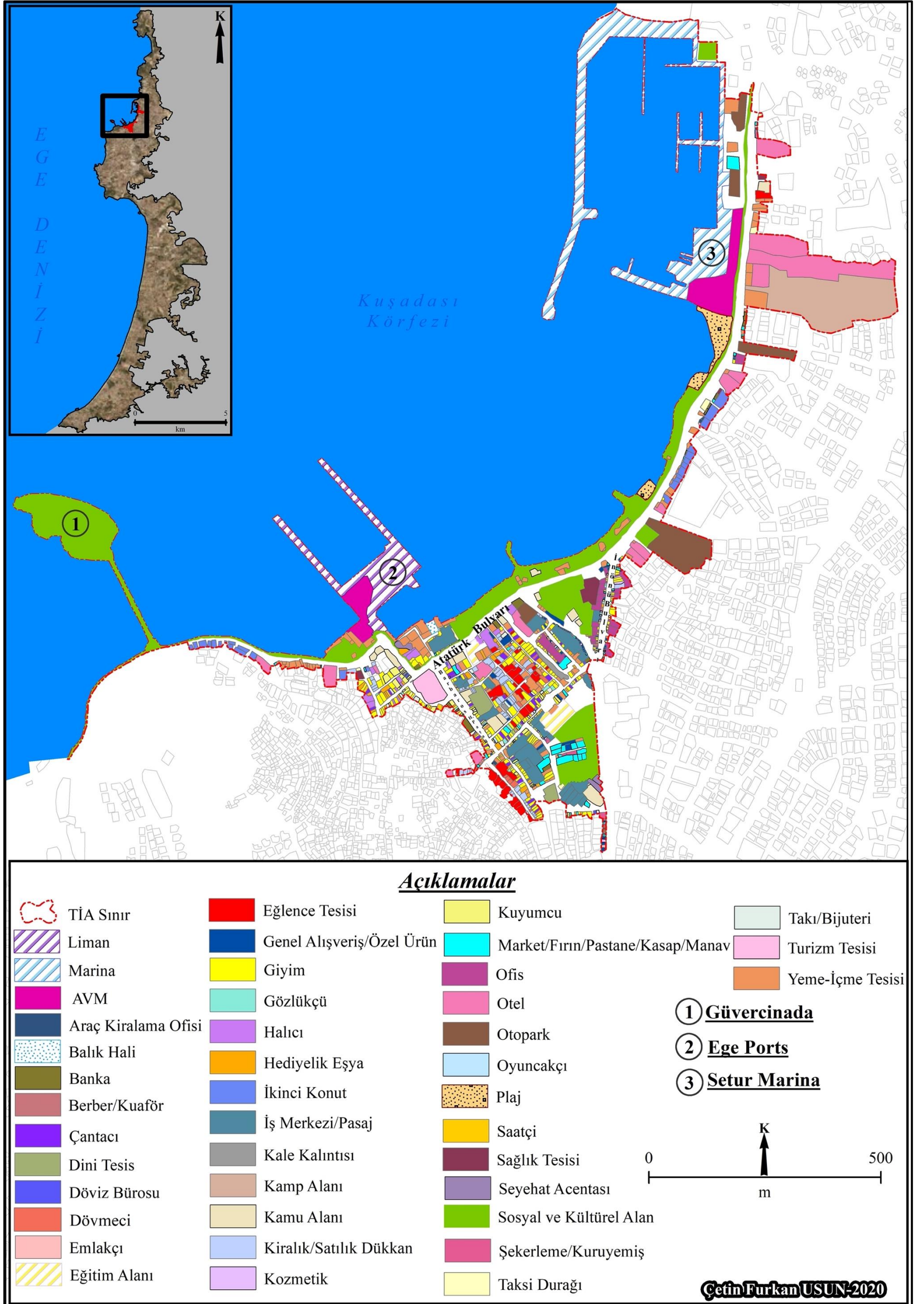
⁵⁴ Yüksel (2013) her ne kadar “*turizm iş alanı*” kavramını kullanmamış olsa da Kuşadası’nda turistlerin ana alışverişlerini yaptığı alanda (main shopping district) turistlere anket uygulayarak bir araştırma gerçekleştirmiştir.

TİA kentin dört merkez mahallesi sınırları içerisinde yer alır. Bunlar; Hacıfeyzullah, Dağ, Camikebir ve Türkmen Mahalleleridir. Söz konusu sınırlar belirlenirken, TİA'nın karakteristik özelliklerinden (mevsimlik olması, turistlere yönelik rekreasyon odaklı ticarethanelerden oluşması vb.) yararlanılmıştır. Bu noktada TİA sınırlarının çok keskin biçimde çizilmesinin mümkün olmadığını ifade etmekte fayda vardır. Nitekim Kuşadası'nda TİA sınırları dışında da rekreasyonel ticarethaneler bulunmaktadır. Fakat bu ticarethaneler, TİA gibi sahile yakın konumda belirli bir alanda yoğunlaşmayıp, TİA ile bütünleşmediği için çizilen Kuşadası TİA sınırları dışında kalmıştır.

Kuşadası kent merkezine gelen turistler özellikle Güvercinada ve yat limanı (Setur Marina) arasındaki sahil şeridinde (Atatürk bulvarı) çok sayıda aktiviteyi gerçekleştirebilmektedir. Söz konusu sahil şeridi aynı zamanda turistlerin yürüyüş yapma, serinleme ve manzara seyretme açısından oldukça tercih ettikleri bir şerittir. Nitekim kentteki TİA da bu şerit boyunca gelişmiştir. Emekli (2001, s. 64)'de bu bölgede turistlere yönelik hızlı bir turistik eşya ticaretinin geliştiğinden, bu ticaretin özellikle turistler için olduğundan ve turizm sezonu dışında mağazaların kapalı, sadece günübirlikçileri getiren gemilerin geldiği günlerde ya da hafta sonlarında açık olduğundan bahsetmektedir. Öte yandan Kuşadası TİA'nın sınırlarının belirlenmesinde topografyanın da etkili olduğu söylenebilir. TİA'nın kuzey sınırını oluşturan yat limanından itibaren (Setur Marina) yükselti neredeyse deniz seviinde olup (5 m), limanı geçtikten sonra tekrar artmaya başlamakta ve batı sınırındaki Güvercinada'dan itibaren 20 m dolaylarına çıkmaktadır (Şekil 48).

Kuşadası TİA 44 hektar alan kaplamakta olup, toplam kent alanının (4520 hektar) %0,97'sini oluşturmaktadır. Dolayısıyla TİA ve MİA için ortak olan, çok küçük oran kaplama özelliği Kuşadası TİA için de geçerlidir. Kuşadası TİA'nın bünyesinde farklı fonksiyon alanları bulunmaktadır. Söz konusu TİA'da alışveriş merkezinden eğlence tesisine, kuyumcudan yeme-içme tesisine kadar çeşitli ticarethaneler (toplam 1004 adet) birer çekicilik yaratmaktadır⁵⁵ (Tablo 21).

⁵⁵ TİA'daki ticarethanelerin sınıflandırmasında Stansfield ve Rickert (1970)'den yararlanılmıştır.

Şekil 47: Kuşadası TİA (2019)

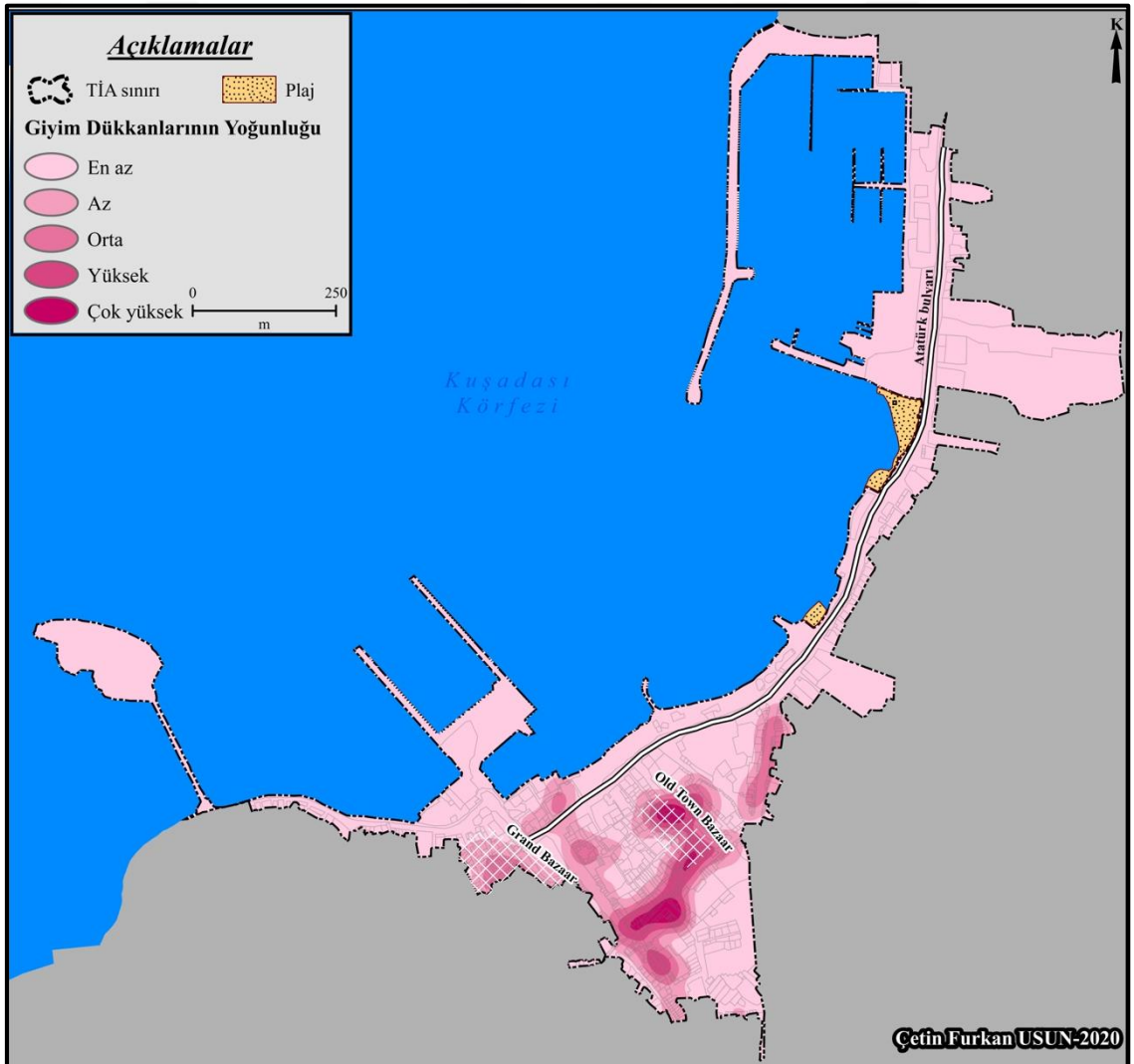

Şekil 48: Kuşadası TİA Yükseklik Profili (Google Earth)

Tablo 21: Kuşadası TİA'da Yer Alan Ticarethaneler (2019)

Ticaretخانه					
Türü	Sayısı	Oranı (%)	Türü	Sayısı	Oranı (%)
AVM	2	0,2	Kiralık/Satılık dükkân	75	7,5
Araç kiralama ofisi	9	0,9	Kozmetik	8	0,8
Balık Hali	1	0,1	Kuyumcu	51	5,1
Banka	18	1,8	Liman	2	0,2
Berber/Kuaför	11	1,1	Marina	1	0,1
Çantacı	44	4,4	Market/şarküteri/kaşap/fırın/manav	53	5,3
Döviz bürosu	7	0,7	Ofis	24	2,4
Dövmeci	14	1,4	Otel	16	1,6
Eğlence tesisi	34	3,4	Otopark	5	0,5
Emlakçı	5	0,5	Oyuncakçı	4	0,4
Genel alışveriş/ Özel ürün	52	5,2	Saatçi	9	0,9
Giyim	220	21,9	Seyahat acentesi	11	1,1
Gözlükçü	20	2,0	Şekerleme/Kuruyemiş	10	1,0
Halıcı	17	1,7	Takı	34	3,4
Hediyelik Eşya	55	5,5	Taksi durağı	8	0,8
İş merkezi-Pasaj	23	2,3	Turizm Tesisi	1	0,1
Kamp alanı	1	0,1	Yeme-içme tesisi	160	15,9
Toplam			1004		100

Kuşadası TİA'da ticarethanelerin dağılışı incelendiğinde, genellikle aynı faaliyet kollarında uzmanlaşmış işletmelerin belirli bölgelerde kümелendiği dikkat çeker. TİA'nın içerisinde önemli bir yere sahip giyim dükkânları Kaleiçi (Old Town Bazaar) olarak ifade edilen alanda bitişik ve karşılıklı olmak üzere sıralanmışlardır (Şekil 49; Fotoğraf 3). Bölgede TİA, denizden 400 m içeri kadar sokulmaktadır. Bu durum Boniface ve Cooper (2005, s. 44)'ın belirttiği, Avrupa'daki çoğu örnek gibi turistik yerleşmelerin tarihi eskiye gittiğinde, TİA'nın genellikle kale, katedral gibi kentin tarihi merkezlerinde konumlanmasına örnek teşkil etmektedir. Kaleiçi'nden sonra giyim dükkânları yine turistlere yönelik *bazaar*lar olan limana yakın konumdaki Orient Bazaar ve Grand Bazaar'da kümelenmiştir.

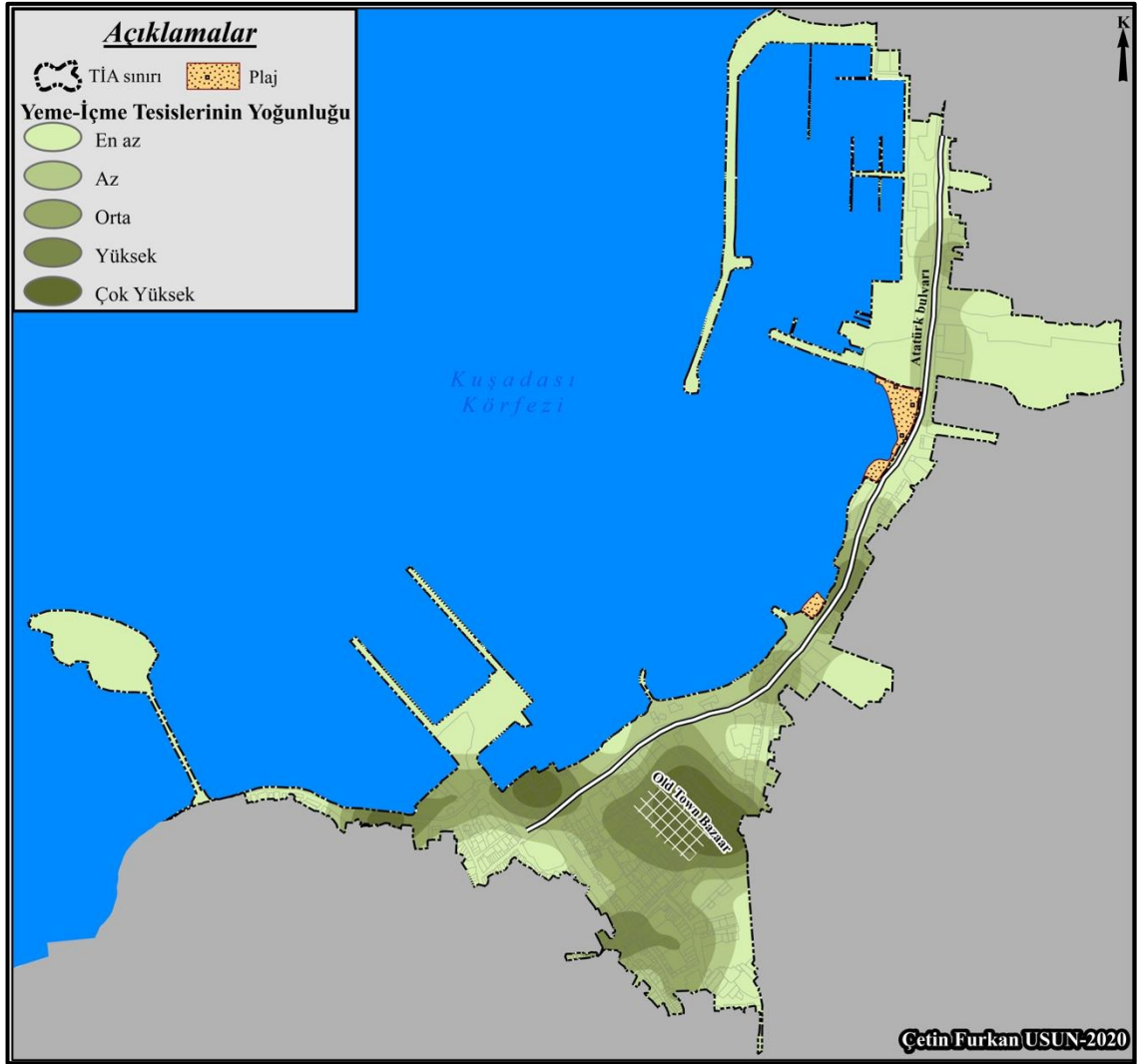

Şekil 49: Kuşadası Turizm İş Alanında Kümelenen Giyim Dükkânları (2019)

Fotoğraf 3: Kuşadası TİA'nın Kaleiçi Bölümünde Sıralanan Giyim Dükkanları

Giyim sektöründeki ticarethanelerden sonra TİA bünyesinde önemli bir orana sahip olan yeme-içme tesisleri Kaleiçi'nde ve Atatürk Bulvarı boyunca denize karşı sıralanmışlardır (Şekil 50; Fotoğraf 4). Giyim dükkânlarından farklı olarak yeme-içme tesislerinin özellikle deniz kıyısında kümelenmelerinde, turistlerin denize karşı manzarada uzun süre vakit geçirerek yeme-içme aktivitelerini gerçekleştirmek istemeleri etkili olmuştur. Restoranların hemen hepsi deniz ürünleri konseptince hizmet verirken, kültürel yayılmanın ve küreselleşmenin etkisiyle farklı kültür temalı restoranlar da bulunmaktadır. Öte yandan sahil boyunca dondurmacı, kafe ve publar da sıkça görülür. Ziyaretçiler yeme-içme aktivitelerini hem bu tesislerde hem de yürüyüş yaparken gerçekleştirebilmektedir.

Şekil 50: Kuşadası Turizm İş Alanında Kümelenen Yeme-İçme Tesisleri (2019)

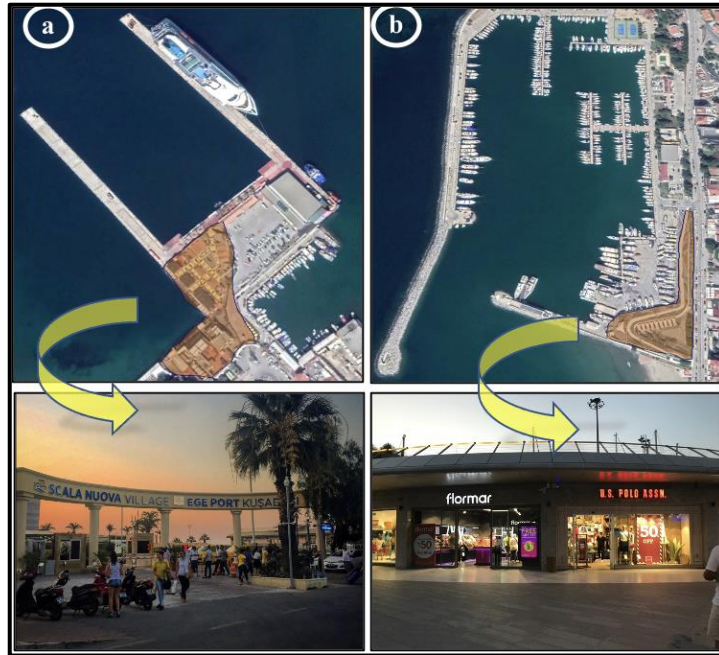
Fotoğraf 4: Kuşadası TİA’da Sahil Boyunca Sıralanan Yeme-İçme Tesisleri

TİA içerisinde sıkça rastlanılan kuyumcu ve halıcılar ise genellikle kruvaziyer limanına yakın bir bölgede konumlanmışlardır. Büyük ölçüde üst tabakaya hitap eden (el dokuma antik halı, pırlanta, mücevherat vb.) bu ürünler Kuşadası gibi turizm kentlerine özgü olmak üzere aynı işletme içerisinde satışa sunulabilmektedir. Bu durum, turizm kentleri dışındaki diğer kentlerde pek görülmez (Fotoğraf 5).

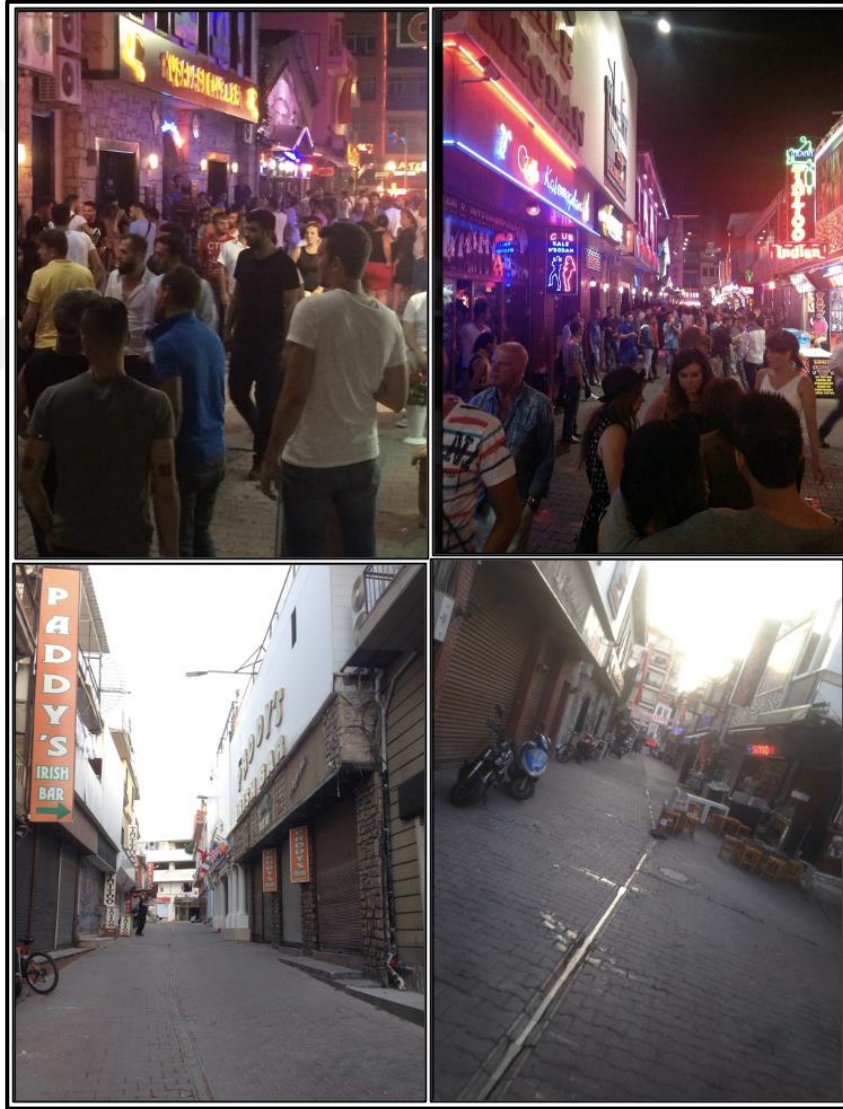
Fotoğraf 5: Kentte Görülen Halı & Kuyumculardan Bir Görünüm

Sayıları her geçen gün artan alışveriş merkezlerinden Kuşadası TİA sınırları içerisinde iki adet bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Setur Marina Çarşı, yat limanına bitişik konumdadır. Diğer alışveriş merkezi olan Scala Nuova AVM, Ege Ports Kuşadası Limanı içerisinde yer alır. Alışveriş merkezlerinin her ikisi de kentte bulunan iki limanla iç içe geçmiş durumdadır. Bu durumun temel sebebi ise hem kent içerisindeki turistleri her iki limanla da bütünleştirme, eğlence ve alışveriş ihtiyaçlarını karşılama hem de yatlardaki ve gemilerdeki turistlerin ihtiyaçlarını karşılayarak, çekicilik yaratma isteğidir (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6: a. Scala Nuova AVM, b. Setur Marina Çarşı (Google Earth, 2020)

Bir turizm kentindeki *sezonluk eğlence sokağı* anlamında da kullanılan TİA'nın Kuşadası'ndaki en tipik karşılığı ise *barlar sokağı* olarak bilinen sokak boyunca eğlence tesislerinin sıralandığı yerdir. Bu sokak MİA'nın tam zıttı olarak TİA'nın “*nüfus yoğunluğunun özellikle geceleri artması-günlük yaya trafiğinin farklı ritme sahip olması*” (Stansfield ve Rickert, 1970, s. 220) özelliğinin kentteki en belirgin örneğidir. Nitekim sokakta canlılık gece saatlerinde (23:00-00:00) başlayarak sabahın ilk ışıklarına kadar yoğun şekilde devam eder. Bu saatlerde hem sokağın hem de eğlence tesislerinin içerisi yoğun bir kalabalığa ev sahipliği yaparken, gündüz saatlerinde sokağa hemen hemen hiç kimse uğramaz, eğlence tesisleri ise kapalı durumdadır (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7: Kuşadası TİA İçerisinde Yer Alan Barlar Sokağının Gece ve Gündüz Görünümleri

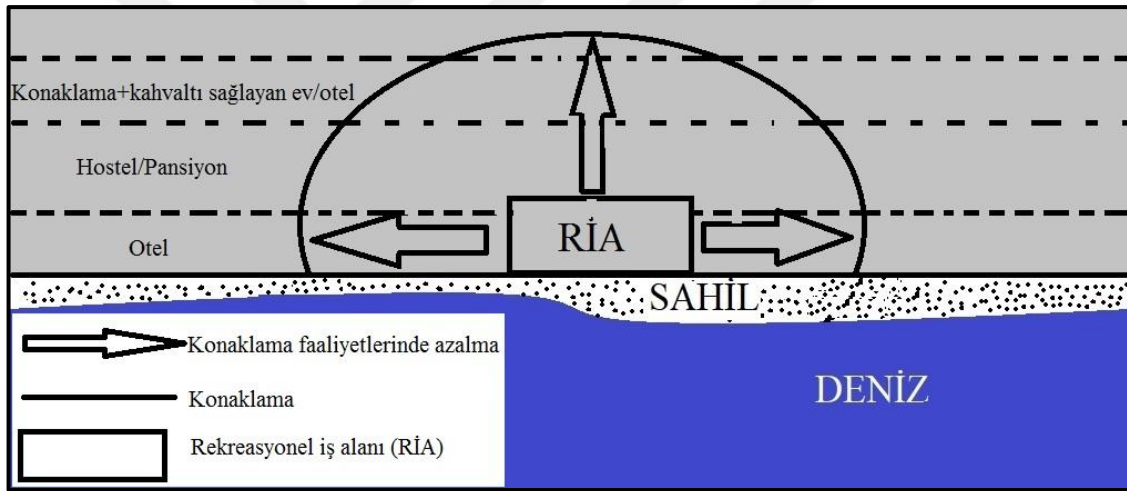
TİA'yı basit şekilde “*turizm tesisleri*” olarak tanımlayan Taylor (1975), TİA'yı oluşturan sektörler içerisinde doğrudan turistlere hizmet sunan ticarethanelerin, toplam ticarethanelerin %50'sinden az olmaması gerektiğini belirtir. Stansfield ve Rickert (1970, s. 220) ise alan araştırmalarında inceledikleri üç kentteki (Ocean City, Wildwood ve Niagara Şelaleleri) RİA'da doğrudan turizm odaklı (yeme-içme, eğlence tesisleri ve hediyelik eşya dükkanları) ticarethanelerin, toplam RİA alanlarının sırasıyla %70,8, %77 ve %92,7'sini oluşturduğunu ifade eder. Bu bağlamda Kuşadası TİA içerisinde doğrudan turizme yönelik (konaklama, yeme-içme ve eğlence tesisleri vb.) 697 adet ticarethane tespit edilmiştir. Bu sayı TİA'yı oluşturan toplam sayının %69,4'üne denk gelir (Tablo 22).

Tablo 22: Kuşadası Turizm İş Alanında Doğrudan Turizme Yönelik Ticarethaneler (2019)⁵⁶

Ticarethane		
Türü	Sayısı	Oranı (%)
AVM	2	0,2
Çantacı	44	4,4
Döviz bürosu	7	0,7
Dövmeci	14	1,4
Eğlence tesisi	34	3,4
Giyim	220	21,9
Gözlükçü	20	2,0
Halıcı	17	1,7
Hediyelik Eşya	55	5,5
Kamp alanı	1	0,1
Kuyumcu	51	5,1
Liman	1	0,1
Marina	1	0,1
Otel	16	1,6
Saatçi	9	0,9
Şekerleme/Kuruyemiş	10	1,0
Takı	34	3,4
Turizm Tesisi	1	0,1
Yeme-içme tesisi	160	15,9
Toplam	697	69,4

⁵⁶ Doğrudan turizmle ilişkili olan ticarethanelerin belirlenmesinde Stansfield & Rickert (1970)'den yararlanılmıştır.

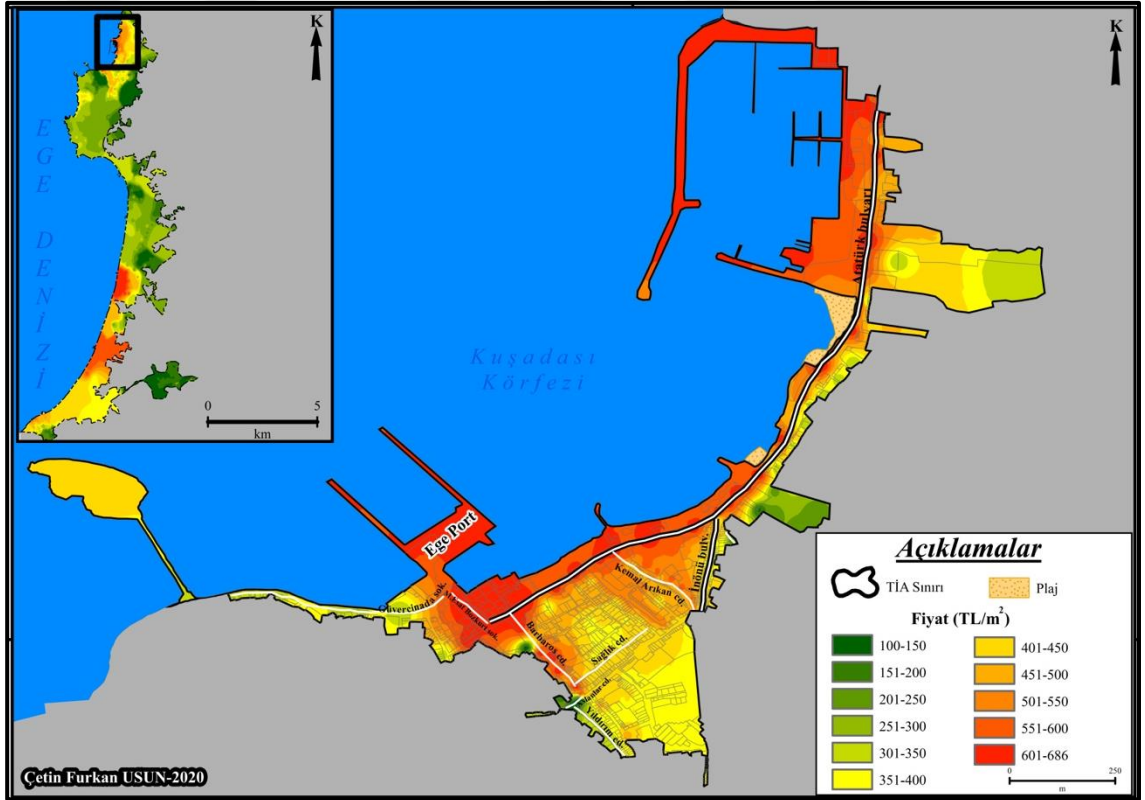
Kentlerde arazi kullanımı ve arazi değerleri arasında doğrudan bir ilişki olduğu bilinen bir gerçektir (Dinç, 2020, s. 161). Arazi değerleri/rayîç değer (m^2 fiyatı) turizm kentleri dışındaki kentlerde, genel olarak MİA'dan çevreye doğru azalır. Turizm kentlerinde ise bu durumun daha farklı bir yapısı bulunur. İfade edildiği üzere bir turizm kentinde TİA yerleşmelerin turistik çekiciliklerine komşu, turistlerin yoğun olarak bulunduğu ve arazi rayîç değerlerinin nispeten yüksek olduğu bölgede yer alır (Zhu ve diğerleri 2015, s. 1521). Bu bağlamda Mullins de (1991, s. 332), RİA'nın turizm kentlerinin en değerli alanı olarak ifade eder. Öte yandan aksi bir durum söz konusu olmadığı sürece RİA'nın sınırları içerisinde de rayîç bedel, merkezden/çekirdekten çevreye doğru kademeli bir azalma gösterir. Nitekim Boniface ve Cooper (2005, s. 44), RİA'nın arkasında kalan alanda kademeli olarak turistlere yönelik ticarethanelerin/aktivitelerin ve arazi değerlerinin azaldığını belirtmektedir (Şekil 51).

Şekil 51: RİA'daki Aktivite Yoğunluğunun Kıyıdan Uzaklaştıkça Azaldığını Gösteren Şema, Lavery, 1971'e atfen Boniface ve Cooper (2005, s. 44)'den değiştirilerek düzenlenmiştir.

Kuşadası TİA'da da rayîç bedel, söz konusu alanın toplam kent alanının sadece %0,97'sini oluşturması bununla beraber çekiciliği son derece yüksek bir alanda konumlanması nedeniyle, kentteki ikinci konutların yoğun olarak görüldüğü (Sahil Siteleri) mevkiyle birlikte en yüksek değerlere sahip sınırlı alanlardan birini oluşturmaktadır. Kuşadası TİA sınırları içerisinde özellikle Atatürk Bulvarı üzerindeki yat limanından (Setur Marina) kruvaziyer limanına (Ege Ports) kadar uzanan şerit ve TİA'nın merkezi olarak nitelendirilebilecek kruvaziyer limanı çevresi (Atatürk Bulvarı ile Barbaros Caddesinin kesişimi) rayîç bedel olarak en yüksek değere sahip alanları oluşturur. TİA'da deniz kıyısından içeri doğru gidildikçe rayîç bedelde kademeli olarak bir düşüş söz konusudur. Nitekim Kuşadası Belediyesi Rayîç Bedel

Sorgulama Veri Tabanından 2020 yılına ait verilerin temini ile oluşturulan Şekil 52’de bu durum harita üzerinde de gözlemlenebilmektedir. Kuşadası TİA rayiç bedel haritası incelendiğinde Atatürk Bulvarı’nda arazi değeri m² başına 686 TL olduğu görülür. TİA’da Atatürk bulvarına bağlanan İnönü bulvarında arazi değeri m² başına 483 TL iken, Kemal Arıkan Caddesi’nde 550 TL, Kaleiçi’nde bulunan Sağlık Caddesi’nde 517 TL, kruvaziyer limanının bulunduğu Mahmut Esat Bozkurt Caddesi’nde ise 686 TL’dir. Mahmut Esat Bozkurt Caddesi’nin Güvercinada’ya doğru uzanan Hacıfeyzullah Mahallesi kısmında ise arazi değeri 412 TL’ye düşmektedir. TİA’da arazi değerinin en düşük olduğu alanları Türkmen Mahallesi’nde bulunan Ülgen Sokak (311 TL) Dağ Mahallesi’ndeki Aslanlar Caddesi ile Camiatik Mahallesi’ndeki Yıldırım Caddesinin kesişimi (102 TL) oluşturmaktadır (Şekil 52).

Şekil 52: Kuşadası TİA Rayiç Bedel Haritası (2020⁵⁷)

⁵⁷ 1 Ocak 2020 tarihinde dolar kuru 5,95 iken 1 Temmuz 2020 tarihinde dolar kuru 6,85’tir. Euro ise 1 Ocak 2020 tarihinde 6,65 iken 1 Temmuz 2020 tarihinde 7,68’tir.

Arazi Kullanım Farklılığını Ortaya Çıkaran Diğer Kullanım Alanları: Konaklama Tesis Alanları

Kentler, hangi modelle kentleştikleri fark etmeksizin irili ufaklı, az ya da çok konaklama alanlarına sahiptirler. Fakat beklenildiği üzere turizm kentleri, diğer kentlerden hem alan hem de nicel açıdan çok daha fazla konaklama tesisine sahiptir. Kuşadası kentinde de konaklama tesis alanları, kullanım alanları içerisinde hem alansal hem de sayı olarak diğer kentlerden yüksek olmaları nedeniyle arazi kullanımındaki farklılığı oluşturmaktadır. Konaklama tesis alanları içerisinde otel, motel, tatil köyü, pansiyon, kamping, apart otel, devre mülk, eğitim ve uygulama tesisleri ile modern konaklama arzları (Demir ve Emekli, 2019) ele alınmıştır.

Kent sınırları içerisindeki konaklama tesislerinin toplam kapladığı alan ise 159,9 hektar olup, toplam kent alanının %3,54'ünü oluşturmaktadır. Buradaki rakamlar çok yüksek değilmiş gibi algılansa da Kuşadası'nda bulunan 249 adet konaklama alanı ile ülkemizdeki 100.000-150.000 arası nüfusu bulunan kentlerle karşılaştırıldığında bu kentlerin ortalama 9,43⁵⁸ konaklama tesisine sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Kuşadası kentinin kullanım alanlarında konaklama alanlarının sıklıkla görülmesinin arazi kullanım farklarından birini oluşturduğu söylenebilir.

Konaklama tesis alanları kentin tamamına eşit şekilde dağılmamıştır. Bu alanlar kentin bazı kesimlerinde yoğunlaşırken, bazı kesimlerinde ise oldukça seyrek olarak görülmektedir (Tablo 23; Şekil 53). Kentin merkez mahallerinden Alacamescit, Camiatik, Camikebir ve Dağ mahalleleri konaklama tesis alanlarının yoğunlaştığı alanlardır. Söz konusu mahallelerin sahip oldukları konaklama alanları sayısına oranla oldukça küçük bir alana sahip olmaları bu durumun ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

ArcMap 10.3 programıyla yapılan analizlerle (en yakın komşuluk indisi/average nearest neighbor index) birlikte kentte bulunan konaklama alanlarının kümelenmiş şekilde mekânsal dağılım gösterdikleri söylenebilir. Elde edilen bulgulara göre birbirlerine en yakın konaklama alanlarının ortalama uzaklıklarının 367 m olması gerekirken ortalama uzaklıklarının 140 m olduğu belirlenmiştir. Bu durumda konaklama alanlarının kümelenmelerini göstermesi açısından önemlidir. Çünkü kümelenmelerin hem kent hem de turizm açısından önemli etkileri

⁵⁸ Bu değer hesaplanırken ilk olarak 2019 yılı TÜİK ADNKS'den Türkiye'deki 100.000-150.000 arası nüfusu bulunan kentler tespit edilmiştir. Kuşadası hariç tespit edilen 64 kentin sahip olduğu konaklama tesis sayıları bağlı bulundukları her bir İl Kültür ve Turizm Müdürlüklerinden elde edilmiş ve ortalamaları alınmıştır.

bulunur. Nitekim mekânsal olarak birbirine yakın konumdaki konaklama alanları müşteri, tedarikçi, işveren, işgücü ve pazar gibi unsurlardan daha fazla yararlanma isteğiyle kentsel peyzaj üzerinde değişimlere neden olur (Dursun, 2013, s. 306).

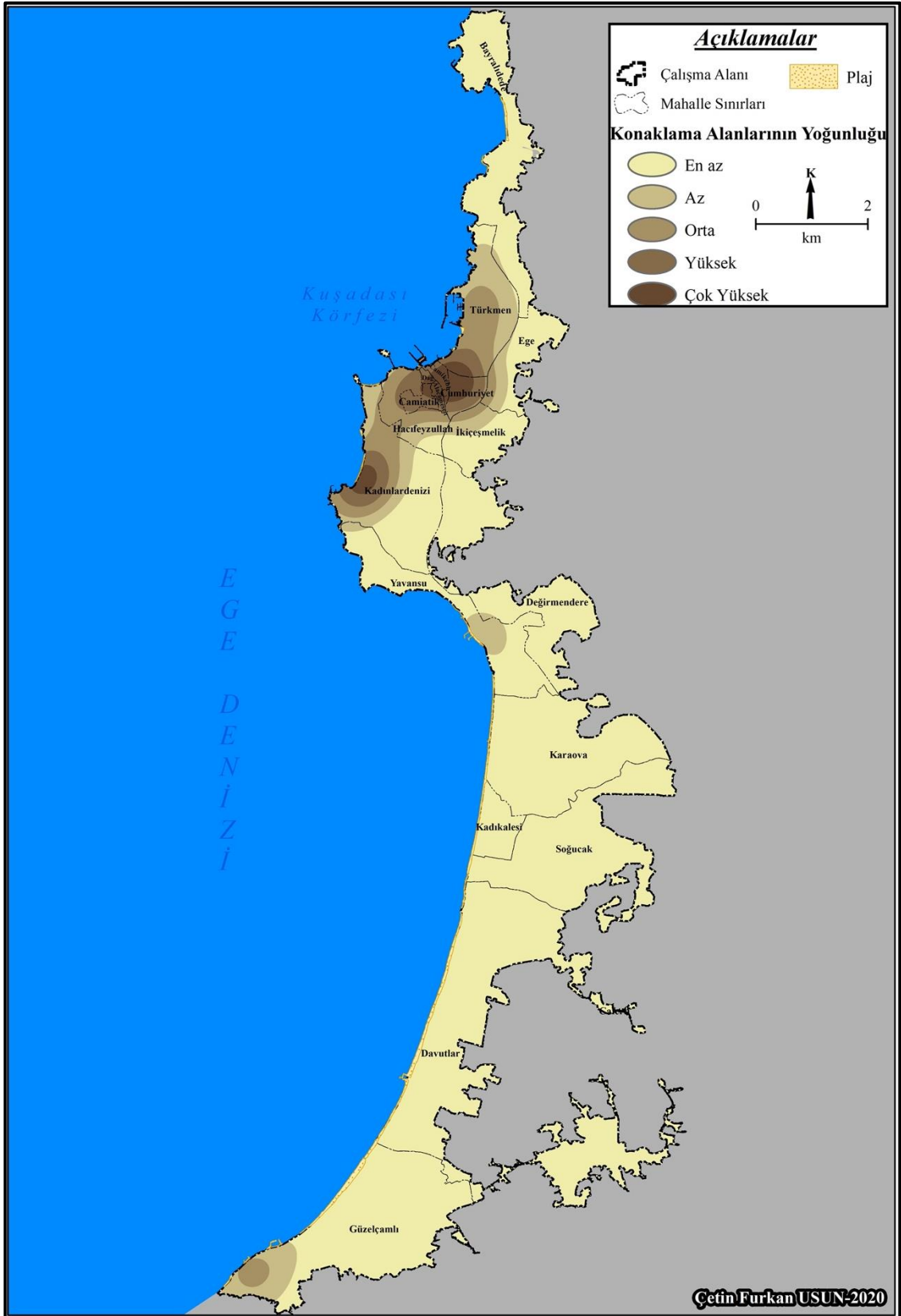
Şekil 53 incelendiğinde Kuşadası'ndaki konaklama alanlarının kümелendiğı alanlar arasında kentte bulunan TİA'ya yakın alanların olduğı da görülecektir. Bu durumun temel sebebi ise “*turizm kümelenme modelinde*” de belirtilen turizm kümelenmelerinin içerisine konaklama, yeme-içme, ulaşım, eğlence ve çeşitli çekicilikler, tur operatörleri ve seyahat acenteleri, el sanatları ve araba kiralama şirketlerini almasıdır (Dursun, 2013, s. 317). Söz konusu alanda hizmet veren ticarethaneler ise TİA'da görölmektedir. Konaklama alanlarının kümелendiğı yerlerden bir diğeri ise kentin önemli plajlarından olan Kadınlardanizi plajının kıyı kesimidir. İkinci konutların egemen olduğı Davutlar kıyı ovası boyunca ise konaklama alanları çok seyrek olarak görölmektedir. Yalnız kentin güney ucunu oluşturan Güzelçamlı mahallesi sınırları içerisinde konaklama alanlarının yoğunluğu artış göstermiştir. Söz konusu durumun temel nedeni bu alanın hemen güneyinde çok sayıda ziyaretçi çeken Dilek Yarımadası Büyük Menderes Deltası Milli Parkı'nın bulunmasıdır.

Tablo 23: Konaklama Tesisi Alanlarının Mahallelere Göre Dağılışı (2019)⁵⁹

MAHALLE		KONAKLAMA ALANLARI				
Adı	Alanı (ha)	Alanı	(%)	Sayısı	(%)	Yoğunluğu (konaklama alanı/ha)
Bayraklıdede	339	43,9	27,45	11	4,42	0,03
Caferli	16	-	-	-	-	-
Cumhuriyet	41	1,2	0,75	16	6,43	0,39
Davutlar	906	17,8	11,13	17	6,83	0,02
Değirmendere	357	1,1	0,69	8	3,21	0,02
Ege	137	0 ⁶⁰	0,00	1	0,40	0,01
Güzelçamlı	607	6,9	4,32	32	12,85	0,05
Hacıfeyzullah	108	2,8	1,75	18	7,23	0,17
İkiçeşmelik	126	0	0,00	5	2,01	0,04
Kadıkalesi	80	-	-	-	-	-
Kadınlardenizi	354	15,6	9,76	48	19,28	0,14
Karaova	471	9	5,63	5	2,01	0,01
Soğucak	462	0	0,00	1	0,40	0,00
Türkmen	211	21,9	13,70	45	18,07	0,21
Yavansu	253	37,7	23,58	20	8,03	0,08
Alacamescit	8	0,5	0,31	4	1,61	0,50
Camiatik	21	0,5	0,31	8	3,21	0,38
Camikebir	18	0,5	0,31	3	1,20	0,17
Dağ	5	0,5	0,31	7	2,81	1,40
Toplam	4520	159,9	100	249	100	ort. 0,19

⁵⁹ Veriler kent içi arazi kullanım haritasından oluşturulmuştur. Hesaplamalar için Map İnfö 17.0 programı kullanılmıştır.

⁶⁰ Kapladığı alan 0,5 hektardan az olan konaklama alanları hesaplama dışı bırakılmıştır.

Şekil 53: Kuşadası Kentinde Bulunan Konaklama Alanlarının Yoğunluğu (2019)

4.1.2. P2. Farklı Nüfus ve İç Göç Yapısı

Turizm kentleşmesinin bir diğer parametresi turizm kentlerinin sahip olduğu farklı nüfus ve göç yapılarıyla ilişkilidir. Turizm kentlerine özgü olan bu yapıyı Mullins (1991, s. 331) “*gelişimin ilk dönemlerinde hızlı nüfus artışı ve işgücü büyümesi ile karakterize olur*” şeklinde, Işık ve Zoğal (2017, s. 76) ise “*hızlı nüfus artışı, yüksek iç göç ve kozmopolit bir nüfus*” olarak ifade etmişlerdir. Bu ifadeleri destekler nitelikte Casado-Diaz (1999, s. 236) da çalışmasının sonuçlarından biri olarak turizm kentleşmesiyle gelişen yerleşmelerin geleneksel kentlerden sosyo-demografik olarak farklı bir yapı gösterdiğini ifade etmiştir. Bu çerçeveden hareketle Kuşadası’nda turizm kentleşmesinin önemli parametrelerinden biri olan *farklı nüfus ve iç göç yapısı* çeşitli göstergeler yardımıyla ortaya konmuştur.

a) Turizm Kentleşmesinde Farklı Nüfus Yapısı: 1980 Sonrası Dönemde Meydana Gelen Hızlı Nüfus Artışı

Kuşadası’nda 1927’den 2020’ye kadar gerçekleştirilen nüfus sayımlarından elde edilen verilere göre Kuşadası nüfusunun 1940-1945 dönemleri haricinde sürekli arttığı görülmektedir. Ne var ki bu artış belirli bir düzen içerisinde meydana gelmemiş, özellikle 1975 yılından itibaren turizmin etkisiyle oldukça yüksek miktarda gerçekleşmiştir. Nitekim bu, literatürdeki çeşitli çalışmalarda dile getirilen bir durumdur (bk. Emekli 2001⁶¹; Dal 2008; Südaş 2012). Kuşadası’nın 1927’de 5.294 olan kent nüfusu izleyen 48 yıl içerisinde sadece 4.975 artarak 1975 yılında 10.269’a ulaşmış, böylece ancak 1975 yılında 10.000 eşiğini aşabilmiştir.

Yıllar içerisinde Kuşadası ve Türkiye geneli nüfus artış oranı, aralarındaki küçük farklılıklara rağmen 1975 yılına kadar benzer çizgide devam etmiştir. 1975 yılına gelindiğinde ise Kuşadası ve Türkiye’nin nüfus artış oranları %26 ve %25 ile neredeyse eşittir. Bu yıldan sonra ise turizmin Kuşadası kent nüfusu üzerinde yarattığı etki açık şekilde bir gözlemlenebilmekte ve bahsi geçen farklılaşmadan söz edilebilmektedir. Dolayısıyla Kuşadası özelinde turizm kentleşmesinin *farklı nüfus yapısı* parametresinin zamansal olarak 1975 sonrası döneme ait olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu dönemde Kuşadası’nın nüfus artış oranı birden

⁶¹ Emekli (2001), Kuşadası nüfusunun gelişimi ve sorunlarını ele aldığı çalışmada Kuşadası’nın 1957’de yaşamış olduğu idari değişikliğe bağlı olarak ilçe nüfusunda azalma meydana geldiğini ifade etmiştir. Tez çalışmamızın alan araştırması ise Kuşadası ilçesi değil, Kuşadası kenti olduğundan dolayı söz konusu idari değişikliğin kent nüfusu üzerinde bir değişiklik yaratmadığını söylemek gerekir. Nitekim Emekli (2001)’de çalışmada bu durumu yani “*özellikle kırsal nüfusun azalmasını*” ayrıca belirtmiştir.

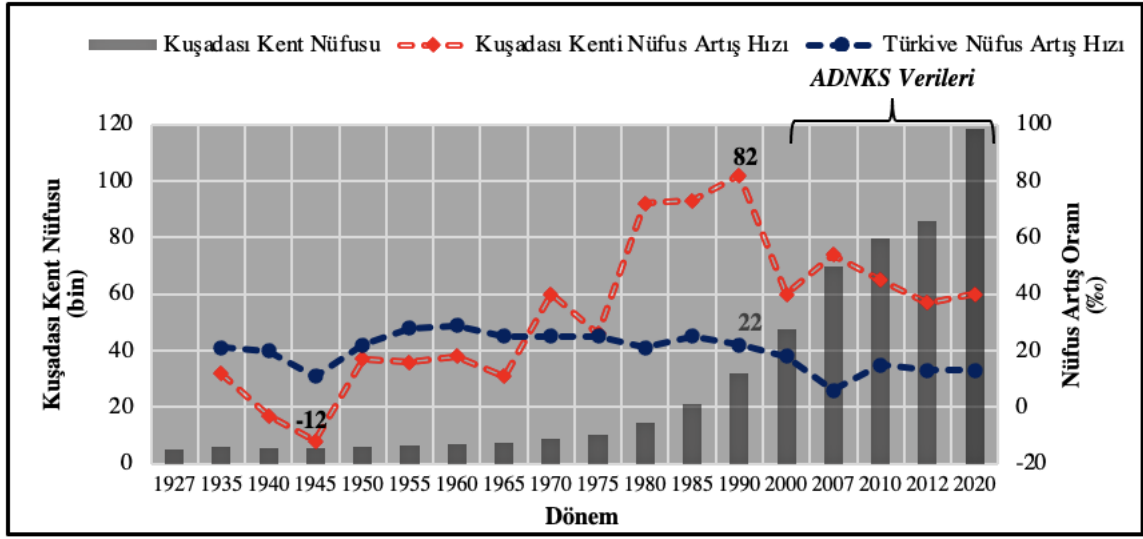
%70'ler seviyesine çıkarken %37'nin altına hiç düşmemiş, ülkemiz genelindeki nüfus artış oranları ise %20 ve daha düşük seviyelerde seyretmiştir (Tablo 24; Grafik 4). Kentteki en hızlı nüfus artışı 1985-1990 (%82) döneminde meydana gelmiştir. Bu durum turizm sektöründe yaşanan gelişmeler ile doğrudan ilişkilidir.⁶²

Tablo 24: Kuşadası'nda Kent Nüfusun Gelişimi ve Artış Oranı⁶³

Sayım Yılları	Kent Nüfusu	Kent Nüfusunun Yıllık Artış Oranı
Genel Nüfus Sayımı		
1927	5.294	-
1935	5.843	12
1940	5.765	-3
1945	5.442	-12
1950	5.915	17
1955	6.396	16
1960	7.008	18
1965	7.388	11
1970	9.032	40
1975	10.269	26
1980	14.734	72
1985	21.227	73
1990	31.911	82
2000	47.661	40
Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi		
2007	69.573	54
2010	79.713	45
2012	85.980	37
2020	118.410	40

⁶² Bu dönemde Kuşadası'ndaki turizm sektöründeki yaşanan gelişmeler için bk. sf. 83

⁶³ 1927-2000 verileri DİE'nin yayımladığı sayım yıllıklarından, 2007-2020 nüfus verileri TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden elde edilmiştir.

Grafik 4: Kuşadası'nda Kent Nüfusunun Gelişimi ve Artış Oranı

Kuşadası'nda yıllara göre kent ve kırsal nüfusları incelendiğinde 1927 yılında 14.715 olan toplam ilçe nüfusunun %36'sının (5.294) kent, %64'ünün (9.421) ise kırsal nüfusu olduğu görülmektedir. Kuşadası'nda 1960 yılına kadar kırsal nüfus oranı kent nüfusundan her daim fazla olmuştur. 1960 yılından itibaren ise ilçedeki kentli nüfus oranı önemli ölçüde artmış, 2020 yılı itibarıyla %97,5 oranına ulaşmıştır (Tablo 25; Grafik 5). Bu noktada yanıltıcı olmaması açısından bir hususu hatırlatmakta fayda vardır. Kuşadası'nda 1960 yılında görülen kent nüfus oranının kırsal nüfus oranını geçme durumu turizmin etkisiyle ortaya çıkmamış, 1957 yılındaki idari değişikliğin bir yansıması olarak görülmüştür (bk.⁶¹). Dolayısıyla Kuşadası'nın bu dönemde nüfus oranları açısından kentleşmiş bir yapıya sahip olduğu söylenemez, aksine ilçedeki kitle turizm hareketlerinin başladığı bu dönemde yerleşme kırsal karaktere sahiptir. Öte yandan 2013 yılı ve sonrasındaki kentli nüfus oranı artışının 2012 yılında çıkarılan bir kanunun yanıltıcı sonuçlarına dayanmadığını da ifade etmekte yarar vardır.⁶⁴ Çünkü daha önce de ifade edildiği üzere, tez çalışmamızda coğrafi bakış açısıyla belirlediğimiz kent sınırları içerisindeki nüfus ele alınmıştır. Bu noktada tek etken olmasa da önceki yıllarda kentten kopuk ayrı bir yerleşme öbeği olarak gelişen Davutlar'ın bu dönemde kent sınırları ile bütünleşmiş olmasının söz konusu artış üzerinde etkisi bulunduğunu söylemek mümkündür.

⁶⁴ 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı kanun ile aralarında Aydın'ın da bulunduğu on dört ilde, sınırları il mülki sınırları olmak üzere aynı adla yeni büyükşehir belediyeleri kurulurken, kırsal yerleşmelerin tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Büyükşehirlerin tamamında, köyler aynı adla mahalleye, beldeler de tek mahalle olarak köyler gibi ilçeye bağlı mahalleye dönüştürülmüştür (Demirkaya ve Koç, 2017, s. 124; Südaş, 2019, s. 36; T.C. Resmî Gazete 6360 sayılı kanun).

Tablo 25: Kuşadası'nda Kır ve Kent Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi⁶⁵

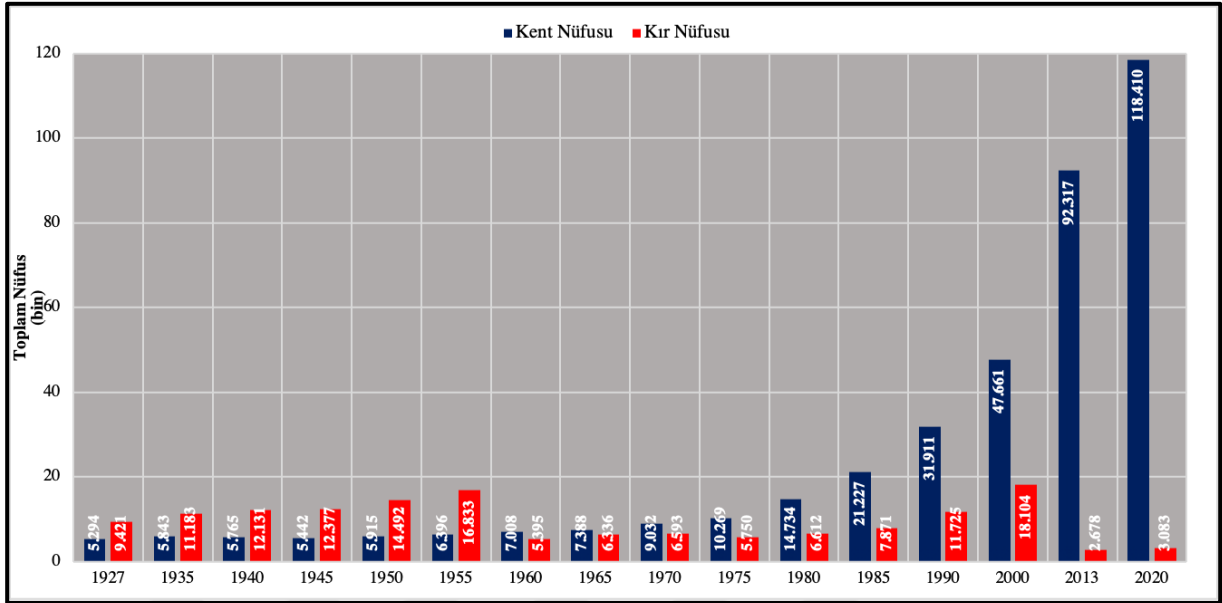
Sayım Yılları	Kent Nüfusu	Kent Nüfus Oranı (%)	Kır Nüfusu	Kır Nüfus Oranı (%)	Toplam Nüfus
Genel Nüfus Sayımı					
1927	5.294	36,0	9.421	64,0	14.715
1935	5.843	34,3	11.183	65,7	17.026
1940	5.765	32,2	12.131	67,8	17.896
1945	5.442	30,5	12.377	69,5	17.819
1950	5.915	29,0	14.492	71,0	20.407
1955	6.396	27,5	16.833	72,5	23.229
1960	7.008	56,5	5.395	43,5	12.403
1965	7.388	53,8	6.336	46,2	13.724
1970	9.032	57,8	6.593	42,2	15.625
1975	10.269	64,1	5.750	35,9	16.019
1980	14.734	69,0	6.612	31,0	21.346
1985	21.227	73,0	7.871	27,0	29.098
1990	31.911	73,1	11.725	29,9	43.636
2000	47.661	72,5	18.104	27,5	65.765
Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi					
2013	92.317	97,2	2.678	2,8	94.995
2020	118.410	97,5	3.083	2,5	121.493

Kuşadası'nın nüfus artış ve oranı kendi içinde kent nüfusunun gelişimini yansıtmakla birlikte farklı kentleşme dinamikleriyle gelişen Aydın (Efeler)⁶⁶, Söke, Nazilli, ayrıca kendisine benzer motivasyonlar⁶⁷ ile gelişen Didim gibi kentler ve Türkiye geneli ile arasındaki konumunda ne gibi farkların olduğu sorusuna verilecek yanıtlar için yetersiz kalmaktadır.

⁶⁵ 1927-2000 verileri DİE'nin yayımladığı sayım yıllıklarından, 2013-2020 nüfus verileri TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden elde edilmiştir.

⁶⁶ 2012 yılında 6360 sayılı kanun ile birlikte büyükşehir statüsü kazanan Aydın'da Aydın Belediyesi'nin mahalleleri merkez olmak üzere, Aydın Merkez ilçe sınırları içerisindeki köyler ve belediyelerden oluşan Efeler adıyla ilçe ve aynı adla belediye kurulmuştur (T.C. Resmi Gazete, 6360 sayılı kanun).

⁶⁷ Didim Bakanlık tarafından ilan edilen ülkemizdeki mevcut üç turizm kentinden biri iken, aynı zamanda 1980 sonrası dönemde ülkemizdeki turizm merkezleri içerisinde nüfus artış oranı en yüksek olan kentlerin başında gelir. Netice itibarıyla Didim'in, turizm kentleşmesiyle gelişen kentlerden biri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu noktada literatürde turizmin çeşitli boyutlarıyla Didim üzerindeki farklı etkilerini ele alan çalışmalar mevcuttur (bk. Turan ve Karakaya 2006; Nudralı 2007; Esbah, Kara, Deniz ve Kesgin 2010; Sezer 2011) Dolayısıyla tez çalışmamızda çeşitli kentler arasında karşılaştırma yaparken farklı göstergelerde Didim'in Kuşadası'ndan önce gelmesi şaşırtıcı olmamalıdır. Bu hususta Emekli (2001), Aydın'ın ilçeleri arasında kentsel nüfus oranının en yüksek olduğu ilçelerin turistik ilçeler olmasının turizmin kentleşmeyi arttırdığı görüşünün tesadüf olmadığını gösterdiğini ifade etmektedir.

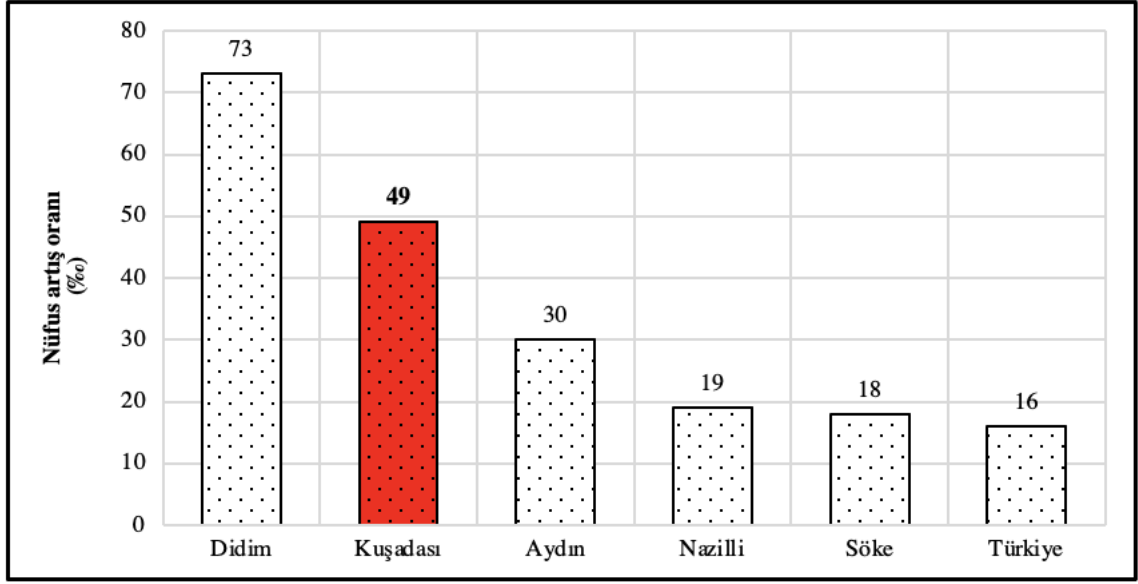
Grafik 5: Kuşadası'nda Kır ve Kent Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi

Kuşadası'nın hem bölgesindeki hem de Türkiye içindeki konumunu değerlendirerek farkını ortaya koyabilmek amacıyla, yıllık ortalama nüfus artış oranlarını karşılaştırdığımızda 1980-2020 döneminde Didim'in ardından en yüksek nüfus artış oranına sahip kentin Kuşadası olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu dönemde Kuşadası kentinin ortalama nüfus artış oranının %49 olduğu görülür ki bu oran, Aydın (%30), Nazilli (%19), Söke (%17) gibi kentlerin ve Türkiye (%16) ortalamasının oldukça üzerinde yer alır (Grafik 6). Bununla birlikte konuya nüfusun büyüme oranı açısından bakıldığında Kuşadası nüfusunun Didim'den sonra çevresindeki önemli kentlerden daha yüksek bir büyüme gösterdiği, 2020 nüfusunun 1980'e göre sekiz kat büyüdüğü görülür (Tablo 26).

Tablo 26: Kuşadası ve Yakın Çevresindeki Önemli Kentlerde 1980-2020 Arasındaki Nüfus Büyüme Oranı⁶⁸

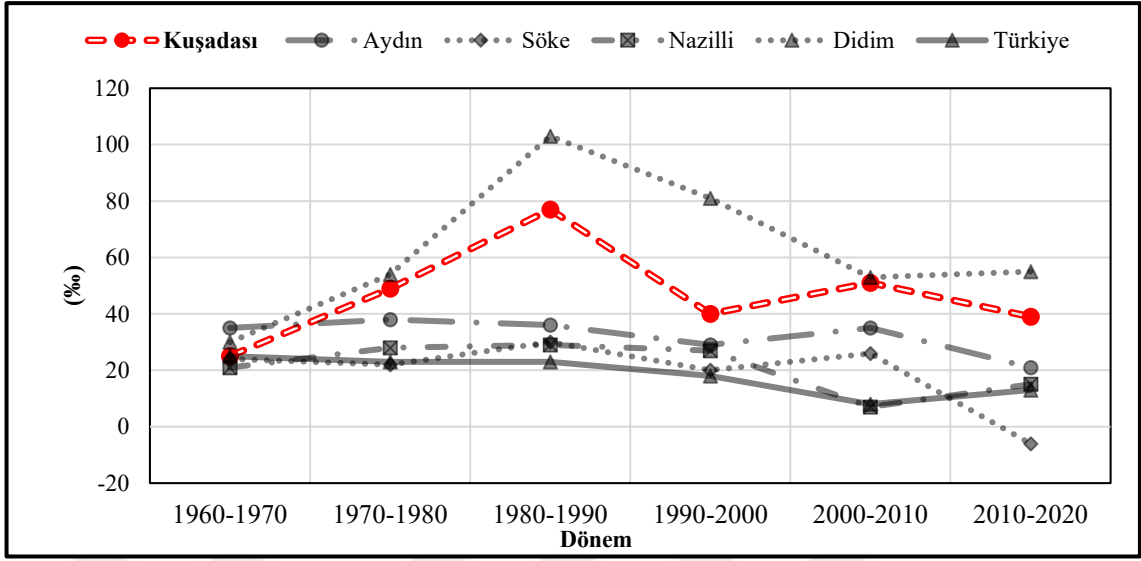
	1980 nüfusu	2020 nüfusu	1980'e göre büyüme oranı (kat)
Didim	4.067	75.601	18,6
Kuşadası	14.734	118.410	8,0
Aydın	74.021	253.256	3,4
Nazilli	60.003	131.267	2,2
Söke	37.413	76.623	2,1

⁶⁸ 1980 verileri DİE'nin yayımladığı sayım yıllıklarından, 2020 nüfus verileri TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden elde edilmiştir.

Grafik 6: 1980-2020 Döneminde Kuşadası, Yakın Çevresindeki Önemli Kentler ve Türkiye'nin Ortalama Nüfus Artış Oranları

Benzer şekilde, 1960-2020 döneminde Kuşadası ile çevresindeki kentlerin ve Türkiye genelinin nüfus artış oranları dönemsel olarak karşılaştırıldığında ise özellikle 1960-1970 döneminde bütün merkezlerin nüfus artış oranlarının birbirine oldukça yakın olduğu, aralarında anlamlı bir farkın bulunmadığı bir dönem olarak kabul edilebilir. Ancak 1970'li yılların ortalarından itibaren turizmle birlikte Kuşadası kentinin nüfus artış oranı önemli ölçüde yükselmiş, çevresindeki kentlerden ve Türkiye genelinden de farkını ortaya koymuştur (Grafik 7).

Grafik 7: 1960-2020 Döneminde Kuşadası, Yakın Çevresindeki Önemli Kentler ve Türkiye'nin Nüfus Artış Oranları

b) Turizm Kentleşmesinde Farklı İç Göç Yapısı: 1980 Sonrası Dönemde Görülen Yüksek İç Göç

Çoğunlukla olumsuz faktörlerin bulunduğu yaşanan mekândan, daha olumlu faktörlerin hâkim olduğu yerde yaşamak için yapılan bir yer değiştirme hareketi olarak ifade edilen göç olgusu (Yakar, 2009, s. 97), ülkemizde son yıllarda yeni sanayi odakları kadar, turizm merkezlerinin de önemli çekim merkezleri hâline dönüşmesiyle gerçekleşmektedir (Özgür, 2003; Işık, 2005; Emekli, Südaş ve Soykan 2007; Yakar, 2012). Türkiye’de ilçelere göre diğer iller kayıtlı nüfus dağılımı incelendiğinde, turizmin hâkim olduğu deniz kıyısındaki bazı ilçelerde, merkez ilçelerde ve sanayinin nispeten geliştiği ilçelerde il dışında kayıtlı nüfusun yüksek olduğu görülür (Yakar, 2015, s. 22). Kuşadası da sözü edilen “*il dışında kayıtlı nüfusun yüksek olduğu turizm merkezlerinden*” birine örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda Yakar (2012, s. 760)’a göre net göç oranı %15’in üzerinde olan ilçeler arasında Didim, Marmaris ve Bodrum gibi turizm merkezlerinin olması “*turizm-göç*” ilişkisini göstermesi açısından anlamlıdır. Sözü edilen turizm merkezlerinden biri de Kuşadası’dır.

Kuşadası’nın 1980’li yılların⁶⁹ ortasından itibaren nüfus artışı konusundaki bir diğer yansımaları da ilçenin iç göç bulgularında görebilmek mümkündür. Kuşadası ve çevresindeki

⁶⁹ Türkiye’de kent ölçeğinde hazırlanan doğum yeri verileri 1985, 1990 ve 2000 yıllarına ait nüfus sayım yıllıklarında, sosyal ve demografik nitelikler başlığı altında kaydedilmiş, bu yıllar dışındaki hiçbir sayım

önemli ilçeler değerlendirildiğinde *doğum yeri ölçütüne* göre, ilçe nüfusu içerisinde Aydın ili dışındaki başka illerde doğan nüfusun payındaki en fazla artış Kuşadası ilçesinde görülmektedir. 1985 yılında kent nüfusunun %36,9'u başka il doğumlu nüfustan oluşurken bu oran 2000 yılına gelindiğinde %53,5'e 2020 yılında ise %56,3'e yükselmiş, böylece söz konusu dönemde Kuşadası'nı çevresindeki kentlere göre iç göç oranı en hızlı artan kent konumuna getirmiştir (Tablo 27; Grafik 8).

Tablo 27: *Kuşadası ve Yakın Çevresindeki Önemli Kentlerin Doğum Yeri Ölçütüne Göre İç Göç Oranlarındaki Değişim (1985-2020)⁷⁰*

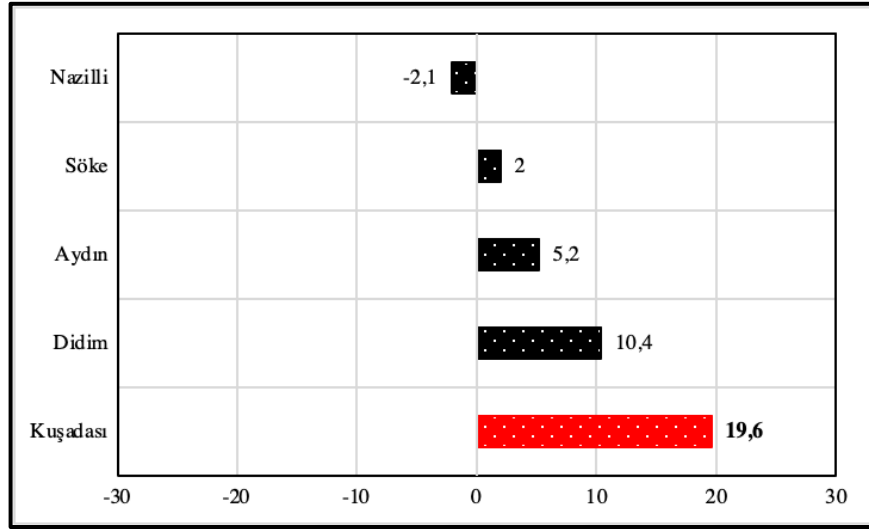
	1985(%)	2000(%)	2020(%) ⁷¹	1985-2020 değişim (puan)
Kuşadası	36,9	53,5	56,3	19,6
Didim ⁷²	-	67,2	77,6	10,4
Aydın	35,5	38,4	40,7	5,2
Söke	34,7	35,2	36,7	2,0
Nazilli	33,4	33,4	31,3	-2,1

döneminde kent düzeyinde doğum yeri verisi ortaya konulmamıştır (Akengin ve Dinç, 2020a, s. 204). Bu sebeple Kuşadası kenti için 1985 öncesi döneme ait rakamlar verilememiştir.

⁷⁰ 1985-2000 verileri DİE'nin yayımladığı sayım yıllıklarından, 2020 nüfus verileri TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden elde edilmiştir.

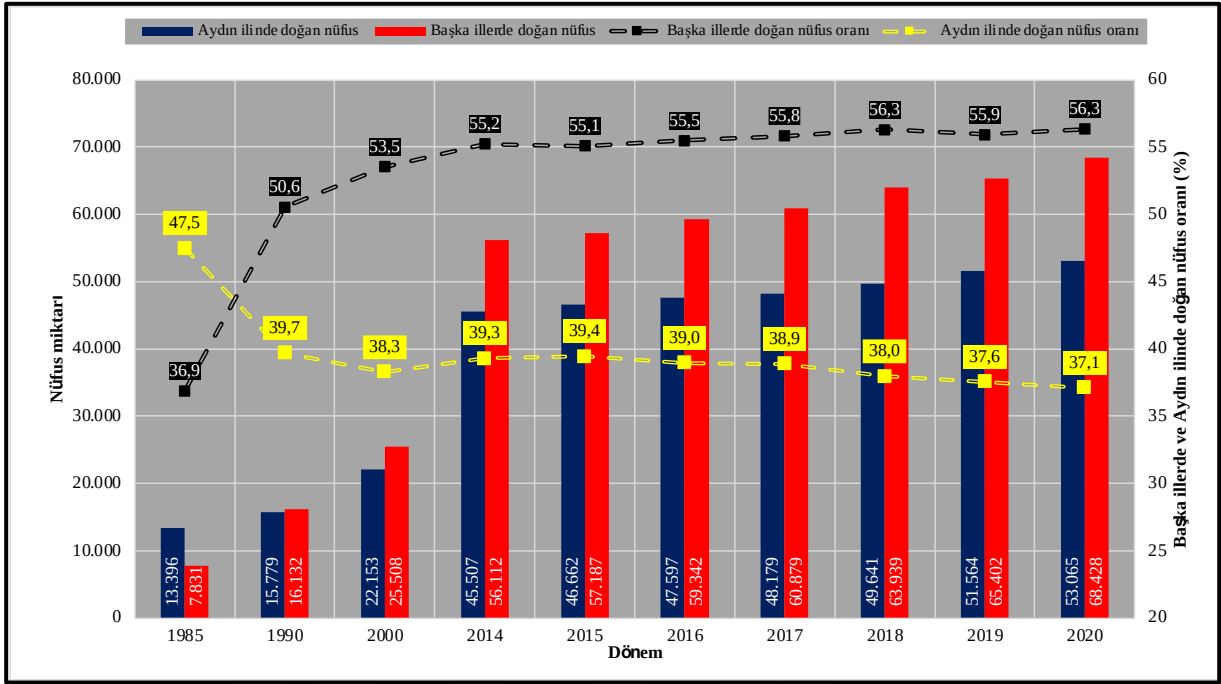
⁷¹ 2020 yılı için ilçe verileri kullanılmıştır.

⁷² 1985 yılında Didim (Yenihisar) Söke'nin Akköy bucak merkezine bağlı belde statüsünde bulunduğu için ilgili yıla ait veri temin edilememiştir. Dolayısıyla tabloda diğer kentler için 1985-2020 döneminde hesaplanan doğum yeri ölçütüne göre iç göç oranlarındaki değişim, Didim için 2000-2020 yılları arasında hesaplanmıştır. Ancak bu kısa dönem içerisinde bile 10,4 puanlık artış, Didim'in diğer kentlere göre iç göç oranlarındaki artışı konumunda fikir vermektedir. Didim ile ilgili diğer verilerden de yola çıkarak eğer 1985 verilerinin de bulunması durumunda Didim'in Kuşadası'nı da geçerek iç göç oranı en hızlı artan kent olacağını söylemek yanlış olmaz.

Grafik 8: Kuşadası ve Yakın Çevresindeki Önemli Kentlerin Doğum Yeri Ölçütüne Göre İç Göç Oranlarındaki Değişim Puanı (1985-2020)

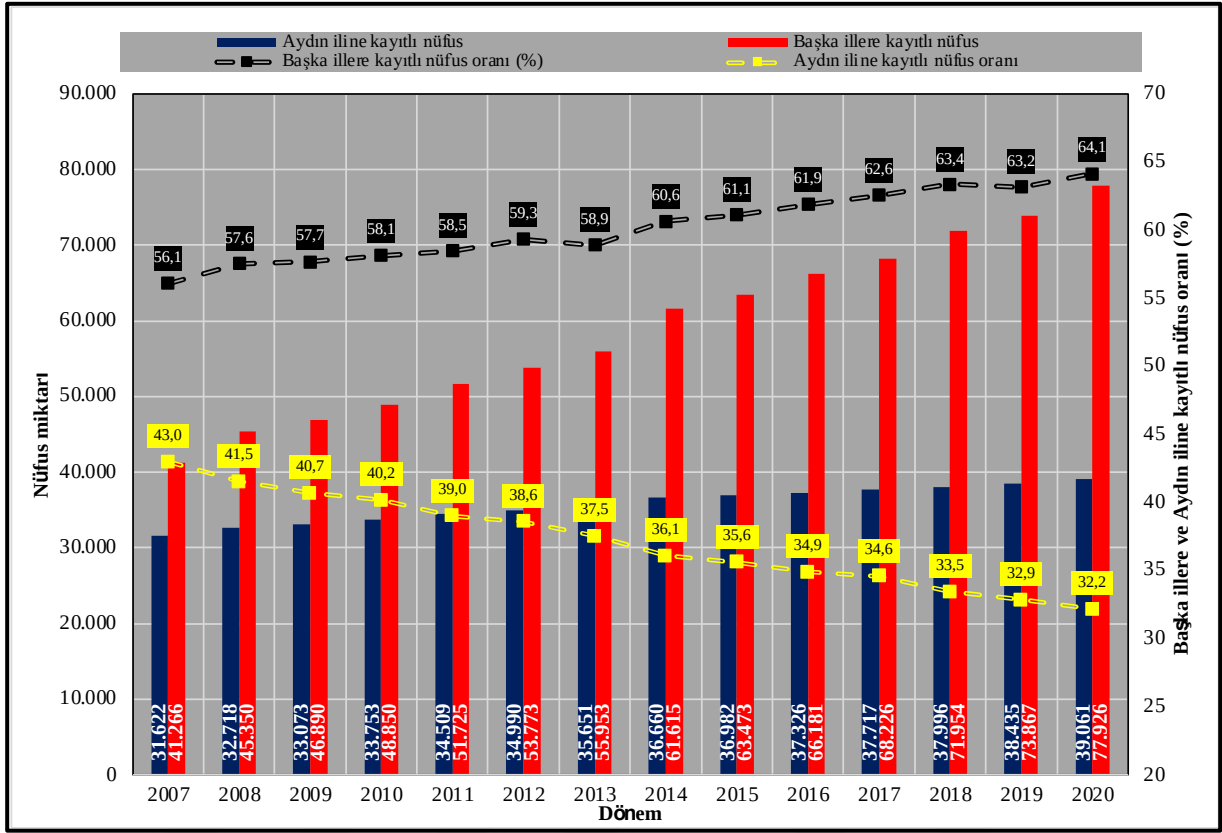
Bu noktada 1985-2020 döneminde özellikle dikkat çekilmesi gereken bir dönem vardır ki, bu dönem 1985-1990 dönemidir. Çünkü 1985-2020 döneminde *doğum yeri ölçütüne* göre Aydın hâricindeki başka illerde doğan nüfus oranındaki en çarpıcı artış 1985-1990 döneminde yaşanmıştır. Nitekim 1985-2020 döneminde yaşanan 19,6'lık değişim puanının 13,7'lik kısmı sadece 1985-1990 döneminde görülmüştür. 1990 yılına gelindiğinde Kuşadası'nda yaşayan nüfusun yarısından fazlası başka illerde doğan nüfustan oluştuğu görülmektedir. Bu durum izleyen yıllarda oransal olarak artarak devam etmiştir (Grafik 9). Öte yandan Kuşadası kentinde Aydın doğumlu olanların Kuşadası kent nüfusuna oranı 1985 yılında %47,5 iken 2000 yılına gelindiğinde bu oran %38,3'e, 2020 yılı itibarıyla ise %37,1'e düşmüştür. Dolayısıyla kentte Aydın doğumluların oranı azalırken diğer illerde doğanların oranının hızlı şekilde artması, Kuşadası'na yönelik iç göçlerin boyutunu ortaya koyması açısından önemlidir.

Grafik 9: Kuşadası İlçe Nüfusunda Aydın İli ile Başka İllerde Doğan Nüfus Miktarı ve Oranı (1985-2020)⁷³

Doğum yeri ölçütünün yanında, turizmin Kuşadası'nın iç göç verileri üzerindeki etkilerini yansıtan bulgulardan bir diğeri, Kuşadası ilçe nüfusunda, *başka illere kayıtlı nüfusun miktarında ve oranında* 2007-2020 döneminde kayda değer bir artışın meydana gelmesidir. 2007 yılında Kuşadası'nda 41.266 kişi başka illere kayıtlı iken (%56,1), 14 yıllık süre zarfında 36.660 kişi artarak, bu rakam 2020 yılında 78.000'e (%64,1) yaklaşmış durumdadır (Grafik 10). Oysa aynı zaman diliminde Kuşadası ilçesinde yaşayan Aydın iline kayıtlı nüfusta sadece 7.439 kişilik bir artış söz konusu olmuştur.

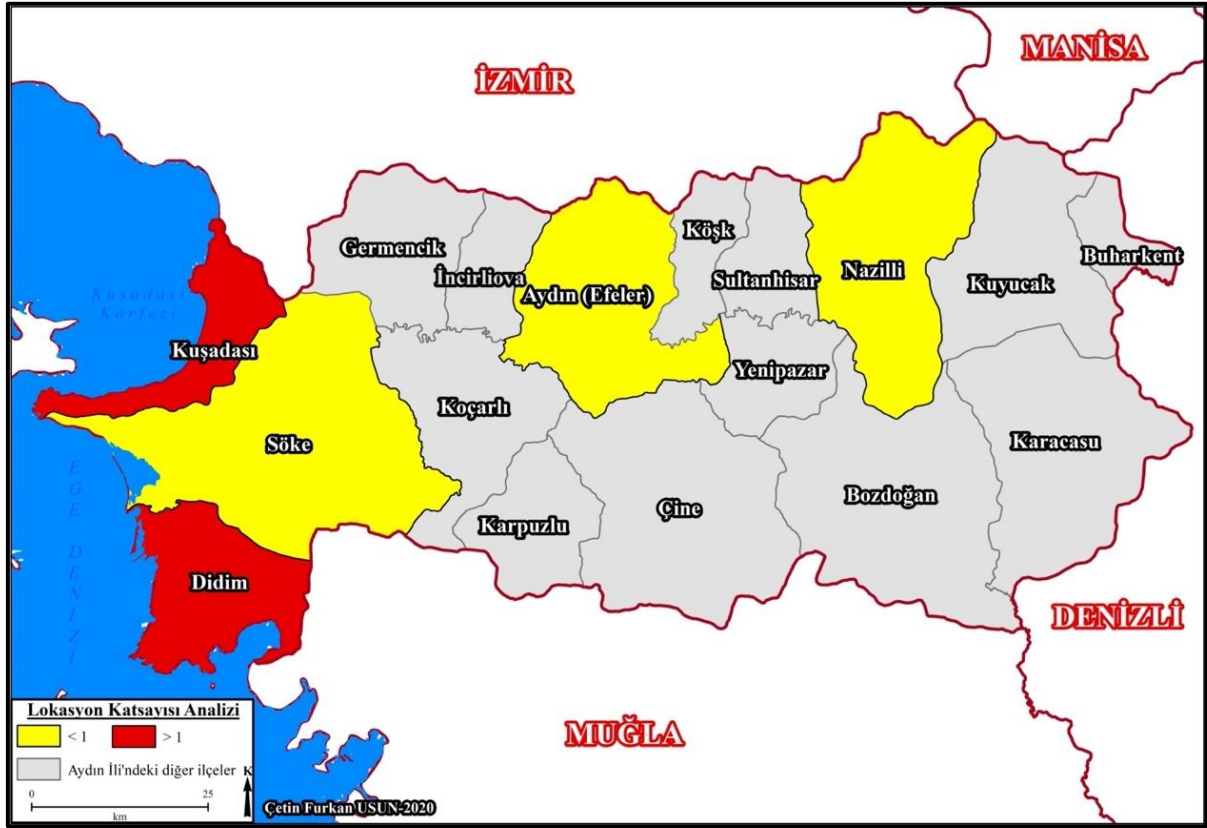
⁷³ 1985,1990 ve 2000 dönemi verileri DİE Genel Nüfus Sayımı verilerinden, diğer yıllara ait veriler ADNKS'den hazırlanmıştır. ADNKS verisi 2014 yılından itibaren yayımlanmaktadır.

Grafik 10: Kuşadası İlçe Nüfusunun Kayıtlı Olduğu İller (2007-2020)

Yakar (2015)'in lokasyon katsayısı analizi⁷⁴ kullanarak 2012 yılında Türkiye'deki göçmen nüfusun yığılma alanlarını belirlediği çalışmasında Kuşadası, göçmen nüfusun yığılma alanlarının toplandığı sınıfta (lokasyon katsayı analizi sonucu >1) yer almıştır. Söz konusu çalışmadan hareketle lokasyon katsayısı analizi 2020 yılı verilerine göre hesaplandığında aynı şekilde Kuşadası'nın göçmen nüfusun yığılma alanlarının toplandığı sınıfta (lokasyon katsayı analizi sonucu >1) yer aldığı görülürken, Aydın (Efeler), Söke ve Nazilli için bu değer <1 olarak çıkmıştır (Şekil 54). Dolayısıyla lokasyon katsayısı analizi sonuçlarına göre 2020 yılı için Kuşadası ve Didim göçmen nüfusun toplandığı alanlar olarak öne çıkarken, Aydın (Efeler), Söke ve Nazilli'de böyle bir durumun görülmediğini söylemek mümkündür.

⁷⁴ Lokasyon katsayısı (location quotient) analizi kümelenmeye bağlı olarak mekânsal yoğunlaşma alanlarının tespit edilmesinde kullanılan yöntemlerden birisidir (Yakar, 2013a, s. 501). $LQ = \frac{X_i}{Y_i}$ formülüyle hesaplanır ve sonuçta çıkan katsayı >1 olan yerlerde bir yoğunlaşma (toplanma) söz konusu olurken, <1 olan yerlerde böylesi bir toplanma söz konusu değildir (Rowland, 2006, s. 356; akt. Yakar, 2013a, s. 501). Formülde X_i : Kuşadası'nda yer alan göçmen nüfusun Kuşadası nüfusuna oranını ifade ederken, Y_i : Türkiye'deki göçmen nüfusun toplam Türkiye nüfusuna oranı ifade eder.

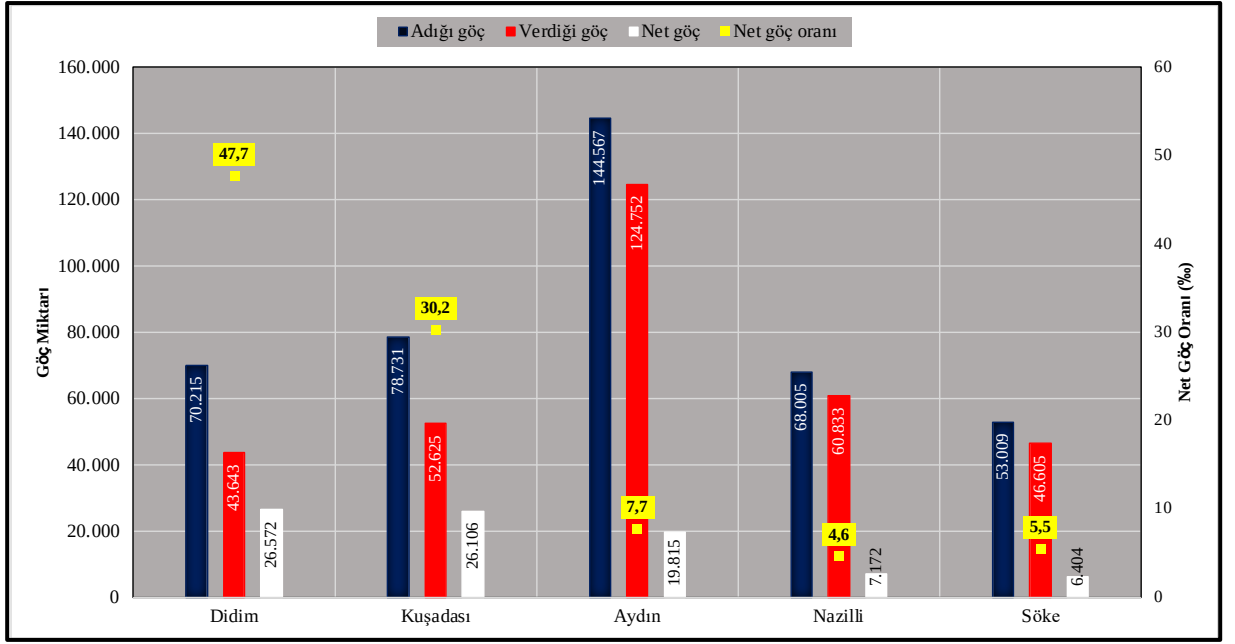
Şekil 54: Kuşadası ve Yakın Çevresindeki Önemli Kentlerin İkamet Ettiği İl Dışında Kayıtlı Nüfusun Lokasyon Katsayısı Analizi Sonucu (2020)

İç göçler sadece net göç miktarı açısından incelendiğinde son yirmi yılda Kuşadası'nın Didim ile birlikte net göç miktarı 25.000'in üzerinde olurken, çevresindeki önemli kentler için farklı bir durum gözlenmektedir. Aydın merkez ilçesi için bu rakam 20.000'e yakın, Nazilli ve Söke için ise 5.000'in biraz üzerindedir. Kuşadası ve Didim'in net göç oranları %30'un üzerinde olup, diğer ilçelerin net göç oranları %10'un altındadır (Grafik 11).

Bununla birlikte, net göç oranları, nüfusun yeniden dağıtımında göçlerin etkilerini ölçmek için kullanılsa da net göç oranlarının hesaplanmasında, ilgili nüfusun payda olarak hesaplandığı ve elde edilen net göç oranları o bölgenin toplam nüfusundan etkilendiği için yorumlamaları zordur (Işık, 2017, s. 3). Bu eksikliği ya da zorluğu gidermek için göç etkililiği/etkinliği⁷⁵ yaygın olarak kullanılmaktadır (Stilwell, Bell, Duke-Williams ve Rees,

⁷⁵ Göç etkililiği/etkinliği $\frac{\text{İçeriye göç} - \text{Dışarıya göç}}{\text{İçeriye göç} + \text{Dışarıya göç}} \times 100$ formülü ile hesaplanır (Yakar, 2012, s. 747). Net göçün toplam göç hacmine oranlanması olarak da ifade edilir (Işık, 2017, s. 3). Yapılan hesaplama sonucunda değerler -100 ile +100 arasında değişmekte olup, eğer sonuç olarak yüksek bir değer elde ediliyorsa (pozitif/negatif) net göçlerin nüfusun yeniden dağılımında etkili olduğu, eğer sonuç olarak sıfıra yakın değerler elde ediliyorsa net

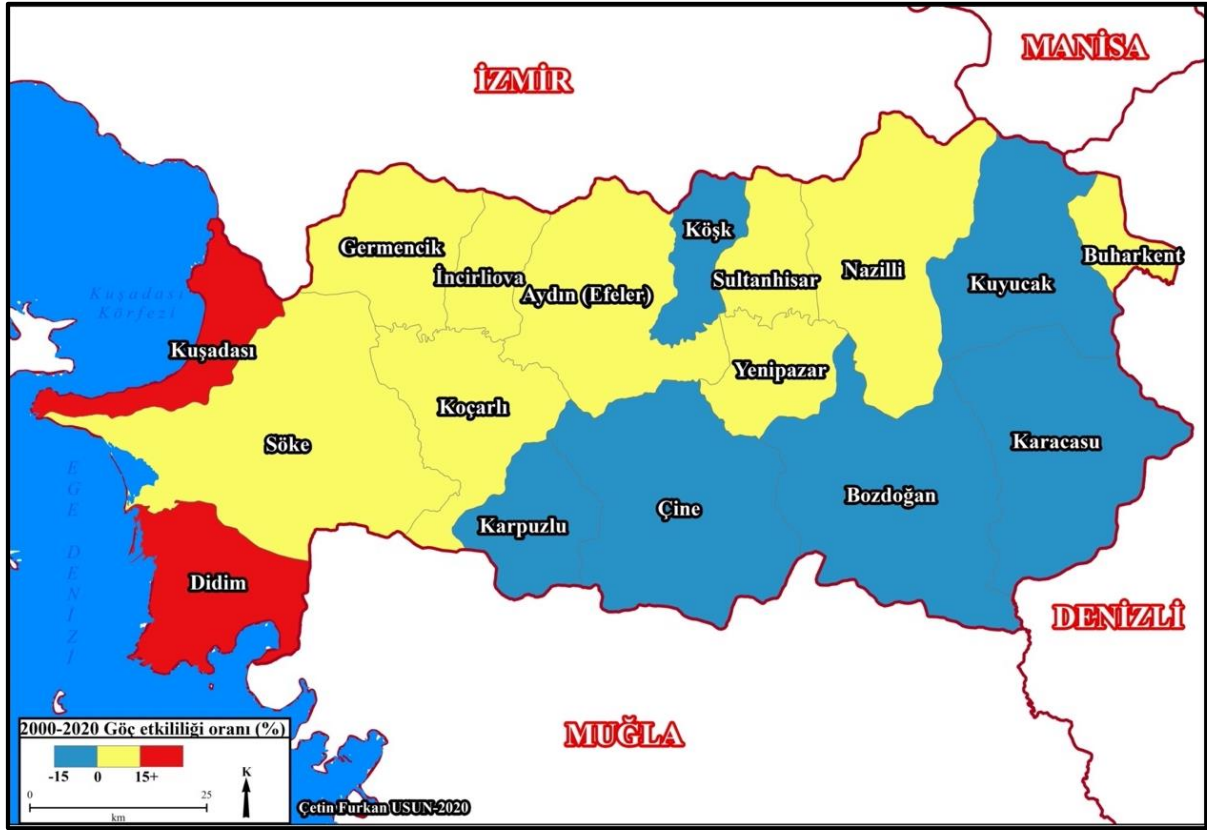
2001; Yakar, 2012; 2013b; Işık, 2017). Bu sebeple Kuşadası ve Aydın ilindeki diğer ilçelerin son yirmi yıldaki göç etkililiği hesaplanarak Kuşadası'nın diğer yerleşmelerden farkı ortaya konmuştur. Aydın'daki ilçelere göre göç etkililiği oranları %-17 (Bozdoğan) ile %23 (Didim) arasında değişmektedir. Kuşadası'nın göç etkililiği oranı Didim'in hemen arkasında %20'dir. %15'in üzerinde pozitif değerler net göç alan ilçelerin dağılımına bağlı olarak bölgenin uluslararası iki turizm merkezi Kuşadası ve Didim'de görülür (Şekil 55).

Grafik 11: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli İlçelerin Aldığı, Verdiği Net Göç Miktarları ile Net Göç Oranları (2000⁷⁶-2020)

göçlerin nüfusun yeniden dağılımında sınırlı belirleyiciliğe sahip olduğu anlaşılr (Stilwell ve diğerleri, 2001; Yakar, 2012)

⁷⁶ 2000 yılı için daimi ikamet ölçütü verileri kullanılırken, diğer yıllar için ADNKS verileri kullanılmıştır.

Şekil 55: Kuşadası ve Aydın İlindeki Diğer İlçelere Göre Göç Etkililiği Oranı (2000-2020)

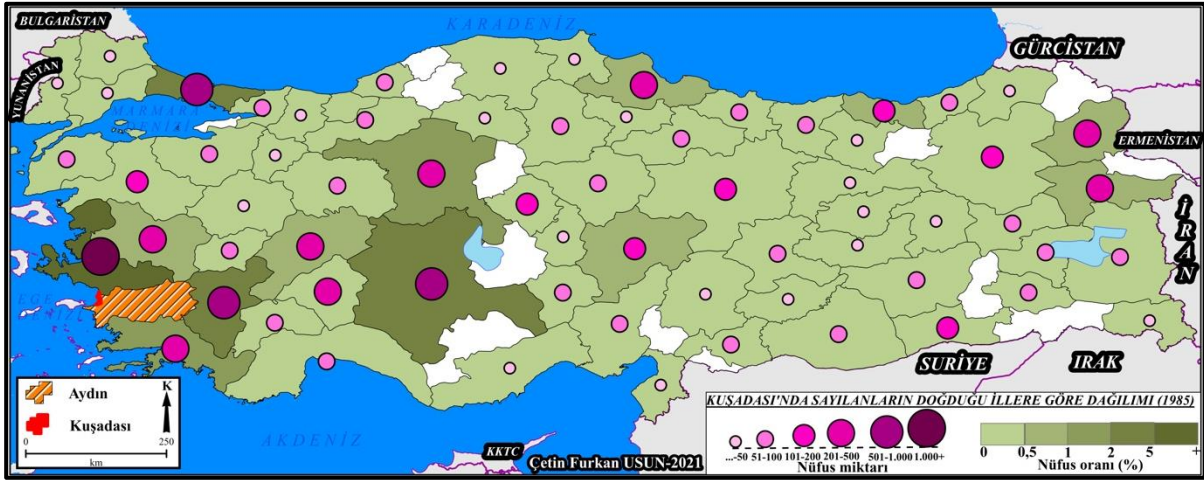
Öte yandan Kuşadası'na yönelik iç göçlerin doğum yeri bilgisine bağlı olarak Kuşadası'nda sayılan-ikamet eden diğer iller doğumlu nüfusun ülke içindeki dağılımı göçe kaynak olan bölgelere dair bir bilgi vermektedir. Kuşadası'nda sayılan-ikamet eden Aydın haricindeki iller doğumlu nüfusun 1985-2021 döneminde dağılışı ve eğilimine bakıldığında özellikle ülkenin üç metropolünün (İzmir-İstanbul-Ankara) ön plana çıktığı gözlenmiştir (Tablo 28). Nitekim 1985-2021 döneminde Kuşadası'nda sayılan-ikamet eden nüfus içerisinde bu üç metropolde doğanların payları hem en yüksek oranlara sahip olmuş, hem de yıllar içerisinde en yüksek artış eğilimine sahip olmuştur. Kuşkusuz Kuşadası'nda sayılan-ikamet edenler arasında İzmir'de doğanların baskın karakteri coğrafi yakınlıkla ilişkilidir. Fakat İzmir dışında, İstanbul ve Ankara doğumluların diğer illere kıyasla ön plana çıkmaları ve bu belirginliği yıllar içerisinde arttırmaları özellikle son yıllarda *moda/akım haline gelen büyük kentlerden kıyı sayfiyelerine olan göçe* işaret etmektedir. Bununla beraber Kuşadası'nda ikamet eden Aydın ili haricindeki diğer iller doğumlu nüfusun fazlalığının *doğulan ilin nüfus büyüklüğünden* etkilendiği ifade edilebilir. İller arasındaki nüfus değerlerini standartlaştırmak için Kuşadası'nda ikamet eden diğer iller doğumlu nüfusta 10.000 kişi başına düşen nüfus

hesaplandığında iki grup ilin varlığı dikkat çekmiştir: Kuşadası'na coğrafi olarak yakın olan ve az il nüfusuna sahip iller. Bu noktada İzmir ve Denizli komşu iller olarak dikkat çekerken, Tunceli, Erzincan, Kilis, Iğdır, Kars, Ardahan, Ağrı ve Şırnak illeri sahip oldukları az nüfusun etkisiyle ön plana çıkmıştır. Üç metropolden Kuşadası'na yönelik göçlere yönelik en dikkat çekici bulgu; **1985-2021 döneminde pozitif anlamda değişimin en yüksek olduğu iller** olmalarıdır (Tablo 28; Şekil 56; 57; 58; 59).

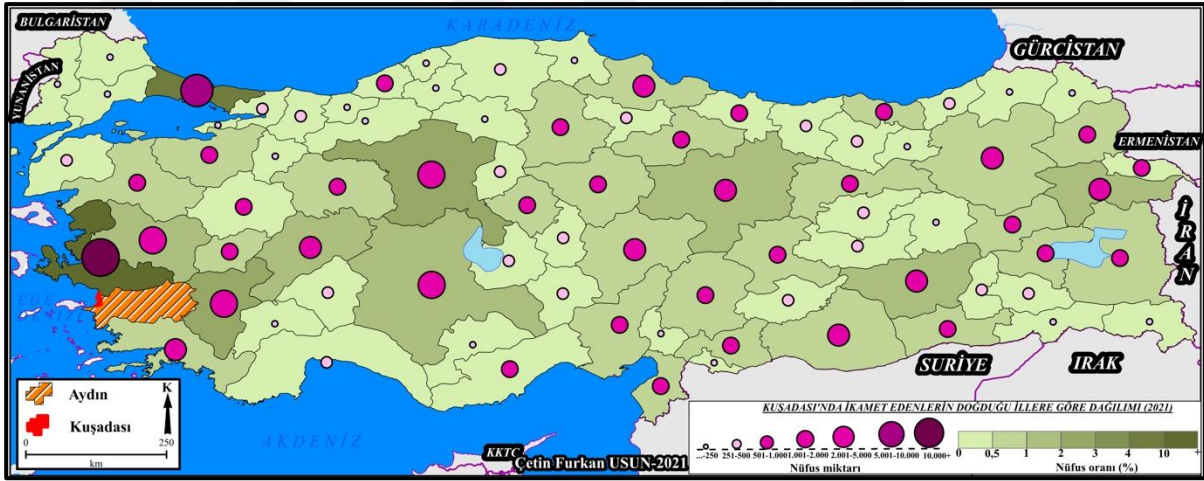

Tablo 28: Kuşadası'nda Sayılanlar-İkamet Edenler Arasında Aydın Haricinde Doğarlarda (%) En Yüksek ve En Düşük Değişime Sahip (puan) İller

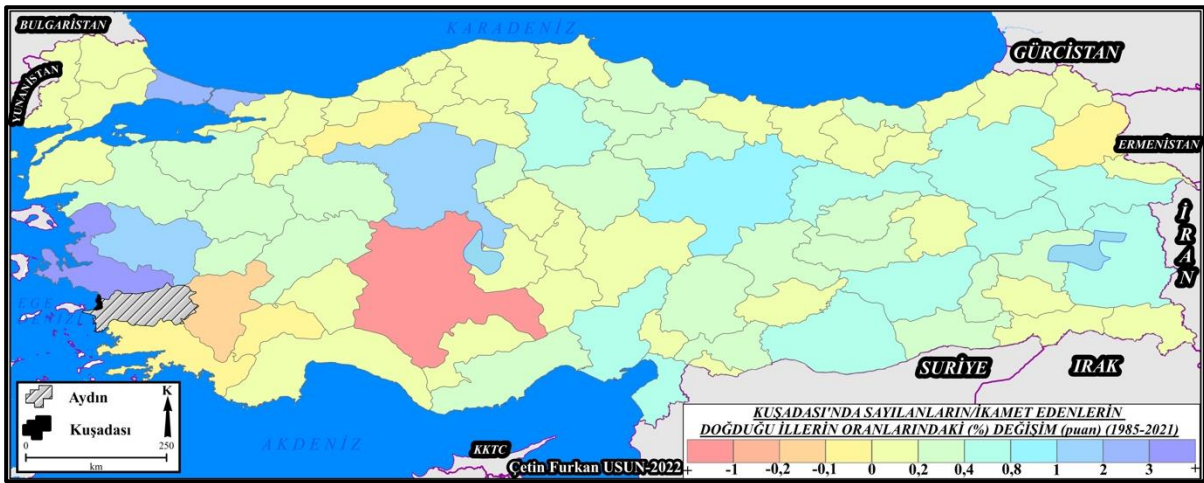
	1985	1990	2000	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	1985-2021 değişim (puan)
İzmir	6,81	8,41	9,97	9,82	9,90	10,03	10,01	9,95	9,95	10,15	10,18	3,37
İstanbul	2,06	2,40	2,95	3,05	3,18	3,27	3,50	3,69	3,73	3,94	4,08	2,02
Ankara	1,68	2,16	2,36	2,57	2,53	2,60	2,66	2,76	2,78	2,94	2,98	1,30
Manisa	0,73	1,20	1,73	1,90	1,89	1,95	1,96	1,96	1,93	1,94	1,92	1,20
Kars	0,70	1,14	0,56	0,55	0,52	0,53	0,52	0,51	0,51	0,53	0,53	-0,17
Muğla	1,03	0,97	0,99	0,87	0,89	0,88	0,89	0,88	0,89	0,87	0,85	-0,19
Denizli	3,29	3,68	3,40	2,74	2,61	2,56	2,54	2,49	2,42	2,41	2,35	-0,93
Konya	2,76	2,75	2,56	1,83	1,79	1,79	1,76	1,72	1,69	1,70	1,67	-1,09

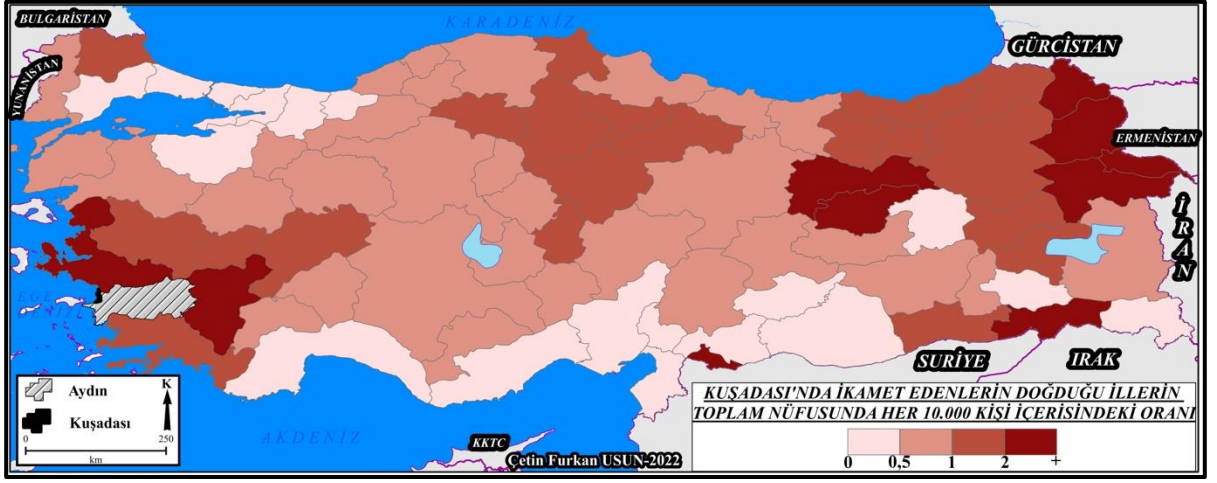
Şekil 56: Kuşadası'nda Sayılanların Aydın Haricinde Doğduğu İllere Göre Dağılımı (1985)

Şekil 57: Kuşadası'nda İkamet Edenlerin Aydın Haricinde Doğduğu İllere Göre Dağılımı (2021)

Şekil 58: Kuşadası'nda Sayılanların-İkamet Edenlerin Aydın Haricinde Doğduğu İllerin Oranlarındaki (%) Değişim (puan) (1985-2021)

Şekil 59: Kuşadası'nda İkamet Edenlerin Aydın Haricinde Doğduğu İllerin Toplam Nüfusunda 10.000 Kişiye Karşılık Gelen Oranı (2021)

Farklı nüfus ve iç göç yapısı parametresi altında elde edilen bulgulara göre Kuşadası'nın çevresindeki önemli kentlerden *farklı* bir nüfus artış oranı ve iç göç yapısı olduğu anlaşılmaktadır. Bu farklılığı ortaya çıkaran temel etmenler; 1980 sonrasında meydana gelen hızlı nüfus artışı ve bu dönemde görülen yüksek iç göç miktarlarıdır. Neticede zamansal olarak 1980 sonrası dönemde konumlanan turizm kentleşmesinin, bu parametresindeki bahsi geçen farklılığı oluşturan ana öge *zamansal farklılıktır*. 1980 sonrasındaki bu olgu ise tamamıyla kitle turizmiyle gelişen bir süreçtir.

4.1.3.P3. İş Gücünün Hızlı Büyümesi ve Yapısal Değişimi ile Ekonomik Faaliyet Kollarındaki Özgün Yapı

Turizm kentleşmesinin önemli parametrelerinden biri de işgücünün hızlı büyümesi ve yapısal değişimi ile ekonomik faaliyet kollarındaki özgün yapıdır. Bu parametre Kuşadası örneğinde; işgücünün hızlı büyümesi ve yapısal değişimi, ekonomik faaliyet kollarındaki sektörel uzmanlaşma, ekonomik aktivite çeşitliliği, kadınların finansal bağımsızlığı ve işgücünün mevsimlik olma göstergeleriyle ele alınmıştır.

a) Turizm Kentleşmesinde İşgücünün Hızlı Büyümesi ve Yapısal Değişimi

Gelişmekte olan ülkelerde turizmin iş imkânı yaratmadaki elverişli durumu oldukça kıymetlidir (Özgüç, 2007, s. 165). Özellikle turizmin çoğaltıcı etkisi çeşitli faaliyet kollarında önemli istihdam olanakları yaratır. Dolayısıyla, turizm sektörünün hızlı gelişim gösterdiği yerleşmelerde, yüksek işgücü büyümesi görebilmek mümkündür (Akengin ve Dinç, 2020a, s.

205). Bu bağlamda turizm kentleşmesinin önemli göstergelerinden bir diğerini de işgücünün hızlı büyümesi oluşturur (Işık ve Zoğal, 2017, s. 77). Kuşadası'ndaki işgücünün hızlı büyümesine yönelik veriler 1985-2000 ve 2005-2021 olmak üzere iki ayrı dönemde incelenmiştir. Böyle bir ayrıma gidilmesindeki temel neden her iki dönemin verilerinin farklı kurumlar tarafından sağlanıyor oluşudur.

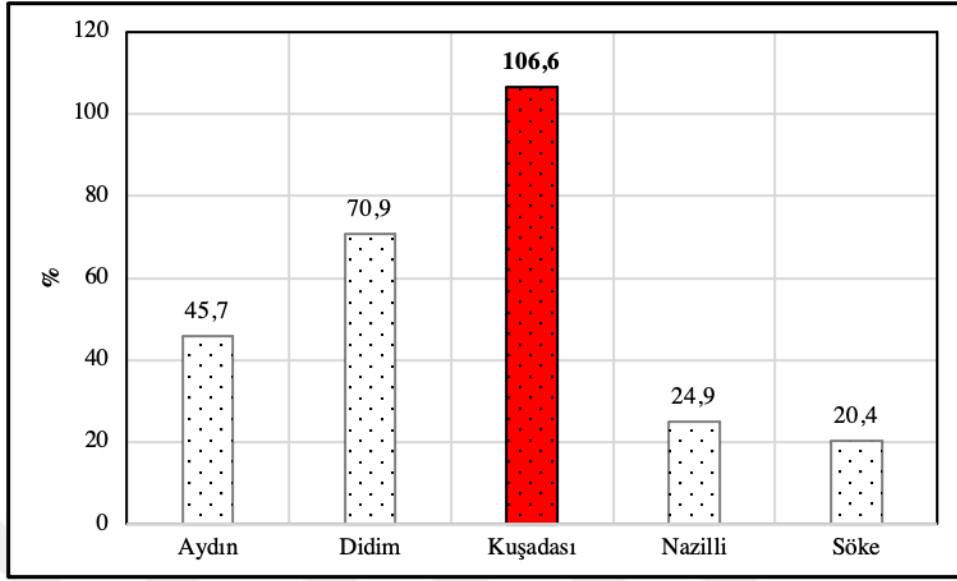
TÜİK verileri (1985-2000)

12+ yaş ölçütüne göre Kuşadası'nda işgücünün nasıl bir seyir izlediğini ortaya koyabilmek amacıyla değerlendirilen 1985-2000 dönemi verilerinden elde edilen bulgular, kentte işgücünün son derece önemli artışlar gösterdiğini vurgulamaktadır. 1985-2000 döneminde Kuşadası ve çevresindeki önemli kentlerde işgücündeki artış oranları karşılaştırıldığında Kuşadası'ndaki işgücü artışının diğer kentler karşısındaki bariz liderliği dikkati çeker (Tablo 29; Grafik 12). Nitekim Kuşadası'nda 1985-2000 döneminde işgücündeki artış oranı %100'ün üzerine çıkarken (%106,6) çevresindeki diğer kentlerde bu oran çok daha düşük olarak gözlemlenmiştir.

Tablo 29: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İşgücündeki Değişim Oranı (1985-2000)

Kentler	İş gücü artışı (%)
Aydın	45,7
Didim ⁷⁷	70,9
Kuşadası	106,6
Nazilli	24,9
Söke	20,4

⁷⁷ 1985 yılında Didim (Yenihisar) Söke'nin Akköy bucak merkezine bağlı belde statüsünde bulunduğu için ilgili yıla ait veri temin edilememiştir. Dolayısıyla tabloda diğer kentler için 1985-2000 döneminde hesaplanan işgücündeki değişim oranı, Didim için 1990-2000 yılları arasında hesaplanmıştır. Çalışmamızda birçok kez belirtildiği üzere turizmin etkilerinin görece geç görüldüğü Didim ile ilgili parametrelerden elde edilen bulgular, Didim'deki turizm kentleşmesinin boyutlarını ortaya koymaktadır. Şüphesiz bu durum (Didim'deki turizm kentleşmesi) incelenmesi gereken önemli bir konudur.

Grafik 12: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İşgücündeki Değişim Oranı (1985-2000)

İşgücü artış oranı yanında, turizm kentleşmesinin önemli özelliklerinden biri de istihdamda doğrudan ya da dolaylı olarak turizm sektörü ile ilişkilendirilebilen faaliyet kollarında⁷⁸ çok hızlı bir değişim olması ve turizm kentlerinin diğer kentlerden önemli ölçüde farklılık kazanmasıdır (Işık ve Zoğal, 2017, s. 78). Kuşadası’nda işgücünün sektörel dağılımında meydana gelen değişimleri ortaya çıkarmak ve bunu çevresindeki önemli kentlerle karşılaştırmak amacıyla 1985-2000 döneminde ilgili kentlerde turizmle ilişkili ekonomik faaliyet kollarında istihdam edilenlerdeki değişim hesaplanmıştır (Tablo 30). Buna göre elde edilen bulgular, kentin ekonomisinin çevresindeki diğer önemli kentlerin ekonomik yapısından çok farklı bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Kuşadası’nda 1985-2000 döneminde turizmle ilişkili bu sektörlerde istihdam edilenlerin sayısı %124,1 oranında artış gösterirken, çevresindeki diğer kentlerde bu oran çok daha geride kalmıştır.

⁷⁸ TÜİK verilerinde (1985-2000) turizm sektörü ile ilişkilendirilebilen ekonomik faaliyet kollarını Işık ve Zoğal (2017, s. 78) ile Akengin ve Dinç (2020a, s. 205) “inşaat”, “toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller” ile “ulaştırma, haberleşme ve depolama” olarak ifade etmişlerdir. Çalışmamızda da anılan çalışmalardan yararlanılarak TÜİK verilerindeki (1985-200) turizmle ilişkili ekonomik faaliyet kolları belirlenmiştir.

Tablo 30: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde; “İnşaat”, “Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller” ile “Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama” Sektöründe Çalışan İşgücünün Büyüme Oranı (1985-2000)

Kentler	İstihdam artış oranı (%)
Aydın	52,3
Didim	57,2
Kuşadası	124,1
Nazilli	26,0
Söke	40,6

Öte yandan 1985-2000 döneminde turizmle ilişkili ekonomik faaliyet kollarında istihdam edilenlerin oranındaki en büyük artış yine Kuşadası’nda gerçekleşmiştir. 1985’ yılında turizmle ilişkili ekonomik faaliyet kollarında Kuşadası’nda istihdam edilenlerin oranı %57,2 iken, bu oran 4,8 puan artarak 2000 yılında %62’ye yükselmiştir (Tablo 31). Bu noktada özellikle bir noktaya dikkat çekmek gerekir; 1985-2000 dönemindeki ifade edilen artışın yanında, turizmle ilişkili sektörlerin kentlerdeki istihdam oranlarına her dönem ayrı ayrı bakıldığında en yüksek oranların da (%57,2; %65; %62) Kuşadası’nda olduğu görülür. Hâlbuki çevresindeki diğer önemli kentlerde bu oranlar %24,3-%35,6 arasında değişir, yalnızca daha önce birçok defa tekrar edildiği gibi Kuşadası ile birlikte ülkemizin önemli uluslararası turizm merkezlerinden olan Didim’deki oranlar (%58,9; %54,2) Kuşadası’na yaklaşabilmiştir.

Tablo 31: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde “İnşaat”, “Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller” ile “Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama” Sektöründe İstihdam Edilenlerin Oranlarındaki Değişim (1985-2000)

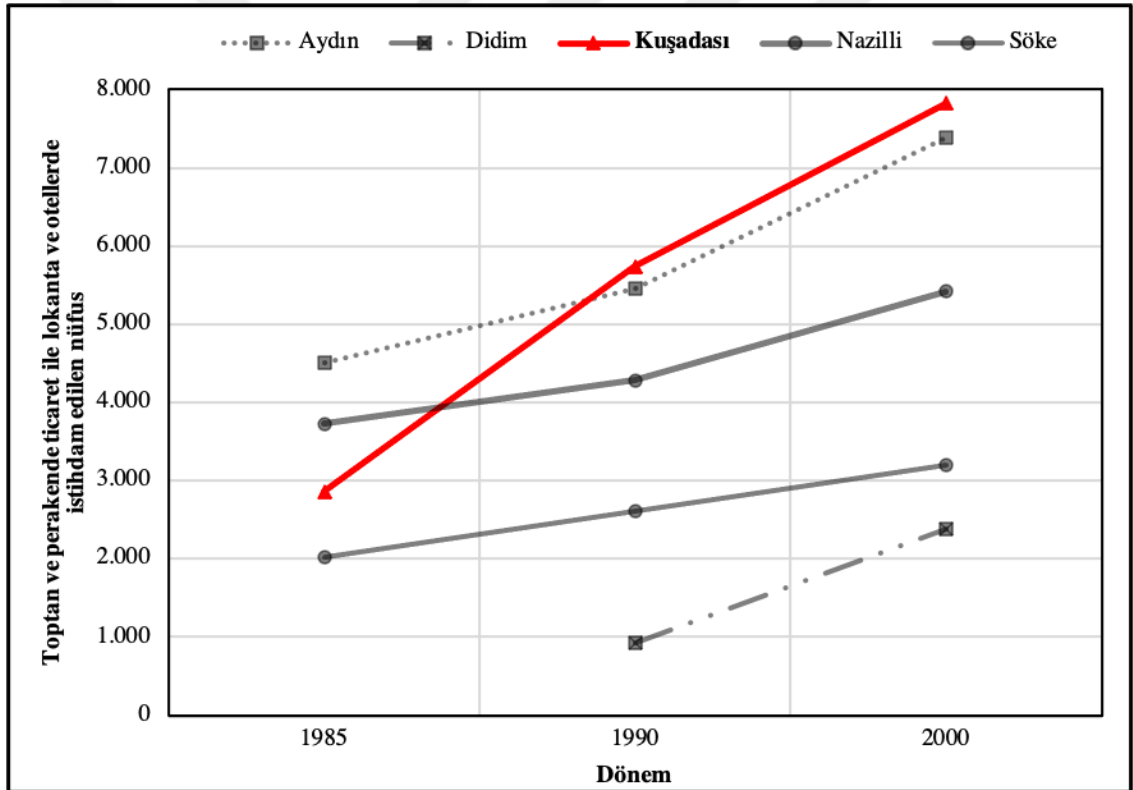
	“İnşaat”, “Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller”, “ulaştırma, haberleşme ve depolama” (%)			1985-2000 değişim (puan)
	1985	1990	2000	
Aydın	31,3	32,9	32,7	1,4
Didim	-	58,9	54,2	-4,7
Kuşadası	57,2	65,0	62,0	4,8
Nazilli	35,6	34,2	34,6	-1
Söke	24,3	27,4	28,4	4,1

Turizmle ilişkili ekonomik faaliyet kollarında yalnızca *toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller* kolunda istihdam edilenlerin 1985-2000 dönemindeki oranları incelendiğinde de Kuşadası’nın %273,7’lik bir artışla ilk sırada olduğu görülür (Tablo 32). Ayrıca Aydın İl’inin merkezi konumundaki Aydın kentinin 1985 yılında *toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller* ekonomik faaliyet kolunda en fazla çalışanı barındırdığını, izleyen yıllarda ise

turizmin etkisiyle Kuşadası’ndaki bu faaliyet kolunda çalışanların sayısının il merkezindekileri geçtiğini belirtmekte yarar vardır (Grafik 13).

Tablo 32: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde “Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller” Faaliyet Kolunda Çalışanların Oranındaki Değişim (1985-2000)

	Çalışan sayısı			Artış oranı
	1985	1990	2000	%
Aydın	4.501	5.451	7.387	164,1
Didim	-	917	2.376	259,1
Kuşadası	2.857	5.740	7.821	273,7
Nazilli	3.728	4.280	5.419	145,4
Söke	2.020	2.607	3.205	158,7

Grafik 13: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde “Toptan ve Perakende Ticaret, Lokanta ve Oteller” Faaliyet Kolunda Çalışanların Sayıları (1985-2000)

SGK verileri (2005-2020)

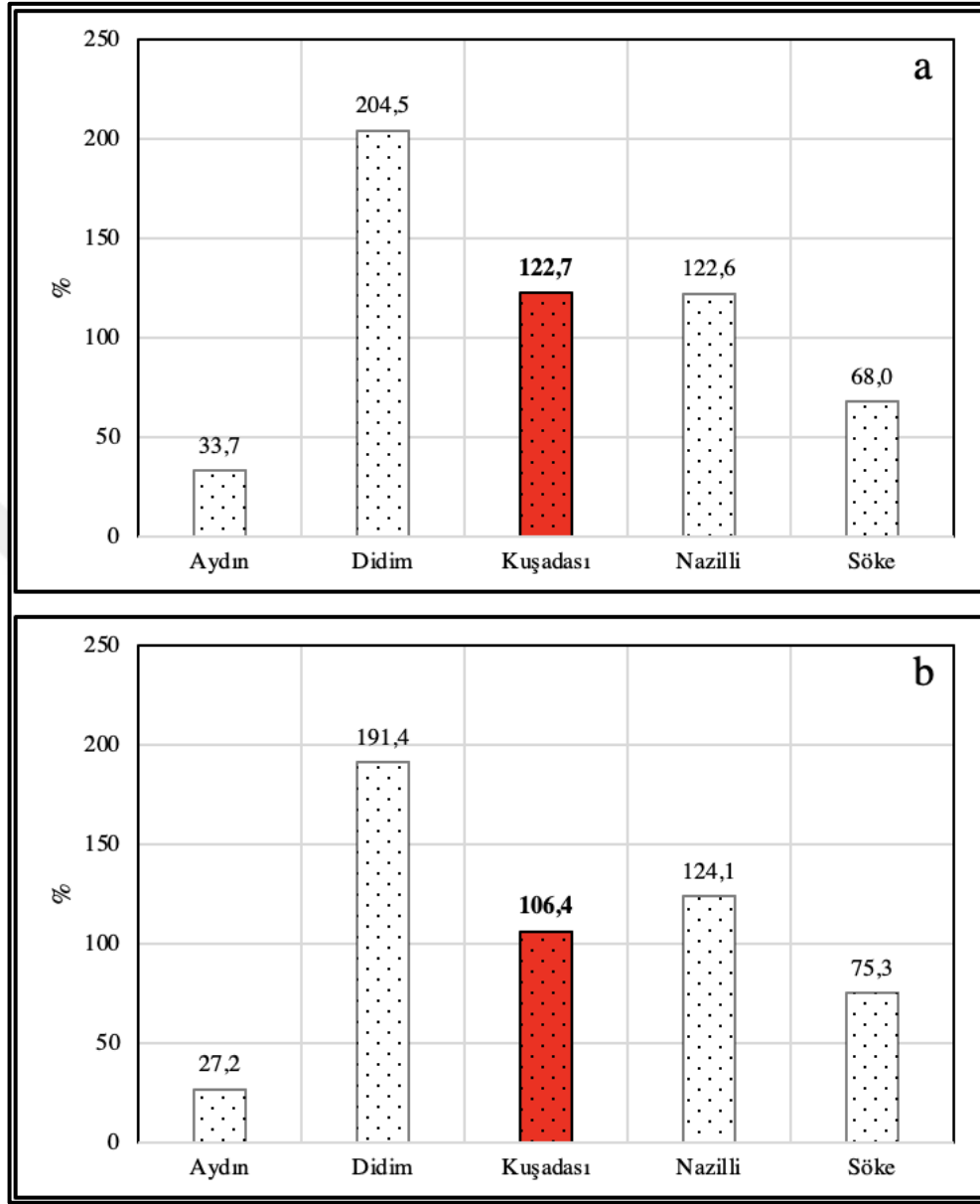
Bilindiği üzere işgücü verileri (nüfusun ekonomik sektörlere dağılımı) TÜİK tarafından 2000 yılından sonra tutulmamakta ve yayınlanmamaktadır. Bu konuda 2000 sonrasındaki güncel verilere ulaşılabilecek kaynak, SGK’nın tasnif ettiği verilerdir. SGK’nın verileri güncel durumu ortaya koyması açısından oldukça kıymetlidir. Bununla beraber SGK tarafından tutulan

verilen bazı sınırlılıklarının da olduğunu belirtmek gerekir. Söz gelimi bu veriler sadece sigorta yapanlar üzerindendir. Oysa özellikle turizm kentlerinde daha sık görülen bir kayıt dışı işgücü varlığı ya da sigorta girişi olduğu hâlde aktif olarak çalışmayan bir grubun olduğu bilinen bir gerçektir. Birtakım sınırlılıklara rağmen ilgili verilerden yukarıda belirtilen avantajları nedeniyle tez çalışmamızda yararlanılmış, böylece 2000 yılı sonrasındaki döneme ait işgücü verileriyle güncel değerlendirmeler yapılabilmektedir.

Kuşadası'nda işgücünün 2000 sonrasında günümüze kadar nasıl bir seyir izlediğini ortaya koyabilmek amacıyla SGK'nın 2005-2020 dönemi verilerinden elde edilen bulgular, bir önceki döneme (1985-2000) benzer biçimde kentteki işgücünün önemli artışlar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Nitekim Kuşadası'nda 1985-2000 döneminde %106,6 olarak görülen işgücü artışı, 2005-2020 döneminde %106,4 olarak görülmüştür. Fakat bu dönemde özellikle Didim ve Nazilli'deki son derece önemli işgücü artışlarının neticesinde Kuşadası, işgücü artışı oranını korumasına rağmen bu iki kentin gerisinde kalmıştır. Bu noktada özellikle Kuşadası'nda 2020 yılında istihdam edilenlerin 2019 yılına göre belirgin biçimde azaldığını ifade etmek gerekir. Nitekim Kuşadası'ndaki işgücü artış oranı 2005-2019 dönemi için hesaplandığında %122,7'lik artış oranı ile yalnızca Didim'in arkasında kaldığı görülmektedir. Kuşadası'ndaki bu belirgin düşüşe diğer kentlerde rastlanılmamıştır. Bu durum COVID-19 salgının turizm kentleri üzerindeki etkisi ile ilişkilendirilebilir (Tablo 33; Grafik 14).

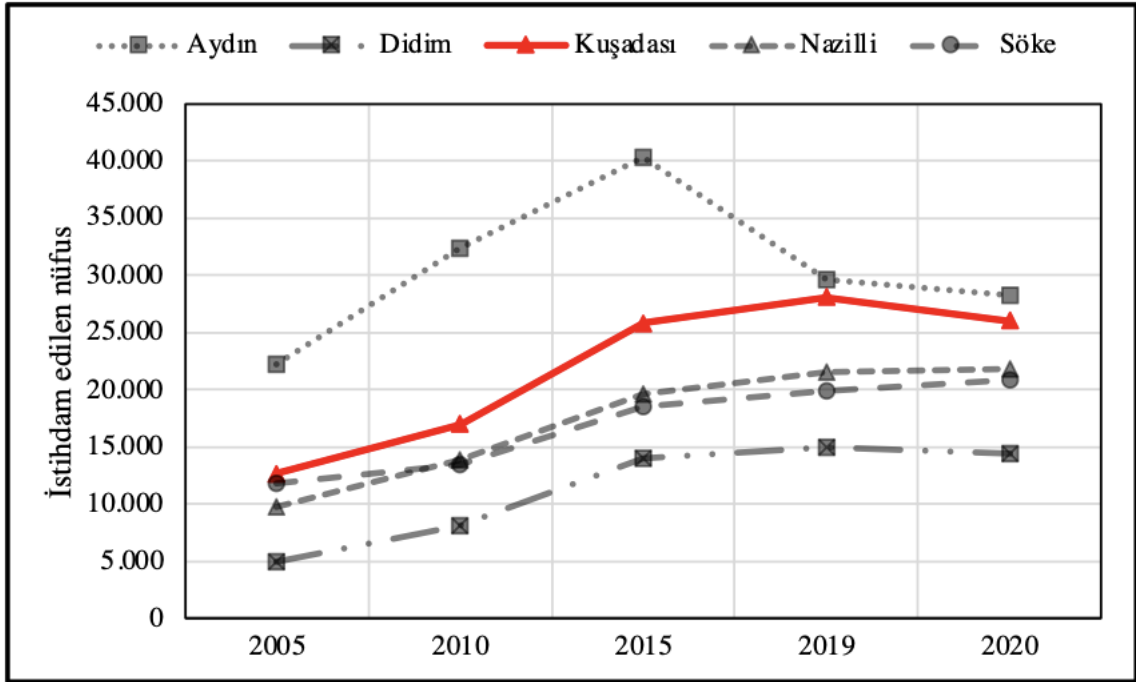
Tablo 33: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İşgücündeki Değişim Oranı

Kentler	İş gücü artışı (%)		2019-2020 Değişim (puan)
	2005-2019	2005-2020	
Aydın	33,7	27,2	-6,5
Didim	204,5	191,4	-13,1
Kuşadası	122,7	106,4	-16,3
Nazilli	122,6	124,1	1,5
Söke	68,0	75,3	7,3

Grafik 14: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İşgücündeki Değişim Oranı; **a.** 2005-2019, **b.** 2005-2020 dönemi

Ayrıca bu kentlerde istihdam edilen nüfus rakamsal olarak ele alındığında 2019 yılından itibaren Aydın ilinin merkezi ile Kuşadası'ndaki istihdam edilen nüfusun birbirine yaklaştığı söylenebilir (Grafik 15). Her iki kentte de 2020 yılı itibariyle 25.000'in üzerinde kişi istihdam edilmektedir. Bu anlamda Kuşadası'ndaki istihdam sayılarının bağlı bulunduğu ilin merkezine yaklaşması, orta ölçekli bir kentte turizmin istihdam yaratmadaki etkisi bakımından önemlidir.

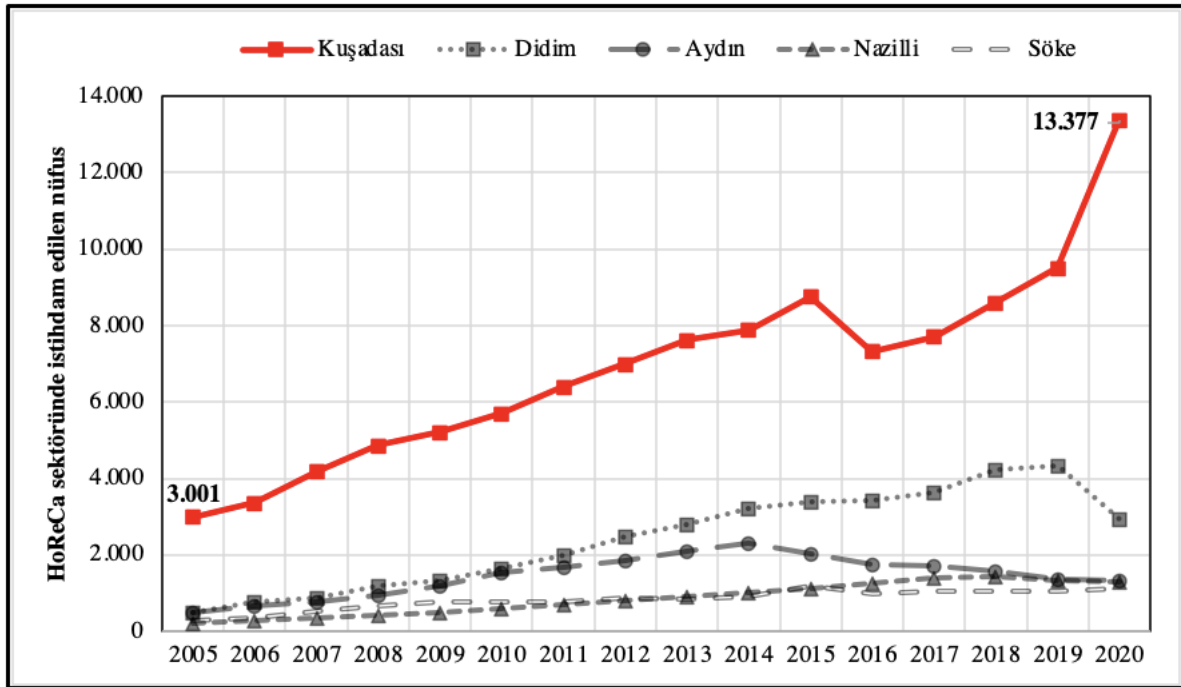

Grafik 15: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İstihdam Edilen Nüfustaki Değişim (2005-2020)

TÜİK verileri (1985-2000) için kullanılan turizmle ilişki sektörleri belirleme anlayışına SGK verileri (2005-2020) için de devam edildiğini belirtmek gerekir. SGK'dan elde edilen verilerin oldukça detaylı olması nedeniyle (300'e yakın faaliyet kolu bulunmakta) TÜİK'e göre doğrudan turizmde istihdam edilenleri tespit edebilme açısından avantajlı olduğu söylenebilir. Literatürde SGK verilerini kullanan çalışmalarda turizmle ilişkili faaliyet kolları “*yiyecek-içecek*”, “*konaklama*”, “*seyahat acenteliği ve tur operatörlüğü*”, “*havayolu*”, “*eğlence ve dinlenme*” sektörlerde çalışanlar üzerinden belirlenmiştir (Kapan, 2018b; Kervankıran ve Bağmancı, 2021, s. 280). Ayrıca uluslararası ölçekte turizmde istihdam edilenlerin **HO**tel-**RE**staurant-**CA**tering (HoReCa) sektörü üzerinden ele alındığı bilinmektedir (Joppe, 2012, s. 662). Pek tabi, turizm aktiviteleri sadece konaklama ve yeme-içme aktiviteleri ile sınırlı değildir, fakat turizm harcamalarında oldukça önemli bir paya sahip olması nedeniyle HoReCa sektörü turizm endüstrisinin iyi bir temsilcisidir (Bednarska, 2013, s. 6). Tez çalışmasının bu bölümünde ilgili literatürden yararlanılarak turizmle ilişkili faaliyet kolları, HoReCa sektörü üzerinden hesaplanmıştır.

2005-2020 döneminde Kuşadası ve çevresindeki önemli kentlerde HoReCa sektöründe istihdam edilen nüfus, sayısal olarak ele alındığında Kuşadası'nın bu anlamda en büyük nüfus değerlerine sahip olduğu görülmektedir. 2005 yılında Kuşadası'nda HoReCa sektöründe

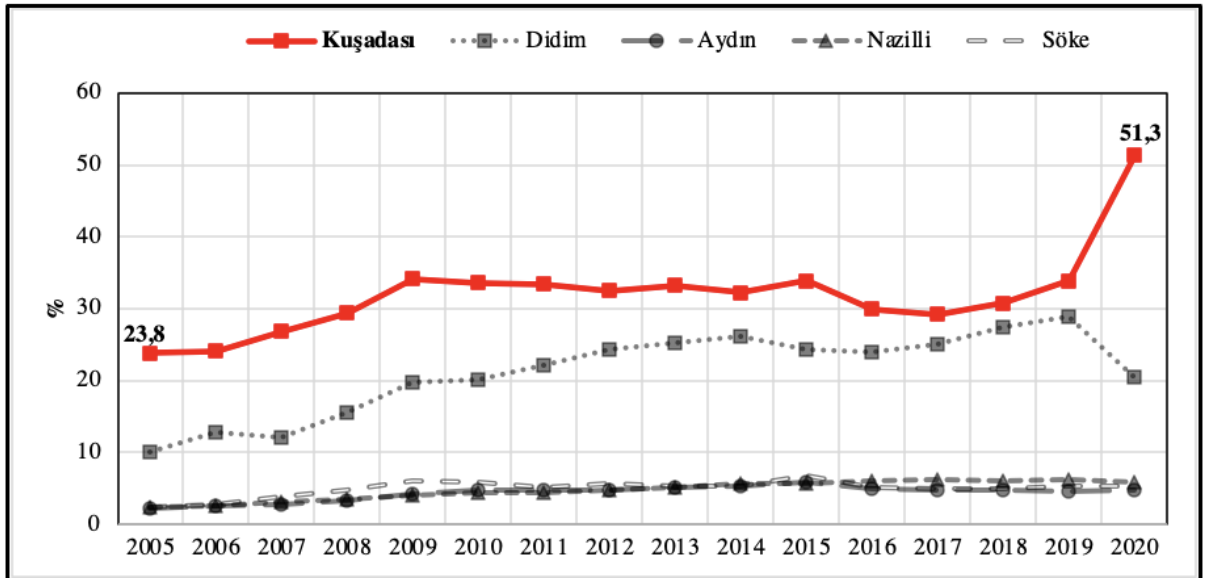
çalışan 3.001 kişi varken bu sayı 2015 yılına geldiğinde 8.762'ye çıkarak diğer kentlerle olan farkını iyice açmıştır. 2016 yılında küçük bir düşüş yaşansa da 2020'ye kadar olan artış eğilimi devam etmiş, böylece 2020 yılı itibariyle kentte 13.377 kişi HoReCa sektöründe istihdam edilmiştir. Bu anlamda özellikle 2019'dan 2020'ye görülen önemli artış, COVID-19 salgının etkisi altında geçen dönem için oldukça dikkat çekicidir. Bu noktada oldukça kırılgan bir sektör olan turizmin aynı zamanda farklı alternatifler yaratma özelliğine de sahip olduğunun altını çizmek yanlış olmaz. Neticede Kuşadası'nda HoReCa sektöründe istihdam edilen nüfusun hem büyüklük hem de gelişim açısından diğer önemli kentlere göre oldukça farklı bir yapısı bulunduğu söylenebilir (Grafik 16).

Grafik 16: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde HoReCa Sektöründe İstihdam Edilen Nüfus (2005-2020)

Öte yandan 2005-2020 döneminde HoReCa sektöründe istihdam edilenlerin oranları incelendiği takdirde, Kuşadası'nın bu alanda da liderliğini devam ettirdiği görülmektedir. Nitekim 2005 yılında Kuşadası'nda HoReCa sektöründe istihdam edilenlerin oranı %23,8 iken bu oran, 2020 yılına gelindiğinde %51,3'e ulaşarak, diğer kentlerle olan farkını belirgin biçimde açmıştır (Grafik 17). Bir başka deyişle Kuşadası'nda 2020 yılında istihdam edilenlerin yarısından fazlası HoReCa sektöründe çalışmaktadır. Bu noktada özellikle 2019 yılında Kuşadası'nda HoReCa sektöründe istihdam edilenlerin oranlarında bir kırılmanın yaşandığını

ifade etmek gerekir. Söz konusu kırılma COVID-19 salgının ortaya çıkardığı dinamiklerle doğrudan ilişkilidir. Nitekim 2005-2019 döneminde Kuşadası'nda HoReCa sektöründe istihdam edilenlerin oranları %30 dolaylarında seyrederken bu oran 2020 yılında aniden %51,3'e kadar yükselmiş durumdadır. Oysa hatırlanacağı üzere Kuşadası'nda (toplam) istihdam edilenlerin oranları incelendiğinde 2005-2020 döneminde, 2005-2019 dönemine göre bir düşüş yaşandığı bilinmektedir. Toplam istihdamdaki düşüş oranlarına rağmen 2020 yılında HoReCa sektöründe istihdam edilenlerin oranlarındaki bu sıçrayış, COVID-19 etkilerinin görüldüğü 2020 yılında Kuşadası'nda istihdam edilenlerin içerisinde doğrudan turizmle ilişkili olanların payını göstermesi açısından oldukça anlamlıdır.

Grafik 17: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde HoReCa Sektöründe İstihdam Edilen Nüfus Oranları (2005-2020)

b) Turizm Kentleşmesinde Ekonomik Faaliyet Kollarındaki Sektörel Uzmanlaşma

Turizm kentlerinde ekonomik faaliyet kollarındaki ihtisaslaşmayı ifade edebilme amacıyla değerlendirilen sektörel uzmanlaşma, turizm kentleşmesinin göstergelerinden biri olarak ele alınabilir. Bu bağlamda sektörel uzmanlaşma, kentteki istihdamın hangi sektör(ler)de yoğunlaştığını, dolayısıyla kentin baskın ekonomik-fonksiyonel yapısını göstermektedir (Yüceşahin ve Özgür, 2008 s. 120). Kuşadası kentindeki baskın ekonomik-fonksiyonel yapıyı ortaya koyabilmek amacıyla DİE'nin 1985-1990-2000 yıllarındaki Genel Nüfus Sayımlarında

yer alan *ekonomik nitelikler* den yararlanılmıştır.⁷⁹ Daha sonra Kuşadası'nın hangi ekonomik faaliyet kolunda uzmanlaştığını ortaya koyabilmek ve bu anlamda çevresindeki önemli kentlerle kıyaslamasını yapabilme amacıyla “*Benzerlik İndisi/Similarity Index*”⁸⁰ (Toyne ve Newby, 1971, s. 120; Papadakis, 1997, s. 40; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 120) olarak kullanılan indisten faydalanılmıştır.

Buna göre 1985-2000 döneminde Kuşadası'nın ekonomik faaliyet kollarındaki sektörel uzmanlaşmanın “*E1: Hizmet merkezi*” alanında olduğunu söylemek mümkündür (Tablo 34). Kuşadası bu özelliğini Aydın kenti ile paylaşmaktadır. Ayrıca tersiyer sektörde benzerlik indisi sonuçları 1985-2000 döneminde Kuşadası'nda (1,2;1,2;1,3) artış eğiliminde olmuştur. Dolayısıyla Kuşadası'nda tersiyer sektörde çalışanların söz konusu dönemde giderek baskınlaştığını söylemek yanlış olmaz. Ayrıca tersiyer sektör için benzerlik indisi sonuçları en yüksek (2000 yılında 1,3) Kuşadası'nda çıkmıştır. Bu noktada Kuşadası ve çevresindeki önemli

⁷⁹ DİE'nin 1985-1990-2000 Genel Nüfus Sayımlarında 10 sektör olarak verilmiş olan veriler, Yüceşahin ve Özgür (2008, s. 126)'dan yararlanılarak üç ana sektöre (primer-sekonder-tersiyer) indirgenmiştir. Buna göre **primer sektör** için; “*ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık*”; **sekonder sektör** için; “*madencilik ve taş ocaklığı*”, “*imalat sanayi*”, “*elektrik, gaz ve su*” ile “*inşaat*”; **tersiyer sektör** için; “*toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller*”, “*ulaştırma haberleşme ve depolama*”, “*mali kurumlar, sigorta taşınmaz mallara ait işler ve kurumlar, yardımcı iş hizmetleri*”, “*toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler*” ve “*iyi tanımlanmamış faaliyetler*” gruplandırılmıştır.

⁸⁰ Sektörel uzmanlaşmayı bulmak için kullanılan *Benzerlik indisi* = $\left(\frac{CN_{ks}/CN_k}{CN_s/CN} \right)$ denklemi ile hesaplanmaktadır.

Denkleminde yer alan **k**: kenti, **s**: sektörü, **CN**: ulusal-kentsel çalışan nüfusu, **CN_k**: (k) kentinde çalışan nüfusu, **CN_s**: (s) sektöründe ulusal-kentsel çalışan nüfusu, **CN_{ks}**: (k) kentinde (s) sektöründe çalışan nüfusu ifade eder (Papadakis, 1997, s. 40; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 120). Denklemin hesaplanması sonucunda indis değeri 1'den küçük ise herhangi bir uzmanlaşmanın/toplanmanın olmadığını, eğer 1'den büyük ise uzmanlaşmanın/toplanmanın olduğunu ifade eder (Toyne ve Newby, 1971, s. 120)

Bu indis ile Kuşadası ve çevresindeki önde gelen kentlerde 1985-2000 dönemi için primer/sekonder/tersiyer sektörlerine ait indis sonuçları elde edilmiştir. İlgili yıllarda indis değeri 1'den büyük olanlar Tablo 32'de belirtilmiştir. Buna göre Benzerlik İndisi E1 değerini gösteriyorsa bu, kentin hizmet merkezi olduğuna işaret etmekte ve yüksek kentleşme düzeyine karşılık gelmektedir. Öte yandan kentteki ekonomik faaliyet kollarına primer sektör katıldıkça ve önemi arttıkça E4, E5, E6 düzeylerini göstermekte, bu da kentlerin kentleşme düzeylerinin düşüşünü işaret etmektedir (Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 120).

kentlerde 1985-2000 döneminde tersiyer sektör, en fazla Kuşadası'nda baskın olarak görülür çıkarımını yapmak mümkündür (Tablo 35).

Kuşadası'na göre göreceli olarak turizmin etkilerinin daha geç görüldüğü Didim'de ise 1990 yılında indis değeri “E5: Tarımsal-endüstriyel merkezi” gösterirken, 2000 yılında turizmin etkisiyle “E1: Hizmet merkezi” alanını göstermiştir. Öte yandan Kuşadası'nın çevresindeki diğer önemli kentler olarak Nazilli ve Söke'nin 1985-2000 döneminde “E6: Tarımsal Merkez” alanında ön plana çıktıklarını söylemekte yarar vardır.

Tablo 34: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Sektörlerde Çalışan Nüfusa Göre Benzerlik İndisi Sonuçları (1985-2000)

	1985			1990			2000		
	Primer	Sekonder	Tersiyer	Primer	Sekonder	Tersiyer	Primer	Sekonder	Tersiyer
Aydın	0,6	0,9	1,1	0,4	0,8	1,2	0,6	0,7	1,2
Didim	-	-	-	1,5	1,3	0,8	1,0	0,9	1,1
Kuşadası	0,8	0,7	1,2	0,3	0,8	1,2	0,4	0,5	1,3
Nazilli	1,4	1,1	0,9	1,3	0,9	1,0	2,0	1,0	0,9
Söke	2,7	0,9	0,8	2,2	0,8	0,9	3,6	0,9	0,9

Tablo 35: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Sektörlerde Çalışan Nüfusa Göre Kentin İşgücü Yapısı (1985-2000)

Aydın														
1985	P	E6		1990	P	E6		2000	P	E6				
	S	E5	E3		S	E5	E3		S	E5	E3			
	T	E4	E2		E1	T	E4		E2	E1	T	E4	E2	E1
	P	S	T		P	S	T		P	S	T			
Didim														
				1990	P	E6		2000	P	E6				
					S	E5	E3		S	E5	E3			
					T	E4	E2		E1	T	E4	E2	E1	
					P	S	T		P	S	T			
Kuşadası														
1985	P	E6		1990	P	E6		2000	P	E6				
	S	E5	E3		S	E5	E3		S	E5	E3			
	T	E4	E2		E1	T	E4		E2	E1	T	E4	E2	E1
	P	S	T		P	S	T		P	S	T			
Nazilli														
1985	P	E6		1990	P	E6		2000	P	E6				
	S	E5	E3		S	E5	E3		S	E5	E3			
	T	E4	E2		E1	T	E4		E2	E1	T	E4	E2	E1
	P	S	T		P	S	T		P	S	T			
Söke														
1985	P	E6		1990	P	E6		2000	P	E6				
	S	E5	E3		S	E5	E3		S	E5	E3			
	T	E4	E2		E1	T	E4		E2	E1	T	E4	E2	E1
	P	S	T		P	S	T		P	S	T			

P: Primer sektör; **S:** Sekonder sektör; **T:** Tersiyer sektör; **E1:** Hizmet merkezi; **E2:** Hizmet-endüstriyel merkez; **E3:** Endüstriyel merkez; **E4:** Hizmet-tarımsal merkez; **E5:** Tarımsal-endüstriyel merkez; **E6:** Tarımsal merkez

c) Turizm Kentleşmesinde Ekonomik Faaliyet Kollarındaki Çeşitlilik

Kentlerde tarım dışı ekonomik faaliyet kollarında çalışan nüfusun çeşitliliği kentleşme düzeyini ve niteliğinin göstergelerinden biri olması açısından önemlidir ve “*Ağırlıklı Benzerlik İndisi/Weighted Similarity Index*”⁸¹ bu önemi ortaya koymak için hesaplanır (Papadakis, 1997, s. 40; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 121). Bu amaca yönelik, Kuşadası ve çevresindeki önemli kentlerde 1985-2000 dönemindeki tarım dışı ekonomik faaliyet kollarında çalışan nüfusun ağırlıklı benzerlik indisleri hesaplanmıştır. Bu noktada dikkat çekilmesi gereken iki durum mevcuttur. Bunlardan ilki; 1985-2000 döneminde Kuşadası’nda indis değeri 1’den büyük en az üç faaliyet kolu bulunmaktadır. Bu durum, Kuşadası’nın kentleşmiş bir yapısı bulunduğunun göstergelerinden biridir. Nitekim Yüceşahin ve Özgür (2008, s. 121) indis değeri 1’den ekonomik faaliyet kolları (ekonomik çeşitliliği fazla olan) ile kentleşme arasında doğru orantı olduğunu belirtir.

İkinci olarak ise literatürde (Işık ve Zoğal, 2017, s. 78; Akengin ve Dinç, 2020a, s. 205) turizmle ilişkili sektörler olarak “*inşaat*”, “*toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller*” ile “*ulaştırma, haberleşme ve depolama*” belirtilen faaliyet kollarının indis değerlerinin her dönem 1’den büyük çıkmasıdır. Bu durum, Kuşadası kentindeki tarım dışı ekonomik faaliyet kollarında çalışan nüfus üzerinde turizmin etkisini açık biçimde ortaya koymaktadır (Tablo 36).

⁸¹ Ekonomik aktivite çeşitliliğini bulmak amacıyla kullanılan *Ağırlıklı Benzerlik İndisi* $= \frac{CN_{kef}/CN_k}{CN_{ef}/CN}$ denklemi ile hesaplanır. Denkleminde yer alan CN_{kef} : (k) kentinde (ef) ekonomik faaliyet kolunda çalışan nüfus, CN_k : (k) kentinde çalışan nüfus, CN_{ef} : ulusal-kentsel düzeyde (ef) ekonomik faaliyet kolunda çalışan nüfus, CN : ulusal-kentsel nüfusa karşılık gelmektedir (Papadakis, 1997, s. 40; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 121).

Tablo 36: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Tarım Dışı Ekonomik Faaliyet Kollarında Çalışan Nüfusun Ağırlıklı Benzerlik İndisi Sonuçları

	1985					1990					2000				
	Aydın	Didim	Kuşadası	Nazilli	Söke	Aydın	Didim	Kuşadası	Nazilli	Söke	Aydın	Didim	Kuşadası	Nazilli	Söke
Madencilik ve taş ocakçılığı	1,1	-	0,1	0,5	2,3	0,7	-	0,1	0,6	1,5	1,4	0,7	0,2	0,6	2,7
İmalat sanayi	0,7	-	0,3	0,9	0,7	0,7	0,3	0,3	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3	0,9	0,8
Elektrik, gaz ve su	1,8	-	0,7	1,3	0,5	1,1	0,2	0,2	0,7	0,4	0,9	0,6	0,4	0,5	0,3
İnşaat	1,1	-	1,7	1,4	1,0	1,0	3,5	1,8	1,1	1,0	1,0	2,3	1,1	1,2	1,0
Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	1,0	-	1,9	1,0	0,7	0,9	1,1	2,2	1,0	0,8	1,0	1,6	2,3	1,1	0,9
Ulaştırma, haberleşme ve depolama	0,8	-	1,4	0,7	0,5	0,9	0,5	1,1	0,7	0,5	0,9	0,8	1,4	0,6	0,5
Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri	1,0	-	1,1	0,7	0,7	0,9	1,0	0,9	0,8	0,7	0,9	0,9	1,0	0,8	0,7
Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler	1,1	-	0,6	0,7	0,8	1,2	0,4	0,4	0,9	0,9	1,3	0,8	0,7	0,9	0,9

d) Turizm Kentleşmesinde Kadınların Finansal Bağımsızlığı

Bir kentte istihdam edilen nüfusun mesleklere dağılımı ve işteki statüsü cinsiyete göre farklı anlamlar taşımaktadır (Papadakis, 1997, s. 41; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 122). Bilindiği üzere ülkemizde kadınların istihdama katılımı düşük olmakla birlikte, turizm sektörü kadın emeğinin görece daha yoğun olduğu sektörlerdendir (Kaya, 2017, s. 1).

Türkiye’de istihdamın cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde TÜİK (2021) işgücü istatistiklerinde 15+ yaş ölçütüne göre istihdam edilenlerin %68,3’ünün erkek, %31,7’sinin ise kadın olduğu görülür. Benzer biçimde ülkemizde turizmde çalışanların %69’unu erkekler, %31’ini kadınlar oluşturmalarına rağmen, son on yılda turizmde çalışan kadınların oranının %28,9’dan %31’e çıkması, turizmle ilişkili sektörlerde giderek artan biçimde kadının istihdam edilmesi ile açıklanabilir (Eurostat, 2021).

Bir kentteki kadınların ekonomik, sosyal ve kültürel olarak güçlenmesi kentleşmenin sosyal nitelikleri açısından oldukça önemlidir. Bu önem neticesinde literatürde (Papadakis, 1997, s. 41; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 122) finansal bağımsızlığını kazanmış kadın nüfusun sosyal açıdan kentleşmeye katkısını ölçebilmek amacıyla kullanılan bir indis⁸² mevcuttur. Yüceşahin ve Özgür (2008, s. 122) söz konusu indis sonuçlarına göre Türkiye’deki kentler için üç düzey belirlemişlerdir: yüksek (>%7), orta (%5 ile %7 arası) ve düşük (<%5). Buna göre söz konusu indisin sonuçları Kuşadası’nda 1985-2000 döneminde hiçbir zaman düşük düzeyde olmamış, dönem içerisinde artış eğilimi göstermiş ve nihayetinde 2000 yılında %7,7’lik bir oran ile yüksek düzeyde yer almıştır (Tablo 37).

Tablo 37: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Kadınların Finansal Bağımsızlığı Ölçen İndis Sonuçları

	Kadınların finansal bağımsızlığı		
	1985	1990	2000
Aydın	4,6	5,0	5,2
Didim	-	2,5	4,1
Kuşadası	5,6	6,7	7,7
Nazilli	5,1	4,8	6,5
Söke	5,6	6,2	5,4

⁸² Kadınların finansal bağımsızlığını ölçebilecek indis $\frac{ISV_k + UC_k + KH_k}{N} * 100$ denklemi ile hesaplanır (Papadakis, 1997, s. 41; Yüceşahin ve Özgür, 2008, s. 122).

e) Turizm Kentleşmesinde İstihdamın Mevsimlik⁸³ Olma Özelliği

Mevsimsellik turizmin dikkat çekici ve önemli özelliklerinden biridir (Koç ve Altınay, 2006, s. 227). Çünkü turizmin mevsimsellik özelliği **mevsimlik istihdamı** daha fazla artırır (Emekli, 1998, s. 41). Mevsimselliğin turizm sektöründe istihdam edilenler üzerinde önemli etkileri bulunmakta olup (Lim ve McAleer, 2001, s. 69) bu durum; sezonluk ve eksik istihdam, yarı zamanlı çalışma, düşük vasıflı işgücü, iş güvencesinden yoksunluk, kariyer planlayamama, her yeni sezon öncesinde işçi arayışı ve işsizliğe yol açmaktadır (Jolliffe ve Farnsworth, 2003, s. 312; Günel, 2009, s.1-2; Egresi, 2016, s. 35). Turizm kentlerinde görülen mevsimsellik hem kent aktörleri hem de turizm sektörü açısından önem arz eder. Dolayısıyla istihdamın mevsimlik olma özelliği, turizm kentleşmesinin iş gücüyle ilişkili parametresi değerlendirilirken üzerinde durulması gereken bir konudur.

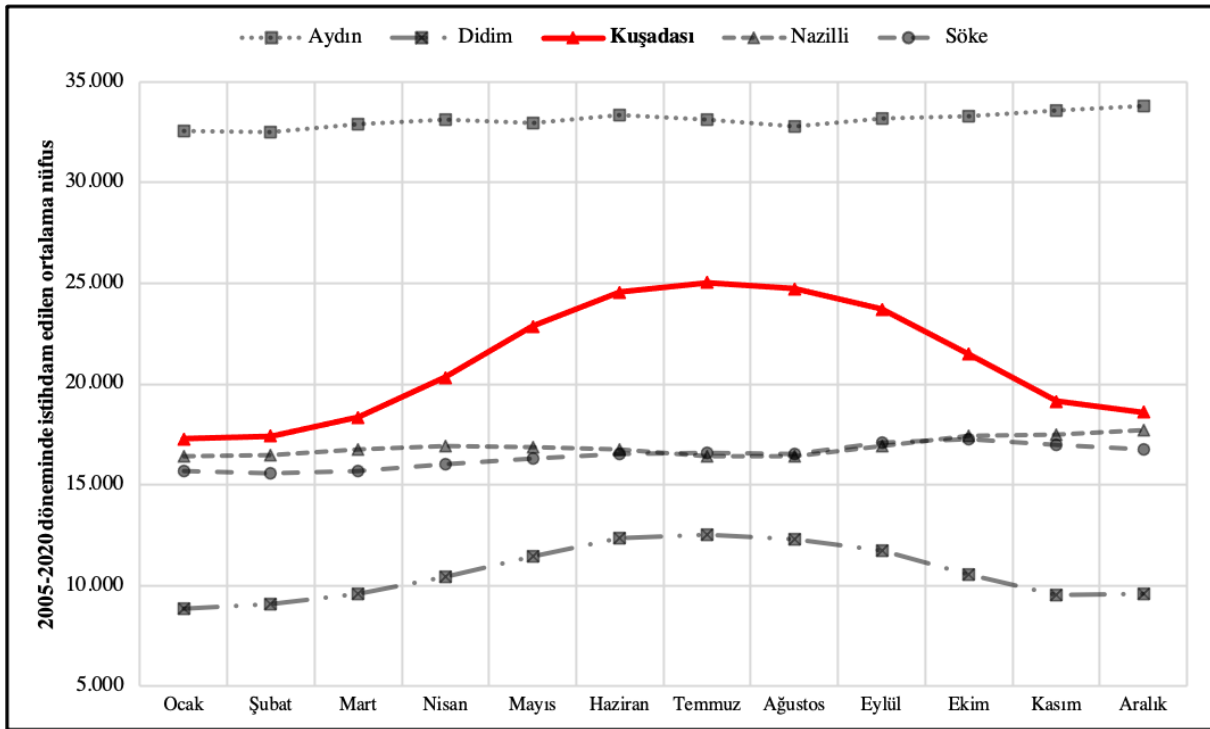
Özellikle sezonluk turizm türlerinin (deniz-kum-güneş turizmi, kış gibi) baskın olduğu bir yerleşmede, turizm sektöründe istihdam edilen nüfusta yıl içerisinde talep değişimlerine bağlı olarak ciddi dalgalanmalar görülebilmektedir (Stansfield, 1971b, s. 165). SGK'dan elde edilen verilere göre Kuşadası'ndaki işgücünün 2005-2020 dönemlerinde aylık ortalamaları incelendiğinde “ölü sezondaki” (Kapan, 2018a, s. 54) (off-season) sigortalı çalışan sayısı 17.000 civarındayken, bu rakamın yaz sezonunda 25.000'e kadar çıktığı görülmektedir.

Ayrıca Kuşadası'ndaki bahsi geçen bu durum, Butler ve Mao'nun (1997) ortaya koyduğu mevsimsellik türlerinden tek zirveli mevsimselliğe bir örnek teşkil etmektedir. Nitekim Kuşadası'ndaki işgücünün 2005-2020 dönemlerinde aylık ortalamaları incelendiğinde Mart-Nisan aylarından itibaren hızla yükseldiği, temmuz ayında ise zirveyi yaşayıp (25.057), sonrasında düşme eğilimine girdiği görülür (Grafik 18). En yüksek ve en düşük ortalamaların yaşandığı temmuz ve ocak aylarındaki fark 7.784 kişidir.

Çevresindeki önemli kentlerle kıyaslandığında Kuşadası'ndaki çarpıcı durum daha net anlaşılır. Kuşadası'nın çevresindeki kentlerde istihdamın mevsimlik olma durumları ele alındığında Didim haricinde, mevsimlik bir yoğunlaşmadan bahsedilemez. Didim'de istihdam edilen nüfus, Kuşadası'na benzer şekilde 2005-2020 yılları arasında yaz aylarında tepe değerlere ulaşarak sezonluk bir özellik göstermiştir. Nitekim diğer kentlere kıyasla nispeten

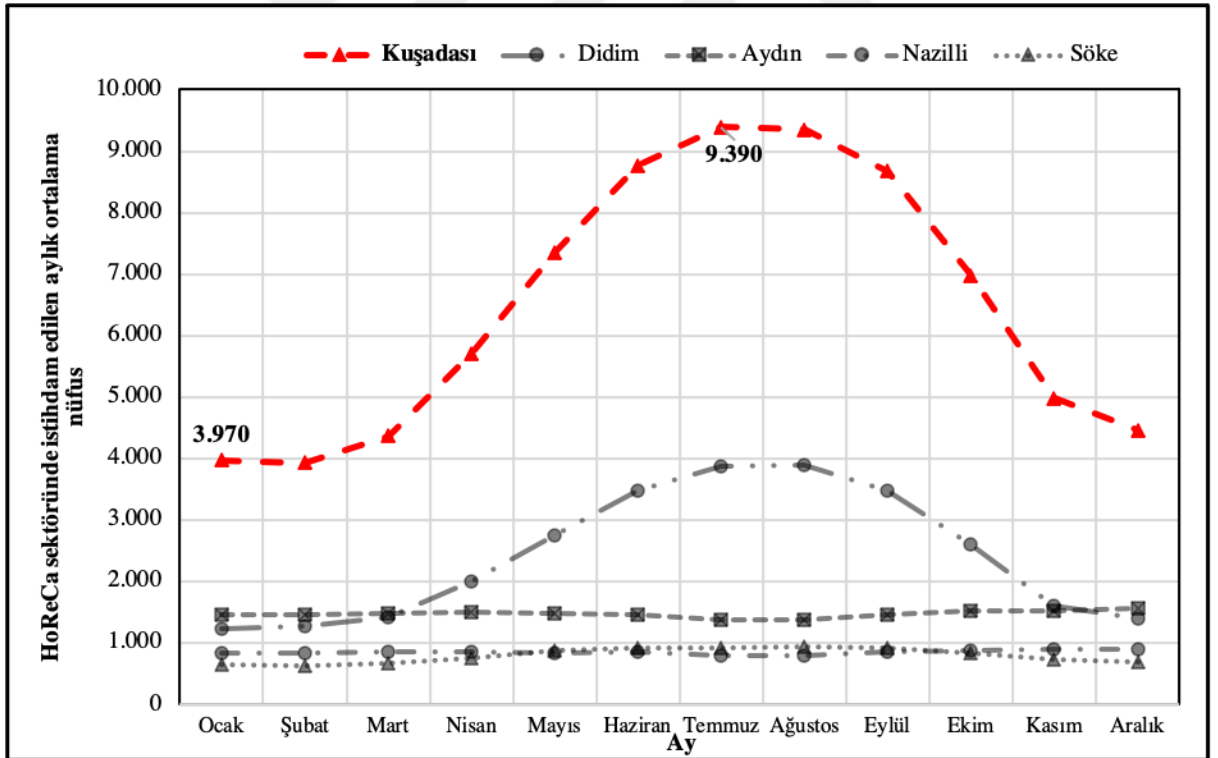
⁸³ Mevsimlik istihdam “kalıcı olmayan ve mevsimsel zirve geçtikten belirli bir zaman sonra ya da yakın gelecekte sona erecek, sürekli olmayan ücretli iş” (Jolliffe ve Farnsworth, 2003, s. 312) şeklinde tanımlanır.

daha küçük ölçekli bir kent olan Didim’de 2005-2020 döneminde istihdam edilen nüfusun aylık ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalamalara sahip ayın 12.540 ile Temmuz ayı olduğu görülür. İstihdam ortalamalarının en düşük olduğu dönem ise yılın ilk ayına denk gelmektedir. En fazla istihdamın olduğu ay da dahi 13.000 sayısına ulaşamamış Didim’de 3.683 kişilik bir sezonluk istihdam farkından söz etmek mümkündür. İl merkezi konumundaki Aydın’da 2005-2020 döneminde istihdam edilen nüfusun aylık ortalamaları 32.529 ile 33.833 arasında tekdüze bir eğilime sahip olup, en fazla 1.304 kişilik bir fark söz konusudur. Nazilli’de 2005-2020 döneminde istihdam edilen nüfusun aylık ortalamalarında da herhangi ciddi bir dalgalanma görülmemektedir. Dahası en düşük istihdam ortalamalarına sahip sayılar, turizm kentlerinin aksine, Ağustos ayında görülür. 2005-2020 döneminde aylık ortalamalar 16.429 ile 17.727 arasında (1.298 kişilik bir fark) gidip-gelir. Aydın ve Nazilli’deki duruma benzer biçimde Söke’de de 2005-2020 döneminde istihdam edilen nüfusun aylık ortalamalarında herhangi bir mevsimlik olma durumundan söz edilemez. Söke’deki istihdam edilen nüfusun ortalamaları en yüksek Ekim ayında (17.287) görülmekte olup, en düşük ortalamalara sahip ay ise 15.663 ile Ocak ayıdır. Dolayısıyla turizm kentleri dışındaki diğer kentlere benzer biçimde ciddi bir fark (1.624) burada da görülmemektedir (Grafik 18).

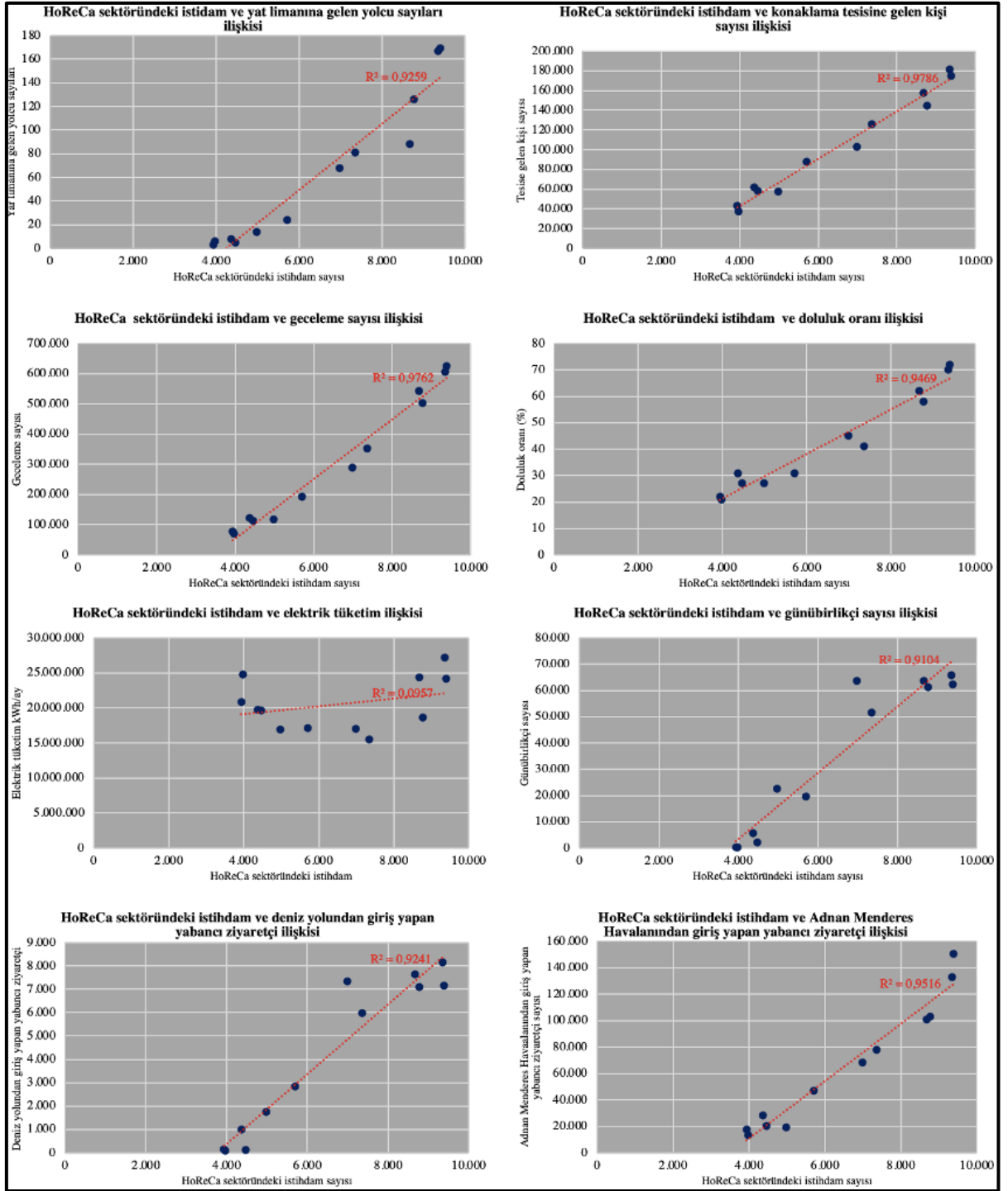

Grafik 18: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde İstihdam Edilen Nüfusun Aylık Ortalamaları (2005-2020)

Öte yandan istihdamın mevsimlik olma özelliği sadece HoReCa sektöründe istihdam edilenler dikkate alınarak incelendiğinde, Kuşadası'ndaki özgün durum çarpıcı biçimde dikkati çeker. Buna göre Kuşadası'nda HoReCa sektöründe istihdam edilenlerin 2005-2020 dönemindeki aylık ortalamalarına bakılırsa; Ocak ayında istihdam edilenlerin sayısı ortalama 3.970 iken bu sayı Temmuz ayına gelindiğinde iki katının üzerine çıkarak 9.390'a ulaşmıştır (Grafik 19). Kuşadası'ndaki bu durumun benzeri Didim'de de görülmektedir. Nitekim Didim'de Ocak ayında istihdam edilenlerin ortalama sayısı 1.225 iken bu sayı Ağustos ayında 3.900'e çıkmıştır. Turizm kentlerine özgü bu durum, diğer kentlerde görülmemektedir. Diğer üç kentte (Aydın, Nazilli, Söke) yıl boyunca en fazla 100-300 kişi arasında bir değişim olmuştur. Ayrıca Kuşadası'nda HoReCa sektöründeki istihdamın mevsimlik olma özelliğinin; yat limanına gelen yolcu sayıları, konaklama tesisine gelen kişi sayıları, geceleme sayıları, doluluk oranı, günübirlikçi sayısı gibi çok sayıda değişkenle güçlü pozitif korelasyona sahip olduğunu belirtmekte yarar vardır (Şekil 60).

Grafik 19: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde 2005-2020 Döneminde HoReCa Sektöründe İstihdam Edilen Ortalama Nüfus

Şekil 60: Kuşadası'ndaki HoReCa Sektöründe İstihdam Edilenler ve Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişki

4.1.4.P4. Yabancı⁸⁴ Nüfus Etkinliği

Turizm kentlerindeki yabancı nüfusun etkinliği, turizm kentleşmesinin önemli parametrelerinden biridir. Kuşadası örneğinde yabancı nüfus etkinliği; kente olan yabancı göçü, yabancılara yönelik uygulamalar, yabancılarının mülk edinimi, yabancılarının istihdamı, yabancı evlilikleri ve yabancılarının eğitimi gibi göstergelerle ele alınmıştır.

a) Turizm Kentleşmesinde Yabancı Göçü ve Yabancı Nüfus Oranı

Turizm kentlerinin sahip oldukları göç hareketi daha önce değinilen, sadece almış oldukları yüksek iç göç rakamları ile açıklanamamaktadır. Zira turizm kentleri aldıkları yüksek iç göçün yanında, büyük ölçüde farklı motivasyonlarla gerçekleşen yabancı göçmen grubuna da ev sahipliği yapmaktadır. Literatürde **Avrupalı göçleri** (Südaş ve Mutluer, 2008), **boş vakit göçü** (Böröcz, 1996), **emeklilik göçü** (Cribier ve Kych, 1993; Pampel, Levin, Loivere, Meyer ve Rushton, 1994; Williams, King ve Warnes, 1997; Williams ve Patterson, 1998; King ve diğerleri, 1998; Williams, King, Warnes ve Patterson, 2000; Gustafson, 2002; Truly, 2002; Morales, 2010), **gönüllü göç** (Dayıoğlu, 2012), **güneş kuşağı göçleri** (Murphy ve Zehner, 1988; Stimson ve Minnery, 1998), **hayalet göç** (Tamer-Görer, 2014), **ikamete dayalı turizm** (Casado-Diaz, 1999; Aledo ve Mazon, 2004; O'Reilly, 2007), **ikinci konut göçü** (Müller, 2006), **iklime bağlı göçler** (Walters, 2005), **refah göçü** (Borsdorf, 2009; Bartoš, Kušová ve Těšitel, 2009), **turizmle bağlantılı göçler** (Williams ve Hall, 2002; Gössling ve Schulz, 2005), **yabancı göçü** (Avcı, Avcı ve Şahin, 2008); **yabancı yerleşikler** (Toprak, 2009), **yabancı yerleşimciler** (Özbek ve Engindeniz-Şahan, 2016), **yaşam biçimi/tarzi göçü** (O'Reilly, 2007; Benson ve O'Reilly, 2009; Südaş ve Mutluer, 2010; Krit, 2012; Özbek, 2018), **yaşlı göçü** (Wiseman ve Roseman, 1979; Golant, 1980; Meyer ve Speare, 1985; Fournier, Rasmussen ve Serow, 1988; Rogers, 1988; Rodriguez, Fernandez-Mayoralas ve Rojo, 1998; Clark ve White, 1990; Sastry, 1992; Walters, 2000; Warnes ve Williams, 2006), **yeni göç** (Wolfe, 1967; Fonseca, Calderia ve Esteves, 2002; Özbek, 2018), **yerleşik yabancılar** (Südaş, 2012; Özgürel ve Avcıkurt, 2018) **yerleşen yabancılar** (Tuna ve Özbek, 2018), olarak adlandırılan bu yeni nüfus hareketi refah düzeyi yüksek Batı toplumlarına özgü bir durumdur (Südaş, 2020, s. 663).

⁸⁴ Çalışmamızda “yabancı nüfus” olarak kast edilen Yakar ve Südaş’ın (2019, s. 134) çalışmalarında da ifade etmiş olduğu “Türkiye’de resmi olarak yaşayan ancak Türkiye ile vatandaşlık bağı bulunmayan nüfus”tur.

Literatürde farklı adlandırmalarla/nitelemelerle ifade edilen bu göç olgusunun kapsayıcı biçimde kavramla anlatılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Örneğin Tuna ve Özbek alan araştırmalarında Güney Ege'ye yönelik yabancı göçlerinin sadece “emekli göçü” ifade edilmesinin eksik kalabileceğini vurgulamışlardır:

“Güney Ege bölgesinde maaşlı çalışan ve serbest meslekle geçinenlerin oranları toplandığında, çalışanların oranının emeklilerin oranının çok üstünde olduğu görülmektedir. Buna göre bölgeye yerleşen yabancıların, çoğunluğu turizm ile ilgili olmak üzere çeşitli sektörlerde çalıştıkları görülmektedir.....Buna göre yabancı göçleri konusunda dünyada görülen genel eğilimden ayrı olarak, Türkiye’de görülen durumun, sadece emekli göçü şeklinde ifadesi yeterli olmayıp, daha çok göç ettikten sonra da çalışanların göçü şeklinde ifade etmek daha doğru gibi görünmektedir.” (2018, s. 112)

Südaş’da bu görüşü destekleyecek biçimde bu göç hareketine katılanların pek az ortak özelliği bulunduğunu ifade etmiş, var olan çeşitliliği kapsayan bir şemsiye kavramın kullanılması gerekliliğini ortaya koymuştur:

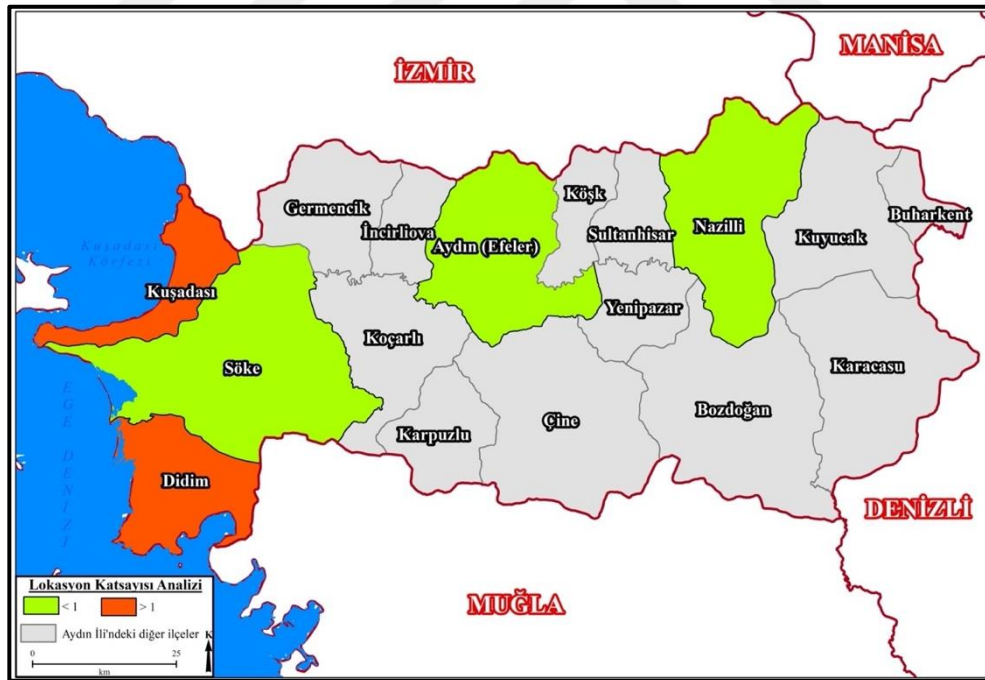
“Emekliler ya da emekli olmayanlar, geçici ya da kalıcı olarak göç edenler, göç ettikleri yerde çalışmaya devam edenler, eşleriyle ya da bir eş nedeniyle göç edenler, ikinci konutlarda ikamet eden ya da karavan ve yat gibi “alternatif” yaşama mekanları ya da kırsal alanları ve tarihsel dokunun korunduğu yerleşmeleri tercih edenlere kadar büyük bir çeşitlilik gösteren bu göçmen grubu, uluslararası göçmen nüfusu içinde ayrıcalıklı bir sınıf gibidir ve “göç”, bu kitle için bir yaşam biçimi hâlini almaktadır. Bu çeşitliliği kapsayacak şekilde bir “şemsiye kavram” olarak son yıllarda ortaya atılan kavram, yaşambişimi göçü (lifestyle migration) olmuştur.” (2012, s. 3).

Yüksek bir refah düzeyi ile birlikte, harcayacak parası ve eğlenecek zamanı olan bir başka ifadeyle **tüketmeye hazır** orta yaş ve üzerindeki nüfus miktarındaki artış, “boş zamana sahip yeni bir sınıf” yaratmış (Gelles ve Levine, 1995, s. 143; akt; Südaş, 2020, s. 636) ve bu sınıf, tüketim odaklı motivasyonlarla, önceden turist olarak geldikleri/deneyimledikleri turizm kentlerine göç etmişlerdir. Südaş ve Mutluer (2010, s. 34) turizmle ilişkili yaşlı göçlerinde, göçmenlerin tüketici konumunda olduğunu ve turistlerin göçmene dönüşmesinin, bu durumu değiştirmeyip aksine pekiştirdiğini belirtmektedir. Tüketim odaklı kentleşme modeli olan turizm kentleşmesinde bu husus oldukça önemlidir.

Görece yeni bir nüfus hareketi olmasına rağmen, Türkiye’deki turizm merkezlerine yönelik gerçekleşen yabancı göçlerini ele alan güçlü bir literatür bulunur.⁸⁵ Literatürde çok

⁸⁵ **Antalya:** Balkır, Toprak-Karaman ve Kırkulak, (2008); Toprak (2009); Deniz (2012); Deniz ve Özgür (2010); Deniz ve Özgür (2013); Özgür ve Deniz (2015)-**Alanya:** Südaş (2005); Südaş ve Mutluer (2006); Dayıoğlu (2012)-**Dalyan/Muğla:** Özerim (2008); Özerim (2012)-**Didim:** Karakaya ve Turan (2006); Nudralı (2007); Nudralı ve Tamer-Görer (2011) -**Fethiye:** Avcı ve diğerleri (2008) -**Gökova/Muğla:** Ertuğrul (2008); Ertuğrul (2016)-**Marmaris:** Özbek (2008)- **Marmaris, Kuşadası, Ayvalık:** Südaş (2012)-**Marmaris, Bodrum, Fethiye:**

sayıda disiplinin değişik yönleriyle ele aldığı bu konunun en önemli ortak özelliği Türkiye'nin güney ve güneybatı kıyılarında yoğunluk kazanmasıdır (Işık ve Zoğal, 2017, s. 84). Başka bir ifadeyle uluslararası yaşam tarzı göçünü Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyılarında geçirmek üzere, kıyı turizm merkezlerine göç etmiş olanlar oluşturmaktadır (Südaş, 2020, s. 663). Kuşadası da söz konusu turizm merkezlerinden biri olarak, Türkiye'nin “yaşam tarzı göçü bölgesi” (Aydın-Muğla-Antalya illerinden oluşan bölge) (Südaş, 2020, s. 646) içerisinde yer alır. Bu açıdan Kuşadası, sahip olduğu yabancı turist potansiyelinden ayrı olarak, *uluslararası yaşam tarzı göçü* sonucunda kente yerleşen yabancı nüfusun oranı ile dikkati çeker. Kuşadası ve çevresindeki önemli kentlerdeki yabancı nüfus oranları incelendiğinde Kuşadası ile birlikte Didim'in çevresindeki diğer kentlerden farkını ortaya koyarak toplam nüfuslarının içerisinde yaklaşık %4'lük bir yabancı nüfusa sahip olduklarından söz etmek mümkündür. Aydın, Nazilli, Söke'de ise bu oran %0,5'in altındadır. Kuşadası'nda 2007 yılında 655 kişi olan yabancı nüfus, 2021 yılı itibariyle (on üç yılda 4.762 kişi artarak) 5.417 kişiye ulaşmıştır (Tablo 38; Grafik 20; Şekil 61).

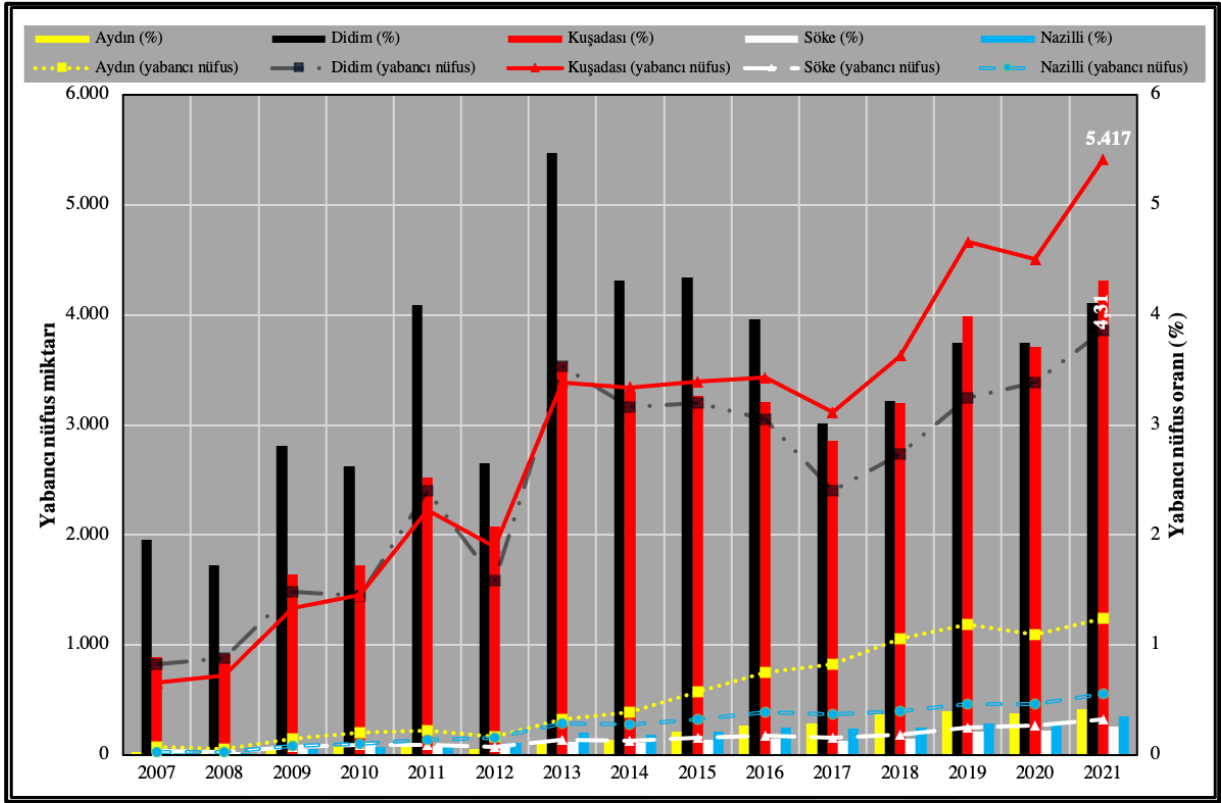
Şekil 61: Kuşadası ve Yakın Çevresindeki Önemli Kentlerde İkamet Eden Yabancı Nüfusun Lokasyon Katsayısı Analizi Sonucu (2020)

Tuna ve Özbek (2018)-**Türkiye geneli:** Kaiser (2003); Kaiser (2004); Mutluer ve Südaş (2005); Balkır ve Kırkulak (2007); Südaş ve Mutluer (2008); Balkır ve Kırkulak (2009); Südaş (2009); Balkır ve Böcker (2012); Tamer-Görer (2014); Balkır ve Südaş (2019)-Yakar ve Südaş (2019); Südaş (2020)

Tablo 38: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Yabancı Nüfus Miktarı ve Oranı (2007-2021)⁸⁶

		Didim	Kuşadası	Aydın	Nazilli	Söke
2007	Toplam nüfus	42266	73543	231884	140922	115939
	Yabancı nüfus	829	655	76	31	36
	Yabancı nüfus payı (%)	1,96	0,89	0,03	0,02	0,03
2008	Toplam nüfus	50941	78793	253376	143.627	115.490
	Yabancı nüfus	882	725	59	28	31
	Yabancı nüfus payı (%)	1,73	0,92	0,03	0,02	0,03
2009	Toplam nüfus	52.583	81.295	243.037	146.235	115.758
	Yabancı nüfus	1.482	1.332	151	85	75
	Yabancı nüfus payı (%)	2,81	1,64	0,06	0,06	0,06
2010	Toplam nüfus	55.130	84.056	251.891	146.543	115.133
	Yabancı nüfus	1.451	1.453	207	107	93
	Yabancı nüfus payı (%)	2,63	1,73	0,08	0,07	0,08
2011	Toplam nüfus	58.752	88.464	255.292	146.624	115.692
	Yabancı nüfus	2.405	2.230	225	141	93
	Yabancı nüfus payı (%)	4,09	2,52	0,09	0,10	0,08
2012	Toplam nüfus	59.939	90.652	259.786	147.668	115.586
	Yabancı nüfus	1.588	1.889	167	156	76
	Yabancı nüfus payı (%)	2,65	2,08	0,06	0,11	0,07
2013	Toplam nüfus	64.643	94.995	265.234	148.531	115.541
	Yabancı nüfus	3.535	3.391	327	292	142
	Yabancı nüfus payı (%)	5,47	3,57	0,12	0,20	0,12
2014	Toplam nüfus	73.385	101.619	270.835	149.816	115.936
	Yabancı nüfus	3.166	3.344	392	283	133
	Yabancı nüfus payı (%)	4,31	3,29	0,14	0,19	0,11
2015	Toplam nüfus	73.827	103849	277.466	151.789	116.583
	Yabancı nüfus	3.202	3.394	577	325	158
	Yabancı nüfus payı (%)	4,34	3,27	0,21	0,21	0,14
2016	Toplam nüfus	77.164	106.939	281.763	153.879	117.730
	Yabancı nüfus	3.053	3.432	752	386	172
	Yabancı nüfus payı (%)	3,96	3,21	0,27	0,25	0,15
2017	Toplam nüfus	79.464	109.058	287.518	155.320	118.855
	Yabancı nüfus	2.401	3.115	823	373	156
	Yabancı nüfus payı (%)	3,02	2,86	0,29	0,24	0,13
2018	Toplam nüfus	85.055	113.580	289.248	156.748	120.217
	Yabancı nüfus	2.735	3.630	1.056	399	185
	Yabancı nüfus payı (%)	3,22	3,20	0,37	0,25	0,15
2019	Toplam nüfus	86.688	116.966	293.816	159.544	121.481
	Yabancı nüfus	3.251	4.664	1.187	467	251
	Yabancı nüfus payı (%)	3,75	3,99	0,40	0,29	0,21
2020	Toplam nüfus	90.427	121.493	292.716	160.877	121.940
	Yabancı nüfus	3.389	4.506	1.098	463	269
	Yabancı nüfus payı (%)	3,75	3,71	0,38	0,29	0,22
2021	Toplam nüfus	93.876	125.812	300.225	160.581	122.708
	Yabancı nüfus	3.861	5.417	1.248	559	325
	Yabancı nüfus payı (%)	4,11	4,31	0,42	0,35	0,26

⁸⁶ TÜİK veri tabanında doğrudan böyle bir veri bulunmamaktadır. Hesaplamalar TÜİK verilerinden hareketle tarafımızdan yapılmıştır. Verilerin 2007 yılından itibaren incelenmesi nedeni ADNKS ile “*de facto*” yaklaşımından “*de jure*” anlayışına geçilmesidir. ADNKS aracılığıyla, yabancı nüfusa ilişkin olarak 2007 yılından itibaren her yıl ikamet eden yabancıların kaydına bağlı olarak veri tutulmaktadır (Yakar & Südaş, 2019, s. 137). 2000 yılı GNS ile ADNKS sistemi arasında belirgin, bir o kadar da “*yanıltıcı*” farklılıklar bulunmaktadır. Söz gelimi 2000 GNS’na göre yabancı nüfus payı (%) **Kuşadası’nda 6,48; Didim’de 3,83; Aydın’da 1,69; Nazilli’de 1,04; Söke’de 1,73** iken bu oranlar 2007 ADNKS ile birlikte oldukça düşmüştür.

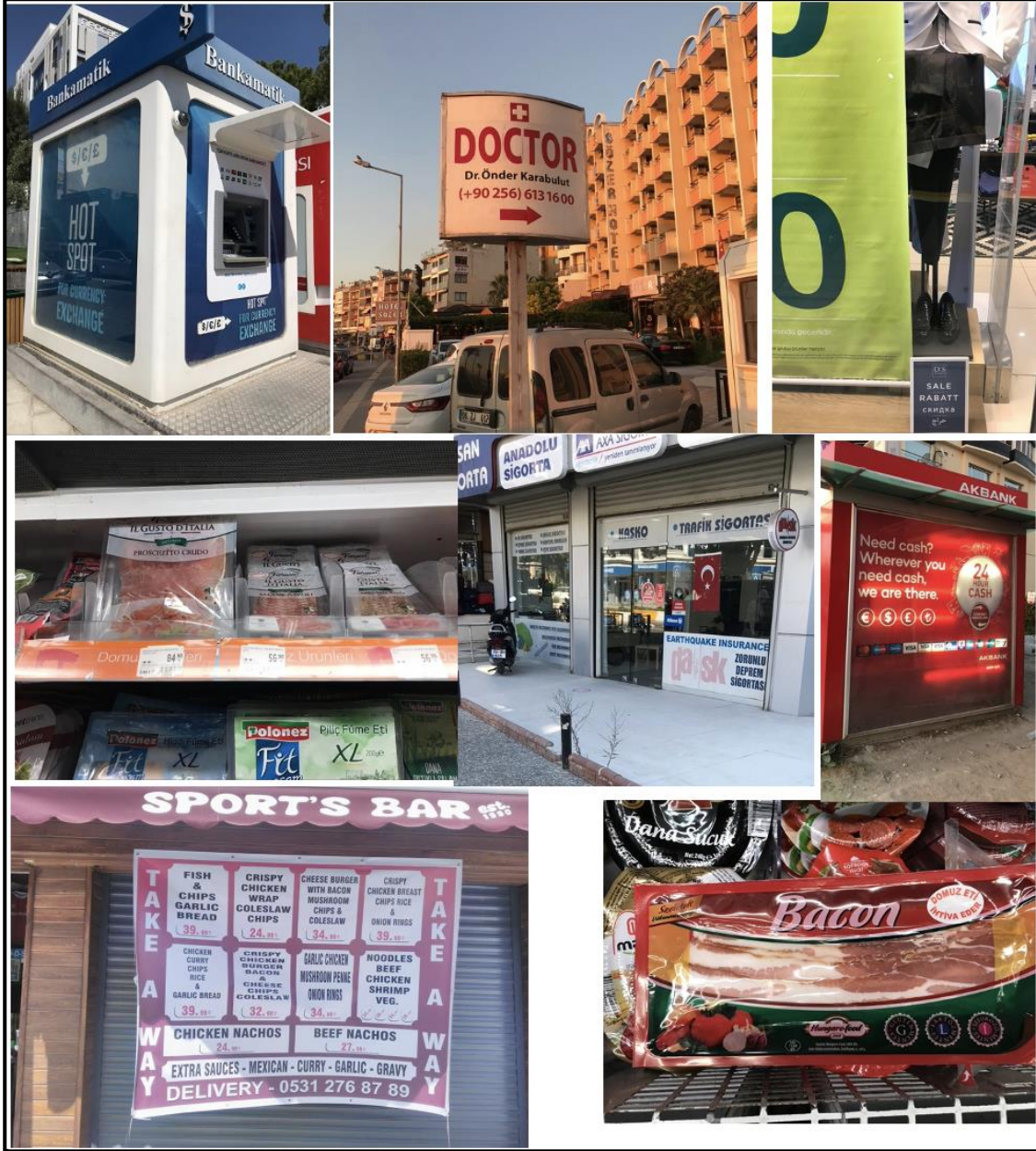

Grafik 20: Kuşadası ve Çevresindeki Önemli Kentlerde Yabancı Nüfusun Miktarı ve Oransal Gelişimi (2007-2021)

Kuşadası'nın sahip olduğu yabancı nüfus oranlarıyla birlikte, kentte yerleşik yabancılara yönelik ya da yerleşik yabancıların oluşturduğu, turizm kentleri dışındaki kentlerde pek rastlanmayan bir ortam görülmektedir. Bu bağlamda Südaş (2014, s. 129), yabancı göçle Türkiye'nin tatil yörelerinde göçle değişen kültürel ortama dikkat çekmiş, yalnızca maddi kültür unsurlarına değil, değişen toplumsal atmosfere ve yaşam tarzına da vurgu yapmıştır. Söz konusu ortama Kuşadası'ndan örnekler vermek mümkündür: çeşitli kurum ve işyerlerindeki yabancı dildeki tabelalar, zincir marketlerde satılan çeşitli domuz eti ürünleri, COVID-19 salgını süresince kısıtlamalar nedeniyle kapalı olan işyerlerinin yerleşik yabancılara yönelik afiş ve hizmetleri (Fotoğraf 8) ile belediyenin Noel kutlama etkinlikleri⁸⁷(Şekil 62), kente yerleşen yabancılara danışmanlık hizmeti veren bir “Yabancılar Meclisi” kurması (Südaş, 2014,

⁸⁷<https://www.haberturk.com/yasam/haber/700120-turkiyede-noel-boyle-kutlandi-galeri;>
<https://www.haber3.com/guncel/kusadasi-belediyesinden-christmas-kutlamasi-haberi-1079604;>
<http://www.kusadasihaberajansi.com/haber/kusadasi-belediyesinden-christmas-kutlamasi/190>

s. 139) ve yabancı evliliklerine yönelik uygulamaları gibi⁸⁸. Ayrıca turizm iş alanı bölümünde de değinildiği üzere kentteki moda yabancılara yöneliktir.⁸⁹

Fotoğraf 8: Kentteki Yerleşik Yabancılara Yönelik Hizmetlerden Çeşitli Görünümler

⁸⁸ <https://www.kusadasi.bel.tr/guncel/guncel/marriage-application-procedures-for-foreign-nationals>

⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. sf. 138

KUŞADASI demokrat

Yıl: 7 Sayı: 2075 Fiyatı: 20 KR (KDV Dahil) GÜNLÜK SİYASİ YEREL GAZETE 26 Aralık 2013 Perşembe

KUŞADASI BELEDİYESİ'NDEN CHRISTMAS KUTLAMASI

- KUŞADASI BELEDİYESİ TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN 5. CHRISTMAS KUTLAMASI BÜYÜK İLGİ GÖRDÜ

- İBRAMAKİ SANAT GALERİSİ VE MARİNA MEYDANINDAKİ KUTLAMALAR SIRASINDA NOEL BABA ÇOCUKLARA HEDİYE DAĞITTI

Kuşadası Belediyesi tarafından ev satın alarak Kuşadası'nda yaşamlarını sürdüren yabancılara yönelik olarak Noel kutlaması gerçekleştirildi. Setur Marina'nın katkılarıyla düzenlenen ve büyük ilgi gören "Christmas Party 2013" etkinliğinde sıcak şarap, tavuk-pilav, hediye dağıtımı sırasında izdiham yaşandı. Kuşadası Belediyesi İbrahimaki Sanat Galerisi ile Marina Meydanı'nda düzenlenen ve büyük bir coşku içerisinde geçen Kuşadası Belediyesi "Christmas Party 2013" etkinliğinde Noel

baba çocuklara hediye dağıttı. Yılın büyük bölümünü Kuşadası'nda geçiren yabancı uyruklular ile yerli ve yabancı tatilcilerin de katıldığı İbrahimaki Sanat Galerisi'ndeki etkinlikte, çeşitli Noel kıyafetleri dağıtıldı, özel yemekler, sıcak şarap ve çeşitli içkiler ücretsiz olarak misafirlere sunuldu. Etkinlikte, İngilizce ve Türkçe tiyatro gösterileri de yapıldı. Kuşadası'nda yaşayan yabancılardan oluşan tiyatro grubu, Christmas Partisi'nde ortaya koydukları tiyatro oyununda yaşları 3 ile 14 arasında değişen 30'a yakın yabancılardan oluşan sahne aldı. Etkinliğin son bölümünde ise Sercan Özkaratufan ve grubu ise İngilizce canlı müzik konseri gerçekleştirdi. Kuşadası Belediyesi tarafından düzenlenen Christmas etkinlikleri Setur Marina'daki eğlencelere devam etti. Noel Baba hediyelerini Setur Marina'da dağıtmaya devam ederken, sıcak şarap ve yiyecek servisi burada da sürdü. Olcay Şahin ve grubu ile Sercan Özkaratufan'ın verdiği Noel konseri ise etkinliğe katılanlara müzik ziyafeti yaşattı. Bu arada, Kuşadası Belediye

Başkanı M. Esat Altungün, ev satın alarak uzun süreden beri Kuşadası'nda yaşamlarını sürdüren yabancı uyrukluların birer Kuşadalı olarak gördüklerini belirterek, "5 yıldır aralıksız yaptığımız bu etkinlik ile onları da unutmadığımızı gösterdik" dedi. Başkan Altungün, "Amacımız, Kuşadalılar ile Kuşadası'nda yaşamlarını sürdüren yabancılar arasında bütünleşmeyi sağlamak. 5. Kez gerçekleştirdiğimiz bu partiye gösterilen ilgiye ve katılanlardan dolayı Setur Marina'ya teşekkür ediyorum" diye konuştu. Kutlamalara katılan yabancı uyruklular ise uzun süredir Kuşadası'nda yaşadıklarını ifade ederek, "Türkiye'de huzurlu bir yaşamımız var. Tatil için geldiğimiz Kuşadası'na aşık olduğumuz için ailece burada yaşamaya karar verdik. Özgürce yaşadığımız bu topraklar bizim ikinci vatanımız. Müslüman bir ülkede özgürce ve yerel yönetimin katkısı ile kendi inancımıza uygun etkinlikleri yapabiliyoruz. Bu dünyanın birçok yerinde bulamayacağınız bir ortam." diye

Şekil 62: Yerel Gazetede Çıkan Kuşadası Belediyesi'nin Noel Kutlaması Haberi
(<https://silo.tips/download/kuadası-beledyesnden-christmas-kutlaması-kuadası-beledyes-kuadas-belediyesi-tara>)

Öte yandan kentteki değişen ortamın yanında yabancı göçleriyle birlikte, göçmenlerin aidiyetlerinde değişimler olmuş, "asıl" ülke artık turistik amaçla ziyaret edilen ülkeye, turistik amaçla gidilen ülke "asıl" ülkeye dönüşmüştür (Tuna ve Özbek, 2018, s. 123) (Fotoğraf 9). Bu açıdan değerlendirildiğinde Kuşadası'ndaki yerleşik yabancılar da çeşitli uygulamalarla aidiyetlerini ortaya koymuşlardır: Türkçeyi öğrenme amacıyla kursa başlamaları⁹⁰, kendi temsilciliklerini kurmaları⁹¹, hatta ülkemizde yaşanan doğal afetzedelere karşı yardımda bulunmaları⁹² gibi. Bunun yanında 2005 yılından itibaren kente yerleşen yabancılara yönelik

⁹⁰ <https://www.mynet.com/kuadasında-yasayan-yabancılara-türkçe-kursu-180101228394>

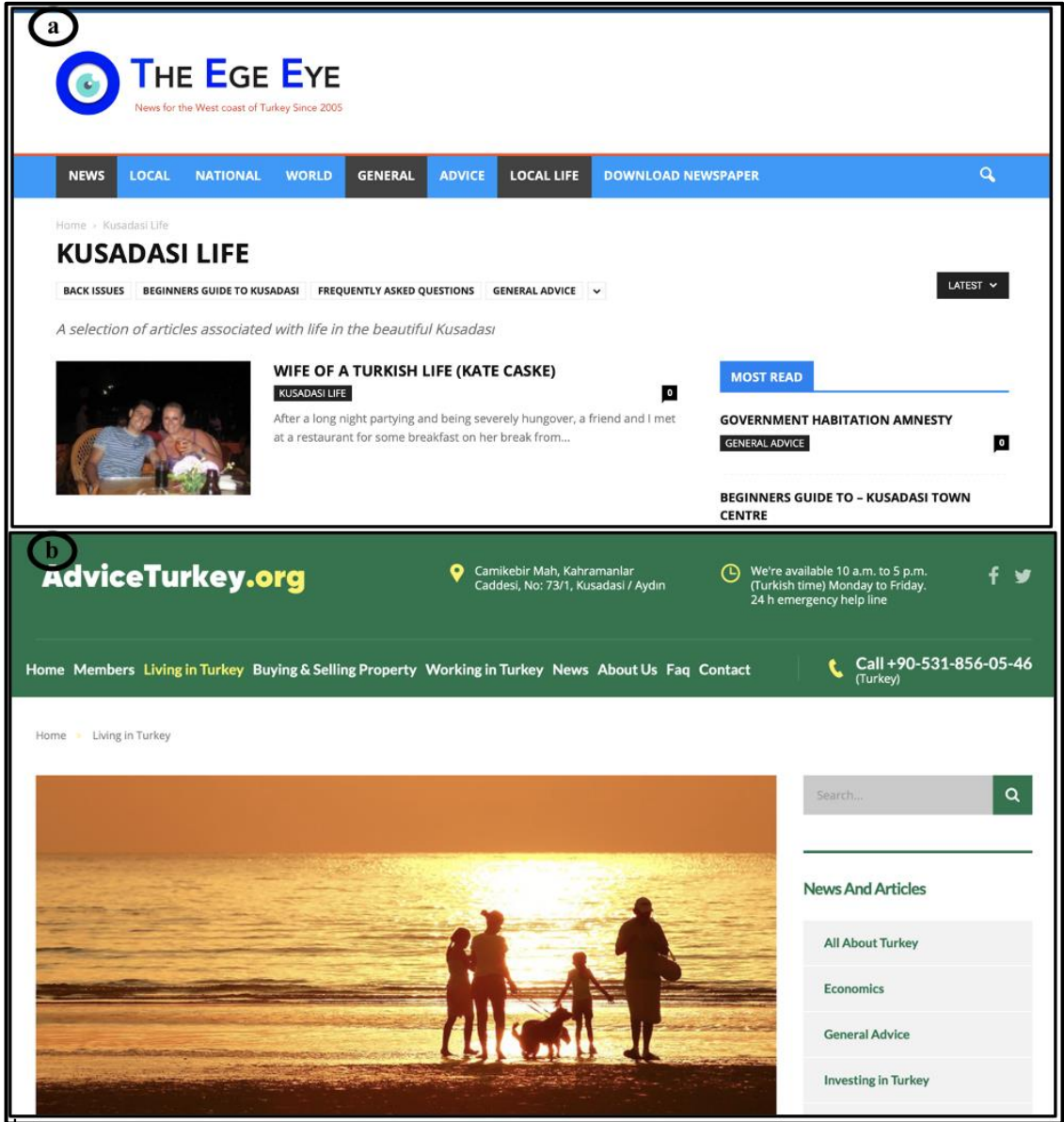
⁹¹ <https://www.sesgazetesi.com.tr/haber/3024994/kuadasında-yabancılar-meclisi-kuruldu>

⁹² <https://www.kusadası.bel.tr/Haberler/kuadası-nda-yasayan-ingiliz-ve-irlandalılar-dan-depremzedelere-destek>

yerel bir gazete (Ege Eye) yayın hayatını sürdürürken, yerleşik yabancılara çeşitli alanlarda hizmet veren danışmanlık şirketi de bulunmaktadır (Şekil 63).

Fotoğraf 9: Kuşadası'ndaki Yerleşik Yabancıların Aidiyetlerini Gösteren Önemli Bir Örnek; Yabancı Mezarlıkları

Şekil 63: a. Kuşadası'nda Yabancı Dilde Yayımlanan Yerel Gazete The Ege Eye (<https://theegeeye.com/category/kusadasi-life/>); **b.** Yabancılarla hizmet veren AdviceTurkey (<https://adviceTurkey.org/living-in-turkey/>)

b) Turizm Kentleşmesinde Yabancı Nüfusun Mülk Edinimi

Yabancıların mülk edinimi göç hareketinin bir parçası/devamı olarak destinasyondaki kalıcılığa dair önemli bir göstergedir (Südaş, 2020, s. 663). Bir *yabancı*nın ülkemizde mülk edinmesinin altında etkili olan birden fazla değişkenden söz etmek mümkündür. Bu bağlamda diğer Avrupa ülkelerine kıyasla Türkiye'de emlak fiyatlarının düşük olması (Tuna ve Özbek,

2018, s. 25) ve son yıllarda döviz kurunun⁹³ Türk lirası karşısındaki değer artışı önceleri turist olarak gelen yabancıların daha sonrasında göç ederek mülk edinmelerinde önemli rol oynayan etkenlerin ilk akla gelenleridir. Öte yandan Südaş (2020, s. 663), “2000’li yıllarda Avrupa Birliği ile güçlenen ve olumlu yönde ilerleyen ilişkiler, giderek daha fazla sayıda Avrupalı nüfusun Türkiye’nin güneybatı ve güney kıyılarını bir destinasyon olarak tercih etmesini beraberinde getirerek, söz konusu yıllarda yabancıların mülk edinimine ilişkin var olan hakların genişletilmesinin Türkiye’ye olan ilgiyi daha da artırdığından” bahseder. Bu noktada hangi unsur etkili olursa olsun değişmeyen tek etken **yabancıların önceleri turist olarak geldikleri destinasyonlarda daha sonra devamlı olarak yaşama istekleridir, diğerleri tamamlayıcı etkenlerdir.**

Türkiye’nin uluslararası platformdaki önemli turizm merkezlerinde yoğunlaşan taşınmaz edinim neticesinde, bir bölümünü emeklileri oluşturduğu Avrupalılar yılın tamamını veya bir kısmını buralarda geçirerek, bu turizm merkezlerinin yeni sakinlerine dönüşmüştür (Südaş, 2014, s. 123). Özellikle güney ve batı kıyılarına gerçekleştirilen yabancı göçleri, mülk satın alma yoluyla bu bölgelerdeki turizm merkezlerinde yoğunluğa sebep olmakta, Alanya, Didim, Kaş, Bodrum gibi turizm merkezlerinde sayıları giderek artan yabancı kolonileri türemektedir (Abadan-Unat, 2006, s. 366; akt. Tuna ve Özbek, 2018, s. 26). Kuşadası da söz konusu turizm merkezlerinden biridir.

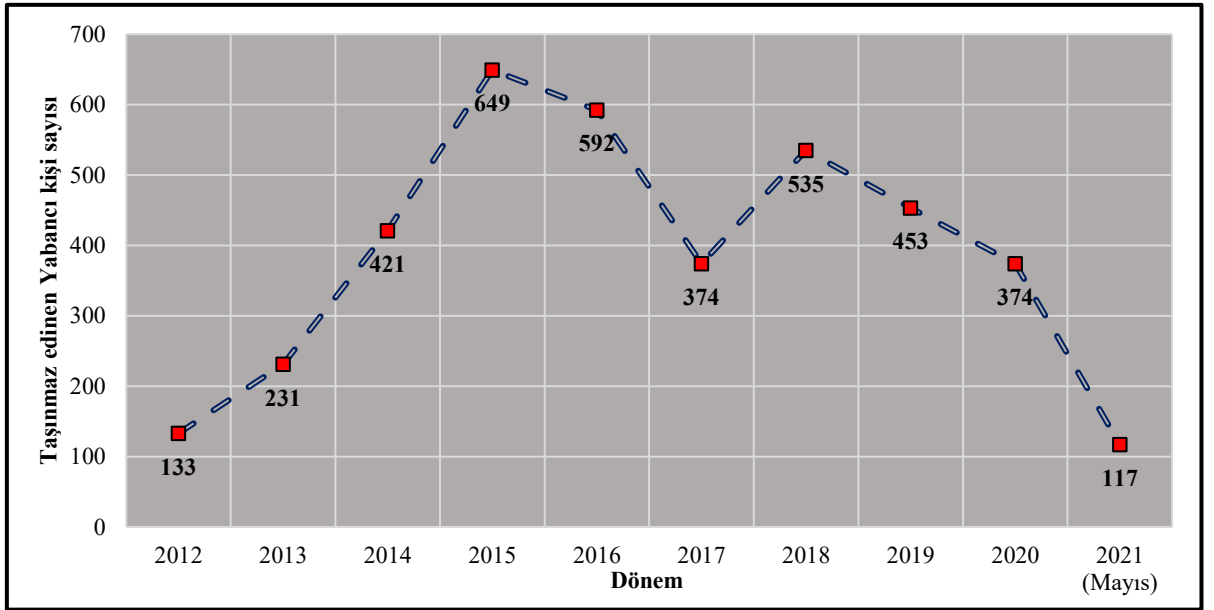
Südaş (2020, s. 652), yabancıların mülk edinimine ilişkin AB-4⁹⁴ içinde 2002-2019 döneminde bazı turistik ilçelerin ön plana çıktığını belirterek yabancıların mülk ediniminde ilk on ilçeye ait kişi sayılarını sunmaktadır (Tablo 39). Südaş (2020, s. 654) tarafından hazırlanan Tablo 39 (Çizelge 2) incelendiğinde 2002-2019 döneminde Almanya vatandaşlarının mülk ediniminde Kuşadası’nın sürekli ilk üç ilçe içerisinde bulunduğu, Ada Avrupası ve Benelüks vatandaşlarının mülk ediniminde sürekli ilk beş ilçe arasında yer aldığı, İskandinav vatandaşlarının mülk ediniminde ise 2002 yılında altıncı sırada yer aldığı daha sonraki dönemde Türkiye’deki ilk on ilçe arasındaki yerini kaybettiği görülür. Neticede elde edilen bu verilerden yabancıların (AB-4 ülkeleri) mülk edinimi açısından Kuşadası’nın ülkemiz içerisindeki

⁹³ 1 Ocak 2021 tarihinde 1 Dolar 7,43 Türk lirası iken, 1 Euro 9,07 Türk lirasına karşılık gelmektedir.

⁹⁴ Yazar ilgili çalışmasında AB-4’ü; Almanya, Ada Avrupası (Britanyalılar ve İrlandalılar), Benelüks (Belçika, Hollanda, Lüksemburg), ve İskandinav ülkelerinin (İsveçliler, Norveçliler, Danimarkalılar, Finlandiyalılar ve İzlandalılar) oluşturduğunu belirtmektedir (Südaş, 2020, s. 642).

önemi/konumu belirgin biçimde ortaya konmaktadır. Kuşadası haricinde sadece Alanya ve Manavgat ilçelerinin ilgili tabloda sürekli ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir.

Yabancıların mülk edinimi konusu sadece Kuşadası özelinde incelendiği takdirde ise 2012-2020 yılında genel itibariyle bir artış söz konusu olsa da mülk edinimi sayılarının dalgalı bir seyir çizdiği ifade edilebilir. Kuşadası'ndaki yabancıların mülk edinimi 2012-2015 yılları arasında artış göstermiş, 2015-2017 döneminde bir düşüş yaşasa da 2017'den sonra tekrar artmaya başlamıştır. Özellikle 2019 sonrası yaşanan düşüşün içinde bulunduğumuz zamana özgü bir durum olarak COVID-19 salgınının etkisiyle yaşandığı düşünülmektedir (Grafik 21).

Grafik 21: Kuşadası'nda Yabancıların Taşınmaz Edinimi (2012-2021) (Kaynak: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Daire Başkanlığı, 2021)

Kuşadası'nda yabancıların mülk edinimi uyruk bazında incelendiğinde takdirde ise Südaş'ın (2020) incelemiş olduğu AB-4 ülkeleri haricinde Kuveyt, Rusya, İran, Suudi Arabistan, Azerbaycan gibi ülkelerinde ön plana çıktığı görülür (Tablo 40). Tez çalışmamızın hazırlandığı 2021 yılının ilk beş ayı içerisinde ise yabancılar tarafından Kuşadası'nda 117 adet taşınmaz edinilmiş, ülke bazında ilk on sıralama ise şu şekilde olmuştur: 1-Almanya (31), 2-İran (16), 3-İngiltere (13), 4-Birleşik Devletler (9), 5-Hollanda (7), 6-Kuveyt (5), 7-İrlanda (4), 8-Azerbaycan (3), 9-Belçika (3), 10-Bulgaristan (3).

Tablo 39: AB-4 Vatandaşlarının Mülk Edindiği İlk On İlçe (2002-2019) (Kaynak: Südaş, 2020, s. 654; Çizelge 2)

ALMANYA	İLÇE(İL)	2002	İLÇE(İL)	2013	İLÇE(İL)	2019
1	Alanya (Antalya)	146	Alanya (Antalya)	348	Alanya (Antalya)	627
2	Kuşadası (Aydın)	43	Manavgat (Antalya)	77	Manavgat (Antalya)	147
3	Manavgat (Antalya)	30	Kuşadası (Aydın)	37	Kuşadası (Aydın)	107
4	Çeşme (İzmir)	17	Didim (Aydın)	26	Esenyurt (İstanbul)	72
5	Konyaaltı (Antalya)	11	Muratpaşa (Antalya)	25	Konyaaltı (Antalya)	71
6	Serik (Antalya)	10	Konyaaltı (Antalya)	23	Muratpaşa (Antalya)	69
7	Didim (Aydın)	9	Kaş (Antalya)	21	Beylikdüzü (İstanbul)	48
8	Fethiye (Muğla)	8	Çeşme (İzmir)	19	Kepez (Antalya)	43
9	Kemer (Antalya)	6	Erdemli (Mersin)	19	Aksu (Antalya)	38
10	Muratpaşa (Antalya)	6	Gazipaşa (Antalya)	18	Didim (Aydın)	37
	Diğerleri	113	Diğerleri	364	Diğerleri	830
	<i>Toplam</i>	<i>399</i>	<i>Toplam</i>	<i>977</i>	<i>Toplam</i>	<i>2.089</i>
ADA						
AVRUPASI						
1	Fethiye (Muğla)	66	Didim (Aydın)	505	Fethiye (Muğla)	474
2	Kaş (Antalya)	47	Fethiye (Muğla)	349	Didim (Aydın)	190
3	Didim (Aydın)	37	Kaş (Antalya)	207	Kaş (Antalya)	165
4	Kuşadası (Aydın)	21	Alanya (Antalya)	111	Kuşadası (Aydın)	141
5	Ortaca (Muğla)	15	Kuşadası (Aydın)	86	Alanya (Antalya)	136
6	Alanya (Antalya)	13	Ortaca (Muğla)	86	Esenyurt (İstanbul)	123
7	Marmaris (Muğla)	10	Manavgat (Antalya)	71	Ortaca (Muğla)	92
8	Çeşme (İzmir)	5	Dalaman (Muğla)	62	Manavgat (Antalya)	67
9	Kemer (Antalya)	4	Marmaris (Muğla)	58	Milas (Muğla)	65
10	Beşiktaş (İstanbul)	4	Bodrum (Muğla)	40	Marmaris (Muğla)	48
	Diğerleri	40	Diğerleri	284	Diğerleri	677
	<i>Toplam</i>	<i>262</i>	<i>Toplam</i>	<i>1.859</i>	<i>Toplam</i>	<i>2.178</i>
İSKANDİNAV						
ÜLKELERİ						
1	Alanya (Antalya)	17	Alanya (Antalya)	2.033	Alanya (Antalya)	1.120
2	Çeşme (İzmir)	8	Didim (Aydın)	146	Esenyurt (İstanbul)	137
3	Kaş (Antalya)	2	Manavgat (Antalya)	128	Konyaaltı (Antalya)	68
4	Marmaris (Muğla)	2	Kemer (Antalya)	80	Manavgat (Antalya)	32
5	Muratpaşa (Antalya)	2	Konyaaltı	37	Kemer (Antalya)	31
6	Kuşadası (Aydın)	2	Serik (Antalya)	28	Keçiören (Ankara)	23
7	Tuzla (İstanbul)	2	Silifke (Mersin)	17	Muratpaşa (Antalya)	20
8	Gemlik (Bursa)	1	Fethiye (Muğla)	23	Başakşehir (İstanbul)	20
9	Nilüfer (Bursa)	1	Erdemli (Mersin)	9	Esenler (İstanbul)	19
10	Yıldırım (Bursa)	1	Muratpaşa (Antalya)	7	Mezitli (Mersin)	16
	Diğerleri	12	Diğerleri	206	Diğerleri	550
	<i>Toplam</i>	<i>50</i>	<i>Toplam</i>	<i>2.714</i>	<i>Toplam</i>	<i>2.036</i>
BENELÜKS						
1	Alanya (Antalya)	62	Alanya (Antalya)	239	Alanya (Antalya)	199
2	Kuşadası (Aydın)	15	Manavgat (Antalya)	178	Esenyurt (İstanbul)	40
3	Serik (Antalya)	3	Didim (Aydın)	60	Kuşadası (Aydın)	46
4	Ayvalık (Balıkesir)	3	Erdemli (Mersin)	58	Manavgat (Antalya)	16
5	Fethiye (Muğla)	2	Kuşadası (Aydın)	48	Beylikdüzü (İstanbul)	16
6	Manavgat (Antalya)	2	Fethiye (Muğla)	17	Fethiye (Muğla)	16
7	Didim (Aydın)	2	Gazipaşa (Antalya)	9	Muratpaşa (Antalya)	15
8	Karaburun (İzmir)	2	Bodrum (Muğla)	8	Konyaaltı (Antalya)	24
9	Köyceğiz (Muğla)	2	Konyaaltı (Antalya)	7	Serik (Antalya)	11
10	Marmaris (Muğla)	2	Ortaca (Muğla)	7	Didim (Aydın)	10
	Diğerleri	15	Diğerleri	128	Diğerleri	284
	<i>Toplam</i>	<i>110</i>	<i>Toplam</i>	<i>759</i>	<i>Toplam</i>	<i>677</i>

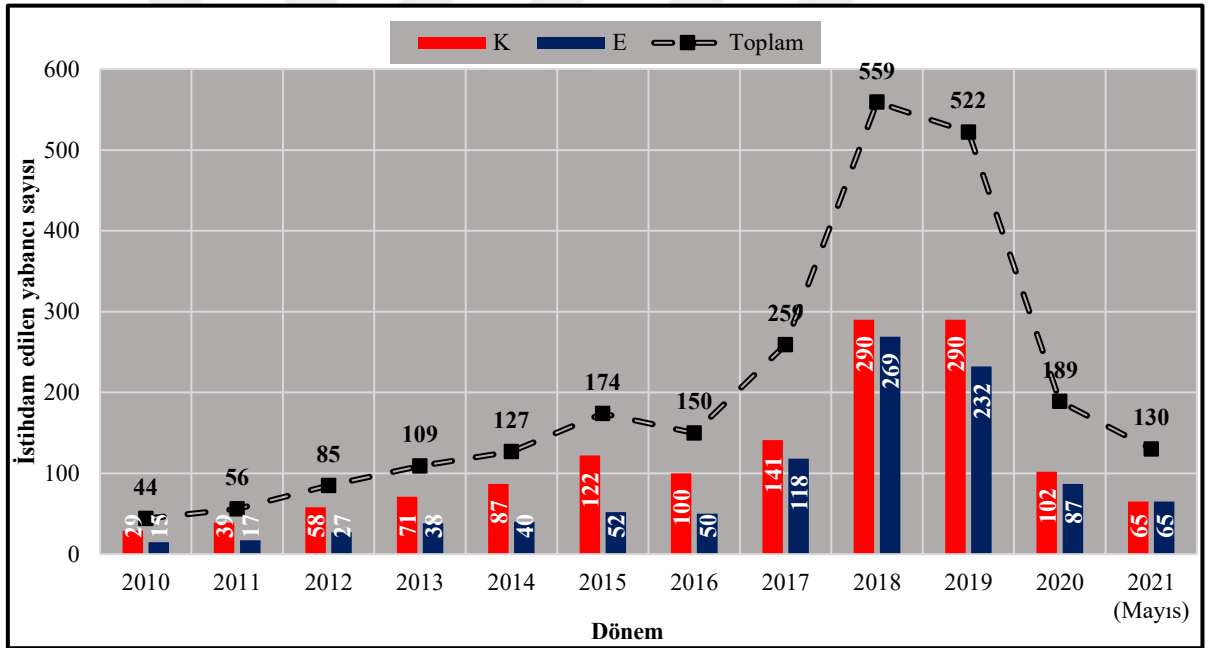
Tablo 40: Kuşadası'nda Yabancı Gerçek Kişilerin Uyruk Bazında Taşınmaz Edinimi (2012-2020) (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Daire Başkanlığı, 2021)

Sıra no	Ülke	2012	Ülke	2013	Ülke	2014
1	Kuveyt	25	Kuveyt	90	Kuveyt	236
2	İrlanda	18	İrlanda	23	İngiltere	147
3	İngiltere	15	Almanya	18	Almanya	24
4	Almanya	13	Belçika	16	Belçika	18
5	Belçika	13	İngiltere	15	İrlanda	15
6	Rusya	10	İran	12	İran	12
7	Hollanda	7	Azerbaycan	10	Rusya	12
8	Fransa	5	Rusya	9	Hollanda	9
9	Azerbaycan	3	Hollanda	7	Suudi Arabistan	9
10	İsveç	3	Fransa	18	Azerbaycan	8
	Genel Toplam	133	Genel Toplam	231	Genel Toplam	421
Sıra no	Ülke	2015	Ülke	2016	Ülke	2017
1	İngiltere	205	Kuveyt	193	Kuveyt	135
2	Kuveyt	168	İngiltere	124	İngiltere	47
3	Rusya	54	İrlanda	52	Almanya	39
4	Suudi Arabistan	30	Almanya	40	İrlanda	24
5	İrlanda	29	Hollanda	27	Rusya	22
6	Almanya	28	Rusya	22	Belçika	21
7	Hollanda	22	Belçika	18	İran	12
8	Belçika	21	Suudi Arabistan	18	Hollanda	10
9	İran	15	İran	16	Azerbaycan	8
10	İsveç	11	İsveç	12	İsveç	8
	Genel Toplam	649	Genel Toplam	592	Genel Toplam	374
Sıra no	Ülke	2018	Ülke	2019	Ülke	2020
1	Almanya	112	Almanya	82	Almanya	83
2	Kuveyt	92	İngiltere	58	İngiltere	56
3	İngiltere	43	İrlanda	46	İran	25
4	İrlanda	43	Kuveyt	40	İrlanda	23
5	İran	32	İran	35	Kuveyt	21
6	Belçika)	30	Belçika	22	Hollanda	17
7	Hollanda	29	Hollanda	19	Azerbaycan	13
8	İsveç	17	Azerbaycan	14	Rusya	13
9	Suudi Arabistan	16	Fransa	14	İsveç	10
10	Azerbaycan	12	Bulgaristan	9	Belçika	9
	Genel Toplam	535	Genel Toplam	453	Genel Toplam	374

c) Turizm Kentleşmesinde Yabancıların İstihdamı

Turizm kentleşmesinde yabancı nüfusun etkinliğini gösteren değişkenlerden bir diğeri de turizm kentleşmesiyle beraber görülen yabancıların istihdamına ilişkindir. Turizm kentlerindeki kayıt dışı işgücünün varlığı inkar edilemez bir gerçeklik olsa da kayıtlı olarak istihdam edilenlerin sayıları genel tabloya ilişkin yorumlama yapabilme açısından kullanışlıdır.

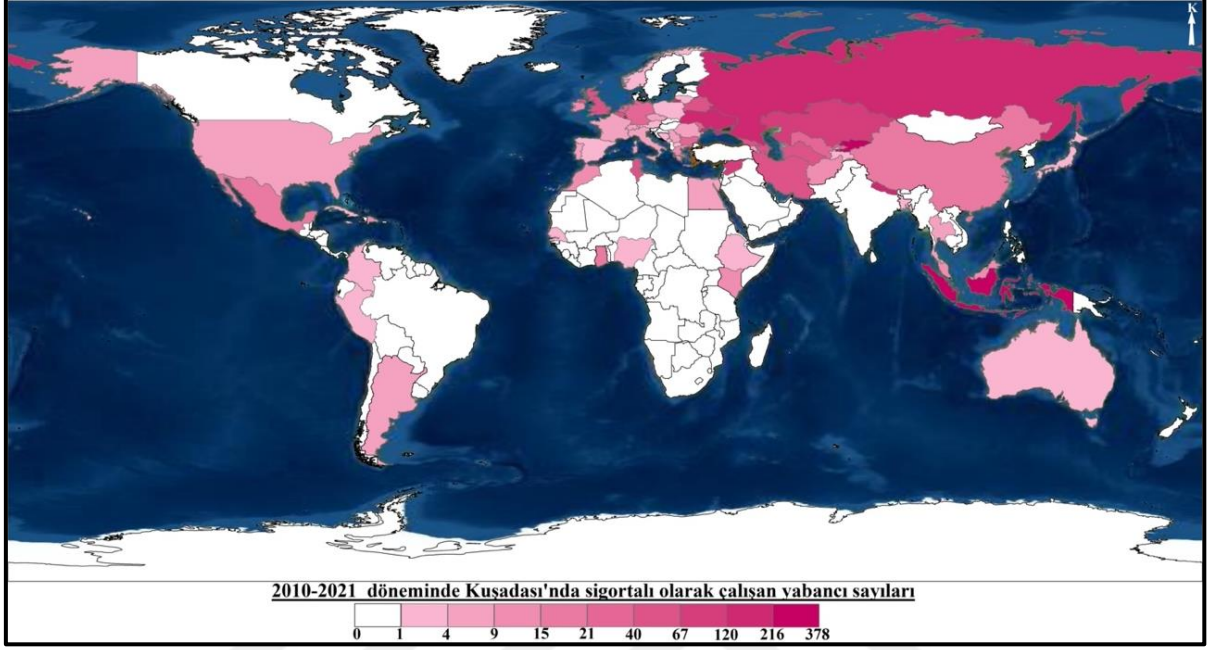
Buna göre SGK'dan elde edilen verilere göre, Kuşadası'nda sigortalı olarak istihdam edilenlerin sayısı, sadece 2016 yılında küçük bir miktarda bir düşüş yaşansa da 2010 yılından 2019 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. Söz gelimi, 2010 yılında 44 olan yabancı istihdam sayısı 2018 yılında 559'a kadar çıkmıştır. Fakat 2019 sonrası dönemde özellikle COVID-19 salgının etkisiyle verilerde bir düşüş olduğu gözlenmektedir (Grafik 22).

Grafik 22: 2010-2021 (Mayıs) Döneminde Kuşadası'nda İstihdam Edilen Kadın ve Erkek Yabancıların Sayıları

Öte yandan 2010-2021 (Mayıs) döneminde Kuşadası'nda sigortalı olarak çalışan yabancıların ülkelerine göre dağılımları incelendiğinde özellikle Asya ve Avrupa ülkeleri dikkati çeker. Buna göre ilk sırada toplam 378 çalışan ile Kırgızistan, ikinci sırada 311 çalışan ile Endonezya, üçüncü sırada 216 çalışan ile Ukrayna, dördüncü sırada 195 çalışan ile Rusya, beşinci sırada 166 çalışan ile Nepal gelmektedir (Şekil 64). Dikkati çeken bir başka husus da

bu süreçte Afrika ve Güney Amerika ülkelerinin birçoğundan Kuşadası'na çalışma amacıyla gelenin olmamasıdır.

Şekil 64: 2010-2021(Mayıs) Döneminde Kuşadası'nda Sigortalı Olarak Çalışan Yabancıların Ülkelerine Göre Dağılışı

d) Turizm Kentleşmesinde Yabancı Evlilikleri

Turizm faaliyetlerinin hızla geliştiği yerleşmelerde gerçekleşen yabancı evlilikleri (bir Türk ile yabancıya ya da iki yabancıya), bu yerleşmelerde turizmin kentleşme üzerindeki etkisini göstermektedir (Akengin ve Dinç, 2020a, s. 206). Nitekim literatürde yabancı evlilikleri başta Antalya olmak üzere, Marmaris, gibi uluslararası turizm merkezlerinde farklı boyutlarıyla ele alınmıştır (bk. Ekiz-Gökmen 2011; Deniz, 2012; Deniz ve Özgür, 2013; Özgür ve Deniz, 2014; Deniz, 2020; Deniz ve Özgür, 2021). Yabancı evliliklerinin görüldüğü turizm merkezlerinden biri de Kuşadası'dır.⁹⁵ TÜİK'ten elde edilen verilere göre 2009-2020 döneminde Kuşadası'nda yapılan yabancı evlilik sayıları genelde 100'ün üzerine çıkmış, COVID-19 salgını süresince dahi yılda 84 evliliğin altına düşmemiştir (Tablo 41).

⁹⁵<https://www.cnnurk.com/yerel-haberler/aydin/kusadasi/kusadasi-yabancilarin-nikahina-da-ev-sahipligi-yapti-1612601>; <https://www.milligazete.com.tr/haber/839719/kusadasi-nda-yabanci-evlilikler-artti>; <https://www.sesgazetesi.com.tr/haber/2835632/yabanci-gelinler-turk-yemekleriyle-yaristi>; <https://www.haberler.com/kusadasi-nda-yabancilarla-evlilik-haberi/>; <https://www.nazillihavadis.com/aydin-ve-ilce-haberleri/yabanci-gelinden-resim-sergisi-11552h>

Tablo 41: Yıllar İçinde Kuşadası'nda Yapılan Yabancı Evlilikleri (Kaynak: TÜİK, Evlenme İstatistikleri, 2020)

Yıl	Yabancı gelin		Yabancı damat	
	Türkiye	Kuşadası	Türkiye	Kuşadası
2009	13 679	90	3 887	13
2010	13 259	93	3 349	11
2011	15 164	96	3 286	11
2012	15 450	89	3 480	10
2013	15 616	89	3 355	11
2014	16 866	72	3 403	14
2015	18 814	87	3 566	14
2016	22 583	103	3 777	20
2017	20 972	92	3 782	14
2018	23 332	87	4 268	12
2019	23 744	89	4 711	16
2020	18 909	74	3 828	10

e) Turizm Kentleşmesinde Yabancıların Eğitimi

Kente yerleşen yabancıların büyük oranda orta yaş ve üzeri oldukları bilinse de yabancı çocukların eğitimi hakkındaki istatistiki veriler Kuşadası'ndaki yabancı nüfusun etkinliğine ait göstergelerden bir diğeridir. Kuşadası İlçe Eğitim Müdürlüğü'nden elde edilen bilgilere göre 2021 yılı mayıs ayı itibarıyla Kuşadası'nda yabancılara ait herhangi bir okul bulunmazken, yabancı uyruklu herhangi bir öğretmen görev yapmamaktadır. Öte yandan halihazırda Kuşadası'ndaki çeşitli okullarda 211 adet yabancı öğrenci eğitim görmektedir⁹⁶. Ayrıca bireysel olarak kente yerleşen yabancılar tarafından yabancı dil eğitimi ya da yabancılara Türkçe eğitimi gibi uygulamalar da yabancıların eğitimi açısından görülen uygulamalardandır.⁹⁷

4.1.5.P5. Turistlik Göstergeler

Turistik göstergeler parametresi altında; tesis-konaklama-geceleme sayıları, yat limanlarına gelen yabancı ve Türk yat sayıları, deniz sınır kapılarından giriş yapan yabancı ziyaretçiler ve günübirlikçiler, seyahat acentesi ve plaj sayıları, turistik fonksiyon indisi, yük

⁹⁶ Kuşadası ilçe milli eğitim müdürlüğü (2021)

⁹⁷ <https://www.sahibinden.com/ilan/ozel-ders-verenler-yabanci-dil-native-ingilizce-923776579/detay>

kapasitesi ve paylaşım konutları ele alınmıştır. Bu göstergeler/değişkenler ile birlikte Kuşadası'ndaki turizmin etkinliği çeşitli uluslararası turizm merkezleriyle yapılan karşılaştırmalar ile ortaya konmuştur.

a) Turizm Kentleşmesinde Tesis, Konaklama ve Geceleme Sayıları

Turizm kentleşmesinin önemli parametrelerinden biri de doğrudan turizm ile ilgili olan tesisler ve konaklama verileridir (Işık ve Zoğal, 2017, s. 81). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü tarafından yıllar itibariyle tesis sayıları hakkındaki istatistikler iller bazında verilmektedir. Bu nedenle, yıllar itibariyle tesis sayılarına ilişkin veriler il ölçeğinde değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Kuşadası'nın Aydın ili turizminin lokomotif olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. İl ölçeğinde ele alınan tesis sayılarına ilişkin verilerin 2021 yılında Aydın ili içerisindeki dağılımı incelendiğinde; 2021 yılında Aydın ilindeki bakanlık belgeli toplam 103 tesisin 71'i (%69'u) ve bu tesislerdeki toplam 29.167 yatak kapasitesinin 20.680'inin (%71'i) Kuşadası'nda bulunduğu görülür.⁹⁸ Dolayısıyla Aydın ili için incelenen verilerde çok büyük ölçüde Kuşadası'nın etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye'de turizm yatırım ve işletme belgeli tesislerin dağılımı incelendiğinde Antalya'ya ayrı bir paragraf açmak gerekmektedir. Nitekim Işık ve Zoğal Antalya'daki turizm kentleşmesi olgusunu inceledikleri çalışmalarında Antalya'daki yatırım ve işletme belgeli tesis sayılarına ilişkin şu çıkarımda bulunmaktadır:

“Türkiye’de turizm yatırım ve işletme belgeli tesislerin dağılımı incelendiğinde, Antalya ilinin büyük fark ile ilk sırada olduğu gözlenir. Türkiye’deki turizm yatırım ve işletme belgeli tesislerin %23’ünün yatak sayısının ise %41’inin Antalya’da toplanmış olması bunu açıkça ortaya koymaktadır. Bunun dışında, Türkiye’deki yatak sayısı içindeki

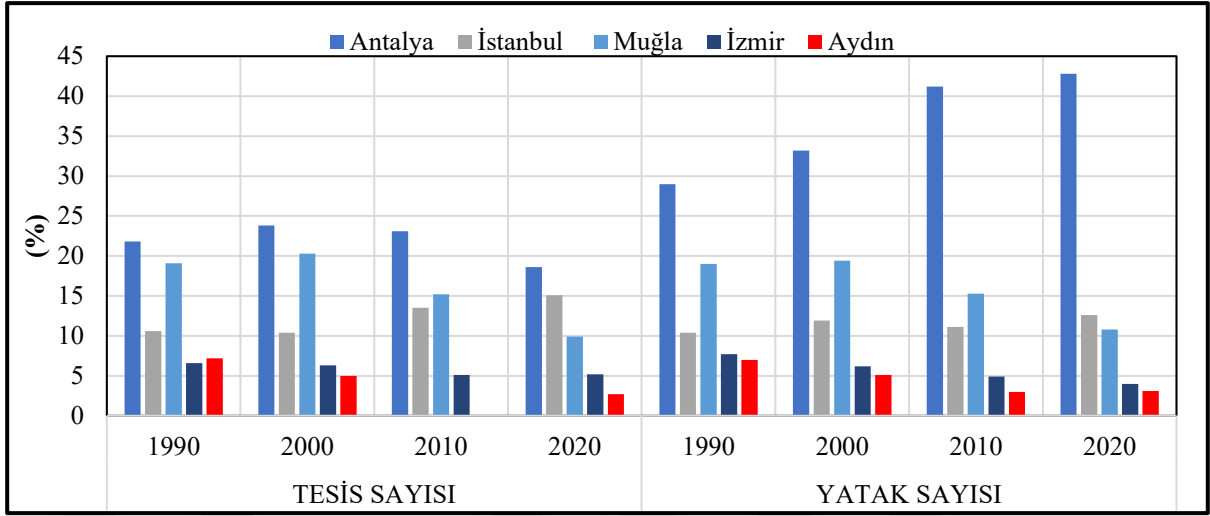
⁹⁸ 2021 yılında Kuşadası'ndaki bakanlık ve belediye belgeli toplam 34.666 yatak kapasitesinin yanında ikinci konut yatak kapasitesinden de söz edilmesi gerekir. Bu tez çalışması kapsamında 2019 yılı itibariyle Kuşadası'nda 50.695 ikinci konut tespit edilmiştir. TÜİK'ten elde edilen bilgilere göre Kuşadası'nın 2019 yılı ortalama hane halkı büyüklüğü ise 2,63'tür. Dolayısıyla tespit edilen ikinci konut sayısı (50.695) ile ortalama hane halkı büyüklüğü çarpıldığında 133.000 civarında ikinci konut arzının olduğu görülür. Ayrıca ikinci konutlara giden “yazlıkçılar” (Südaş, 2020, s. 638) genelde çekirdek ailesinin yanında diğer aile fertleri, akraba ya da arkadaşlarıyla tatilini geçirdikleri bilinen bir durumdur. Bu durumdan hareketle tespit edilen ikinci konut sayısı (50.695), ikinci konutlara ortalama dört kişi olarak gidildiği varsayımından yola çıkarak, dört ile çarpıldığında 202.000 civarında ikinci konut arzının olduğu söylenebilir. Dolayısıyla Kuşadası'ndaki toplam yatak arzının (tesislerdeki + ikinci konutlardaki), % 21'ini tesislerdekilerin, %79'unun ise ikinci konutlardakilerin oluşturduğu söylenebilir. Bu görüşü destekler biçimde Emekli (2014, s. 33)'de bazı ülkelerde ikinci konut yatak kapasitesinin, konaklama işletmelerinin sahip olduğu yatak kapasitesinden daha fazla olduğunu belirterek; İsviçre'de 250.000 otel yatak arzına karşın 1.000.000 ikinci konut yatağının bulunduğunu, İspanya'daki toplam yatak kapasitesinin %75'lik kısmının ikinci konutlardan oluştuğunu, geri kalan %25'lik kısmın da konaklama işletmeleri tarafından sağlandığını ifade eder.

payının sürekli ve ciddi oranda artış kaydetmesi de Antalya adına vurgulanması gereken bir özelliktir” (2017, s. 81).

İlgili çalışmanın yazarlarının görüşünü destekler biçimde Antalya ilinin Türkiye içindeki yatak kapasitesi 2020 yılına gelindiğinde %42’ye yükselmiştir (Tablo 42; Grafik 23). Türkiye’de turizm yatırım ve işletme belgeli tesislerin dağılımı incelendiğinde Antalya’dan sonra diğer önde gelen illeri İstanbul, Muğla, İzmir ve Aydın’ın oluşturduğu gözlenir. Nitekim Kervankıran ve Aktürk, (2017, s. 91) Türkiye’deki konaklama istatistiklerinin illere göre mekânsal dağılımını inceledikleri çalışmalarında; ülkemizdeki turizm hareketliliğinin 1982 yılında çıkarılan Turizm Teşvik Kanunu’nun etkisiyle Akdeniz ve Ege kıyılarına doğru kaydığını vurgulamışlardır. Belirtilenler arasında Aydın ili görece diğerlerinin arkasında kalsa dahi, söz konusu illerin Türkiye’deki turizm yatırım ve işletme belgeli tesislerin %51’ini, yatak sayılarının ise %73,3’ünü oluşturduğu dikkate alındığında Aydın ilinin de içinde bulunduğu beş ilin geri kalan yetmiş altı ilden farkı anlaşılmış olur. 2020 yılında Aydın ili turizm yatırım ve işletme belgeli tesis sayıları açısından Türkiye’de dokuzuncu sırada, bu tesislerdeki yatak sayıları açısından ise beşinci sırada yer almaktadır (Tablo 43). Öte yandan konuya belediye belgeli tesislerin dağılımı açısından bakıldığında 2020 yılı itibariyle Aydın’daki belediye belgeli tesisler, Türkiye’deki toplam belediye belgeli tesislerin %1,5’ini, bu tesislerdeki yatak sayılarının ise %2,1’ini oluşturmaktadır (Tablo 44).

Tablo 42: Önde Gelen İllerdeki Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Tesislerin ve Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payları (1990-2020) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin İl Bazında Dağılımı)

	TESİS SAYISI (%)				YATAK SAYISI (%)			
	1990	2000	2010	2020	1990	2000	2010	2020
Antalya	21,8	23,8	23,1	18,6	29	33,2	41,2	42,8
İstanbul	10,6	10,4	13,5	15,1	10,4	11,9	11,1	12,6
Muğla	19,1	20,3	15,2	9,9	19	19,4	15,3	10,8
İzmir	6,6	6,3	5,1	5,2	7,7	6,2	4,9	4,0
Aydın	7,2	5,0	2,7	2,2	7,0	5,1	3,0	3,1

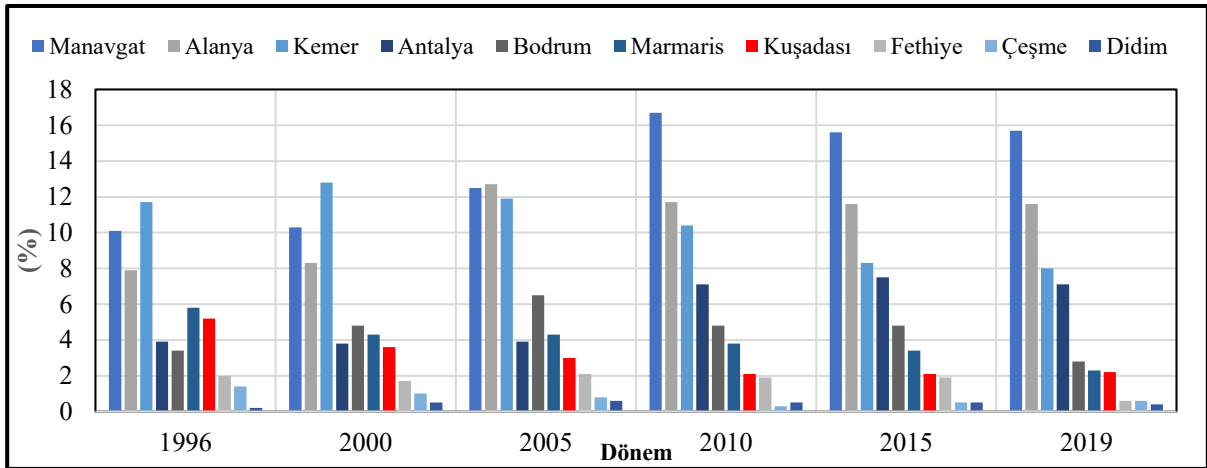

Grafik 23: Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Tesislerin ve Bu Tesislerdeki Yatak Sayılarının Önde Gelen İllere Oransal Dağılımı (1990-2020)

Konaklama miktarı, geceleme sayıları ve ortalama kalış süreleri de turizm kentleşmesinin önemli göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir (Işık ve Zoğal, 2017, s. 81). Kuşadası konaklama ve geceleme sayıları açısından Türkiye’deki önde gelen turizm merkezlerinden biridir. 2000-2013 yılları arasında Türkiye’deki ilçelerin konaklama sayılarının mekânsal dağılımını inceleyen literatür, Kuşadası’nı Türkiye’nin konaklama sayılarının kümelendiği az sayıdaki ilçeden biri olarak vurgulamaktadır (Kervankıran, 2015, s. 234). 2019 yılı itibariyle konaklama sayıları açısından Türkiye’deki 922 ilçe arasında on birinci sırada yer alırken geceleme sayıları açısından ilk on içerisinde bulunur (Tablo 45; 46). Kuşadası’nın 2019 yılı konaklama sayıları bir buçuk milyona yaklaşmış, geceleme sayıları ise üç buçuk milyonun üzerine çıkmıştır. Her iki veri açısından Kuşadası’nın ülke içinde sırasıyla %2,3 ve %2,2’lik payı bulunmaktadır. Bununla birlikte ülke içerisindeki konumunda konaklama sayıları açısından %3,2’den %2,3’e, geceleme sayıları açısından %5,2’den %2,2’ye olan düşüşler dikkati çekmektedir. Kuşadası’nın hem yerli (Kervankıran ve Çuhadar, 2017, s. 8) hem de yabancı (Kervankıran ve Çuhadar, 2016, s. 57) turistlerin konaklamalarına göre Türkiye’deki ilçe sıralamalarında yaşadığı bu düşüş literatürün de dikkat çektiği konular arasındadır.

Kuşadası, Türkiye’deki uluslararası turizm merkezleri arasında konaklama ve geceleme sayıları açısından önde gelen bir merkez olmamakla birlikte, bu merkezler arasında son sıralarda da değildir. 2019 yılı itibariyle uluslararası turizm merkezlerinin kendi içlerindeki konaklama sayılarının payı incelendiğinde, Alanya ve Manavgat’ın toplam payın yarısından fazlasını aldığını belirtmekte yarar vardır. Kuşadası’nın ise söz konusu turizm merkezleri

içerisinde %6'lık bir payı bulunur (Şekil 65). Öte yandan yıllar içerisinde Kuşadası'nın Türkiye'deki uluslararası turizm merkezleri içerisindeki payında da bir düşüş söz konusudur (Grafik 24). Südaş (2012, s. 101) bu düşüşü artan ikinci konut sayısına ve kruvaziyer turizmindeki günöbirlik ziyaretlere bağlamaktadır.

Grafik 24: Kuşadası'ndaki Konaklama Sayılarının Türkiye'deki Uluslararası Turizm Merkezleri İçerisindeki Payı (1996-2019)

Ortalama kalış süreleri açısından bakıldığında Kuşadası'nın diğer turizm merkezlerinin birçoğunun gerisinde kaldığı görülür. Nitekim Kuşadası'nda incelenen yıllar arasında ortalama kalış süresi 3,3 gün iken Antalya ve Çeşme hâricindeki diğer turizm merkezlerinde bu sayı Kuşadası'nın üzerindedir (Tablo 47).

Tablo 43: Türkiye'deki Uluslararası Turizm Merkezlerinde Ortalama Kalış süreleri (gün) (2000-2019) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Tesislere geliş, ortalama kalış süresi ve doluluk oranının illere ve ilçelere göre dağılımı 2000-2019)

	2000	2005	2010	2015	2019	ort.
Manavgat	6,9	6,8	6,4	6,6	4,7	6,3
Alanya	6,8	6,3	5,7	4,5	3,7	5,4
Marmaris	6,0	5,8	4,9	5,1	3,6	5,1
Kemer	6,0	5,2	4,6	4,5	4,9	5,0
Didim	2,9	5,0	5,8	2,6	3,1	3,9
Bodrum	3,4	4,2	4,2	4,0	3,3	3,8
Fethiye	3,7	3,2	3,8	4,1	4,1	3,8
Kuşadası	3,7	3,7	3,3	3,0	2,7	3,3
Antalya	2,4	3,2	3,1	3,7	3,7	3,2
Çeşme	2,8	3,2	2,7	2,7	2,5	2,8

Tablo 44: Türkiye’de Önde Gelen İllerde Turizm Yatırım ve İşletme Belgeli Tesislerin ve Yatak Sayılarının Dağılımı (1990-2020)
(Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin İl Bazında Dağılımı)

TESİS SAYISI						YATAK SAYISI				
	Türkiye içindeki sıralaması (2020)	1990	2000	2010	2020	Türkiye içindeki sıralaması (2020)	1990	2000	2010	2020
Antalya	1	693	745	815	903	1	144.614	188.613	363.900	509.316
İstanbul	2	337	324	475	733	2	51.935	67.974	97.628	149.186
Muğla	3	609	633	535	484	3	94.706	110.280	134.706	128.003
İzmir	4	210	196	181	254	4	38.622	35.496	43.503	47.965
<i>Aydın</i>	<i>9</i>	<i>228</i>	<i>156</i>	<i>94</i>	<i>106</i>	<i>5</i>	<i>35.011</i>	<i>29.278</i>	<i>26.210</i>	<i>37.300</i>

Tablo 45: Önde gelen illerdeki Belediye Belgeli Tesis ve Yatak Sayıları ile Türkiye İçindeki Payları (2010-2020) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Turizm Belgeli Konaklama Tesislerinin İl Bazında Dağılımı)

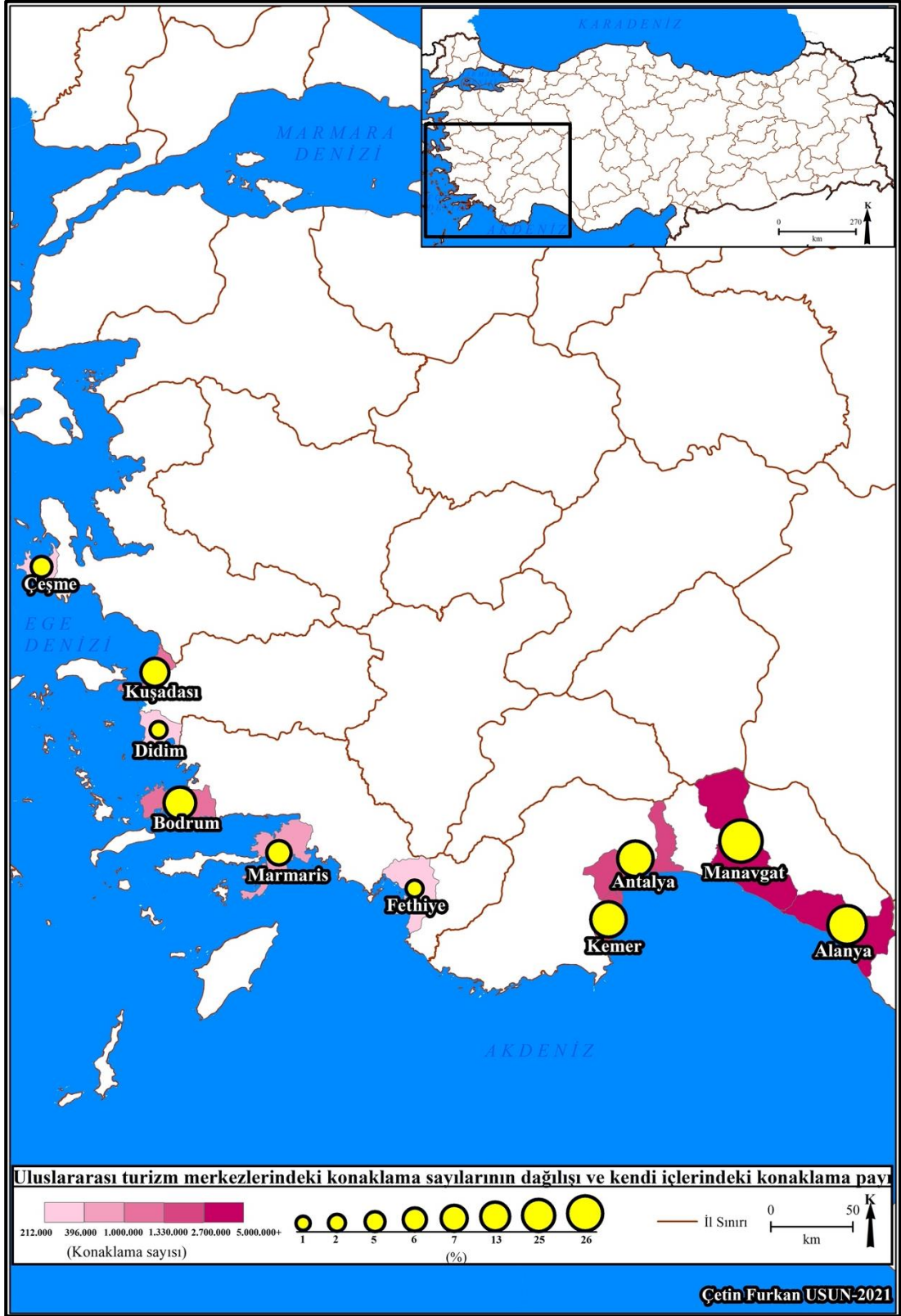
	TESİS SAYISI				YATAK SAYISI			
	2010		2020		2010		2020	
	Sayı	Türkiye içindeki payı (%)	Sayı	Türkiye içindeki payı (%)	Sayı	Türkiye içindeki payı (%)	Sayı	Türkiye içindeki payı (%)
Antalya	1.028	11,2	1028	11,9	97.015	18,4	136.644	23,7
İstanbul	1.430	8,8	1.430	16,6	45.546	8,6	81.898	14,2
Muğla	1.881	20,5	901	10,5	108.450	20,6	64.861	11,3
İzmir	527	5,7	184	2,1	26.340	5,0	10.330	1,8
Aydın	460	5,0	127	1,5	26.378	5,0	12.053	2,1

Tablo 46: Türkiye’de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Konaklama Sayıları, Türkiye İçindeki Sıralamaları ve Payları (1996-2019) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020 İlçelere göre konaklayan kişi sayısı (1996-2019))

Turizm merkezi	Türkiye içindeki sıralaması (2019)	Konaklama sayısı						Türkiye içindeki payı (%)					
		1996	2000	2005	2010	2015	2019	1996	2000	2005	2010	2015	2019
Manavgat	1	554.758	736.470	1.403.972	2.585.959	3.227.257	5.349.683	4,5	4,7	6,0	8,7	7,4	9,5
Alanya	2	431.522	548.095	1.515.247	2.028.161	3.441.512	5.059.057	3,5	3,5	6,5	6,8	7,9	9,0
Antalya	4	537.082	703.837	912.624	1.871.010	2.608.522	2.718.497	4,4	4,5	3,9	6,3	6,0	4,8
Kemer	5	622.093	965.713	1.725.400	2.230.678	2.461.430	2.595.100	5,1	6,2	7,4	7,5	5,7	4,6
Bodrum	10	256.811	625.065	1.175.120	1.105.322	1.607.836	1.332.109	2,1	4,0	5,0	3,7	3,7	2,4
Kuşadası	11	390.413	433.806	606.339	611.678	923.432	1.314.895	3,2	2,8	2,6	2,1	2,1	2,3
Marmaris	12	327.012	323.997	548.415	756.331	872.001	1.024.150	2,7	2,1	2,3	2,5	2,0	1,8
Çeşme	26	94.753	159.954	177.059	112.249	268.576	396.523	0,8	1,0	0,8	0,4	0,6	0,7
Fethiye	40	233.401	207.492	484.885	479.100	625.452	234.919	1,9	1,3	2,1	1,6	1,4	0,4
Didim	45	13.040	77.250	127.182	77.676	264.178	212.157	0,1	0,5	0,5	0,3	0,6	0,4

Tablo 47: Türkiye’de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Geceleme Sayıları, Türkiye İçindeki Sıralamaları ve Payları (1996-2019) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020 İlçelere göre geceleme sayısı (1996-2019))

Turizm merkezi	Türkiye içindeki sıralaması (2019)	Geceleme sayısı						Türkiye içindeki payı (%)					
		1996	2000	2005	2010	2015	2019	1996	2000	2005	2010	2015	2019
Manavgat	1	3.722.122	4.618.187	9.350.978	16.438.547	20.893.540	24.914.012	10,1	10,3	12,5	16,7	15,6	15,7
Alanya	2	2.925.989	3.741.974	9.508.149	11.520.399	15.484.085	18.516.398	7,9	8,3	12,7	11,7	11,6	11,6
Kemer	4	4.342.334	5.769.045	8.930.962	10.242.757	11.137.703	12.726.502	11,7	12,8	11,9	10,4	8,3	8,0
Antalya	5	1.452.709	1.695.690	2.950.718	6.959.185	9.990.084	11.375.831	3,9	3,8	3,9	7,1	7,5	7,1
Bodrum	7	1.271.183	2.139.605	4.902.367	4.697.279	6.461.731	4.439.756	3,4	4,8	6,5	4,8	4,8	2,8
Marmaris	9	2.163.169	1.953.825	3.193.980	3.722.528	4.486.279	3.687.724	5,8	4,3	4,3	3,8	3,4	2,3
Kuşadası	10	1.923.216	1.616.711	2.264.411	2.022.354	2.788.669	3.542.058	5,2	3,6	3,0	2,1	2,1	2,2
Fethiye	20	738.532	762.977	1.566.525	1.820.631	2.548.439	1.006.504	2,0	1,7	2,1	1,9	1,9	0,6
Çeşme	22	527.211	453.993	569.233	306.539	715.315	962.847	1,4	1,0	0,8	0,3	0,5	0,6
Didim	32	81.118	235.281	443.239	450.018	694.586	651.159	0,2	0,5	0,6	0,5	0,5	0,4

Şekil 65: Türkiye’de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Konaklama Sayılarının Dağılışı ve Kendi İçindeki Konaklama Payı Haritası

b) Turizm Kentleşmesinde Yat limanlarına Gelen Yabancı ve Türk Yat Sayıları

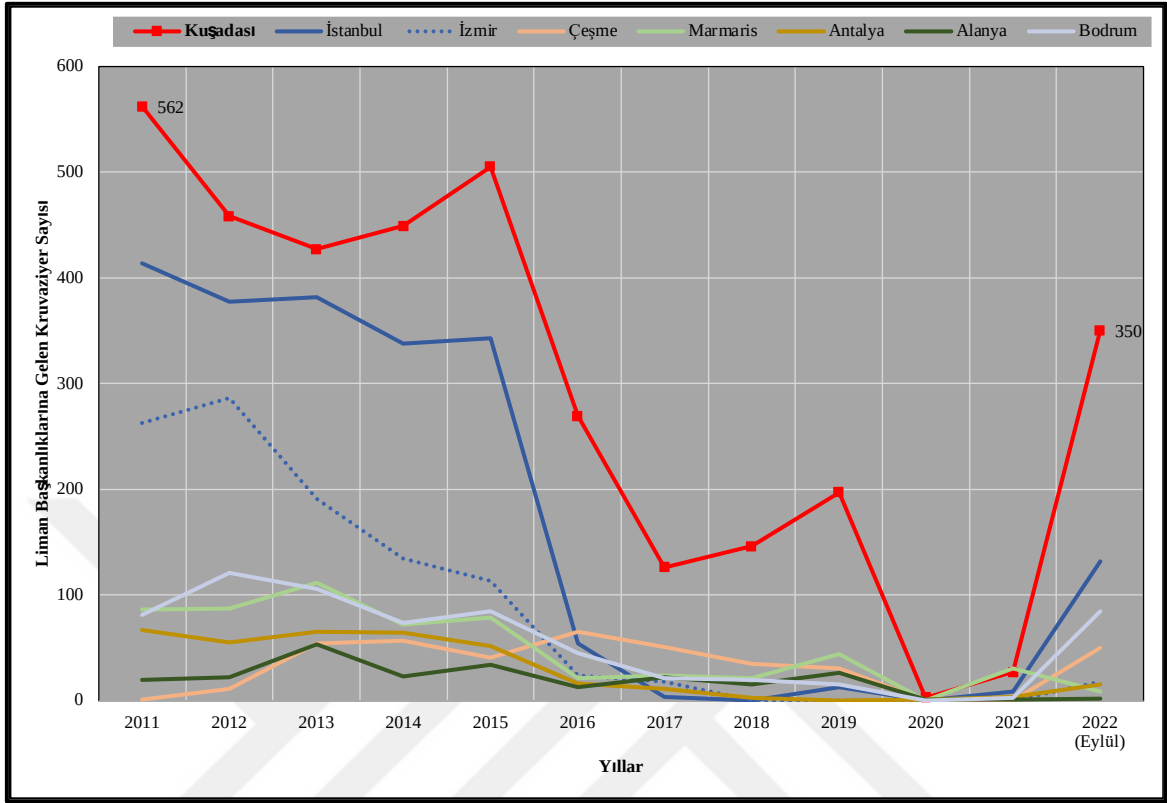
Turizm kentleşmesinin turistik göstergeler parametresi altında değerlendirilen bir başka gösterge önemli yat limanlarına gelen yatların sayılarına ilişkindir. Bu bağlamda incelenen yıllar içerisinde Kuşadası yat limanı (Setur Marina), ülkemizdeki önde gelen yat limanları arasında orta sırada yer alır. Öte yandan Kuşadası yat limanına gelen yatlarda diğer birçok yat limanına benzer şekilde yabancıların payı daha fazladır. Bu noktada sadece Datça ve Kaş yat limanlarında Türk yatlarının yabancılar göre paylarının daha fazla olduğunu belirtmekte fayda vardır (Tablo 48).

c) Turizm Kentleşmesinde Kruvaziyer Turizm Yönelik Göstergeler

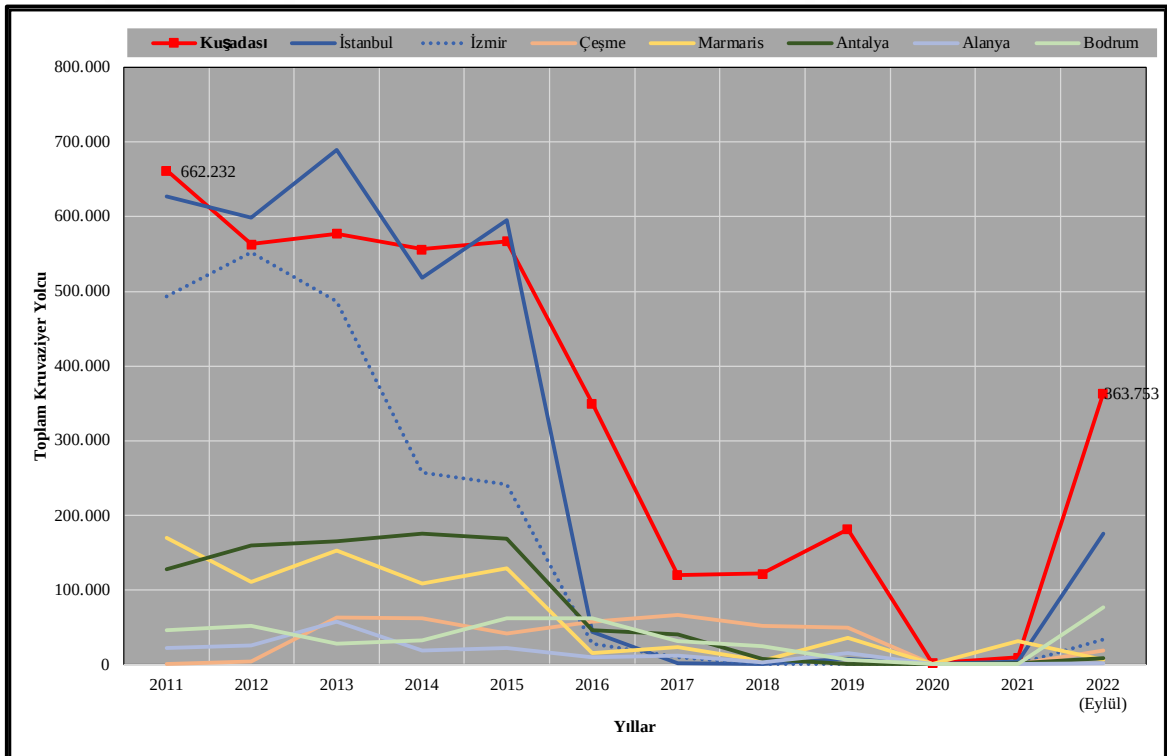
Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesi başlığı altında ele alınması gereken turizm göstergelerden bir diğeri de kruvaziyer turizm Yönelik olmalıdır. Çünkü şüphesiz Kuşadası, ülkenin en önemli kruvaziyer limanına sahip olarak dikkat çeker (Sezer, 2014). Bu özelliği sayesinde tesis, konaklama-geceleme sayılarındaki ülke içindeki payının azalması gerçeği, kruvaziyer turizmde tam aksi bir biçimde seyretmektedir. Kuşadası, Türkiye'de bulunan kruvaziyer limanları arasındaki liderliğini uzun yıllardan beri süregelen bir şekilde pekiştirerek devam ettirmektedir. Yıllar içinde Kuşadası'na gelen kruvaziyer tipi gemi sayılarında dalgalanmalar yaşansa da bu durum Kuşadası özelinden daha çok kruvaziyer gemi rotalarından Türkiye'yi çıkarmaları, siyasi ve küresel sorunlar kaynaklıdır. Oysa ülkemize gelen kruvaziyer gemi sayılarında Kuşadası'nın ayrı bir önemi bulunmaktadır. 2011-2022 döneminde Türkiye'ye gelen kruvaziyer gemi sayılarında Kuşadası, liman başkanlıkları arasında 2021 yılı haricinde daima ilk sırada yer almıştır. Bir başka ifadeyle 2011-2022 döneminde Türkiye'ye gelen toplamda 10.114 kruvaziyer tipindeki geminin 3.700'ü (%36,5'i) Kuşadası'na gelmiştir (Grafik 25; 26; Tablo 51).

Tablo 48: Önde gelen yat Limanlarına Gelen Yabancı ve Türk Yat Sayıları (2000-2019) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Önde gelen yat limanlarına gelen yatların yıllar itibarıyla dağılımı 2000-2019)

	2000			2010			2019			2000-2019 ortalamaları		
	Yabancı	Türk	Toplam	Yabancı	Türk	Toplam	Yabancı	Türk	Toplam	Yabancı	Türk	Toplam
Marmaris	414	56	470	1.266	354	1.620	923	1.118	2.041	868	509	1377
Bodrum	166	54	220	794	429	1.223	622	744	1.366	527	409	936
Data	112	63	175	329	542	871	280	484	764	240	363	603
Kaş	41	365	406	78	223	301	449	245	694	189	278	467
Fethiye	100	29	129	711	96	807	253	65	318	355	63	418
Kuşadası	90	4	94	426	31	457	366	236	602	294	90	384
Turgutreis	-	-	-	894	192	1.086	11	11	22	302	68	369
Çeşme	54	18	72	276	86	362	181	350	531	170	151	322
Göcek	-	-	-	12	3	15	265	164	429	92	56	148
Kemer	27	-	27	61	1	62	4	5	9	31	2	33
Antalya	10	-	10	44	1	45	16	2	18	23	1	24

Grafik 25: Önemli Liman Başkanlıklarına Gelen Kruvaziyer Sayısı (2011-2022)

Grafik 26: Önemli Liman Başkanlıklarına Gelen Kruvaziyer Yolcu Sayısı (2011-2022)

Tablo 49: 2011-2022 Döneminde Liman Başkanlıkları Bazında Kruvaziyer Tipi Gemi İstatistikleri (Kaynak: T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2022)

Sıra	Liman Başkanlığı	Kruvaziyer Tipi Yolcu Gemisi	Türkiye Toplamı
2011			
1.	Kuşadası	562	
2.	İstanbul	414	1615
3.	İzmir	263	
2012			
1.	Kuşadası	458	
2.	İstanbul	377	1541
3.	İzmir	286	
2013			
1.	Kuşadası	427	
2.	İstanbul	382	1530
3.	İzmir	191	
2014			
1.	Kuşadası	449	
2.	İstanbul	338	1401
3.	İzmir	134	
2015			
1.	Kuşadası	505	
2.	İstanbul	343	1440
3.	İzmir	113	
2016			
1.	Kuşadası	269	
2.	Çeşme	65	578
3.	İstanbul	54	
2017			
1.	Kuşadası	126	
2.	Çeşme	61	307
3.	Marmaris	24	
2018			
1.	Kuşadası	146	
2.	Çeşme	35	247
3.	Marmaris	21	
2019			
1.	Kuşadası	197	
2.	Marmaris	44	344
3.	Çeşme	31	
2020			
1.	Kuşadası	3	
2.	Antalya	1	5
3.	Alanya	1	
2021			
1.	Marmaris	31	
2.	Kuşadası	27	78
3.	İstanbul	9	
2022 (Eylül)			
1.	Kuşadası	350	
2.	İstanbul	132	1028
3.	Bodrum	85	

Kruvaziyer turizminin etkisiyle birlikte deniz sınır kapılarından giriş yapan yabancı ziyaretçi ve günübirlikçi sayıları değerlendirildiğinde 2000-2019 döneminde Kuşadası'nın belirgin biçimde önde olduğu görülür (Tablo 49). Nitekim özellikle 2000-2010 döneminde deniz sınır kapısından giriş yapan yabancı ziyaretçi sayısı 400.000'in üzerinde çıkmış, 2010 yılında 525.899 kişi olmuştur. 2020 yılı, Türkiye'de bulunan uluslararası turizm merkezlerindeki önde gelen deniz sınır kapılarından giriş yapan yabancı ziyaretçiler için verilerin oldukça düştüğü bir yıldır. Şüphesiz bu durumun ortaya çıkışının temel sebebi 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgınıdır.

Tablo 50: Türkiye'de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Deniz Sınır Kapılarından Giriş Yapan Yabancı Ziyaretçiler (2000-2020) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Türkiye'ye gelen yabancıların giriş kapılarına ve aylara göre dağılımı 2000-2020)

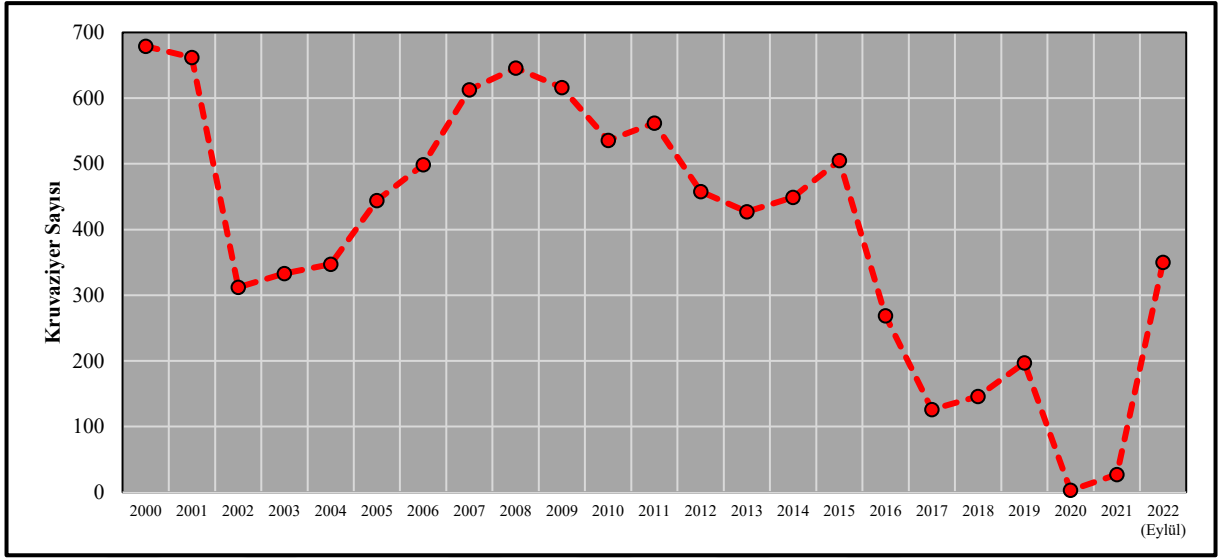
	2000	2010	2019	2020
Kuşadası	422.741	525.899	183.636	1.821
Marmaris	100.405	211.644	190.095	1.227
Bodrum	155.098	76.883	226.864	2.130
Antalya	73.356	61.984	6.660	2.444
Çeşme	27.807	14.755	72.177	5.036
Turgutreis	-	21.153	25.554	193
Kaş	5.971	16.987	22.947	299
Fethiye	3.433	10.964	24.968	990
Alanya	4.370	2.029	15.109	364
Datça	3.513	8.394	3.778	92
Yalıkavak	-	402	3.923	505
Didim	-	2.098	1.991	88

Deniz sınır kapılarından giriş yapan ziyaretçilerin yanında, bu kapılardan giriş yapan günübirlikçiler de kruvaziyer turizmi ele alınması gereken bir konudur. Ülkemizde bulunan uluslararası turizm merkezlerindeki deniz sınır kapılarından giriş yapan yabancı ziyaretçilere benzer şekilde günübirlikçi sayıları açısından da Kuşadası'nın farkı ortaya çıkmaktadır. Nitekim 2000-2019 döneminde Kuşadası deniz sınır kapısından giriş yapan günübirlikçi sayıları diğer önde gelen deniz sınır kapılarından giriş yapan günübirlikçilerin çok üzerindedir (Tablo 50). Öte yandan deniz sınır kapılarından giriş yapan yabancı ziyaretçilere benzer şekilde, günübirlikçi sayılarında da 2020 yılında bariz bir düşüşün yaşandığı görülür.

Tablo 51: Türkiye’de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerinde Deniz Sınır Kapılarından Giriş Yapan Günübirlikçiler (2000-2020) (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, Yabancı günübirlikçilerin ülkemiz giriş kapılarına göre dağılımı, 2000-2020)

	2000	2010	2019	2020
Kuşadası	392.955	494.439	150.829	1.644
Marmaris	85.153	154.239	89.856	-
Bodrum	113.58	63.337	88.468	22
Antalya	69.903	1.348	4.017	1.452
Alanya	-	-	14.134	91

Bununla beraber Kuşadası için COVID-19 salgınının etkisinin yanında, deniz sınır kapılarından giren ziyaretçi ve günübirlikçi sayılarında 2010-2019 arasındaki düşüşten de söz edilmesi gerekir (Tablo 49; 50). Belirtilen düşüşün yaşanmasında kruvaziyer turizmde uluslararası tur operatörlerinin güzergahlarından Kuşadası’nı çıkarmalarının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Kuşadası limanına gelen kruvaziyer sayıları incelendiğinde; 2000 yılında 679 kruvaziyer geminin geldiği görülürken, 2001-2003 döneminde küresel ölçekte yaşanan da gelişmelerin etkisiyle, 11 Eylül saldırıları gibi, bir düşüş söz konusu olmuş, 2004 yılından itibaren dalgalı bir seyir ile birlikte toparlanma sürecine girilmiştir. Kuşadası limanına gelen kruvaziyer sayısında 2016 yılından sonra ise ciddi azalma yaşanmıştır (Grafik 27). Özellikle küresel ölçekte insan hareketliliğinin durma noktasına geldiği 2020 yılında COVID-19 salgının etkisiyle Kuşadası’na yalnızca 5 adet kruvaziyer gemi gelmiştir. 2022 yılı ise kruvaziyer turizmde artık COVID-19 salgının etkisinin görülmediği ve rakamların hızla iyileştiği bir yıl olarak karşımıza çıkmaktadır. Eylül 2022 itibarıyla ise Kuşadası’na 350 kruvaziyer gelmiş olup, yıl sonuna kadar bu sayının artması beklenmektedir.

Grafik 27: Kuşadası Limanı'na Gelen Kruvaziyer Sayıları (2000-2022)⁹⁹

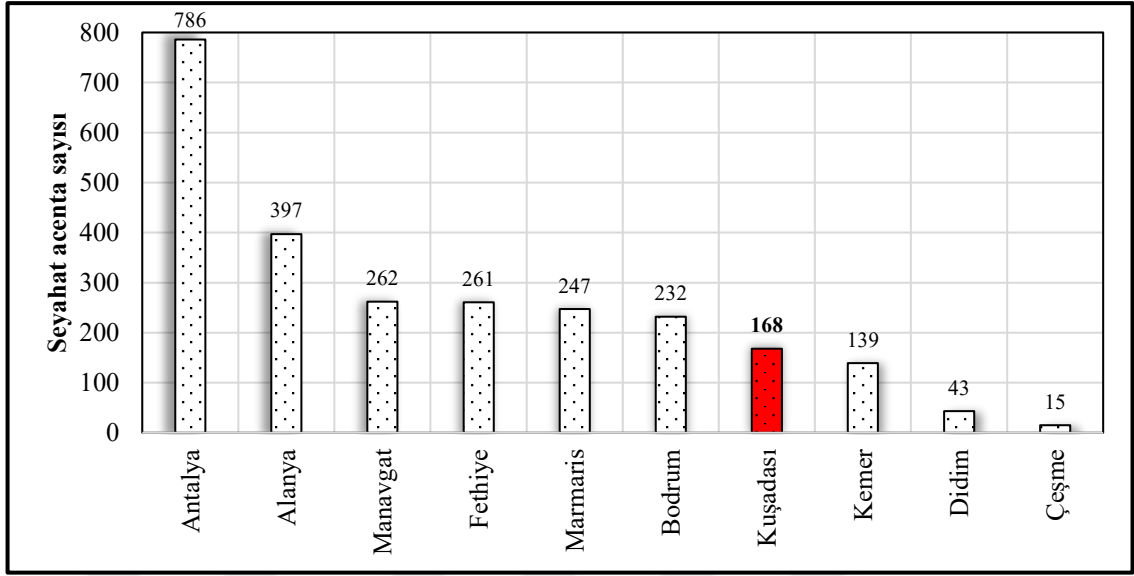
d) Turizm Kentleşmesinde Seyahat Acentesi Sayısı

Turistik göstergeler parametresi altında ele alınan bir başka değişken seyahat acentesi sayılarıdır. Literatürde, turizm gelişmişlik sıralaması çalışmalarında seyahat acentesi sayıları kullanılan değişkenlerden biridir (Seçilmiş ve Sarı, 2010; Kervankıran ve Sert-Eteman, 2020). Dolayısıyla T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım Genel Müdürlüğü¹⁰⁰ tarafından il ölçeğinde verilen seyahat acentesi sayıları bu tez çalışması kapsamında turizm merkezleri/ilçe ölçeğinde yeniden düzenlenerek oluşturulmuştur.

Türkiye’de bulunan uluslararası turizm merkezlerindeki seyahat acentesi sayıları incelendiğinde diğer birçok turizm göstergesinde olduğu üzere Antalya’nın bariz biçimde önde olduğu gözlenir. Kuşadası, seyahat acentesi sayıları açısından 168 seyahat acentesi ile Türkiye’deki uluslararası turizm merkezleri arasında görece geride kalmıştır (Grafik 28). Bu durumun tesis, konaklama ve yatak arzıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir. Öte yandan konuya Aydın ilindeki seyahat acentesi sayıları açısından bakıldığında il genelindeki seyahat acentelerinin %69’unun Kuşadası’nda bulunduğu da belirtilmelidir.

⁹⁹2000-2003 verileri Kahraman (2011a)’dan, 2004-2010 verileri <https://www.kusadasicruiseport.com/statistics> adresinden, 2011-2022 verileri ise T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı’ndan temin edilmiştir. 2022 yılı verileri Eylül ayı itibarıyla.

¹⁰⁰ <http://yatirimisletmeleruygulama.kultur.gov.tr/Acente.Web.Sorgu/Sorgu/acentesorgu>

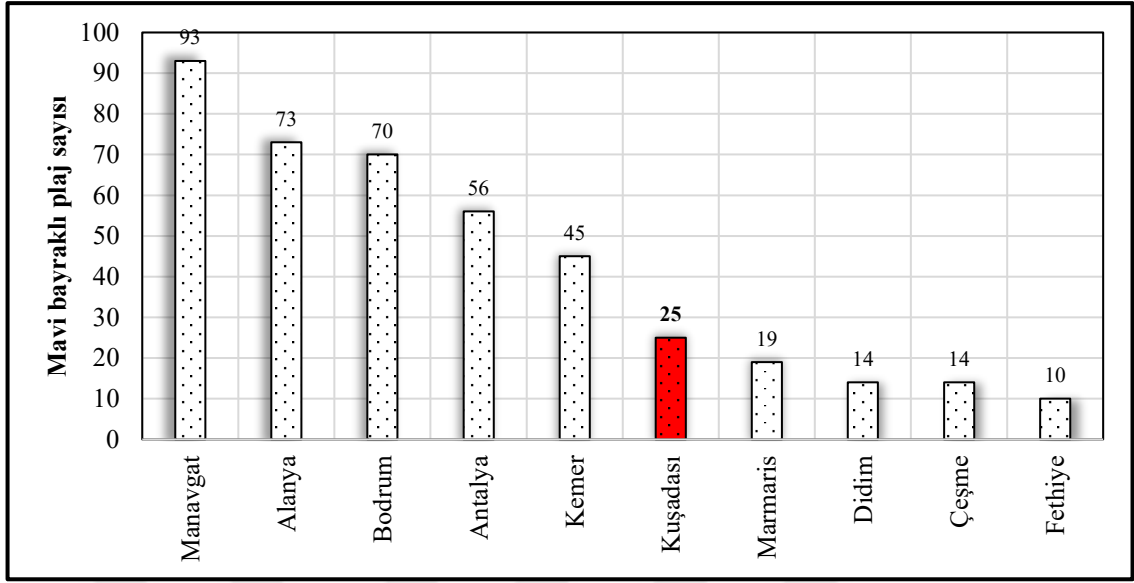

Grafik 28: Türkiye’de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Seyahat Acentesi Sayıları (Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020, İlçelere göre seyahat acentesi sayıları)

e) Turizm Kentleşmesinde Plaj Sayısı¹⁰¹

Plaj sayısı turistik göstergeler parametresi kapsamında incelenmesi gereken değişkenlerden ve seyahat acentesi sayısına benzer biçimde turizm gelişmişlik düzeyini konu edinen çalışmalarda ele alınan göstergelerden biridir (Kervankıran ve Sert-Eteman, 2020). Türkiye’de bulunan uluslararası turizm merkezlerindeki mavi bayraklı plaj sayıları incelendiğinde Kuşadası’nın 25 mavi bayraklı plaj ile ortalamanın altında kaldığı görülür (Grafik 29).

¹⁰¹ Plaj sayıları değerlendirilirken mavi bayraklı plajların sayısı göz önünde bulundurulmuştur.

Grafik 29: Türkiye’de Bulunan Uluslararası Turizm Merkezlerindeki Mavi Bayraklı Plaj Sayıları¹⁰²

f) Turizm Kentleşmesinde Turist Fonksiyon İndisine Yönelik Göstergeler

Bir yerleşmenin turist fonksiyonu (turistik fonksiyonu) iki nüfus grubunun; ziyaret eden ve ziyaret edilenlerin birbirine oranlanmasıyla hesaplanır (Pearce, 1979, s. 249). Bu oranlama ortaya koyulduğu dönemde oldukça kullanışlı olmasına rağmen zamanla eleştirilmiştir. Temel mantık korunarak oranlamada düzenlemeler yapılmıştır. Bu bölümde incelenen turist fonksiyon indisine yönelik göstergeler, turizm göstergeleri parametresi altında ele alınan konulardan bir başkasıdır. Turist fonksiyon indisini belirlemeye yönelik kullanılan göstergeler Defert-Baretje, Charvat ve Scheinder indisleri olmak üzere üç farklı indisten meydana gelir.

Defert-Baretje indisi

Literatürde bir destinasyondaki turizmin gelişmişliğini çeşitli göstergelerle ölçen çalışmalar mevcuttur (Durydiwka, 2013; Marković ve diğerleri 2017, s. 165). Söz konusu göstergeler genelde tesis-turist-yatak-geceleme sayılarına, ortalama kalış sürelerine, turizmle ilişkili hizmetler sektöründe çalışanların sayılarına vb. sayısal arz kapasitesine dayanmaktadır. Bu göstergeler bir destinasyondaki arz kapasitesini ortaya koymak amacıyla önemli ve ilk sıralarda incelenen verilerdir. Nitekim ulusal literatürde turizm kentleşmesini ele alan çalışmalarda turistik göstergeler başlığı altında tesis-turist-yatak-geceleme sayılarına, ortalama

¹⁰² <http://www.mavibayrak.org.tr/tr/Default.aspx> (Erişim tarihi: 15.06.2021)

kalış sürelerine yer verilmiştir (Işık ve Zoğal, 2017). Bu tez çalışmasının turistik göstergeler bölümünde de ilk olarak belirtilen göstergelere değinilmiştir. Fakat zaman içerisinde, sadece konaklama arzı ortaya konmamış, literatürdeki çalışmalar bir destinasyondaki konaklama arzı ile yerel nüfus arasındaki ilişkiye de odaklanmaya başlamıştır (bk. Malinić 2019; Kostková, Pellešová ve Kazjar, 2020; Korzeniewski ve Kozlowski 2020). Bu tür çalışmaların öncüsü 1967 yılında turist fonksiyon indisini¹⁰³ geliştiren Fransız coğrafyacı Defert (Potts ve Uysal, 1992, s. 40) olduğu için bu indis genellikle Defert indisi (Defert's index) olarak bilinmektedir (Marković ve diğerleri, 2017, s. 165).

Yaygın kullanımına rağmen ilerleyen süreç içerisinde Defert'in indisine çeşitli eleştiri ve öneriler getirilmiştir (Borzyszkowski, Marczak ve Zarębski, 2016, s. 270). Lohmann ve Panasso-Netto, Defert'in indisinin birtakım eksiklikleri bulunduğunu belirterek şu ifadeleri kullanmıştır:

“Defert'in döneminde turist sayıları belirlemedeki zorluk nedeniyle, Defert denklemdeki turist sayısının yerine, yatak sayısını koyarak indisi güncelleştirilmiştir. Defert'e göre turist faaliyetlerini ölçmek için yatak sayısını kullanmak bazı tutarsızlıklara neden olabilir. Örneğin yıl boyunca turist alan büyük kentler önemli sayıda yatağa sahip olabiliyorken, son derece sezonluk bir pazara sahip destinasyonlar (deniz turizmi destinasyonları, kayak turizmi destinasyonları gibi) çok daha az sayıda turist alıyorken aynı kapasitede yatağa sahip olabilir. Diğer sorun farklı konaklama türlerinin farklı talep türlerine sahip olabilmesidir (kamp alanları gibi). Son olarak bir destinasyondaki konaklama arzını analiz etmek için Defert'in indisini kullanmak bazı çarpıklıklara neden olabilir. Çünkü bu indis sadece ticari konaklamaları dikkate alan bir analizdir ve ikinci konutlardaki, akraba, eş-dost yanındaki konaklamaları dikkate almaz. Bu indisin kullanışlı hâle gelebilmesi için paylaşım ekonomisiyle birlikte ortaya çıkan Airbnb gibi paylaşım platformlarının yeni konaklama arzlarını karşıladığı göz önünde bulundurulduğunda Defert'in modelinin güncellenmesi gerekecektir” (2017, s. 193).

Öte yandan indisin küçük ölçekteki mekânsal birimlere yoğunlaşmasının nedeniyle nispeten daha küçük ve daha az nüfuslu yerleşim birimlerinde/sayfiye yerleşmelerinde Defert'in indisinin uygulanmasının daha doğru olacağını düşünenler de vardır (Borzyszkowski ve diğerleri 2016, s. 270). Bu durum Bournemouth Üniversitesi'nde “*Temporal and spatial aspects of tourism in Turkey*” başlıklı doktora tezini hazırlayan Soybalı tarafından da kabul edilmiştir. Yazar bu indisin eksik yönleri bulunduğunu, indiste yerli nüfusun büyük bir öneme sahip olduğunu, fazla sayıda yatak kapasitesi bulunmasına rağmen yüksek nüfuslu

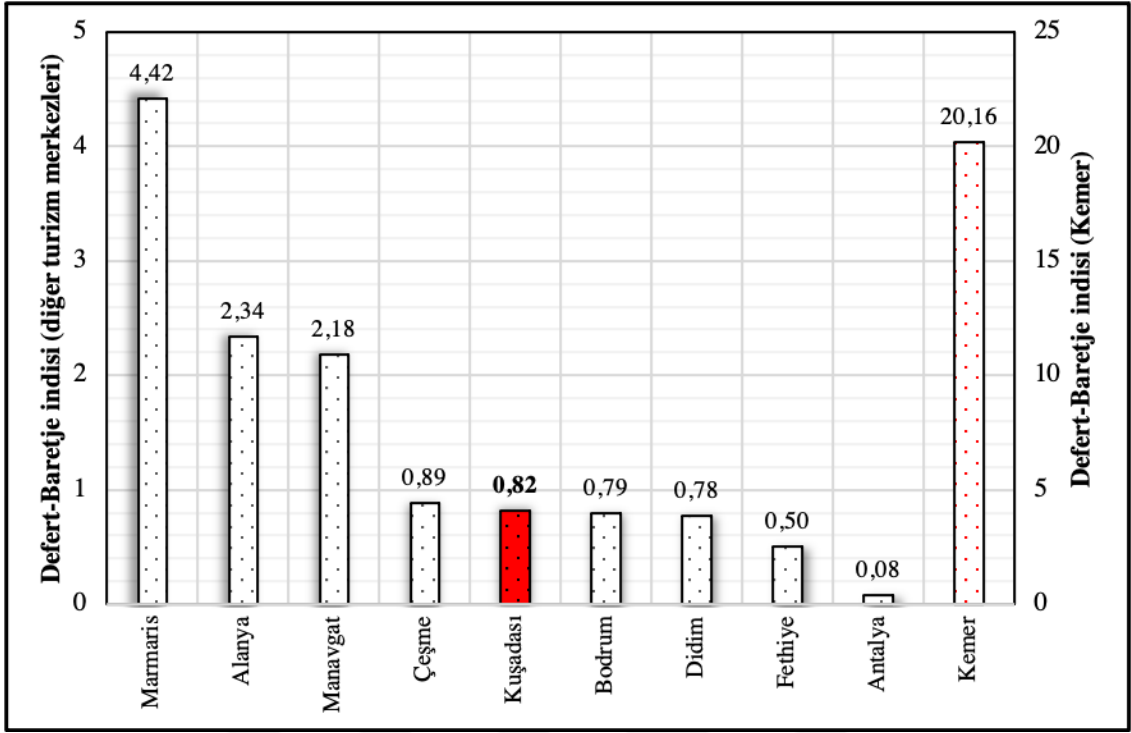
¹⁰³ Turist fonksiyon indisi $TF = Tf = \frac{N}{P} * 100$ denklemi ile hesaplanmaktadır. Denklemde N: turist sayısına, P: yerli nüfusa karşılık gelir (Pearce, 1979, s. 249; Lohmann ve Panasso Netto, 2017, s. 193).

yerleşmelerde indis değerinin yanıltıcı biçimde düşük çıkacağını, aksi şekilde az sayıda yatak kapasitesine rağmen düşük nüfuslu yerleşmelerde indis değerinin yanıltıcı yorumlamalara neden olacak şekilde yüksek çıkabileceğini belirtmiştir (Soybalı, 2005, s. 89).

Öte yandan indise gelen, postmodern turizm paradigması ile gelişen paylaşım ekonomisinin dikkate alınarak güncellenmesi önerisinden önce 1978 yılında Fransız araştırmacı Rene Baretje, Defert'in indisini geliştirerek indisi destinasyonun mekânsal birimi ile ilişkilendirmiştir (Marković ve diğerleri, 2017, s. 165). Defert'in güncellenen indisi artık Defert-Baretje indisi¹⁰⁴ olarak bilinmektedir. Defert-Baretje indisi literatürde çeşitli çalışmalarda kullanılmıştır (bk. Borzyszkowski ve diğerleri, 2016; Marković ve diğerleri, 2017; Malinić 2019; Kostková ve diğerleri, 2020). Destinasyonun mekânsal biriminin de hesaplamaya katılmasın nedeniyle bu güncellemeyle indis daha kullanışlı hâle gelmiştir.

Defert-Baretje indisine göre Kuşadası'nın turist fonksiyon etkinliğini ortaya koyabilmek amacıyla Türkiye'deki uluslararası turizm merkezleri için söz konusu indis değerleri hesaplanarak karşılaştırmalar yapılmıştır. Buna göre Kuşadası için indis değeri (2019 yılı için) 0,82 çıkmış, bu değer ile Kuşadası on turizm merkezi içerisinde altıncı sırada yer almıştır (Grafik 30). İndis hesaplamasında değişkenler yatak sayısı, yerli nüfus ve araştırma alanı olduğu için tek başına bu indis üzerinden değerlendirmede bulunmak yanıltıcı sonuçlara neden olabilir. Örneğin görece küçük bir alanda yatak sayısına göre oldukça az yerli nüfusa sahip Kemer'de indis değeri 20,16 iken, Antalya için bu değer 0,08'dir. Bu eksiklikler nedeniyle bir destinasyondaki turizm etkinliğini ölçmek amacıyla Defert-Baretje indisine ek göstergeler de kullanır.

¹⁰⁴ Defert-Baratje indisi $\frac{N*100}{P} * \frac{1}{S}$ denklemi ile hesaplanır. Denklemde N: yatak sayısına, P: yerli nüfusa, S: araştırma alanına (km²) karşılık gelir (Marković ve diğerleri, 2017, s. 169).

Grafik 30: Kuşadası ve Türkiye’deki Diğer Uluslararası Turizm Merkezlerine Uygulanan Defert-Baretje İndisi Sonuçları (2019)¹⁰⁵

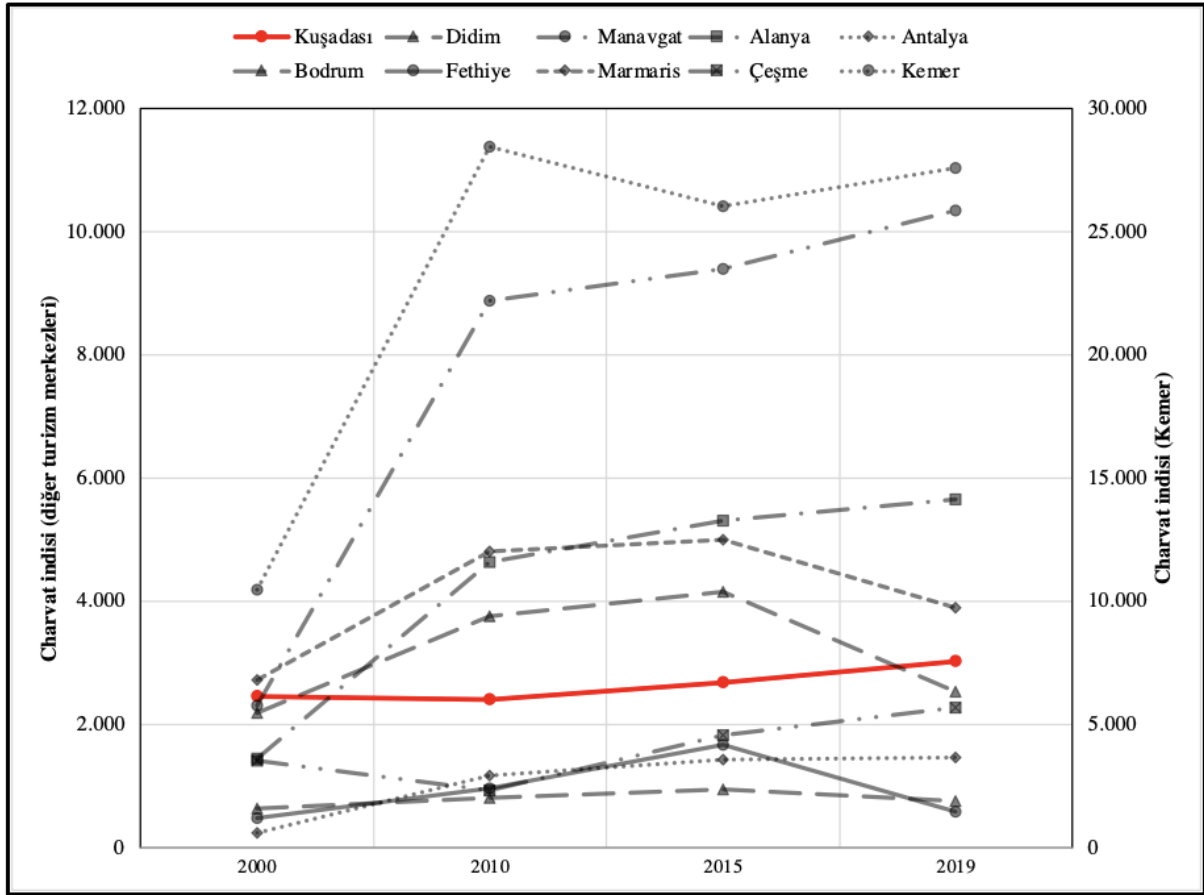
Charvat indisi¹⁰⁶

Literatürdeki çeşitli çalışmalar (Malinić 2019; Kostková ve diğerleri, 2020; Korzeniewski ve Kozłowski 2020) Defert-Baretje’nin indisine ek olarak turizm etkinliğinin ölçülmesi amacıyla farklı göstergeler de kullanmıştır. Bu göstergelerden biri de Charvat indisi (Marković ve diğerleri, 2017, s. 166). Bu indis turist yoğunluk indisi olarak da bilinir (Keogh, 1984, s. 274). Charvat indisi 2000-2019 döneminde ülkemizdeki uluslararası turizm merkezlerine uygulandığında elde edilen değerlerin 100 kişi başına 479-28.444 geceleme sayısı arasında değişen yüksek bir değişim aralığı bulunduğu görülür. Bu noktada diğer turizm merkezlerinden ayrı olarak Kemer’in farkını belirtmek gerekir. Charvat indisi geceleme sayısı/yerli nüfus oranlamasına dayandığı için, geceleme sayısı ile yerli nüfus arasındaki farkın çok fazla olduğu Kemer’de diğer merkezlere kıyasla oldukça yüksek değerler elde edilmiştir.

¹⁰⁵ Geceleme sayıları ilgili illerin il kültür ve turizm müdürlüklerinden elde edilmiştir.

¹⁰⁶ Charvat indisi $Tch = \frac{N}{P} * 100$ denklemi ile hesaplanır. Denklemden **N**: geceleme sayısına, **P**: yerli nüfusa karşılık gelir (Marković ve diğerleri, 2017, s. 170).

Kuşadası'nın ise Charvat indisi sonucu 2000 yılında 100 kişi başına 2.458 geceleme sayısı iken, 2010 yılında küçük bir düşüş yaşayarak 2.406'ya düşmüş, 2015 ve 2019 yıllarında ise düzenli olarak artarak, ilk olarak 2.568'e daha sonra 3.028'e yükselmiştir (Grafik 31). Dolayısıyla incelenen dönemde en yüksek geceleme sayısına 2019 yılında ulaşılmıştır. Öte yandan 2010 yılındaki düşüş Türkiye'deki turizm merkezleri içerisinde yalnız Kuşadası'na özgü bir durumdur.

Grafik 31: Kuşadası ve Türkiye'deki Diğer Uluslararası Turizm Merkezlerine Uygulanan Charvat İndisi Sonuçları (2000-2019)

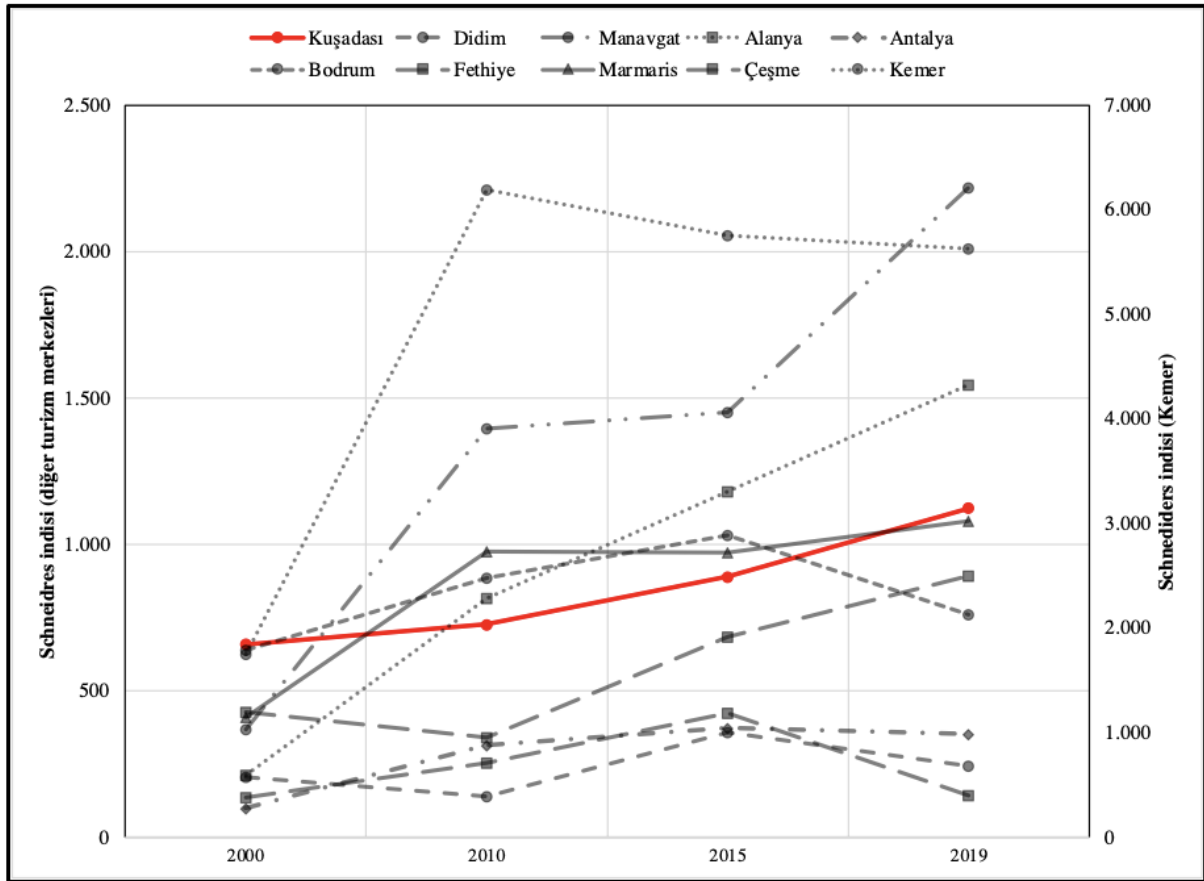
Schneider indisi¹⁰⁷

Schneider indisi, turistlerin sayısı aracıılığı ile bir destinasyondaki turist hacmini ortaya koyar (Marković ve diğerleri, 2017, s. 174). Charvat indisinde olduğu gibi Schneider indisinde de diğer turizm merkezlerine kıyasla Kemer'in farkını belirtmek gerekir. Kemer'den

¹⁰⁷ Schneider indisi $Ts = \frac{N}{P} * 100$ denklemi ile hesaplanır. Denklemden N: turist sayısına, P: yerli nüfusa karşılık gelir (Marković ve diğerleri, 2017, s. 170).

sonra turizm merkezleri içerisinde en yüksek Schneider indisi değerine sahip olan Manavgat'ta ancak 2015 yılından sonra indisi sonucu 2.000 değerine ulaşabilmiş iken, Kemer'de bu değer 2000'li yılların başında aşılmış, 2019 yılı itibarıyla ise 6.000'e yaklaşmıştır.

Diğer turizm merkezlerine benzer şekilde Kuşadası'na gelen turistler de sezonluk olmasına rağmen, 2000-2019 döneminde gelen turistlerin sayılarında bir artış yaşandığı muhakkaktır. Geceleme sayıları arayıcılığı ile hesaplanan Kuşadası'nda Charvat indisinin sonuçlarından farklı olarak, Schneider indisi sonuçlarında düzenli bir artış meydana geldiğini söylemek mümkündür (Grafik 32). Bununla birlikte gelen turist sayıları ile geceleme sayıları arasında bir güçlü ilişki bulunduğunu da söylenebilir.

Grafik 32: Kuşadası ve Türkiye'deki Diğer Uluslararası Turizm Merkezlerinde Uygulanan Schneider İndisi Sonuçları (2000-2019)

g) Turizm Kentleşmesinde Yük Kapasitesi

Yük kapasitesi, turistik yerin belirlenmesinde kullanılan göstergelerden biri olup konaklama sayılarının yerli nüfusa oranlanmasıyla elde edilir (Emekli, 1994, s. 22). Yük

kapasitesi ülkemizdeki uluslararası turizm merkezlerine uygulandığında ise Kuşadası'nın, Kemer, Manavgat ve Alanya'nın ardında yer aldığı görülür (Tablo 52).

Tablo 52: *Kuşadası ve Türkiye'deki Diğer Uluslararası Turizm Merkezlerinde Konaklama Sayısı/Yerli Nüfus (2019)*

	Konaklama sayısı ¹⁰⁸	Nüfus ¹⁰⁹	Konaklama sayısı/ nüfus (kat)
Kemer	2. 595.100	46.143	56,2
Manavgat	5.349.683	241.011	22,2
Alanya	5.059.057	327.503	15,4
Kuşadası	1.314.895	116.966	11,2
Marmaris	1.024.150	94.749	10,8
Çeşme	396.523	44.363	8,9
Bodrum	1.332.109	175.435	7,6
Antalya	2.718.497	773.631	3,5
Didim	212.157	86.688	2,4
Fethiye	234.919	162.686	1,4

Toskay, bir turistik mahallin belirlenebilmesi için çeşitli sayısal yöntemler kullanılabildiğini ifade edip, yabancı geceleme sayılarının yerli nüfusa oranlanması bu yöntemlerden biri olduğunu belirtmiştir. Yazara göre bu oran neticesinde çıkan sonuca göre yabancı geceleme sayıları, yerli halkın ¼'ünden fazla ise orası bir turizm mahalli olarak ifade edilmektedir (Toskay, 1989, s. 179-180). Ülkemizde bulunan uluslararası turizm merkezlerindeki yabancı geceleme sayıları, yerli nüfusa oranlandığında elde edilen oranların “*turistik mahal*” olarak ifade edilen ölçütün oldukça üzerinde olduğu görülür (Tablo 53). Bununla birlikte Kuşadası söz konusu oran açısından ülkemizdeki uluslararası turizm merkezleri arasında ortalarda yer alır.

¹⁰⁸ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2019, İlçelere göre konaklayan kişi ve geceleme sayıları

¹⁰⁹ ADNKS Sonuçları, 2019

Tablo 53: Kuşadası ve Türkiye’deki Diğer Uluslararası Turizm Merkezlerinde Yabancı Geceleme Sayısı/Yerli Nüfus (2019)

	Yabancı geceleme sayısı ¹⁰⁸	Nüfus ¹⁰⁹	Yabancı geceleme sayısı/ nüfus(kat)
Kemer	11.398.855	46.143	247,0
Manavgat	23.359.288	241.011	96,9
Alanya	16.639.089	327.503	50,8
Marmaris	3.142.276	94.749	33,2
Kuşadası	2.582.651	116.966	22,1
Bodrum	2.992.704	175.435	17,1
Antalya	9.802.524	773.631	12,7
Çeşme	274.489	44.363	6,2
Fethiye	722.968	162.686	4,4
Didim	348.248	86.688	4,0

h) Turizm Kentleşmesinde Paylaşım Konutları

Turizm göstergeleri ele alınırken modern turizmin geleneksel konaklama tesislerinin yanında postmodern turizmin paylaşım konutlarının da değerlendirilmesi gerekir. Son yıllarda önemli ölçüde farklılaşan geleneksel turizmin, halktan kopuk ve kapalı turizm mekânları değişerek, “turist” ile “yerel olan” arasındaki ilişki artmış, yerel halk, hem turistlerin deneyimlerinin sağlayıcısı olmaya başlamış hem de turistlerin konaklama ihtiyacını karşılayan kişiler olma durumunu artarak sürdürmüştür (Zoğal ve Emekli, 2017, s. 22).

Postmodern dönem olarak adlandırılan bu dönemde tektip konaklama tesislerinin yerini, giderek küçük ölçekli ve özgün işletmeler (Akış-Roney, 2011) ile paylaşım kültürünü benimsemiş ağ toplumundaki kişisel konutlar almıştır (Demir ve Emekli, 2019, s. 34). Postmodern dünyanın vazgeçilmez öğelerinden biri, belki de en önemlisi olan sosyal medya araçlarının küresel ölçekte ve yoğun şekilde ortaya çıkan yeni turizm ağıdır (Demir, 2017, s. 4). Bu ağ ile birlikte internet arayıcılığıyla herhangi bir varlığın veya hizmetin, bir ücret karşılığında ya da ücretsiz olarak bireyler arasında paylaşıldığı bir ekonomik sistem olarak

tanımlanan paylaşım ekonomisi¹¹⁰ kurulmuş, böylece geleneksel yapının tekeline bulunan arza yönelik alternatif yaratılmıştır (Demir ve Emekli, 2019, s. 35).

Günümüzde turizmin kapsamı ve boyutunda gözlemlenen farklılık yeni konaklama tiplerine ve uygulamalarına (Airbnb, HomeExchange, Couchsurfing, yeni nesil hosteller vb.) ve insanların birbirleriyle tanıştığı yeni ortamlara (yaratıcı bölgeler, festivaller vb.) daha çok rastlanılmasına yol açmıştır (Zoğal ve Emekli 2017, s. 23). Akranlar-eşler arası konut paylaşım platformlarının öncüsü¹¹¹ ve akademik anlamda küresel ölçekte en çok çalışılan platform olan Airbnb (bk. Guttentag 2013; Adamiak 2018; Guttentag 2019), bugün yedi milyonun üzerinde konaklama (Demir ve Emekli, 2021, s. 2), üç milyondan fazla oda sayısı ve otuz bir milyar dolarlık pazar hacmiyle dünyanın en büyük konaklama platformudur (Demir, 2017, s. 107; Domènech ve Zoğal 2020, s. 361).

Küresel ölçekte Airbnb arz-talebi Kuzey Amerika ve Avrupa’da ve genellikle kent turizminin gelişmiş olduğu büyük kent merkezleri¹¹² (Adamiak 2019; Boros, Dudás ve Kovalcsik, 2020; Demir ve Emekli 2021) ile popüler deniz-kum güneş destinasyonlarında (Adamiak, Szyda, Dubownik ve García-Álvarez, 2019; Moreno-Izquierdo, Ramón-Rodríguez, Such-Devesa, ve Perles-Ribes, 2019; Rodríguez-Pérez de Arenaza 2019; Gurran, Zhang ve Shrestha, 2020) ve yoğun ikinci konutların bulunduğu destinasyonlarda (Domènech, Larpin, Schegg ve Scaglione, 2019; Domènech ve Zoğal 2020) yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte Türkiye’de bu sistemin geliştiği ülkelerin başında gelmektedir (Adamiak, 2019). Zoğal ve Emekli Airbnb’nin Türkiye içindeki mekânsal dağılışına yönelik şu bilgileri vermektedir:

“Airbnb listelerinin dünyadaki dağılışına benzer şekilde, Türkiye’deki Airbnb listelerinin de büyük bir bölümü tarihi turistik kent merkezlerinde ve ikinci konut yoğunluğunun fazla olduğu kıyılarda ve kırsal alanlarda yoğunlaşmıştır. Nitekim Airbnb’ye ait çeşitli istatistikler paylaşan Airdna’dan elde edilen verilere göre 2019 yılı Eylül ayı itibarıyla Türkiye’de Airbnb listesinin en çok olduğu iller sırasıyla İstanbul (23.493), Antalya (12.899), Muğla (8.302), İzmir (5.149), ve Ankara’dır (1.532). İlçe bazında mekânsal dağılımına bakıldığında ise yoğun ikinci konut yapılaşması ile karakterize olan yazlık sayfiye alanları öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Muğla’nın Bodrum (4.379), Fethiye (2.872), Marmaris (1.051), Antalya’nın Kaş (4.623) ve İzmir’in

¹¹⁰ https://www.lexico.com/definition/sharing_economy (Erişim tarihi: 28.05.2021)

¹¹¹ Airbnb 2008 yılında kurulmuştur (<https://www.airbnb.com.tr>). (Erişim tarihi: 27.05.2021)

¹¹² Boros ve diğerleri (2020: 370) Airbnb paylaşım listelenmesine göre ilk 9 destinasyonun Londra -Paris-New York-Sydney- Pekin- Los Angeles-Rio de Janeiro-Roma-Kopenhag olduğunu, Demir ve Emekli (2021, s. 4) ise Avrupa’daki ilk 10 Airbnb destinasyonunun Londra-Paris-Roma-Kopenhag-Berlin-Lizbon-Amsterdam-Barselona-Milan-Madrid olduğunu belirtmişlerdir.

Çeşme (1.500) ilçeleri paylaşım listelerinin en fazla olduğu ilçelerdendir.” (2020, s. 175)

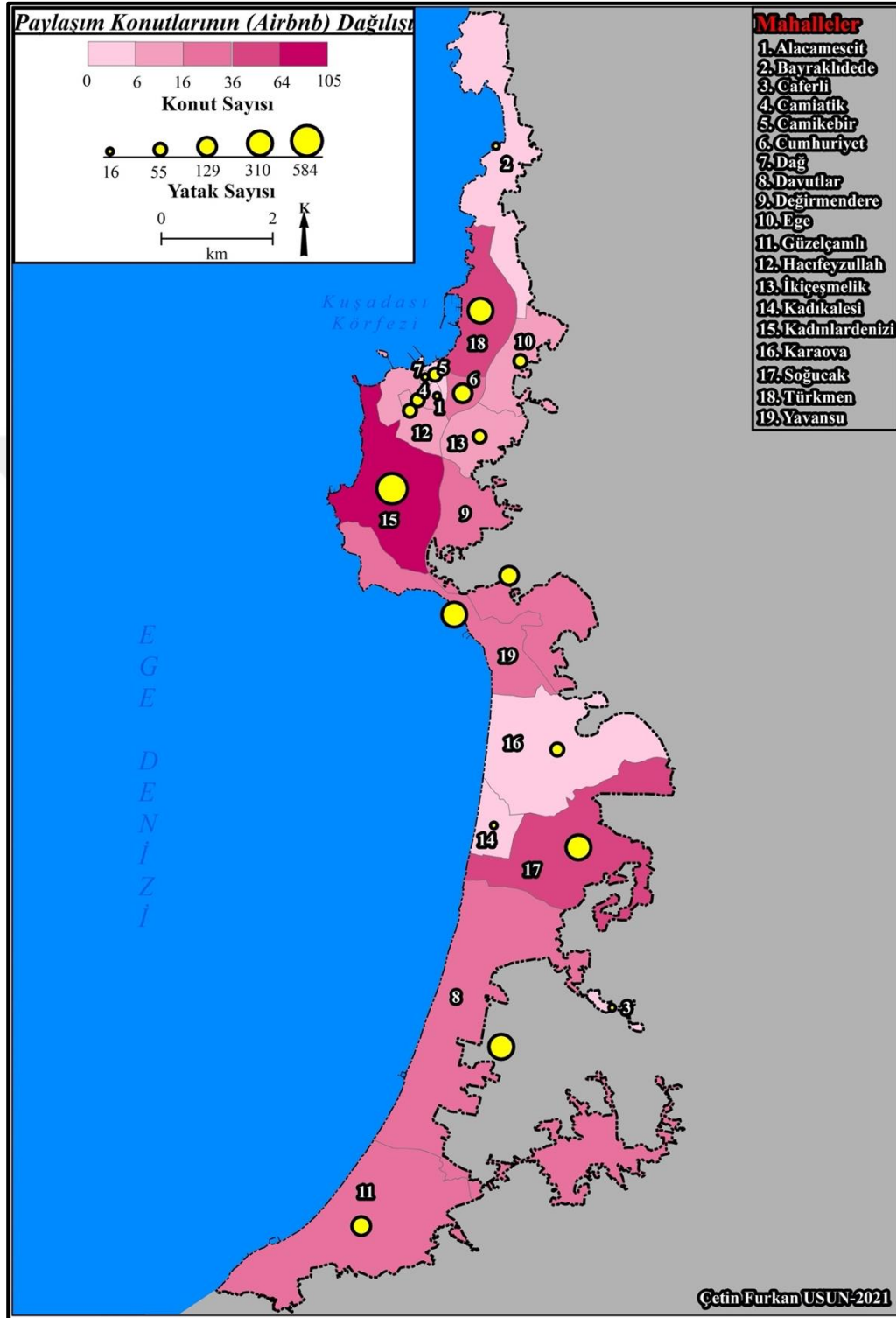
Kuşadası, söz konusu turizm merkezlerinin görece arkasında kalsa da bu konuda önemli turizm merkezlerinden biridir. Bununla birlikte konut paylaşımları, turistlerin destinasyon seçiminde alternatif yarattığı gibi konaklama seçeneklerini ve destinasyon içindeki lokasyon çeşitliliğini de sağlar (Demir, 2017, s. 110). Paylaşım konutlarının destinasyon içindeki mekânsal dağılışı her zaman konaklama tesislerinin mekânsal dağılışı ile paralellik göstermeyebilir. Nitekim konuyla ilgili çalışmalarında Demir ve Emekli konaklama tesisleri ile paylaşım konutlarını karşılaştırmasını şu ifadelerle yapar:

“İzmir’de modern arz unsurları, deniz-kum-güneş ve maddi kültür öğeleriyle karakterize olan Çeşme, Selçuk, Menderes gibi ilçelerde, postmodern arz unsurları ise Karşıyaka, Bornova ve Buca gibi geleneksel konaklama koridorunun dışarısında kalan ve maddi olmayan kültür öğeleri merkezli destinasyonlarda yoğunlaşmıştır.....Sonuç olarak, paylaşım kültürünü benimsemiş ağ toplumunca kişisel konutların arz unsuru olarak turizme açılması konaklama alanlarının daha dengeli dağılışı beraberinde getirmiş, lokasyon ve fiyat çeşitliliği sağlamış ve alternatif konaklama imkanları sunmuştur. Bu durum ise pos-turistlerin turist balonu dışarısına çıkmasını ve kurgulanmış ön bölgelerden, yerel sakinlerin yaşama alanları olan arka bölümlere geçmesini sağlamıştır.” (2019, s. 34)

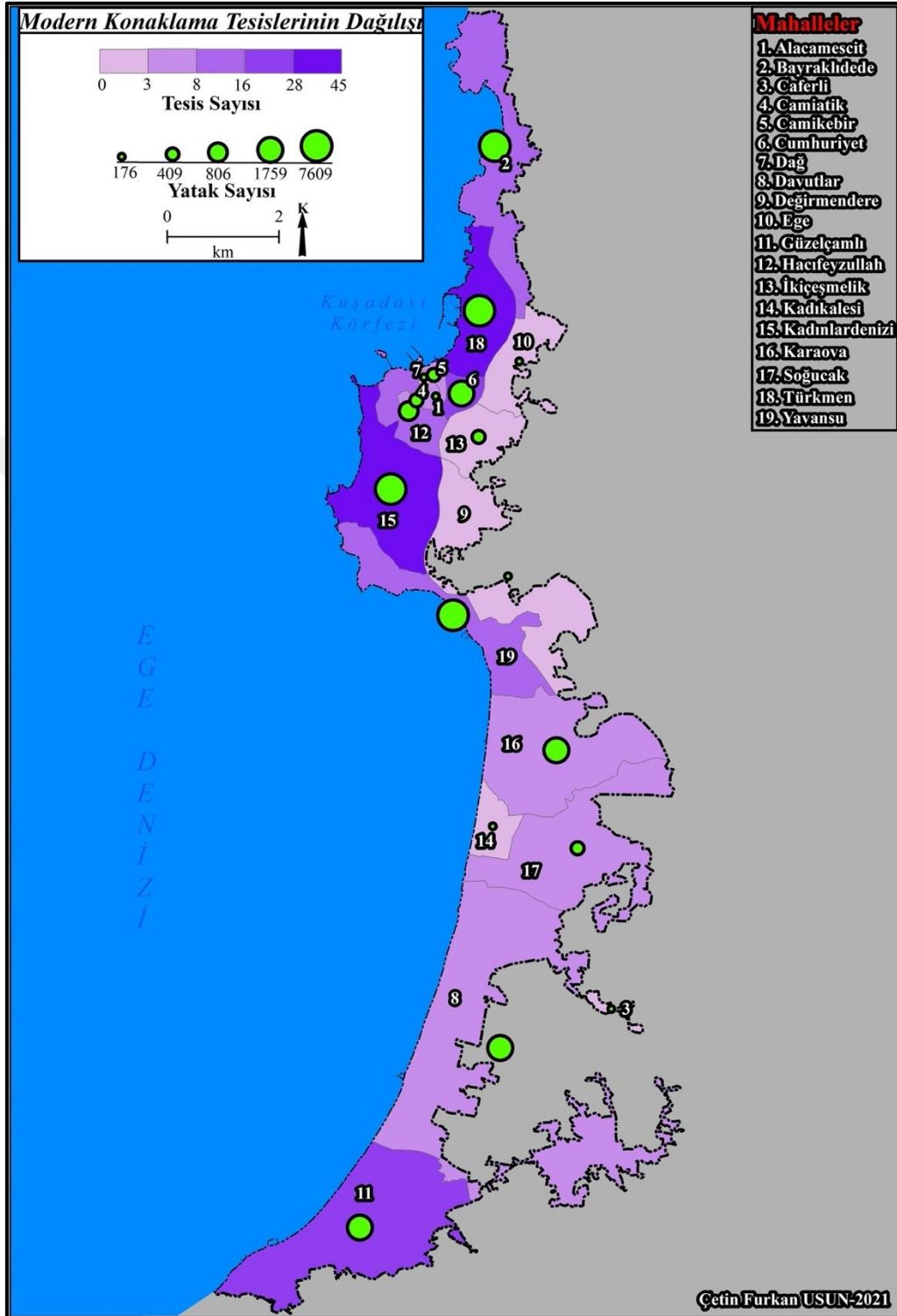
İzmir örneğinde de görüldüğü gibi modernizmin geleneksel konaklama tesisleri ile postmodernizmin paylaşım konutlarının mekânsal dağılışı farklı nitelikler taşıyabilmektedir. Bu bağlamda Kuşadası’ndaki konaklama tesisleri ile paylaşım konutlarının mekânsal dağılışı incelendiğinde özellikle bazı mahallelerde benzer farklılaşmanın olduğu görülür (Şekil 66; 67). Kuşadası’nda paylaşım konutlarının yatak kapasiteleri ile konaklama tesislerinin yatak kapasitelerinin mahallelere göre dağılışı karşılaştırıldığında özellikle Soğucak, Kadınlardanizi, Değirmendere ve Davutlar mahallelerini vurgulamak gerekir. Bu noktada oransal (%) açıdan özellikle Soğucak Mahallesi’ndeki paylaşım konutlarının yatak kapasitelerinde, konaklama tesislerindeki yatak kapasitelerine göre önemli bir artışın olduğunu söylemek mümkündür. Soğucak mahallesinde, Kuşadası’ndaki modern turizmin konaklama tesis yatak kapasitelerinin %1,2’si bulunur iken, postmodern turizmin paylaşım konutları yatak kapasitelerinin ise %14,3’ü bulunur. Benzer biçimde Değirmendere mahallesinde, Kuşadası’ndaki konaklama tesisleri yatak kapasitelerinin yalnızca, %0,3’ü yer alıyorken, paylaşım konutlarının %5,1’i yer alır (Tablo 54; Grafik 33). Bu durumun tam tersi şeklinde Bayraklıdede, Türkmen ve Yavansu mahallelerindeki konaklama tesislerinin yatak kapasitelerinin oranları (%), paylaşım konutlarının yatak kapasitelerinin oranlarına göre önemli oranda fazladır. Bayraklıdede

mahallesinde neredeyse hiç paylaşım konutu yatak kapasitesi bulunmazken (%0,2), Kuşadası'ndaki konaklama tesislerinin yatak kapasitesinin %12,5'i burada bulunur. Öte yandan Yavansu mahallesinde paylaşım konutlarının yatak kapasitesinin %9,3'ü bulunurken, konaklama tesislerinin yatak kapasitesinin %21,9'ü bulunur. Bununla birlikte hem konaklama tesislerinin hem de paylaşım konutlarının yoğunlaştığı tek mahalle Kadınlardanizi mahallesidir.

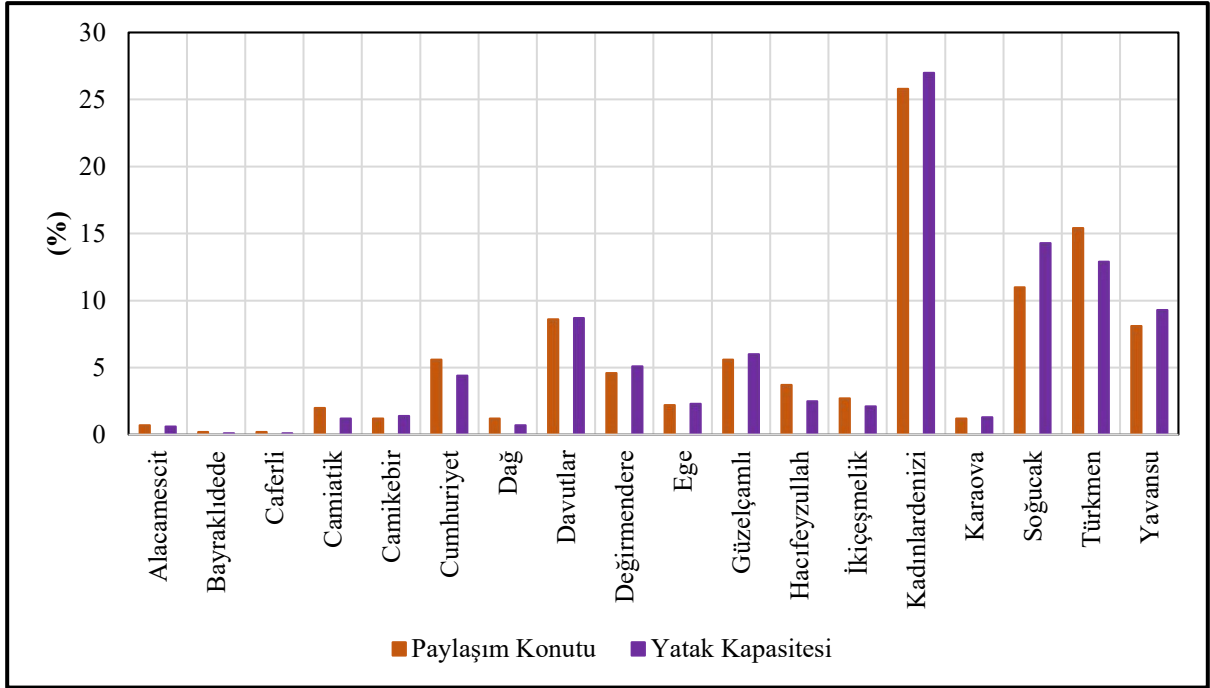
Şekil 66: Kuşadası'ndaki Paylaşım Konutları ve Yatak Kapasitelerinin (Airbnb) Dağılışı

Şekil 67: Kuşadası'ndaki Modern Konaklama Tesisleri ve Yatak Kapasitelerinin Dağılışı

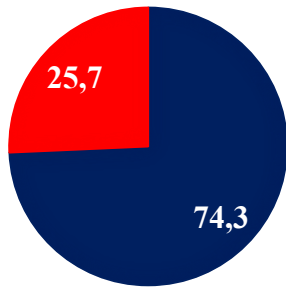
Tablo 54: Paylaşım Konutlarının ve Konaklama Tesislerinin Mahallelere Dağılımı

Mahalle	Paylaşım Konutları				Konaklama Tesisleri			
	Sayı	%	Yatak kapasitesi	%	Sayı	%	Yatak kapasitesi	%
Alacamescit	3	0,7	14	0,6	5	2,5	176	0,5
Bayraklıdede	1	0,2	2	0,1	10	5	4342	12,5
Caferli	1	0,2	2	0,1	-	-	-	-
Camiatik	8	2,0	27	1,2	3	1,5	353	1
Camikebir	5	1,2	31	1,4	3	1,5	371	1,1
Cumhuriyet	23	5,6	95	4,4	23	11,6	1454	4,2
Dağ	5	1,2	16	0,7	2	1	63	0,2
Davutlar	35	8,6	189	8,7	7	3,5	1759	5,1
Değirmendere	19	4,6	110	5,1	2	11	88	0,3
Ege	9	2,2	50	2,3	-	-	-	-
Güzelçamlı	23	5,6	129	5,9	27	13,6	1379	4
Hacıfeyzullah	15	3,7	55	2,5	9	4,5	806	2,3
İkiçeşmelik	11	2,7	45	2,1	2	1	223	0,6
Kadınlardanizi	105	25,7	584	26,9	38	19,1	6504	18,8
Karaova	5	1,2	29	1,3	4	2	1590	4,6
Soğucak	45	11,0	310	14,3	4	2	409	1,2
Türkmen	63	15,4	279	12,9	45	22,6	7540	21,8
Yavansu	33	8,1	202	9,3	5	7,5	7609	21,9
Toplam	409	100	2.169	100	199	100	34.666	100

Grafik 33: Paylaşım Konutlarının (Airbnb) Mahallelere Dağılımı

Öte yandan son dönemde tek kullanıcının listelediği çoklu ev sahipliğinin giderek daha fazla görülmesiyle Airbnb'nin profesyonelleşmesi ve ticarileşmesine yönelik tartışmalar başlamış olup, platformun paylaşım ekonomisi ruhunu kaybetmeye başladığı yönünde görüşler de vardır (Demir ve Emekli, 2019). Söz konusu bu durum Kuşadası'nda da görülmektedir. Ortaya çıkış mottosu akrandan akrana-eşten eşe konaklama olan (peer-to-peer accomodation) olan Airbnb'nin Kuşadası listesindeki paylaşım konutlarının ¼'ü ticaridir (Şekil 68).

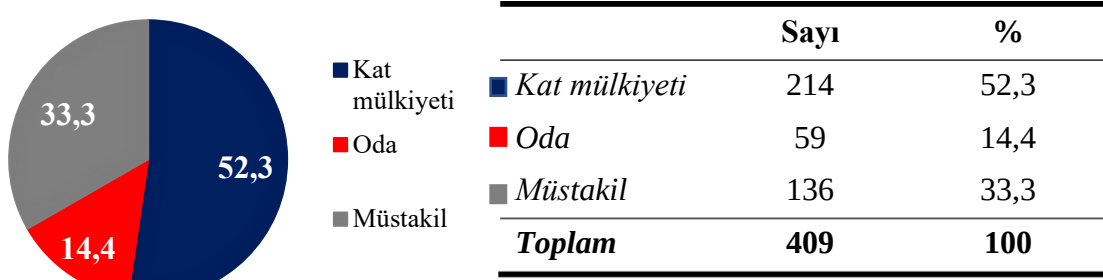
■ Bireysel
■ Ticari

	Sayı	%
Bireysel	304	74,3
Ticari	105	25,7
Toplam	409	100

Şekil 68: Kuşadası 'ndaki Paylaşım Listelemesinin Bireysel ve Ticari Olma Durumu

Sabit ve/ya taşınabilir mülklerini, çevrimiçi paylaşım platformlarında paylaşım sunmak isteyenlerin önünde herhangi bir engel bulunmadığı için, paylaşım listelerinin bulunduğu mekân dışında mülkiyet tipi olarak da çeşitlenmeyi beraberinde getirmektedir (Demir, 2017, s. 106). Kuşadası'ndaki paylaşım konutları paylaşım türü açısından ele

alındığında ise paylaşılan konutların yarısından fazlasının (%52,3'ü) kat mülkiyeti, yaklaşık 1/3'ünün müstakil, %14,4'ünün ise oda paylaşımı şeklinde olduğu gözlenir (Şekil 69). Oda paylaşımlarını büyük çoğunluğu modern turizmin konaklama tesisleri tarafından yapılan ticari tesislere aittir.

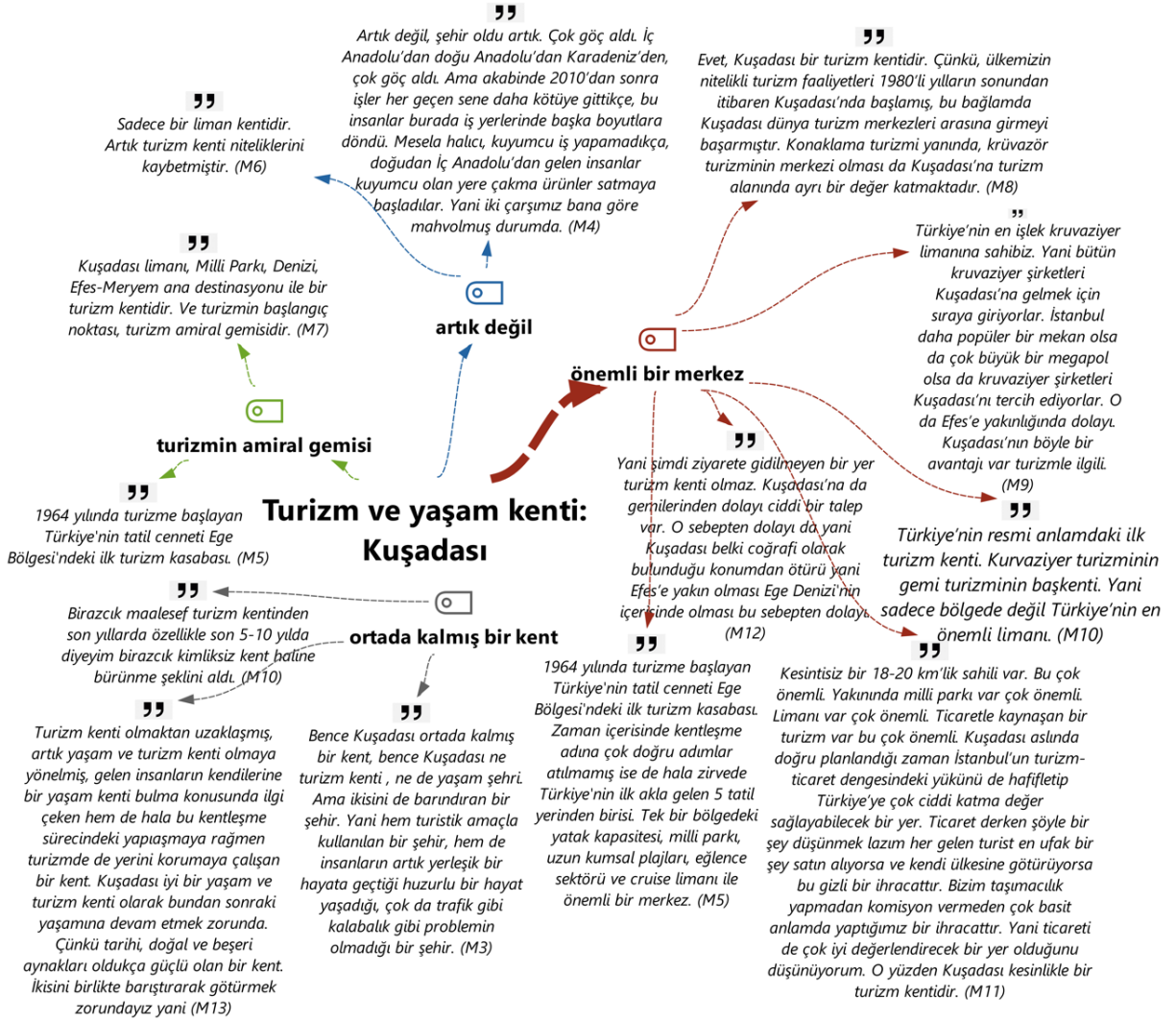
Şekil 69: Kuşadası'ndaki Paylaşım Listelemesinin Kullanım Durumu

Turizm kentleşmesinin önemli parametrelerinden olan turizm göstergeleriyle Kuşadası'ndaki turizm etkinliği ortaya konmuştur. İncelenen göstergelerden elde edilen bulgulara göre Kuşadası, Türkiye'deki uluslararası turizm merkezleri arasında önemli bir yere sahiptir. Bununla beraber yıllar içerisinde bazı göstergeler açısından Kuşadası'nın ülkemizdeki uluslararası turizm merkezleri arasındaki konumunda gerileme olduğu da bir gerçektir. Bu gerilemenin nedenleri arasında hem Kuşadası'ndaki sayıların azalması hem de ülkemizdeki diğer uluslararası turizm merkezlerindeki sayıların artışı etkili olmuştur. Öte yandan son dönemde, incelenen göstergelere göre Kuşadası turizminin bir toparlanma sürecine girdiği görülmektedir. Türkiye'deki uluslararası turizm merkezlerinin tamamında olduğu gibi Kuşadası da COVID-19 salgınından birçok anlamda olumsuz etkilenmiştir. Fakat turizm göstergelerine ait veriler böyle iken, ikinci konut yapılaşmasının yoğun olduğu kentte, ikinci konutların kaçış mekânı olarak görülmesiyle birlikte, söz konusu konutlarda tatil yapmak isteyen tüketicilerin yoğun ilgisiyle karşılaşılmış, bu ilgi “ölü sezon” olarak tabir edilen dönemi de kapsayarak yıl boyu devam etmiştir (Zoğal ve Emekli, 2020).

BÖLÜM 5: KUŞADASI'NDAKİ TURİZM KENTLEŞMESİNE İLİŞKİN NİTEL DEĞERLENDİRMELER

Bu bölümde Kuşadası örneğinde turizm kentleşmesi olgusu, nitel verilerin analiz bulguları ile değerlendirilmiştir. Nitel veriler kent ve turizm aktörleriyle yapılan mülakatlar aracılığı ile toplanmıştır. Kişilerin *Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesi* olgusuna yönelik subjektif görüş ve düşüncelerinin, bu tez çalışmasına katkı sağlayabilmesi için *bu konu hakkında en çok kim bilgi sahibi olabilir?* sorusunun cevabı aranmıştır. Neticede görüşmeye katılanların yaşamlarının büyük kısmını Kuşadası'nda geçirmiş, Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesi sürecini deneyimlemiş, hatta yön vermiş kişilerden seçilmesine özen gösterilmiştir.

Öncelikle görüşmecilere bu tez çalışmasının çerçevesini oluşturan turizm, kentleşme ve Kuşadası'na yönelik akıllarına ilk gelen kelimelerin ne olduğu sorulmuştur. Turizm ve Kuşadası için alınan yanıtlarda **deniz, kum, güneşin** ortak olarak ön plana çıkması, mevcut turizm algısında bu üçlemenin önemini göstermesi açısından anlamlıdır. Bunun yanında turizm kelimesiyle birlikte akıllara ilk gelenler arasında **kültür** (kültürel bir faaliyet, kültür değişimi) ve **yenilik** (yeni açılımlar, yeni kültürler) kelimeleri de dikkati çekmektedir. Kentleşmeye yönelik temel algının görüşmecilerin Kuşadası'ndaki deneyimlerine dayandığı görülmüştür. Nitekim **betonlaşma, trafik, altyapı ve üstyapı** yanıtları, hemen her görüşmecinin mülakat süresince çeşitli yerlerde Kuşadası'na ilişkin değerlendirmeleri arasında mutlaka yer almıştır. Öte yandan Kuşadası ile birlikte **Efes, liman ve gemi turizmi** sözcükleri görüşmecilere göre Kuşadası'nı niteleyen önemli ifadelerdir (Şekil 70).

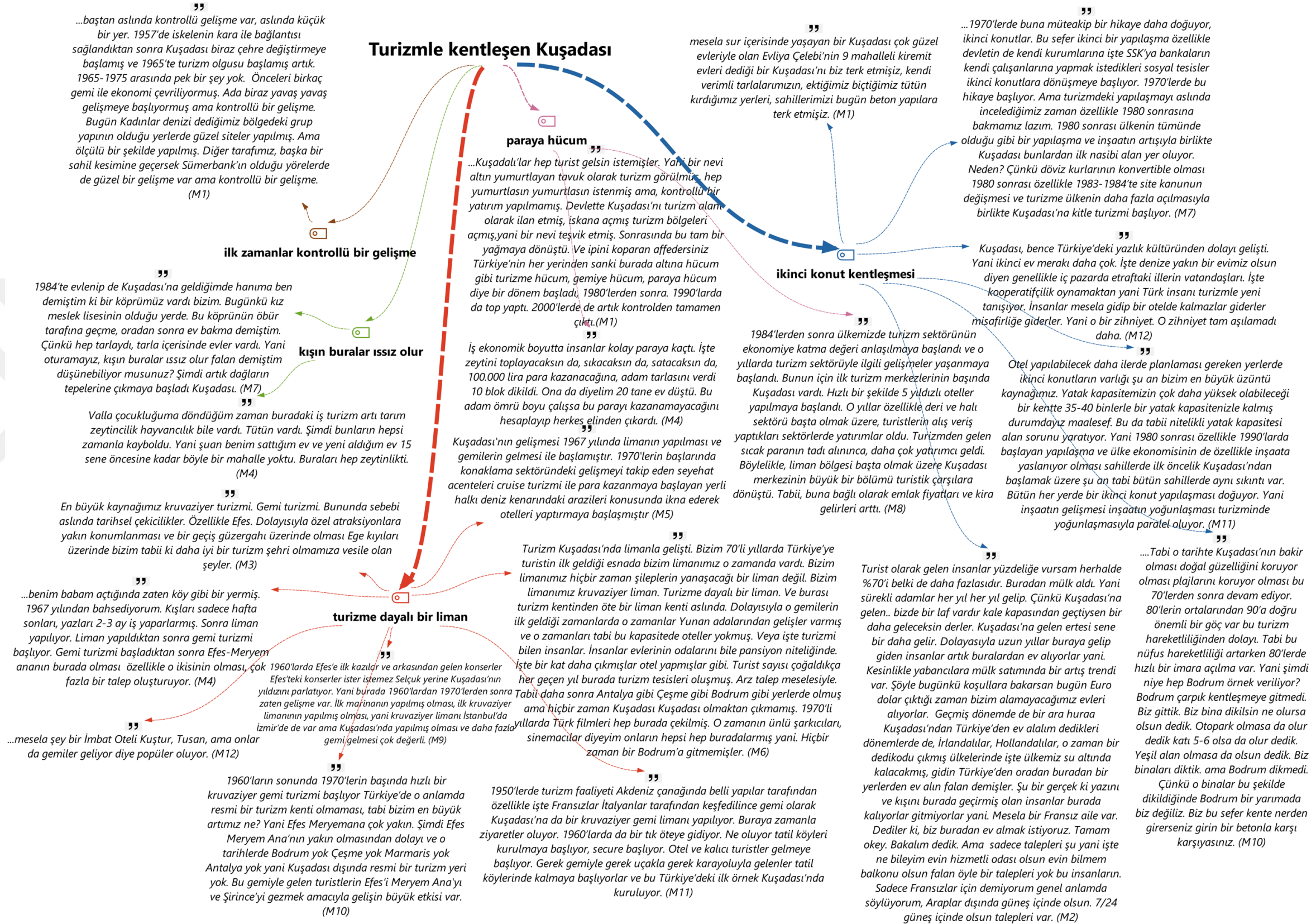

Şekil 71: Görüşmecilerin Bir Turizm Kenti Olarak Kuşadası'na Yönelik Düşünceleri

Tüketim odaklı bir kentleşme kuramının içerisinde yer alan turizm kentleşmesinin bu özelliği, görüşmecilerin ifadelerinden net biçimde anlaşılmaktadır (kod: **tarımsal üretimin yerine turistik tüketim**) (Şekil 72).

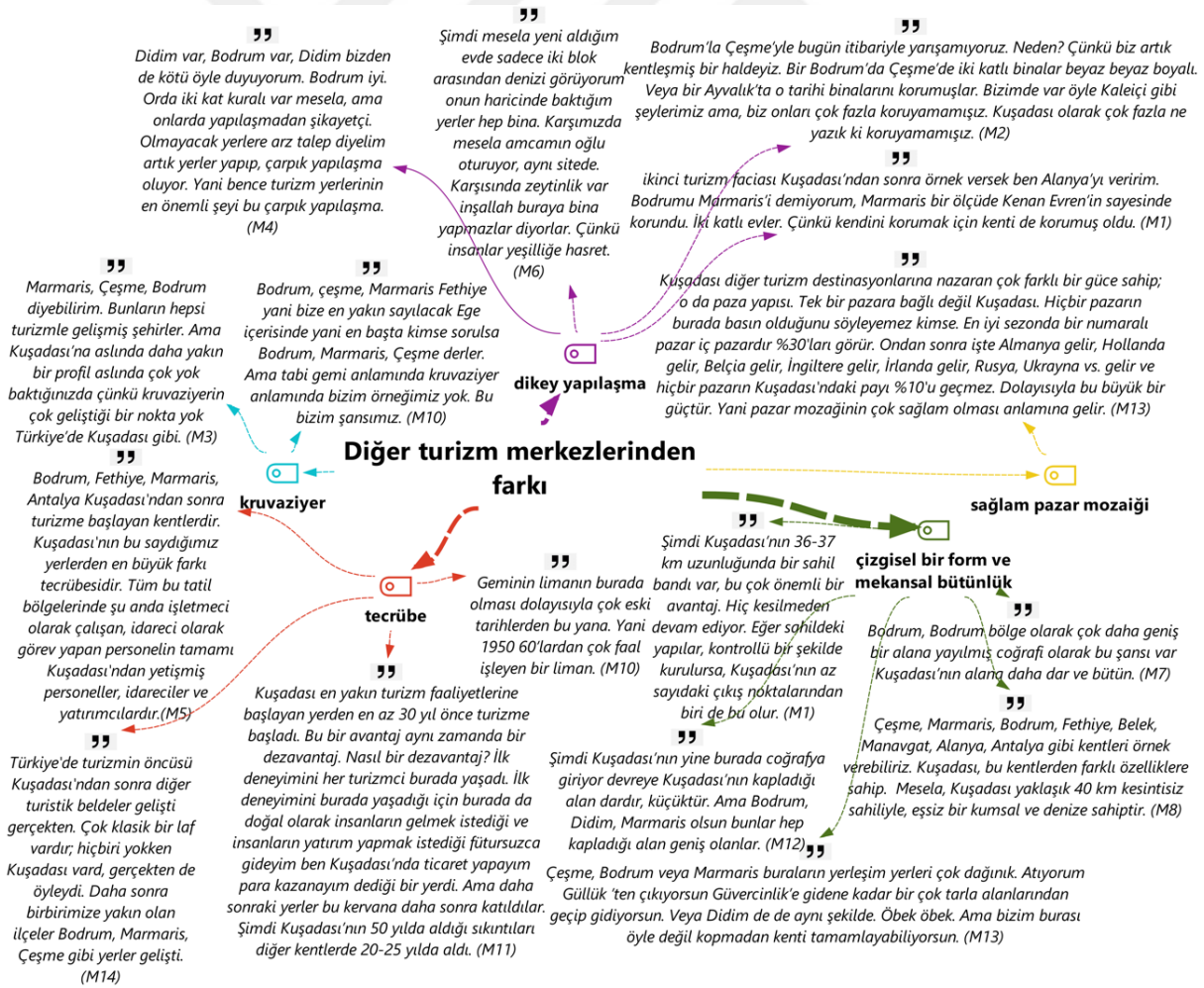
Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesinin limandan sonra ikinci bir hikayesinin de yazlık/ikinci konut kültürüne dayandığı görüşmecilerin ortak görüşüdür (kod: **ikinci konut kentleşmesi**) (Şekil 73).

Şekil 73: Görüşmecilerin Tanıklık Ettiği Kuşadası'ndaki Turizm Kentleşmesi Süreci

Mülakata katılanlar, Kuşadası ile ülkemizdeki diğer uluslararası turizm merkezlerinin karşılaştırmasını yaparken, Kuşadası'na özgü bazı argümanlar üzerinde durmuşlardır. Kuşadası'nın bu anlamda diğer turizm merkezlerinden hem olumlu hem de olumsuz farklarını katılımcıların görüşlerinde bulabilmek mümkündür. Örneğin Kuşadası'nın ilk turizm merkezlerinden biri olması (kod: **tecrübe**), ülkenin en önemli kruvaziyer limanına sahip olması (kod: **kruvaziyer**) ve kıyı boyunca kesintisiz, tek parça biçimde uzanışı (kod: **çizgisel bir form ve mekânsal bütünlük**) ve pazar yelpazesinin geniş olması (kod: **sağlam pazar mozaïği**) Kuşadası'na özgü olumlu nitelikler arasında sıralanmıştır. Görüşmecilerin diğer turizm merkezlerine kıyasla Kuşadası'nda en fazla şikayet ettikleri konu çok fazla kat yüksekliğine sahip binaların bilinçsizce inşa edilmeleri üzerine olmuştur (kod: **dikey yapılaşma**) (Şekil 74). Bu durum, yüksek katlı binaların mevcudiyeti, Kuşadası'na özgü bir olumsuzluk olarak dile getirilmektedir.

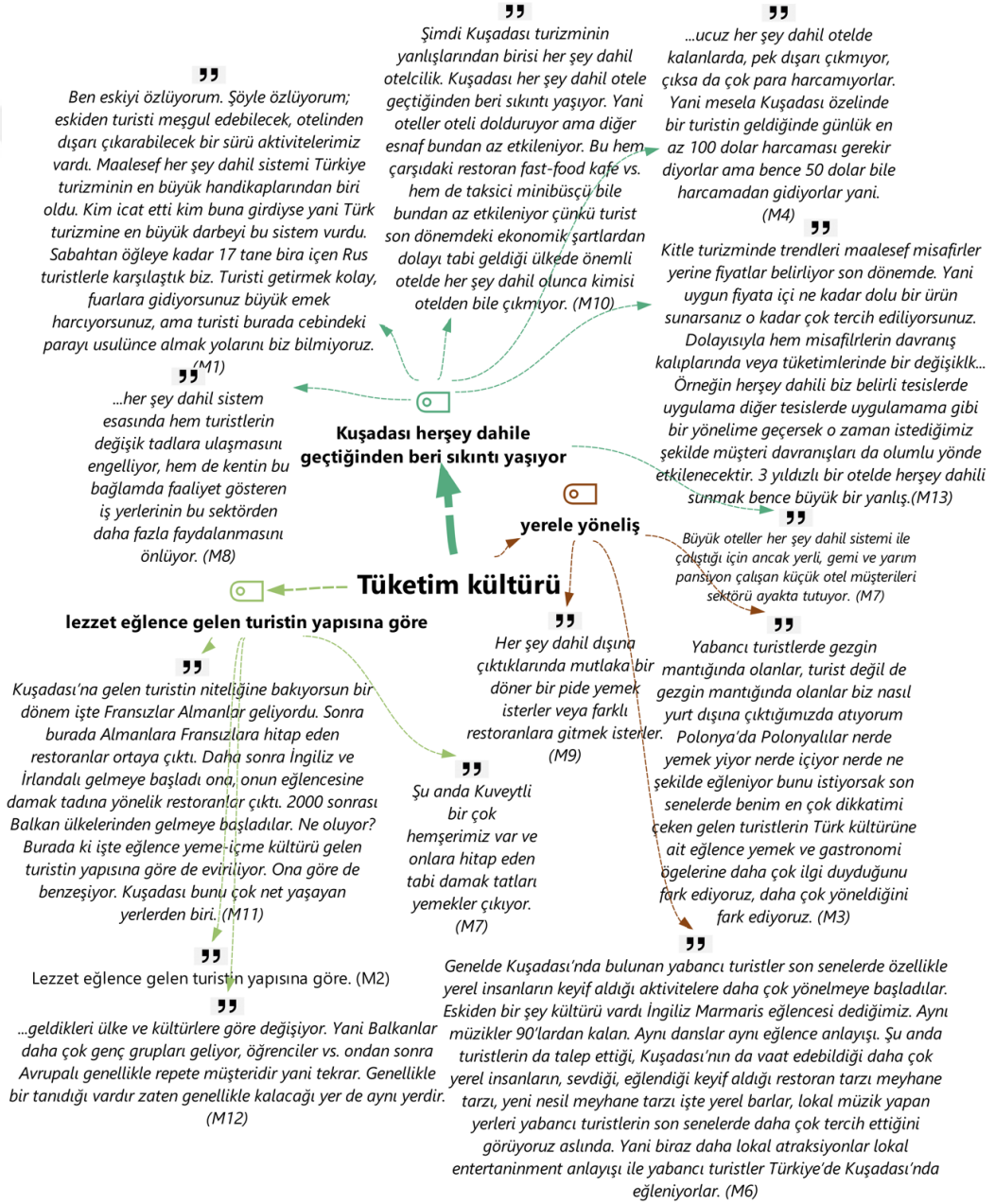
Şekil 74: Görüşmeciler Göre Turizmle Gelişen Kentlere Göre Kuşadası'nın Farkı

Turizm kentleşmesinin önemli göstergelerinden biri olan sezonluk olma durumunda da Kuşadası'nın kendine has özelliklerinin bulunduğu dikkati çekmiştir. (kod: **sezonu gemiler belirler**) (Şekil 75). Burada özellikle yıl boyunca gelen kruvaziyerlerin sezonun başlangıç ve bitiş tarihlerinde önemli bir rol oynadığı görüşmecilerin ifade ettiği bir husustur. Çünkü kentteki arz unsurları, hazırlıklarının bu gemilere yönelik olarak yapmaktadır. Bu durumun Türkiye'deki diğer turizm merkezlerine nazaran Kuşadası'ndaki sezonu uzattığını söyleyebilmek mümkündür.

Şekil 75: Görüşmecilere Göre Turizm Kentleşmesinin Önemli Göstergelerinden Mevsimselliğin Kuşadası'ndaki Durumu

Mülakata katılanların Kuşadası'ndaki turistik tüketime yönelik görüşlerinde her şey dahil sistemin olumsuz etkilerini yaşadıkları anlaşılmıştır (kod: **Kuşadası her şey dahile geçtiğinden beri sıkıntı yaşıyor**). Ayrıca ziyaretçilerin tercih ettikleri tüketim alışkanlıklarında bir taraftan Kuşadası'na özgü tüketim kültürüne ilgi duyanların varlığı (kod: **yerele yöneliş**), öbür taraftan da hizmeti sunan arz unsurlarının gelen ziyaretçinin kültürüne yönelik uygulamalarda bulunması kent ve turizm aktörlerinin ilgisini çekmiştir (kod: **lezzet eğlence gelen turistin yapısına göre**) (Şekil 76).

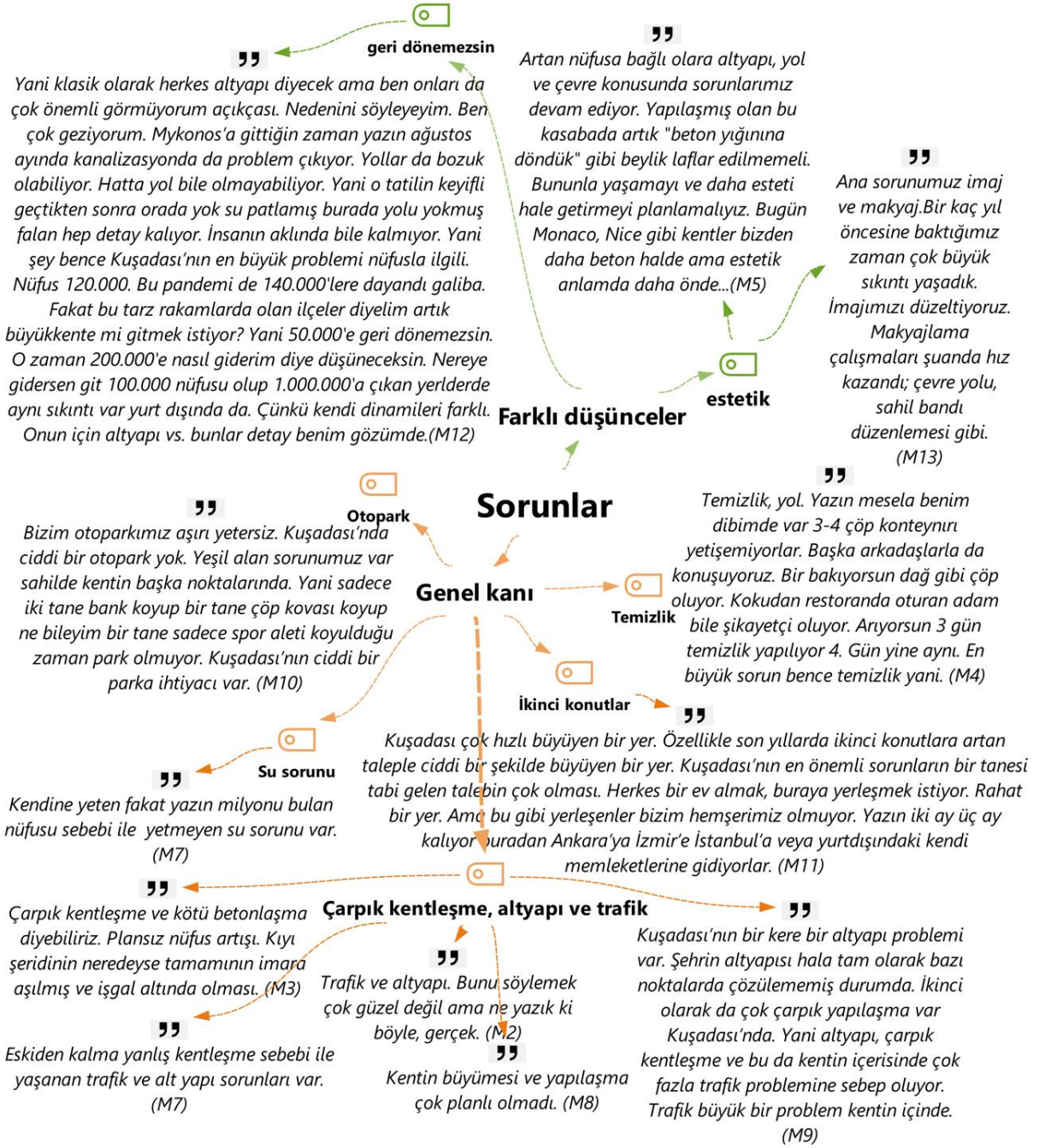

Şekil 76: Mülakata Katılanların Kuşadası'ndaki Turistik Tüketime İlişkin Düşünceleri

Turizmin yaşadığı paradigmal değişimin turizm kentleşmesi olgusuyla gelişip büyüyen Kuşadası'ndaki yansımalarını değerlendirebilmek amacıyla, görüşmecilerle turistlerin taleplerinde zaman içerisinde herhangi bir farklılaşmanın olup olmadığı değerlendirilmiştir. Kent ve turizm aktörlerinin ülke ortalamasına göre yüksek eğitim düzeyleri ve entelektüel birikimleri, aralarında dünyanın birçok noktasındaki turizm merkezini görenlerin olması ve sektörün dinamiklerine hakim olmaları yaşanan paradigmal değişimi yorumlayabilmelerine olanak sağlamıştır. Bu konuda katılımcılar arasında karşıt görüşlerin olduğu gözlenmiştir. Katılımcıların bir kısmı, modern turizm paradigmasıyla şekillenen deniz-kum-güneş odaklı kitle turizmini ön plana çıkarmışlar (kod: **kitlesel talep**), Efes'e olan talebin yerini hiçbir şeyin dolduramayacağını ifade etmişlerdir (kod: **kitlesel talep/hiçbir antik şehir Efes kadar iyi olamayacağından dolayı**). Öte yandan son dönemdeki turist profilinin de değişmesine bağlı olarak talebinde değiştiği vurgulanmıştır (kod: **kitlesel talep/kalite bozuldu**) (Şekil 77).

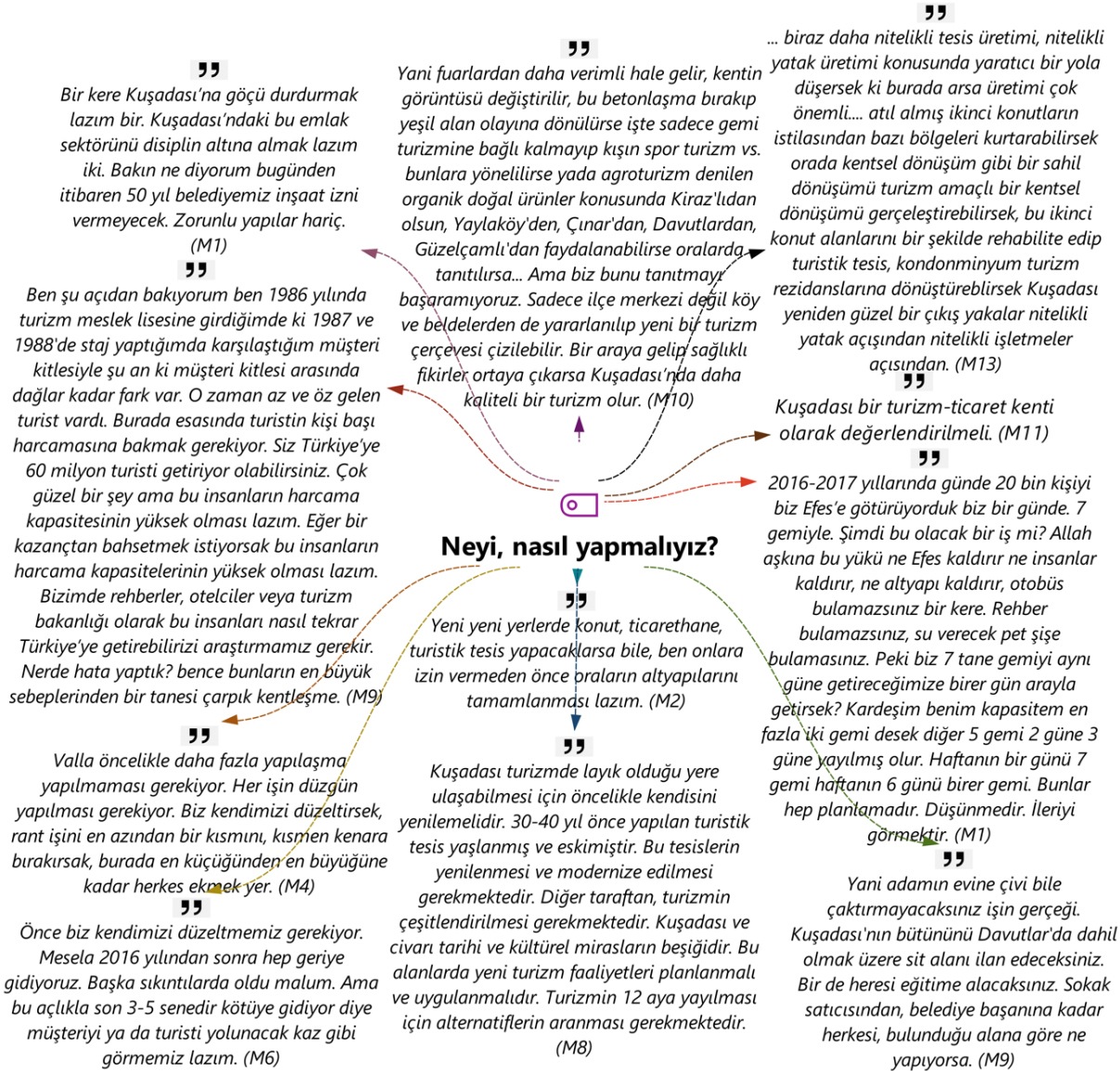
Bu duruma karşılık, postmodern turizm paradigmasının ürünü olarak yeni ve farklı eğilimlerin varlığı katılımcıların dikkatini çekmiştir (kod: **yeni turistik eğilimler**). Görüşmecilerden bazıları yeni eğilimler arasında kültürel turizmin önemini vurgulamış (kod: **yeni turistik eğilimler/kültürel turizm kurtuluş yollarından bir tanesi**), bazıları ise son dönemdeki taleplerin değişimi üzerinde durmuştur (kod: **yeni turistik eğilimler/artık onlara talep yok**). Bununla beraber ziyaretçilerin modern turizm ürünleriyle yetinmediği ve farklı arayışlar içerisine girdiği, yaşadığı çevreden farklı olanların ilgilerini çektiği görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır (kod: **yeni turistik eğilimler/kentinde bulamadığı özgürlüğü yaşamak istiyor**) (Şekil 77).

Kuşadası'ndaki var olan sorunlar ülkemiz koşullarında, aslında dünyanın birçok yerinde de, karşılaşılan veya karşılaşılabilecek olan sorunlardır. Nitekim turizm kentlerinin oldukça hassas ve farklı bir yapıya sahip oldukları bilinen bir gerçektir. Kuşadası'ndaki sorunlara yönelik ortak dile getirilen husus beklenildiği üzere çarpık kentleşme, altyapı, trafik, ikinci konutlara ilişkindir (kod: **genel kanı/otopark-ikinci konutlar-su sorunu-çarpık kentleşme, altyapı ve trafik-temizlik**). Burada dikkati çeken şey Kuşadası'na yönelik sorunlar arasında farklı düşüncelere sahip olanlardır. Görüşmecilerden bazıları Avrupa'daki farklı turizm kentlerini örnek göstererek kenti güzelleştirmeye yönelik çabaların planlamaları yapılması gerektiğini ifade etmiştir (kod: **farklı düşünceler/estetik**). Bir diğer farklı düşünceye sahip katılımcı ise Kuşadası'nda artık küçülmenin mümkün olmadığını, bunda kente bir şey kazandırmayacağını söyleyerek, daha fazla nasıl büyürüm düşüncesinin taşınması gerektiğini belirtmiştir (kod: **farklı düşünceler/geri dönemezsin**) (Şekil 78).

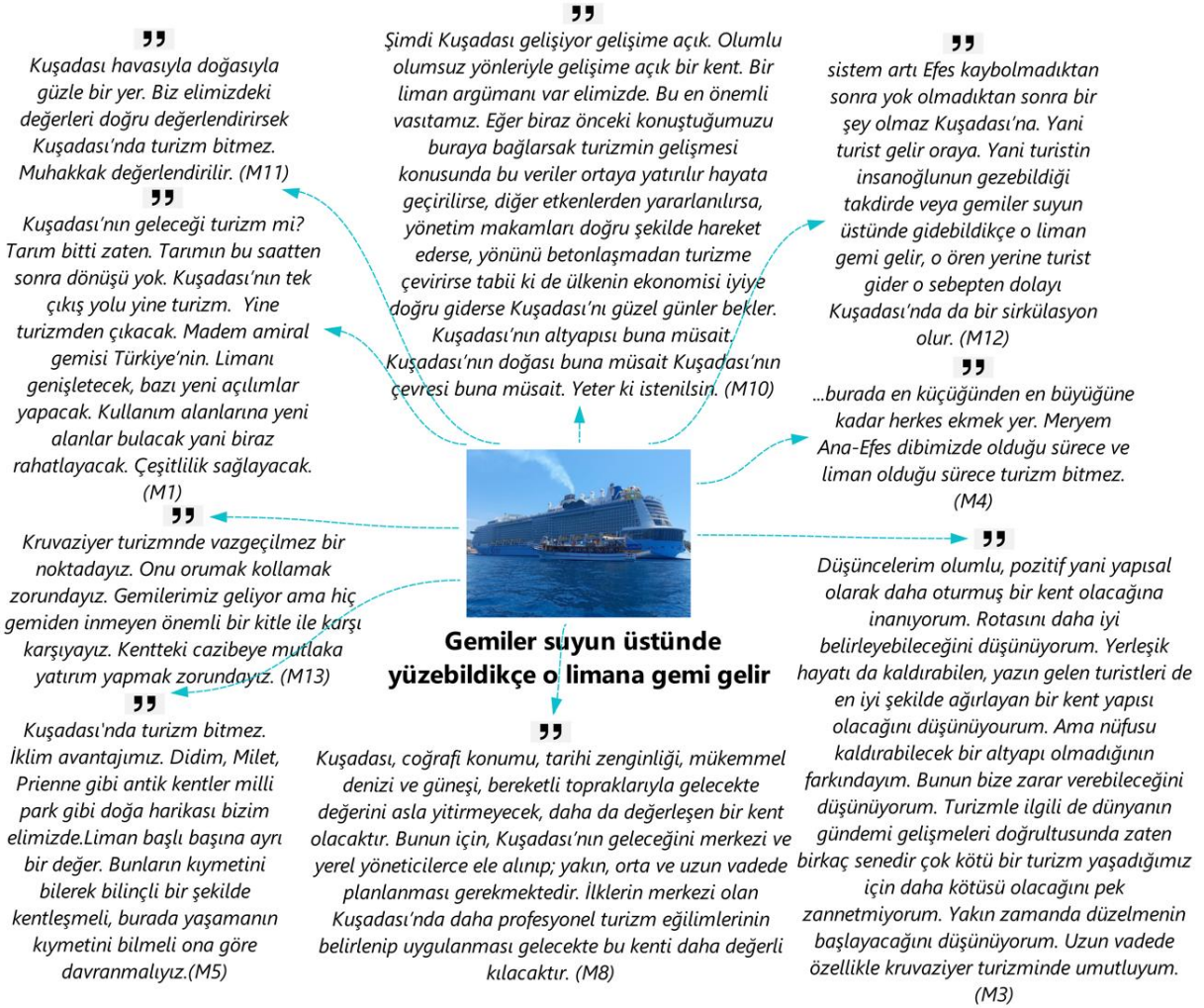
Şekil 78: Mülakata Katılanlara Göre Kuşadası'nın Temel Sorunları

Yukarıda belirtilen sorunlara yönelik Kuşadası'nda bundan sonraki süreçte neler yapılmasının gerektiği aralarında çoğunluğu karar vericiler olan kent ve turizm aktörleriyle değerlendirildiğinde, çarpık kentleşmenin durdurulması yönündeki düşünceler ve sürdürülebilirliği sağlamak adına turizmi yıl 12 aya yayma ve alternatif turizm türlerine yönelme düşünceleri dikkati çekmiştir (kod: **neyi nasıl yapmalıyız**) (Şekil 79).

Şekil 79: Mülakata Katılanlara Göre Kuşadası'nda Bundan Sonra Yapılması Gerekenler

Son olarak görüşmecilerin geleceğe yönelik düşünceleri değerlendirilmiştir. Dikkati çeken biçimde görüşmeye katılanların tamamı Kuşadası'nda geleceğe yönelik bir umut içerisinde oldukları (kod: **gemiler suyun üstünde yüzebildikçe o limana gemi gelir**) (Şekil 88). Bu konuda hiçbir görüşmeci karamsar değildir. Turizmin kırılgan yapısı gereği COVID-19 salgınının etkilerinin hissedildiği ve 2016-2021 yılları arasındaki gelen gemi sayısındaki düşüşün yaşandığı bir ortamda görüşmecilerin tamamının ileriye yönelik umutlu düşüncelere sahip olmaları önemli bir çıkarımdır.

Şekil 80: Görüşmecilerin Geleceğe Yönelik Umutlu Düşünceleri

BÖLÜM 6: SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Turizmin mekân üzerinde çeşitli alanlarda somut etkileri bulunmaktadır. Turizmin mekân üzerindeki en önemli etkilerinden biri de kentleşmeye yöneliktir. Sanayi ve üretim odaklı kentleşme modellerinden farklı olarak eğlencenin satışına ve tüketimine dayalı bu kentleşme modeli literatürde “*turizm kentleşmesi*” (Mullins, 1991) olarak anılmaktadır.

Tez çalışmamızda turizm kentleşmesinin parametreleri ve dinamikleriyle birlikte Kuşadası’ndaki turizm kentleşmesi olgusu incelenmiş ve bu süreci özgün kılan özellikler vurgulanmıştır. Nitekim elde ettiğimiz sonuçlara göre Kuşadası; çevresinde daha çok sanayi, ticaret ve tarım gibi faaliyetlerle büyüyen kentlerden farklı bir kentleşme süreci geçirmiştir.

Kuşadası’ndaki turizm kentleşmesi; 1980 sonrası dönemde hız kazanması ve bir tür tüketim ekonomisi olan turizm tarafından yönlendirilmesi nedeniyle yeni ve alışıl原因emiş dışında bir yapıya sahiptir. Turizm kentlerinin eğlence tüketimi odaklı gelişmiş olmaları göz önünde bulundurulduğunda, Kuşadası’nın yeni kentleşme modeline önemli bir örnek oluşturduğu söylenebilir. Tez çalışmamızda Kuşadası örneği ile turizm kentleşmesinin yenilikleri ortaya konmuştur. Bu yenilikleri Kuşadası’nda turizmin; kentteki mekânsal farklılık üzerinde, nüfus artışı ve iç göç oranlarında, işgücü artışı ve yapısal değişiminde ve yabancı nüfus etkinliğinde oynadığı rollerde görebilmek mümkündür.

Kuşadası’ndaki turizm kentleşmesi olgusu beş parametre ile kent ve turizm aktörlerinden toplanan nitel veriler üzerinden analiz edilerek incelenmiştir. Bu bölümde çalışmanın bulgularından ortaya çıkan sonuçlar üzerinde durulmuş, bu sonuçlar bulgularla uyumlu olması açısından altı alt başlıkta değerlendirilmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme 1: Kuşadası örneğinde, turizm kentleşmesinin yaşandığı yerleşmelerde farklı bir mekânsal yapının bulunduğu görülmüştür.

Turizm faaliyetlerinin yarattığı farklı mekânsal yapıyı; Kuşadası’nın **mekânsal gelişimi, kent morfolojisi ve arazi kullanımında** görebilmek mümkündür.

Kuşadası 1957-2019 yılları arasında mekânsal olarak **162,6 kat** genişlemiştir. Bu dönem içerisinde asıl gelişim, turizm faaliyetlerinin etkisiyle 1970’li yıllardan sonra meydana gelmiştir. 1977-1993 döneminde kentsel alanın artış oranı (%/yıl) zirve yaparak **%137**’ye çıkmıştır. Bu durumun temel sebebi, 1990’lı yıllara kadar birbirinden kopuk olarak gelişen Davutlar kıyı düzlüğündeki ikinci konutların ve Güzelçamlı’nın kent ile bütünleşmesidir.

İkinci konutların bütünleşmesiyle Kuşadası, kıyı boyunca uzanan çizgisel bir kent morfolojisine sahip olmuştur. Bu kent morfolojisi turizm kentleşmesinin önemli göstergelerindendir. Çizgiselliği ortaya koyan beş farklı indis Kuşadası'na uygulanmış, böylece kent morfolojisi analitik olarak değerlendirilmiştir. Buna göre; şekil faktör indisinin sonucu **0,08**, uzama oranınıninki **4,53**, dairesellik oranı sonucu **0,03**, eliptiklik indisinin sonucu **9,66**, daireselliğinki ise **39,58** olarak bulunmuştur. Bu sonuçların her biri Kuşadası kentinin sahip olduğu çizgisel formu farklı hesaplamalarla ortaya koymaktadır. Ayrıca bu sonuçlar, indislerin kullanıldığı sınırlı sayıdaki turizm kentleşmesi literatürü (Qian ve diğerleri, 2012) ile de uyumludur.

Turizm, Kuşadası kent içi arazi kullanımını doğrudan etkileyerek kentsel mekânı organize etmiştir. Kuşadası'nda turizm faaliyetleriyle birlikte ikinci konutlar, konaklama alanları gününbirlik turizm ve rekreasyon alanları ile turistik ticarethaneler kent içi arazi kullanımında baskın durumdadır (Şekil 36; Tablo 17). Bunlar içerisinde özellikle **ikinci konutlar** kentsel alanın $\frac{1}{4}$ 'ünü (%24,4) kaplamış durumdadır. Çalışmada 2019 yılı itibariyle Kuşadası'nda bulunan ikinci konut sayısı **50.695** olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla ikinci konutların kent içi arazi kullanımında hem alansal hem de sayısal olarak en fazla kullanıma sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca kentteki ikinci konutlar gelişigüzel dağılmamış, Kadınlardanizi, Karaova, Kadıkalesi, Soğucak, Davutlar ve Güzelçamlı mahallelerinin deniz kıyılarında, plaja yakın alanlarda yoğunlaşmıştır (Şekil 38).

Kuşadası turizm iş sahası arazi kullanımındaki farklılığı ortaya koyan önemli göstergelerden bir diğeridir (Şekil 47). Turizm iş alanı içerisinde doğrudan turizme yönelik ticarethanelerin toplam sayının **%69,4'**üne denk gelmesi bu konudaki literatürle (Stansfield ve Rickert, 1970; Akengin ve Dinç, 2020a) uyumlu bir bulgudur.

Sonuç ve Değerlendirme 2: Turizm, Kuşadası'nın nüfus ve iç göç yapıları üzerinde etkili olmuştur. Kuşadası'nın, çevresinde turizm dışındaki dinamiklerle kentleşen önemli kentlerden farklı bir nüfus ve iç göç yapısı bulunur.

Turizm sektörünün gelişimiyle birlikte, özellikle 1980 sonrasında, Kuşadası kentinin nüfusunda çarpıcı artışlar yaşanmıştır. 1980 yılında **14.734** olan Kuşadası kent nüfusu 2020'de **118.410'a** yükselmiş, bir başka ifadeyle yaklaşık **8 katına** çıkmıştır. Kuşadası kent nüfustaki bu dikkat çekici büyüme, nüfus artış oranı ile birlikte değerlendirildiğinde, turizmin kent nüfusu üzerindeki etkisi daha güçlü biçimde ortaya konmuştur. Nitekim 1940-1980 döneminde, bir

başka ifadeyle turizm sektörünün henüz gelişmediği yıllarda, Kuşadası'nın ortalama nüfus artış oranı %23,5 turizm sektörünün hızla geliştiği 1980-2020 döneminde ise %49,4 olarak hesaplanmıştır. Didim'de de Kuşadası'na benzer değerler gözlenirken, karşılaştırmanın yapıldığı diğer kentlerde (Aydın, Nazilli ve Söke) ne 1980 sonrasında böylesi ani bir nüfus artışı, ne de artış oranlarının zirve yapması görülmemiştir. Aksine turizm kentleşmesi dışındaki farklı dinamiklerle gelişen bu kentlerde en yüksek nüfus artış oranlarına 1980 öncesi dönemde rastlanılmaktadır.

Kuşadası özelinde turizm kentlerinin ülke içinde yeni çekim merkezleri hâline dönüştüğünü söyleyebilmek mümkündür. Bu sonuç turizmin ülke içindeki nüfus hareketliliğine etkilerinin incelendiği diğer araştırmaların bulgularıyla da örtüşmektedir (Özgür, 2003; Işık, 2005; Yakar 2012; Yakar 2015). Nitekim doğum yeri ölçütüne göre, çevresindeki önemli ilçelere kıyasla 1985-2020 döneminde ilçe nüfusu içerisinde başka illerde doğan nüfusun payındaki en fazla artış Kuşadası'nda görülmektedir. 1985 yılında kent nüfusunun sadece %36,9'u başka il doğumlu nüfustan oluşurken, bu oran 2020 yılında %56,3'e yükselmiştir. Böylece Kuşadası 1985-2020 döneminde çevresindeki kentlere göre (doğum yeri ölçütü baz alınarak) iç göç oranı en hızlı artan kent olmuştur (Tablo 27; Grafik 8). Öte yandan Kuşadası'na yönelik iç göçlerin doğum yeri bilgisine bağlı olarak, Kuşadası'nda sayılan-ikamet eden diğer iller doğumlu nüfusun 1985-2021 dönemindeki dağılışına bakıldığında ülkenin üç metropolünün, **İstanbul, Ankara ve İzmir**, giderek ön plana çıktığı görülmüştür (Şekil 58; Tablo 28). Önümüzdeki dönemde Kuşadası'nda ikamet eden nüfus içerisinde coğrafi yakınlık nedeniyle İzmir'in, otoyolun ulaşımına açılması nedeniyle de İstanbul ve Bursa gibi büyük kentlerin paylarının artma eğilimlerinin devam etmesi öngörülmektedir. Şüphesiz bu durum, büyük kentlerden turizm merkezlerine olan göç, üzerinde ayrıca durulması gereken, tüm dinamikleri ve boyutlarıyla ele alınması gereken bir konudur. Acaba büyük kentlerden turizm kasabalarına olan göç, sanıldığı kadar “*masum*” mudur?

Sonuç ve Değerlendirme 3: Turizm-kentleşme ilişkileri Kuşadası'ndaki istihdamı doğrudan etkilemiştir. Turizmle birlikte Kuşadası'nda hızlı bir işgücü büyümesi yaşanmış ve işgücü, yapısal değişime uğramıştır. Kuşadası özelinde turizm merkezlerinde mevsimlik istihdamın etkili olduğu da söylenebilir.

TÜİK ve SGK verileri Kuşadası'nda çok hızlı bir istihdam büyümesi olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim TÜİK verilerine göre; 1985-2000 döneminde **%106,6**'lık, SGK verilerine göre ise 2005-2020 yılları arsında **%106,4**'lük işgücü artış oranı görülmektedir.

Kuşadası'ndaki istihdam üzerine bir diğer önemli sonuç turizm sektörüyle ilişkilendirilen turizm odaklı yapısal değişimin çarpıcı bulgularına yöneliktir. TÜİK verilerine göre Kuşadası'nda 1985-2000 döneminde **turizmle ilişkili sektörlerdeki istihdamın artış oranı %124,1**'dir. SGK verilerine göre ise Kuşadası'nda 2005-2020 döneminde **HoReCa** sektöründeki artış oranı **%345,8**'dir. **HoReCa** sektöründe istihdam edilenler sayısal olarak değerlendirildiğinde, 2020 yılında Kuşadası'nda **13.377** kişinin bu sektörde istidam edildiği görülmüştür. Bu sayı, Didim'de aynı sektörde istihdam edilenlerin yaklaşık **5**, diğer kentlerde istihdam edilenlerin ise **10 katına** tekabül etmektedir. Ayrıca 2005 yılında Kuşadası'nda **HoReCa** sektöründe istihdam edilenlerin oranı **%23,8** iken bu oran, 2020 yılına gelindiğinde **%51,3**'e ulaşarak, diğer kentlerle olan farkını belirgin biçimde açmıştır (Grafik 17). Bir başka deyişle Kuşadası'nda 2020 yılında istihdam edilenlerin **yarısından fazlası HoReCa sektöründe** çalışmaktadır. Bu durum Kuşadası'ndaki istihdam üzerinde turizmin doğrudan etkisini ortaya koymaktadır.

SGK verilerinden hareketle Kuşadası'ndaki işgücünün 2005-2020 dönemlerinde aylık ortalamaları incelendiğinde **Mart-Nisan** aylarından itibaren hızla yükseldiği, **Temmuz** ayında ise zirveyi yaşayıp (**25.057**), sonrasında düşme eğilimine girdiği ve en düşük çalışan sayısına Ocak ayında (**17.273**) rastlanıldığı görülmüştür (Grafik 18). En yüksek ve en düşük ortalamaların yaşandığı Temmuz ve Ocak aylarındaki fark **7.784** kişidir. İstihdamdaki bu fark orta ölçekteki bir kent için şüphesiz oldukça önemlidir.

Öte yandan istihdamın mevsimlik olma özelliği sadece **HoReCa** sektöründe istihdam edilenler dikkate alınarak incelendiğinde, Kuşadası'ndaki özgün durum çarpıcı biçimde dikkati çekmiştir. Buna göre Kuşadası'nda **HoReCa** sektöründe istihdam edilenlerin 2005-2020 dönemindeki aylık ortalamalarına bakılırsa; **Ocak** ayında istihdam edilenlerin sayısı ortalama **3.970** iken bu sayı **Temmuz** ayına gelindiğinde **iki katının** üzerine çıkarak **9.390**'a ulaşmıştır (Grafik 19). İstihdama yönelik bu bulgular Kuşadası'ndaki turizm faaliyetlerinin belirgin biçimde mevsimlik olduğunu somut verilerle ortaya koymuştur. Dolayısıyla Kuşadası'nda kruvaziyer ve kıyı kitle turizminin yanında alternatif, yaratıcı turizm faaliyetlerini 12 aya

yayabilen turizm çeşitlerinin benimsenmesi Kuşadası'nın, turizmin ve istihdamın sürdürülebilirliği açısından üzerinde durulması gereken bir konudur.

Sonuç ve Değerlendirme 4: Kuşadası'nı önce turist olarak deneyimleyen yabancı turistler, ilerleyen süreçte yaşambiçimi göçüyle (Südaş ve Mutluer, 2010) Kuşadası'na yerleşmişlerdir. Yeni bir göçmen kitlesi olarak yabancı yaşambiçimi göçmenlerinin kentleşmeye etkileri Kuşadası'nda belirgin biçimde hissedilir.

Kuşadası'nda uluslararası yaşam tarzı göçü sonucunda kente yerleşen yabancı nüfus oranı dikkat çekmiştir. Kuşadası'nda 2007 yılında **655** kişi olan yabancı nüfus, **8 kattan fazla** aratarak 2021 yılında **5.417** kişiye ulaşmıştır. Bir başka ifadeyle Kuşadası nüfusunun **%4**'ünden fazlasını yabancılar oluşturmaktadır (Tablo 38; Grafik 20; Şekil 61).

Bu yabancı nüfus oranıyla birlikte, kentte yerleşik yabancılara yönelik oluşturulan/yerleşik yabancıların oluşturduğu turizm kentleri dışındaki kentlerde pek rastlanılmayan bir **ortam** görülmüştür. Bu ortamı Kuşadası'ndaki; çeşitli kurum ve iş yerlerindeki yabancı dildeki tabelalarda, zincir marketlerde satılan çeşitli domuz eti ürünlerinde, yabancılara yönelik afiş ve hizmetlerde, yabancılar meclisinde, yabancı evliliklerine yönelik uygulamalarda ve özellikle turizm iş sahasındaki yabancılara yönelik modada görebilmek mümkündür.

Kuşadası'na yerleşen yabancılar önemli miktarda mülk edinmişlerdir. 2012 yılında **133** yabancı (gerçek kişi) Kuşadası'nda taşınmaz edinmiş, bu sayı 2015'te **649**'a kadar çıkmış, 2020 yılında ise **374**'e düşmüştür.

Kuşadası'nda kayıt altına alınmış yabancı istihdamın sayısı 2010-2020 döneminde artış göstermiştir. Nitekim, 2010 yılında **44** olan yabancı istihdam sayısı 2018 yılında **559**'a kadar çıkmıştır. Fakat 2019 sonrası dönemde özellikle COVID-19 salgının etkisiyle verilerde bir düşüş olduğu gözlenmiştir (Grafik 22).

Kuşadası'ndaki yabancı evlilikleri (Türklerin yabancı uyruklu insanlarla yapmış olduğu evlilikler) turizmin kentleşmeye etkilerini ortaya koyan faktörlerdendir. Buna göre 2009-2020 döneminde Kuşadası'nda yılda **100'ün üzerinde** yabancı evliliğin yapıldığı, COVID-19 salgını sürecinde dahi 84 evliliğin altına düşmediği görülmüştür (Tablo 41).

Sonuç ve Değerlendirme 5: Turistik göstergeler, Kuşadası'ndaki kruvaziyer turizminin önemini ortaya koymuştur.

Kuşadası'nda 2019 yılı itibariyle önemli konaklama ve geceleme sayılarına rastlanılsa da ülke içindeki payında bir düşüş yaşandığı görülmüştür. Sayısal olarak Kuşadası'nda 2019 yılında **1.314.895** konaklama, **3.542.058** geceleme sayısı kaydedilmiştir. Kuşadası'nın konaklama sayıları açısından **Türkiye içindeki payı** 1996 yılında **%3,2** iken bu oran 2019 yılında **%2,3'e**, geceleme sayılarında ise 1996 yılında **%5,2** olan payı **%2,2'ye** düşmüştür. Bu düşüşe rağmen 2019 yılı itibariyle Kuşadası, **Türkiye'deki ilçelerin konaklama sayılarının sıralanmasında 11., geceleme sayılarında ise 10.** durumdadır (Tablo 45; 46; Grafik 24).

Kuşadası, Türkiye'nin en önemli kruvaziyer limanına sahiptir. 2011-2022 döneminde Türkiye'ye gelen kruvaziyer gemi sayılarında Kuşadası, liman başkanlıkları arasında 2021 yılı hâricinde daima **ilk sırada** yer almıştır. Bir başka ifadeyle 2011-2022 döneminde Türkiye'ye gelen toplamda **10.114** kruvaziyer tipindeki geminin **3.700'ü (%36,5'i)** Kuşadası'na gelmiştir (Tablo 51). Bu özelliği kruvaziyer turizmine yönelik rakamlara da yansımış durumdadır. 2000-2019 döneminde Kuşadası yıllık ortalama **189.623** deniz sınır kapısından giriş yapan **yabancı ziyaretçi** ile Türkiye'deki uluslararası turizm merkezleri arasında **ilk sıradır**. Kuşadası'nın **liderliği** deniz sınır kapılarından giriş yapan **yabancı günübirlikçiler** sayısında da devam etmektedir. Kuşadası'nda 2000-2019 döneminde yılda ortalama **346.076** yabancı günübirlikçi deniz sınır kapısından giriş yapmıştır.

Yapılan incelemeler neticesinde Kuşadası'ndaki modernizmin geleneksel konaklama tesisleri ile postmodernizmin paylaşım konutlarının mekânsal dağılımlarında farklılıklar göze çarpmıştır. Geleneksel konaklama tesisleri daha çok Bayraklıdede, Kadınlardanizi, Türkmen ve Yavansu mahallelerinde yoğunlaşırken, paylaşım konutları Kadınlardanizi, Soğucak ve Türkmen mahallelerinde yoğunlaşmıştır. Paylaşım konutlarının Soğucak mahallesindeki yoğunlaşması bu bölgedeki ikinci konut yoğunlaşmasıyla ilişkilendirilebilir. Neticede Kuşadası'ndaki arz unsurunda paylaşım konutlarıyla birlikte mekânsal çeşitlilik ve fiyat çeşitliliği sağlanmış, tesislerin yanında alternatif konaklama imkânları yaratılmıştır. Ayrıca paylaşım konutlarının Davutlar ve Soğucak mahallelerindeki yoğunlaşması, bu konutları tercih eden turistlerin yerel halkın yaşam alanları olan bölgelere geçişleri hususuna önemli bir örnektir.

Sonuç ve Değerlendirme 6: Kent ve turizm aktörlerinden toplanan nitel veriler, turizm kentleşmesinin parametrelerini desteklemiştir.

Görüşmeye katılanların **turizm** ve **Kuşadası**'na yönelik zihinlerine gelen ilk kelimelerin **deniz, kum, güneş** olması şaşırtıcı değildir. Nitekim Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesi süreci kıyı kitle turizmiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Görüşmecilerin Kuşadası'na yönelik **betonlaşma, trafik, altyapı ve üstyapı** gibi algıları, Kuşadası'nda deneyimledikleri **çarpık kentleşmenin** birer yansımasıdır.

Görüşmecilerin çoğunluğu turizmin amiral gemisi olarak Kuşadası'nın önemi üzerinde durmuşlardır. Bununla beraber turizmin başladığı dönemde ülkenin tartışmasız önemli turizm merkezi konumundaki Kuşadası'nın yerini Bodrum, Kemer, Antalya, Alanya, Manavgat gibi turizm merkezlerine bırakması görüşmeciler arasında olumsuz düşüncelere neden olmuştur.

Görüşmeye katılan kent ve turizm aktörlerine göre Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesi olgusunun iki önemli dinamiği bulunmaktadır: **kruvaziyer turizmine dayalı bir limanın inşa edilmesi ve yazlık kültürü**, bir başka ifadeyle **ikinci konut kentleşmesi**.

Görüşmeciler Kuşadası'nın diğer turizm merkezlerinden belirgin farkları bulunduğunu ifade etmişlerdir. Buna göre **yüksek katlı binaların varlığı** (dikey yapılaşma) Kuşadası'nın olumsuz yönde farkı olarak ortaya çıkarken Kuşadası'nın **çizgisel bir formu ve mekânsal bütünlüğü, tecrübesi, pazar mozaigindeki sağlamlığı ve kruvaziyer turizmdeki liderliği** diğer turizm merkezlerinde bulunmayan olumlu yönleridir.

Görüşmeye katılanlara göre turizm kentleşmesinin önemli göstergelerinden olan **mevsimselliği** Kuşadası'nda **limana gelen gemilerin takvimi** belirlemektedir. Bu durum diğer turizm merkezlerine kıyasla Kuşadası'ndaki sezonu uzatsa da sadece gemi turistine bağlı kalmak üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

Kuşadası'na gelen turistlerin taleplerinde zaman içerisinde bir değişim olmuştur. Görüşmeciler son dönemde **yeni turistik eğilimlere** dikkat çekerken eskiden talep gören çekiciliklerin artık önemini kaybettiğini, turistlerin aynı paketlerle karşılaşmalarından şikayetçi olduklarını ve kültürel turizmin kurtuluş yollarından biri olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşlerin tam tersi şekilde hiçbir antik kentin Efes kadar iyi olamayacağı ve deniz-kum-güneşin yerini hiçbir şey alamayacağından dolayı bu anlamdaki kitlesel talep devam ettiğini savunan görüşmeciler de vardır. Burada farklı düşüncelerin ortaya çıkmasının temel nedeni her iki görüşü savunanların, kendilerini destekleyecek argümanları Kuşadası'nda bulabilmeleridir.

Mülakata katılanların Kuşadası'ndaki sorunlara yönelik genel düşünceleri beklenildiği üzere çarpık kentleşme, alt ve üst yapı, ikinci konutlar, otopark, su yetersizliği üzerinedir.

Kent ve turizm aktörlerine göre çarpık kentleşmenin durdurulması, kenti ve turizmin sürdürülebilirliğini sağlamak adına turizmi 12 aya yayma, alternatif turizm türlerine yönelme ve uzun vadeli planlamalar bundan sonraki süreçte muhakkak yapılması gerekenlerdir.

Görüşmecilerin tamamı Kuşadası'nda geçmişte yaşanan hatalardan ders çıkararak, kentin ve turizmin sürdürülebilirliğine yönelik sağlıklı adımlar atılırsa Kuşadası'nda geleceğe yönelik umutlu düşünceler içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Fakat görüşmecilerin bu umutlu düşüncelerini altında bir güvence olarak Efes'i sıklıkla dile getirmelerinin üzerinde düşünülmesi gerekir.

Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesini incelediğimiz bu çalışmamızın sonuçları, literatürdeki turizm kentleşmesi modeli çerçevesinde incelenen çalışmalarla uyumludur (Mullins, 1991; 1992; 1994; Emekli, 1994; Dziegieć, 1995; Mullins, 2003; Hall, 2006; Qian ve diğerleri, 2012; Gladstone, 2015; Işık ve Zoğal, 2017; Akengin ve Dinç 2020b). Bununla beraber literatürdeki çalışmaların hiçbirinde, tez çalışmamızda incelediğimiz büyüklükte bir veri setiyle çalışılmamıştır. Şüphesiz turizm kentleşmesinin kapsamı sadece tez çalışmamızda incelediğimiz çerçeve ile sınırlı değildir. Konunun toplumsal, sosyal ve kültürel boyutu üzerinde durulması gereken konuların başında gelmelidir. Bu sebeple turizm kentleşmesinin burada ele alınmayan yönleriyle de değerlendirilmesi gerekir.

Kuşadası örneğinde olduğu gibi, turizme bu ölçüde bağlı olarak kısa sürede büyümenin sürdürülebilir olup olmadığı muhakkak tartışılacaktır. Çünkü turizm, güncel gelişmelere anında tepkinin verildiği kırılgan bir yapıya sahiptir. Bunun en somut örneğini henüz yaşadığımız COVID-19 salgının turizm kentleri üzerindeki etkilerinde görebilmek mümkündür. Turizm kentleşmesinin kırılganlığı, dirençliği, sürdürülebilirliği yönetimi ve planlaması farklı çalışmalarda ele alınması gereken konulardandır.

Kuşadası'ndaki turizm kentleşmesinin en özgün iki özelliği, buradaki turizm kentleşesinin iki argüman etrafında geliştiğidir. Bunlardan ilki yazlık kültürüne dayanan Kuşadası'ndaki ikinci konut kentleşmesidir. Çünkü ikinci konutların kentleşme üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu bağlamda doğrudan Kuşadası'ndaki ikinci konut kentleşmesi üzerine yapılacak bir araştırma konunun detaylı ve henüz ele alınmayan boyutlarıyla incelenmesini sağlayacaktır. Üzerinde durulması gereken bir başka husus, kruvaziyer turizmine

ilişkindir. Evet, “*Gemiler suyun üzerinde yüzebildikçe o limana her zamana gemi gelecektir*” (M12) fakat bu gemiler nihai hedef olarak Kuşadası’na mı yoksa Efes’e ya da Meryem Ana Evine mi gelmektedir? “*Hiçbir antik kentin Efes kadar iyi olamayacağı*” (M9) gerçeği ile Efes’e her daim ziyaretçi gelecektir. Fakat Efes’e gitme amacıyla Kuşadası limanına gelen kruvaziyer gemilerinin Kuşadası’na ne kadar katkı sağladığı tartışma konusudur.

Bu çalışmanın bulgularından çıkarılması gereken başka bir sonuç, Didim’in de turizm kentleşmesine önemli bir örnek olmasına ilişkindir. **Didim**, Kuşadası’na göre turizme daha geç açılmış ve son dönemde gelişen önemli turizm merkezlerimizdendir. Didim’deki verilerin Kuşadası örneğindeki turizm kentleşmesi olgusunu desteklediği çalışma sürecinde görülmüştür. Öyle ki bazı verilerde Didim, Kuşadası’nın önüne geçmiştir. Bu sebeple Didim turizm kentleşmesi konusunda yapılacak yeni araştırmalar için önemli bir örnek olabilir. Dahası zamansal olarak Kuşadası’nı takip eden yapısı nedeniyle, iki kent arasında karşılaştırmalar yapılarak, Kuşadası’nda turizm kentleşmesi konusunda yapılan yanlış uygulamalardan ders çıkarılıp Didim’de bunun önüne geçilmesi sağlanabilir.

Tez çalışmamızda, turizmin kentleşmeyi yönlendirdiği Kuşadası örneğinde çeşitli açılardan ortaya konmuştur. Turizm Kuşadası’nda yeni mekanlar üretmiş, var olanları dönüştürmüş, nüfusu artırmış, sosyal, ekonomik ve kültürel yapıyı değiştirmiştir. Bu nedenle Kuşadası’nın turizm kentleşmesi olgusu için temsil kabiliyeti yüksek bir örnek olduğu söylenebilir. Turizmin kuramsal olarak bir **kentleşme modeli** şeklinde ifade edilebilmesi için ise en az üç farklı örneğin birlikte değerlendirildiği daha fazla ampirik çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır.

Kaynaklar

- Adamiak, C. (2018). Mapping Airbnb supply in European cities, *Annals of Tourism Research*, 71, 67-71, DOI: 10.1016/j.annals.2018.02.008
- Adamiak, C. (2019). Current state and development of Airbnb accommodation offer in 167 countries, *Current Issues in Tourism*, DOI: 10.1080/13683500.2019.1696758
- Adamiak, C. Szyda, B. Dubownik, A. & García-Álvarez, D. (2019). Airbnb offer in Spain- Spatial analysis of the pattern and determinants of its distribution, *International Journal of Geo-Information*, 8(55), 1-26, DOI: 10.3390/ijgi8030155
- Akengin, H. & Dinç, Y. (2020a). Turizm sektörünün şehirleşmeye etkileri: Manavgat örneği, *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 41, 199-220, DOI: 10.32003/igge.615775
- Akengin, H. & Dinç, Y. (2020b). Turizm şehirleşmesinin iş ve ticaret alanlarını şekillendirmesi üzerine karşılaştırmalı bir araştırma: Alanya ve Manavgat Örneği, *Ege Coğrafya Dergisi*, 29(2), 273-295
- Akış, A. (2007). Alanya’da turizm ve turizmin Alanya ekonomisine etkisi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 15-32.
- Akış, A. (2011). Turizmin kentsel gelişim üzerine etkileri: bir örnek inceleme Antalya-Türkiye, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(25), 193-206.
- Akış-Roney, S. (2011). *Turizm: Bir sistemin analizi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aledo, A. & Mazon, T. (2004). Impact of residential tourism and the destination life cycle theory, içinde: *Sustainable Tourism*, (Ed: F.D. Pineda, C.A. Brebbia & M. Mugica), WIT Press
- Aliağaoğlu, A. & Uğur, A. (2018). *Şehir coğrafyası*, Ankara: Nobel Yayınları, 6. Baskı
- Allen, J.S. Lu, K.S. & Potts, T.D (1999). A GIS-based analysis and prediction of parcel land-use change in a coastal tourism destination area, içinde: *World Congress on Coastal and Marine Tourism*, Vancouver, British Columbia, Canada
- Anabestani, A. (2014). Effects of second home tourism on rural settlements development in Iran (Case study: Shirin-Dareh Region), *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 8(1), 58-73, DOI: 10.1108/IJCTHR-11-2012-0084

- Andrej, S. Alfred, K. & Marek, C. (2015). Intensity of tourism in the municipalities of tourism region as a basic factor for recreational urbanisation, içinde: *Proceedings of International PhD Students Conference*, 312-317
- Andriotis, K. (2003). Coastal resorts morphology: The Cretan experience, *Tourism Recreation Research*, 28(10), 67-75, DOI: 10.1080/02508281.2003.11081387
- Andriotis, K. (2006). Hosts, guests and politics: Coastal resorts morphological change, *Annals of Tourism Research*, 33(4), 1079-1098, DOI: 10.1016/j.annals.2006.04.003
- Asworth, G. & Page, S.J. (2011). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes, *Tourism Management*, 32, 1-15, DOI: 10.1016/j.tourman.2010.02.002
- Avcı, M. Avcı, U. & Şahin, F. (2008). *Sosyal ve ekonomik yönüyle Fethiye'ye uluslararası yabancı göçü*, Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası
- AYDEM, (2021). Kuşadası aylık bazda elektrik tüketim verileri, elektronik ortamda temin edilmiştir.
- Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020). Geceleme sayıları
- Ayşın, F. & Turhanoglu, K. (2014). Kentsel mekânın üretim sürecinde tarihsel ve kültürel miras, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 78(20), 71-82
- Baidal, J.A.I. Sanchez, I.R & Rebollo, J.F.R. (2013). The evolution of mass tourism destinations: New approaches beyond deterministic models in Benidorm, *Tourism Management*, 34, 184-195, DOI: 10.1016/j.tourman.2012.04.009
- Baird, R.C. (2009). Coastal urbanization: The challenge of management lag, *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 20(4), 371-382, DOI: 10.1108/14777830910963726
- Balkır, C. & Kırkulak, B. (2007). Turkey as a new destination for retirement migration, içinde: *International Migration, Multi-local Livelihoods and Human Security: Perspectives from Europe, Asia and Africa Institute of Social Studies*
- Balkır, C. Toprak Karaman, Z. & Kırkulak, B. (2008). Yabancı emekli göçünün ekonomik ve sosyal etkileri: Antalya örneği, içinde: *Uluslararası Emekli Göçünün Ekonomik ve Sosyal Etkileri: Antalya Örneği Çalıştay Tebliğleri*, 8-38
- Balkır, C. & Kırkulak, B. (2009). Turkey the new destination for international retirement migration, içinde: *Migration and Mobility in Europe: Trends, Patterns and Control*, ed: Heinz Fassman, Max Haller, David Lane, Edward Elgar Publishing Ltd.

- Balkır, C. & Böcker, A. (2012). *Migration in later life: Residence, social security and citizenship strategies of Turkish return migrants and Dutch retirement migrants in Turkey*, MİREKOC Research Projects
- Balkır, C. & Südaş, İ. (2019). Guests and hosts: European retirees in coastal Turkey, *Insight Turkey*, 4(16), 123-142
- Bao J. & Gu, S. (1998). Tentative research on RBDs of cities, *Planners*, 59(14), 59-64
- Barrett, J.A. (1958). *The seaside resort towns of England and Wales I-II*, (Yayımlanmış Doktora Tezi).
- Bartoš, M. Kušová, D. & Těšitel J. (2009). Motivation and life style of the Czech amenity migrants (case study), *European Countryside*, 3, 164-179, DOI: 10.2478/v10091-009-0014-4
- Battino, S. Borruso, G. & Donato, C. (2014). Some preliminary remarks on the recreational business district in the city of Sassari: a social network approach, içinde: *Computational Science and Its Applications Proceedings Book Part II*
- Battino, S. Borruso, G. & Donato, C. (2015). Recreation tourist areas, an exam on recreational business districts in Olbia (Sardinia), içinde: *Computational Science and Its Applications Proceedings Book Part II*
- Baykal, F. (2015). Uluslararası turizm ulaştırmasının akış yönü ve dağılışı dokusu, *Ege Coğrafya Dergisi*, 24(2), 57-68
- Bayrakçı, S. (2014). Turizmin Alanya'nın sosyo-kültürel gelişimine etkisi, içinde: *III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*, 914-926, 04-05 Nisan 2014, Kuşadası, Aydın.
- Bednarska, M.A. (2013). Quality of work life in tourism-implications for competitive advantage of the tourism industry, *Journal of Travel and Tourism Research*, Spring & Fall
- Beier, L.S. Anton-Clavé, S. & Vigier, H.P. (2021) Dinámicas de urbanización turística en el litoral de Buenos Aires, Argentina, *Cuadernos de Turismo*, 47, 103-130
- Bekdemir, Ü. & Sezer, İ. (2008). Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı ve yöre ekonomik faaliyetleri ilişkisi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(13), 325-345

- Belen, N. (2004). *1900-1973 yılları arasında Kuşadası'nın sosyal, kültürel ve ekonomik tarihi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 146445)
- Benson, M. & O'Reilly, K. (2009). Migration and the search for a better way of life: A critical exploration of lifestyle migration, *The Sociological Review*, 57(4), 608-625, DOI: 10.1111/j.1467-954X.2009.01864.x
- Birişçi, T. Kalaycı-Önaç, A. & Karcı-Demirkol, A. (2018). Turizm bölgelerinde kentleşmeye bağlı doğal ve kültürel peyzaj değişimleri: Kuşadası Örneği, içinde: *Kuşadası Peyzaj Değerleri*, Tanay Birişçi & Ayşe Kalaycı-Önaç (Editörler), 167-179.
- Boniface, B. & Cooper, C. (2005). *Worldwide destinations*, Elsevier Butterworth-Heinemann Fourth Edition.
- Boros, L. Dudás G. & Kovalcsik, T. (2020). The effects of COVID-19 on Airbnb, *Hungarian Geographical Bulletin*, 69(4), 363-381, DOI: 10.15201/hungeobull.69.4.3
- Borsdorf, A. (2009). Amenity migration in rural mountain areas, *Die Erde*, 140(3), 225-228
- Borzyszkowski, J. Marczak, M. Zarębski, P. (2016). Spatial diversity of tourist function development: the municipalities of Poland's West Pomerania Province, *Acta Geographica Slovenica*, 56(2), 267-276, DOI: 10.3986/AGS.769
- Bozyer, Ü. (2008). *Kent dokusunun oluşmasında turizmin etkisi: Bodrum örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 241357)
- Böröcz, J. (1996). *Leisure migration: a sociological study on tourism*, Emerald Publishing
- Brent, M. T. (1997). *Coastal resort morphology as a response to transportation technology*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Waterloo University
- Burt, J.A. Killilea, M.E. & Ciprut, S. (2019). Coastal urbanization and environmental change: Opportunities for collaborative education across a global network university, *Regional Studies in Marine Science*, 26
- Butler, R.W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evolution: Implications for management of resources, *The Canadian Geographer*, XXIV(1), 5-12, DOI: 10.1111/j.1541-0064.1980.tb00970.x
- Butler, R.W. (1992). Tourism landscapes: For the tourist or of the tourist? *Tourism Recreation Research*, 17(1), 3-9.

- Butler R.W. & Mao, B. (1997). Seasonality in tourism: Problems and measurements, içinde *Quality Managment in Urban Tourism*, 9-23, (Ed:Chichester, John Wiley & Sons)
- Casado-Diaz, M.A. (1999). Socio-demographic impacts of residential tourism: A case study of Torrovieja, Spain, *International Journal of Tourism Research*, 1, 223-237
- Chen, Y. (2016). Normalizing and classifying shape indexes of cities by ideas from fractals, *Physics and Society*, 154(1), DOI: 10.1016/j.chaos.2021.111653
- Clark, P.J. & Evans, F.C. (1954). Distance to nearest neighbor as a mesaure of spatial relationships in populations, *Ecology*, 4(35), 445-453, DOI: 10.2307/1931034
- Clark, W.A. & White, K. (1990). Modeling elderly mobility, *Environment and Planning A*, 7(22), 909-924, DOI: 10.1068/a220909
- Conder, J. (1830). *The modern traveller: a description, geographical and topographical of the various countries of globe, (III)*, Syria and Asia Minor.
- Creswell J.W. (2017). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches*, (4. Baskıdan çeviri), (Çev. Ed. Selçuk Beşir Demir Araştırma deseni, nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları) 3. Baskı, Ankara: Eğiten Kitap
- Cribier, F. & Kych, A. (1993). A comprasion ef retirement migration from Paris ans London, *Environment and Planning A*, 25, 1399-1420, DOI: 10.1068/a251399
- Çalışkan, U. (2003). *Turizmin yerel halk üzerindeki etkileri ve Kuşadası ilçe uygulaması*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 535625).
- Çakır, S. (2011). Türkiye’de göç, kentleşme/ gecekondü sorunu ve üretilen politikalar, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 23, 209-222
- Çekirge, S. (2013). *Sanayinin kentleşmeye etkisi: Kırıkkale örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 449842).
- Çubukçu, K.M. (2020). *Planlamada ve coğrafyada temel istatistik ve mekânsal istatistik*, Ankara: Nobel Yayınları, Gözden geçirilmiş 3. Basım.
- Dal, N. (2008). *Kuşadası ’nda kıyı kullanımı ve turizmin çevresel etkileri üzerine yerel halkın tutumları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 235239).
- Dal, N. & Baysan, S. (2007). Kuşadası’nda kıyı kullanımı ve turizmin mekânsal etkileri konusunda yerel halkın tutumları, *Ege Coğrafya Dergisi*, 16, 69-85.

- Dallaway, J. (1797). *Constantinople ancient and modern: With excursions to the shores and islands of the Archipelago and to the Troad*, T. Bensley, T. Cadell, junr, & W. Davies
- Dayıoğlu, L. (2012). Almanya'dan Al(m)anya'ya gönüllü göç sürecine bakış: Emeklilik sonrası Alanya'daki yerleşik Almanlar, *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 27(1), 35-51
- Demir, E. (2017). *Kentsel kültürel turizmde ağ toplumu ve paylaşım kültürünün turizm coğrafyası yaklaşımıyla değerlendirilmesi: İzmir örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 485433)
- Demir, E. & Emekli, G. (2019). Geographical distribution of modern and postmodern accommodation supply: A case study of İzmir (Turkey), *Ege Coğrafya Dergisi*, 28(1), 33-50
- Demir, E. & Emekli, G. (2021). Is Airbnb no longer a sharing economy platform? Evidence from Europe's top 10 Airbnb destinations, *Anatolia*, 1-19, DOI: 10.1080/13032917.2021.1890626
- Demirkaya, Y. & Koç, M. (2017). 6360 Sayılı Kanun ile birlikte Mahalleye dönüşen köylerde değişimin muhtarlığa etkisi: Menteşe ve Seydikemer ilçeleri üzerinden bir değerlendirme, *Strategic Public Management Journal*, 6(3), 124-149, DOI: 10.25069/spmj.342576
- Deniz, A. (2012). *Rusya'dan Antalya'ya ulusaşırı göç ve bu göçün sosyo-mekânsal sonuçları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 314758)
- Deniz, A. (2020). Türk kahvesinin yanına Alman çikolatasını kim koydu? Türkiye'deki Alman gelinlerin ulusaşırı ekonomik pratikleri, *DTCF Dergisi*, 60(2), 873-899
- Deniz, A. & Özgür, E.M. (2010). Rusya'dan Türkiye'ye ulusaşırı göç: Antalya'daki Rus göçmenler, *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(1), 13-30
- Deniz, A. & Özgür, E.M. (2013). Antalya'daki Rus gelinler: Göçten evliliğe, evlilikten göçe, *Sosyoloji Dergisi*, 27(2), 151-175
- Deniz, A. & Özgür, E.M. (2021). Mixed marriage and transnational marriage migration in the grip of political economy: Russian-Turkish Case, *Turkish Studies*, 3(22), 437-461, Routledge Taylor & Francis Group, DOI: 10.1080/14683849.2020.1763797
- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE). 1927-1935-1940-1945-1950-1955-1960-1965-1970-1975-1980-1985-1990-2000 Genel Nüfus sayımı sonuçları

- Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE). Kuşadası 1970-1984-2000 Bina Sayım Cetvelleri. Ankara.
- Dinç, Y. (2020). *Karşılaştırmalı bir şehir coğrafyası: Alanya-Manavgat örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 609333)
- Doğan, M. (2018). Antalya şehrinin (Muratpaşa, Kepez, Döşemealtı, Aksu, Konyaaltı) gelişmesinde etkili olan faktörler, *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 38, 187-201, DOI: 10.32003/iggei.426712
- Doğaner, S. (1998). Türkiye kıyı kullanımında turizm olgusu, *Türk Coğrafya Dergisi*, 33, 25-52.
- Doğaner, S. (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*, İstanbul: Çantay Kitapevi
- Domènech, A. Larpin, B. Schegg, R. & Scaglione, M. (2019). Disentangling the geographical logic of Airbnb in Switzerland, *Erkunde*, 4(73), 245-258, DOI: 10.3112/erdkunde.2019.04.01
- Domènech, A. & Zoğal, V. (2020). Geographical dimensions of airbnb in mountain areas: The case of Andorra, *Journal of Rural Studies*, 79, 361-372, DOI: 10.1016/j.jrurstud.2020.08.051
- Dökmeci, V. & Terzi, F. (2003). Turizm ve şehirleşme, içinde: *Prof. Dr. Yücel ÜNAL'a Armağan*, 1-6, (ed: Özhan Ertekin, Mehmet Ali Yüzer), İTÜ Mimarlık Fakültesi Matbaası.
- Dursun, M. (2013). Turizm işletmelerinde kümelenme (clustering) yaklaşımı, *Turizmde Güncel Konu ve Eğilimler*, (Ed: Şule Aydın Tükeltürk ve Mustafa Boz), Ankara: Detay Yayıncılık
- Durydiwka, M. (2013). Tourist function in rural areas of Poland: Spacial diversity and changing trends, *Miscellanea Geographica*, 3(17), 5-11, DOI: 10.2478/v10288-012-0041-2
- Dziegieć, E. (1995). Urbanizacja turystyczna terenów wiejskich w Polsce, *Turyzm*, 5(1), 5-56
- Egresi, Istvan. (2016). Tourism and sustainability in Turkey: Negative impacts of mass tourism development, *Alternative Tourism in Turkey: Role, Potential Development and Sustainability*, (Ed: Istvan Egresi), Switzerland: Springer
- Ekiz-Gökmen, Ç. (2011). Türk turizminin yabancı gelinleri: Marmaris yöresinde turizm sektöründe çalışan göçmen kadınlar, *Çalışma ve Toplum*, 1, 201-232

- Emekli, G. (1994). *Foça'da turizm ve turistik kentleşme*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 30365)
- Emekli, G. (1998). *Bergama'da turizm ve sosyo-ekonomik etkileri*, (Yayımlanmamış Doktora tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 71696)
- Emekli, G. (2001). Gelişimi yapısı ve sorunlarıyla Kuşadası nüfusu, Geçmişten Geleceğe *Kuşadası Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, 53-67.
- Emekli, G. (2005). *Urla Kent Coğrafyası*, İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Emekli, G. (2008). Kuşadası Turizminin Talep ve Pazar Potansiyelinde Yaşanan Değişimler, *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu II Bildiriler Kitabı*.
- Emekli, G. (2011). Öğrenen turizm bölgeleri, kentler ve kent turizmine kuramsal yaklaşım, *Ege Coğrafya Dergisi*, 20(2), 27-39
- Emekli, G. (2014). İkinci konut kavramı açısından turizm coğrafyasının önemi ve Türkiye'de ikinci konutların gelişimi, *Ege Coğrafya Dergisi*, 23(1), 25-42
- Emekli, G. (2018). Kent turizminde kültür ve yaratıcılık, içinde: *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu 3-6 Ekim 2018, Bildiriler Kitabı*, 469-489, Ankara.
- Emekli, G. (2019). Postmodern çağda kent turizmi ve turizm kentleri, içinde: *Kent Kentleşme Yeni Kentleşme Trendleri ve Dünya Şehir-Sistem'in Ortaya Çıkışı*, (Ed: Alptekin, M. Yavuz), 191-220, Ankara: Gece Akademi.
- Emekli, G. Südaş, İ. & Soykan, F. (2007). Göç, kırsal kalkınma-kırsal turizm ve Türkiye, içinde: *38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 10-15 Eylül 2007, Ankara
- Emiroğlu, M. (1981). Türkiye'de son sayımlar ve kentleşme olayının boyutları, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 10, 43-82.
- Eraydın, A. (1992). *Post-fordizm ve değişen mekânsal öncelikler*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Matbaası, Ankara
- Erdem, İ. (2001). Efes, Aysuluk, Kuşadası, içinde: *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 127-132
- Erinç, S. (2010). *Jeomorfoloji II*, (Güncelleştirenler: Ahmet Ertek, Cem Güneysu), İstanbul: Der Yayınları.

- Erol, O. (1991). Türkiye kıyılarındaki terk edilmiş tarihi limanlar ve bir çevre sorunu olarak kıyı çizgisi değişimlerinin önemi, *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*, 8, 1-44.
- Ertuğrul, G. (2008). Muğla-Gökova yöresine yerleşen yabancılar: Büyük Britanya vatandaşları örneği, TÜBİTAK Araştırma Projesi, Proje No:105K170
- Ertuğrul, G. (2016). British migrants in the Turkish countryside: Lifestyle migration, loss of social status and finding ‘true life’ in difference, *METU Studies Development*, 43 475-496
- Esbah, H. Kara, B. Deniz, B. & Kesgin B. (2010). Changing land cover characteristics of a developing coastal town: A case study of Didim, Turkey, *Journal of Coastal Research*, 26(2), 274-282, DOI: 10.2112/08-1092.1
- Evliya Çelebi, (2005). *Evliya Çelebi seyahatnamesi IX. Kitap*, (Hazırlayanlar: Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Eurostat, (2021). Tourism. Database: Employed persons and employees by sex, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tour_lfs6r2/default/table?lang=en
- Fonseca, M.L. Calderia, M.J. & Esteves, A. (2002). New forms of migration into the European South: Challenges for citizenship and governance-the Portugal case, *International Journal of Population Geography*, 8(2), 135-152, DOI: 10.1002/ijpg.248
- Fournier, G. M. Rasmussen, D.W. & Serow, W.J. (1988). Elderly migration: For sun and Money, *Population Research and Policy Review*, 7, 189-199
- Galt, J. (1813). *Letters from the Levant: Conatining views of the state of society, Manners, Opinions and commerce in Greece and several of principal islands of the archipelago*, published by T. Cadell-W. Davies
- Garipağaoğlu, N. (2010). Türkiye’de kentleşmenin, kent sayısı, kentli nüfus kriterlerine göre incelenmesi ve coğrafi dağılışı, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 1-42.
- Ge, J. Lu, L. & Ling, S. (2009). Characteristics and mechanism of tourism urbanization of Lijiang City, *Scientia Geographica Sinica*, 29(1), 134-140
- Getz, D. (1993). Planning for tourism business district, *Annals of Tourism Research*, 40, 583-600, DOI: 10.1016/0160-7383(93)90011-Q
- Gilbert, E.W. & Litt, B.M.A, (1939). The growth of inland and seaside health resorts in England, *Scottish Geographical Magazine*, 55(1), 16-35.

- Gkoltsiou, K. & Terkenli, T.S. (2008) Landscape indicators: A promising tool for the analysis of tourist landscape structure, *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 20(5), 461-475
- Gkoltsiou, K. Terkenli, T.S. & Koukoulas, S. (2013). Landscape indicators for the evaluation of tourist landscape structure, *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 20(5), 461-475, DOI: 10.1080/13504509.2013.827594
- Gladstone, D.L. (1998). Tourism urbanization in the United States, *Urban Affairs Review*, 34(1), 3-27, DOI: 10.1177/107808749803400101
- Gohar, A. (2017). *Tourism development from its beginnings to current environmental impacts and contemporary governance: Application to the Southern Red Sea, Egypt* (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- Golant, S.M. (1980). Future directions for elderly migration research, *Research on Aging*, 2(2), 271-280
- Google Earth Pro, (2021). Uydu görüntüsü & Street view
- Göney, S. (2017). *Şehir coğrafyası-I (4.baskı)*, İstanbul: Beta Basımevi
- Gössling S. & Schulz, U. (2005). Tourism-related migration in Zanzibar, Tanzania, *Tourism Geographies*, 1(7), 43-62, DOI: 10.1080/1461668042000324058
- Gurran, N. Zhang, Y. Shrestha, P. (2020). ‘Pop-up’ tourism or ‘invasion’? Airbnb in coastal Australia, *Annals of Tourism Research*, (81), 1-17, DOI: 10.1016/j.annals.2019.102845
- Gustafson, P. (2002). Tourism and seasonal retirement migration, *Annals of Tourism Research*, 4(29), 899-918
- Guttentag, D. (2013). Airbnb: Disruptive innovation and the rise of an informal tourism accomodation sector, *Current Issues in Tourism*, 18(12), 1192-1217, DOI: 10.1080/13683500.2013.827159
- Guttentag, D. (2019). Progress on Airbnb: A literature review, *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 10(4), 814-844, DOI: 10.1108/JHTT-08-2018-0075
- Gülcü, U. (2020). Antalya’da turizmin kentleşmeye etkisi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 101(8), 455-462, DOI: 10.29228/ASOS.39798
- Güllüpcinar, F. (2013). Türkiye’nin kentleşme deneyimi II- 1980 sonrası, içinde: *Kent Sosyolojisi içinde*, (Ed: Fatime Güneş), T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2978, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1932

- Günel, N. (2001). Turizmin kırsal yerleşme üzerindeki etkilerine tipik bir örnek: Kadriye (Antalya), *Türk Coğrafya Dergisi*, 37,1-21.
- Günel, Ö.D. (2009). *Turizm sektöründe mevsimsellik sorunu ve mevsimlik istihdamın sektör çalışanlarının örgütsel bağlılıklarına etkisi: Konaklama işletmeleri çalışanlarına yönelik bir araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 231374)
- Güney, İ. (2016). *Turizm Alanlarının Yaşam Döngüsü Üzerine Bir Araştırma: Kuşadası Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 425425)
- Güney, İ. & Somuncu, M. (2018). Kuşadası İlçesi'nde turizmin yaşam döngüsü: Mekânsal ve toplumsal öğeler üzerinden bir değerlendirme, *Türk Coğrafya Dergisi*, 71, 101-116, DOI: 10.17211/tcd.440799
- Gürsel, D. (2015). *Modern ve Postmodern Dönem Mekânsal Yaklaşımların Değerlendirilmesi: Şandigar, Poundbury ve Orestad Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no:381858)
- Hall, C.M. (2006). Tourism urbanisation and global environmental change, içinde: *Tourism and Global Environmental Change*, (ed: M.C. Hall), Routledge.
- Hall, C.M. (2014). Second home tourism: An international review, *Tourism Review International*, 18, 115-135, DOI: 10.3727/154427214X14101901317039
- Hannigan, J A. (1995). Tourism urbanization, *Current Sociology*, 43(1), 192-200
- Heredotos, (2002). *Heredot tarihi*, (Çev: Müntekin Ökmen), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları
- HGM, Harita Genel Müdürlüğü, M18a2-M18b1-M18a3-M18a4-M18d2-M18c1 paftalarına ait 1/25.000 ölçekli topografya haritaları
- HGM, Harita Genel Müdürlüğü, M18a2-M18b1-M18a3-M18a4-M18d2-M18c1 paftalarına ait 1/30.000 ölçekli hava fotoğrafları
- Holleran, M. G. (2017). *Europe's exploding edges: Tourism, urbanization, and the evolving periphery of the European Union*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), New York Üniversitesi
- Horton, R.E. (1932). Drainage basin chacteristics, *Transactions American Geophysical Union*, 13, 350-361, DOI: 10.1029/TR013i001p00350

- Işık, Ş. (2005). Türkiye’de kentleşme ve kentleşme modelleri, *Ege Coğrafya Dergisi*, 14, 57-71
- Işık, Ş. (2008). Türkiye’de Üniversitelerin Kentleşme Üzerine Etkileri, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(3), 157-179.
- Işık, Ş. (2017). 21. Yüzyılın başında İzmir’in iller arası göçlerdeki konumunda ne değişti?, *Ege Coğrafya Dergisi*, 26(1), 1-19
- Işık, Ş. & Zoğal, V. (2017). Turizm kentleşmesi kavramı: Antalya Örneği, *Ege Coğrafya Dergisi*, 26(2), 71-94
- İçduygu, A. & Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde göç hareketleri, içinde: 75 *Yılda Köylerden Şehirlere* (Ed.: Metin Celâl). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020). Geceleme sayıları
- Jolliffe, L. & Farnsworth, R. (2003). Seasonality in tourism employment: Human resource challenges, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 15(6), 312-316, DOI: 10.1108/09596110310488140
- Joppe, M. (2012). Migrant workers: Challenges and opportunities in addressing tourism labour shortages, *Tourism Management*, 33, 662-671, DOI: 10.1016/j.tourman.2011.07.009
- Kahraman, H.B. (2007). *Postmodernite ile modernite arasında Türkiye*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kahraman, C. (2011a). *Kuşadası körfezi kıyı alanları kullanımı ve sorunları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 351556).
- Kahraman, C. (2011b). Kuşadası’nda arazi kullanımı, *Coğrafya Dergisi*, 22, 27-44
- Kaiser, B. (2003). Lifeworlds of E.U. immigrants in Turkey, migration and labour in Europe: Views from Turkey and Sweden, (Ed: E. Zeybekoğlu ve Bo Johanson), MURCIR ve NIWL
- Kaiser, B. (2004). Social life-worlds of German migrants in Turkey: The “other side” of the Turkish-German Transnational Space, (Der: T.Faist ve E. Özveren), içinde: *Transnational Social Space: Agent, Networks and Institutions* Avebury, Ashgate
- Kapan, K. (2018a). *Turizm faaliyetlerinin şehirselleşmeye etkileri: Antalya örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 495837).

- Kapan, K. (2018b). Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin ekonomi üzerindeki etkileri: Antalya örneği, *Coğrafya Dergisi*, 37, 47-56, DOI: 10.26650/JGEOG2018-0004
- Kapan, K. & Timor, A.N. (2018). Turizm gelişme modelleri açısından Antalya şehri, *Türk Coğrafya Dergisi*, 71, 53-61, DOI: 10.17211/tcd.441342
- Kapluhan, E. (2014a). An example for tourism oriented urbanisations in Turkey: Alanya (Antalya), *içinde: Urban And Urbanization St. Kliment Ohridski University Press*, 513-531, Sofia
- Kapluhan, E. (2014b). Türkiye’de turizme bağlı kentleşmelere farklı bir örnek: Milas (Muğla), *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, c.5, s.15, ss.120-141.
- Karabulut, M. Küçükönder, M. Gürbüz, M. & Sandal, E.K. (2006). Kahramanmaraş şehri ve çevresinin zamansal değişiminin uzaktan algılama ve CBS kullanılarak incelenmesi, *4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri*, 13-16 Eylül 2006
- Karadaş, A. (2018). Davutlar kıyı düzlüğünde (Kuşadası) palinolojik araştırmalara ait ilk bulgular, *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(1), 55-69
- Karakaya, R. & Turan, A.H. (2006). Türkiye’ye yabancı emekli göçü: Didim’in yeni sakinleri ve bölgeye ekonomik etkileri, *İktisat-İşletme-Finans*, 21, (246), 122-132, DOI: 10.3848/iif.2006.246.6732
- Karataş, A. (2017). *Karasu çayı havzasının hidrografik planlaması*, İstanbul: Çantay Kitapevi
- Kaya, Ş. (2017). Turizmde kadın emeği, *Karatahta İş Yazıları Dergisi*, 9, 1-22
- Kayan, A. (2012). *GAP bölgesinde çarpık kentleşme ve gecekondü sorunları (Diyarbakır, Gaziantep, Şanlıurfa örneği)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 325011).
- Kaygalak, İ. & Işık, Ş. (2007). Kentleşmenin yeni ekonomik boyutları, *Ege Coğrafya Dergisi*, 16(1-2), 57-77.
- Keleş, R. (2015). *Kentleşme politikası (14. Baskı)*, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Keogh, B. (1984). The measurement spatial variations in tourist activity, *Annals of Tourism Research*, 11(2), 267-282, DOI: 10.1016/0160-7383(84)90074-4
- Kervankıran, İ. (2015). Turizmde mekânsal veri analizi tekniklerinin kullanımı: Türkiye’de ilçelere göre konaklama örneği, *Journal of World of Turks*, 7(2), 217-241
- Kervankıran, İ. & Çuhadar, M. (2016). Türkiye’de yabancı turist dağılımının mekânsal kümelenme analizi, *Journal of Recreation and Tourism Research*, 3(3), 53-64

- Kervankıran, İ. & Aktürk, M. (2017). Türkiye’deki konaklama istatistiklerinin illere göre mekânsal analizi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 36, 83-96
- Kervankıran, İ. & Çuhadar, M. (2017). Türkiye’de iç turizmin gelişimi ve mekânsal istatistik yöntemlerle analizi, *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 1-18
- Kervankıran, İ. & Sert-Eteman, F. (2020). Turizm ve bölgesel gelişme: Türkiye’de illerin turizm gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesi, *Ege Coğrafya Dergisi*, 29(2), 125-140
- Kervankıran, İ. & Bağmancı, M.F. (2021). COVID-19 sürecinde Türkiye turizminin mekânsal görünümü: Hangi il nasıl etkilendi? *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 19(1), 263-287, DOI: 10.33688/aucbd.897621
- Kesici, A. (2016). *Kırsal yerleşimden turistik yerleşime dönüşümün Ildırı (Çeşme) ve (Alaçatı) örneğinde incelenmesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 428079).
- Keskin Color Matbaası, 1960’lı yıllar Kuşadası’ndan bir görünüm (kartpostal)
- Kılıçaslan, Ç. True-Malkoç, E. Deniz, B. Göktüğ, T.H. (2018). Türkiye’de ikinci konut sorunu: Kuşadası örneğinde değerlendirmeler, içinde: *Kuşadası Peyzaj Değerleri*, (Ed: Tanay Birişçi, Ayşe Kalaycı-Önaç).
- Kızılelma, Y. Karabulut, M. Gürbüz, M. Topuz, M. & Ceylan, E. (2013). Niğde şehri ve yakın çevresinin zamansal değişiminin uzaktan algılama ve CBS kullanılarak incelenmesi, *Journal of World of Turks*, 3(5), 21-34
- Kiel M. (2004). Kuşadası: Genoese colonial town of the 1300s or Ottoman creation of the 17th century?, *CIEPO XIV. Sempozyum Bildiriler Kitabı*, 18-22, ed: Tuncer Baykara, Ankara: TTK Yayınları
- King, R. Warnes, A.M. & Williams, A.M. (1998). International retirement migration in Europe, *Population, Space and Place*, 4(2), 91-111, DOI: 10.1002/(SICI)1099-1220(199806)4:2<91::AID-IJPG97>3.0.CO;2-S
- Kocakuşak, S. (1993). *Alanya’da Kentleşme-Turizm ve Sorunları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 25919)
- Koç, E. & Altınay, G. (2006). An analysis of seasonality in monthly per person tourist spending in Turkish inbound tourism from a market segmentation perspective, *Tourism Management*, 28, 227-237

- Korzeniewski, J. & Kozlowski, M (2020). Development of tourism in Polish poviats in the years 2010-2017, *Quality & Quantity*, 54, 1591-1612, DOI: 10.1007/s11135-019-00923-4
- Kostková, M. Pellešová, P. & Kazjar, P. (2020). Measuring the tourist activity of the Moravian-Silesian region, *Czech Hospitality & Tourism Papers*, 33, 16-27
- Kranjčević, J. & Hadjinjak, S. (2019). Tourism urbanization in Croatia: The cases of Poreč in Istria and Makarska in Dalmatia, *Südosteuropa*, 67(3), 393-420, DOI: 10.1515/soeu-2019-0028
- Krit, A. (2012). *Lifestyle migration: Architecture and kindship in the case of the British Spain*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Department of Antropology, University Collage London.
- Kuşadası Belediyesi (2019). 1/1.000 ölçekli imar planları
- Kuşadası Belediyesi (2020). Rayiç bedel sorgulama veri tabanı, <https://ebelediye.kusadasi.bel.tr/Rayic/Index/>
- Kuşadası Belediyesi (2020). Kent bilgi sistemi <https://keos.kusadasi.bel.tr/keos/>
- Kuşadası İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü (2021). Eğitim gören yabancılara yönelik istatistiki veriler, elektronik ortamda temin edilmiştir
- Kuşadası Ticaret Odası (KUTO) (2005). *Kuşadası yerel ekonomik araştırması*.
- Lavery, P. (1971). *Recreational geography*, David & Charles
- Lavery, P. (1974). Resort and recreation, içinde: *Recreational Geography*, (Ed: P.Lavery), 167-196
- Li, L. & Tao, W. (2003). Spatial structure evolution of system of recreation business district- a case of Suzhou city, *Chinese Geographical Science*, 13(4), 370-377, DOI: 10.1007/s11769-003-0045-0
- Lim, C. & McAleer, M. (2001). Monthly seasonal variations Asian tourism to Australia, *Annals of Tourism Research*, 1(28), 68-82, DOI: 10.1016/S0160-7383(00)00002-5
- Liu, Y. (2014). Study on recreation function of urban recreational business dististct- a case study in Guangzhou (China), *Research on Humanities and Social Sciences*, 24(4), 87-92
- Liu, J. & Wall, G. (2009). Resort morphology research: history and future perspectives, *Pacific Journal of Tourism Research*, 14(4), 339-350, DOI: 10.1080/10941660903310029

- Lohmann, G. & Panasso-Netto, A. (2017). *Tourism theory: Concepts, models and systems*, CABI, DOI: 10.1079/9781780647159.0000
- Lu, L. Han, Y. Huang, J. Peng, H. Chu, X. & Zheng, Y. (2017). Characteristics and mechanism of tourism-driven urbanization based on grounded theory: A case study of Hangzhou Meijiawu Village, *Journal of Natural Resources*, 32(11), 1905-1918, DOI: 10.11849/zrzyxb.20160975
- Maguire, J. (1995). *Using GIS to analyze leisure business districts in the Myrtle beach of South Carolina*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi)
- Makowska-Iskierka, M (2013). Spatial and morphological effects of tourism urbanisation in the Łódź metropolitan area, *Tourism*, 23(2), 33-42, DOI: 10.2478/tour-2013-009
- Malinić, V. (2019). The impact of tourism on economic growth and development: The case of the city of Valjevo, içinde: *Tourism in Function of Development of the Republic of Serbia Tourism as a Generator of Employment (TISC 2019)- Thematic proceedings II*
- Marković, S. Perić, M. Mijatov, M. Doljak, D. & Žolna, M. (2017). Application of tourist function indicators in tourism development, *Journal of the Geographical Institute "Jovan Cvijic" SASA*, 67(2), 163-178
- Martins, J.C.F. (2011). Tourism urbanization in Algarve (1965-2004), içinde: *Book of Proceedings II – International Conference On Tourism & Management Studies*, Alvarge.
- McGarigal, K. & Marks, B.J. (1995). *Fragstats: Spatial pattern analysis program for quantifying landscape structure*, Gen. Tech. Rep. PNW-GTR-351.
- Mckercher, B. (2020). Anatomy of successful tourism shopping districts, *International Journal of Tourism Cities*, 6(4), 831-846, DOI: 10.1108/IJTC-12-2019-0208
- Meyer, J.W. & Speare, A. (1985). Distinctively elderly mobility: Types and determinants, *Economic Geography*, 61(1), 79-88
- Meyer-Arendt, K.J. (1987). Resort evolution along the Gulf of Mexico littoral: Historical, morphological and environmental aspects, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Louisiana University.
- Meyer-Arendt, K.J. (1990). Recreational business districts in Gulf of Mexico seaside resorts, *Journal of Cultural Geography*, 1(11), 39-55

- Meyer-Arendt, K.J. (1993). Morphologic patterns of resort evolution along the Gulf of Mexico, *Culture, Form and Place: Essays in Cultural and Historical Geography*, 32, 311-323
- Miller, V.C. (1953). A quantitative geomorphic study of drainage basin characteristics in the Clinch, Mountain area, *Verdina and Tennessee*, Project NR 389-042, Tech.Rept.3
- Mimaroğlu, S. (2011). *Kuşadası, Kadıkalesi/Ania kazısında ele geçen Bizans dönemi günlük kullanım seramikleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 302857)
- Minasi, S.M., Tricárico, L.T., Salame, C.C. (2019). La expansión urbana en Gramado Brasil: Análisis de los cambios de cobertura y uso de suelo de 1996-2018, *Revista Gestión Turística*, 32, 29-54, DOI: 10.4206/gest.tur.2019.n32-03
- Morales, O.L. (2010). The US citizens retirement migration to Los Cabos, Mexico, profile and social effects, *Recreation and Society in Africa, Asia & Latin America*.
- Mordue, T. (2017). New urban tourism and new urban citizenship: Researching the creation and management of postmodern urban public space, *International Journal of Tourism Cities*, 3(4), 399-405, DOI: 10.1108/IJTC-04-2017-0025
- Moreno-Izquierdo, L. Ramón-Rodríguez, A.B. Such-Devesa, M.J. & Perles-Ribes, J.F. (2019). Tourist environment and online reputation as a generator of added value in the sharing economy: The case of Airbnb in urban and sun-and-beach holiday destinations, *Journal of Destination Marketing & Management*, 11, 53-66, DOI: 10.1016/j.jdmm.2018.11.004
- Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020). Geceleme sayıları
- Mullins, P. (1991). Tourism urbanization, *International Journal of Urban and Regional Research*, 3(15), 326-342, DOI: 10.1111/j.1468-2427.1991.tb00642.x
- Mullins, P. (1992). Cities for pleasure: The emergence of tourism urbanization in Australia, *Built Environment*, 18(3), 187-198.
- Mullins, P. (1994). Class relations and tourism urbanization: The regeneration of the petite bourgeoisie and the emergence of a new urban form, *International Journal of Urban and Regional Research*, 18(4), 591-607, DOI: 10.1111/j.1468-2427.1994.tb00288.x
- Mullins, P. (2003). The evolution of tourism urbanization, içinde: *Cities and Visitors: Regulating People, Markets, and City Space*, (Ed: Lily M. Hoffman, Susan S. Faintein and Dennis R. Judd), 126-142, Blackwell Publishing.

- Muradov, S. (2006). *Turizmin Kentleşme Sürecine Etkileri: Alanya Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 191087)
- Murphy, P.A. & Zehner, R.B. (1988). Satisfaction with sunbelt migration, *Australian Geographical Studies*, 26, 320-334, DOI: 10.1111/j.1467-8470.1988.tb00582.x
- Mutluer, M. & Südaş, İ. (2005). Yabancıların Türkiye’de mülk edinimi: Coğrafi bir yaklaşım, *Ege Coğrafya Dergisi*, 14, 45-55
- Müller, D.K (2006). German second homeowners in Sweden, *Revue Européenne des Migrations*, 1(18), 67-86, DOI: 10.1007/978-94-017-3554-4_9
- Müller, D.K. Hall, C.M. & Keen, D. (2004). Second home tourism impact, planning and management, içinde; *Tourism, mobility and second homes-between elite landscape and common ground*, (Ed: C.M. Hall & D.K. Müller), 15-34, Clevedon: Channel View Publications
- Neumann, B. Vafeidis, A.T. Zimmermann, J. & Nicholls, R. (2015). Future coastal population growth and exposure to sea-level rise and coastal flooding, *A Global Assessment, Plos One*, 10(3), DOI: 10.1371/journal.pone.0118571
- Nudralı, F.Ö. (2007). *The experiences of British citizens in Didim, a coastal town in Turkey: A case study of lifestyle migration*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Nudralı, Ö. & Tamer Görür, n. (2011). La Busquêda de la buena vida en un entorno csmbiante: El caso de Didim, Turquía, Construir *Una Nueva vida: Los espacios del turismo y la migración residencial*, 155-177, (Ed:Tomás Mazôn, Raquel Huete, alejandro Mantecon),
- O'Reilly, K. (2007). The rural idyll, residential tourism and the spirit of lifestyle migration, içinde: *Conference Proceedings of Thinking Through Tourism*
- Okuyucu, A. (2016). *İkinci konutların ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri konusunda bir araştırma: Yalova-Çınarcık Örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 445827)
- Öncü, N. (2019). *Bodrum’da turizm faaliyetlerinin şehirleşmeye etkisi ve ortaya çıkardığı sorunlar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 568886)

- Öner, E. & Uncu, L. (2001). Kuşadası'nın gelişiminde coğrafi çevre özelliklerinin etkisi, içinde: *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Kuşadası Belediyesi, 1-11.
- Özbek, Ç. (2008). *Uluslararası göçler bağlamında yurttaşlık ve kimliğin değişen anlamı: Marmaris örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 227393)
- Özbek, Ç. (2018). Yabancıdan yerliye, turistten yurttaş: “Yeni göçmenler”in ulus-ötesi yurttaşlığı, içinde: *Uluslararası İlişkilerde Göç: Olgular, Aktörler ve Politikalar*, İstanbul: Der Yayıncılık
- Özbek, Ç. & Engindeniz-Şahan, İ. (2016). Yabancı yerleşimcilerin toplumsal aidiyetlerinin yerelde kurulma pratikleri: The Post gazetesi örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 159-182
- Özel, Ç.H. (2014). Turizmin sosyo-kültürel boyutta ortaya çıkardığı etkilerin incelenmesi: Marmaris Örneği, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 57-68.
- Özerim, M.G. (2008). *Avrupa’da uluslararası emekli göçü ve yeni bir varış ülkesi olarak Türkiye: Muğla-Dalyan Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 220244)
- Özerim, M. G. (2012). Emekli göçleri rotasında Türkiye: Avrupalı emekli göçlerin Türkiye’yi tercih etme nedenleri ve Türkiye algıları, *Journal of Yasar University*, 28(7), 4766-4787
- Özgüç, N. (1977). Sayfiye yerleşmeleri, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, 22, 142-162.
- Özgüç, N. (2007). *Turizm coğrafyası: Özellikler ve bölgeler*, İstanbul: Çantay Kitabevi, 5.baskı.
- Özgür, E.M. (2003). XXI. Yüzyılın başında Türkiye nüfusu, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 1(1), 43-53
- Özgür, E. M. & Deniz, A. (2014). A migration system formation based on tourism between Russia and Turkey (Antalya), *Ege Coğrafya Dergisi*, 23(2), 1-18
- Özgür, E. M. & Deniz, A. (2015). Rusya ile Türkiye (Antalya) arasında turizme dayalı bir göç sistemi oluşumu, içinde: *Göçler Ülkesi*, (Der: Lülüfer Körükmez ve İlkay Südaş), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Özgürel, G. & Avcıkurt, C. (2018). Yerleşik yabancıların Türkiye turizmine etkileri: Marmaris ilçesi örneği, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(1), 195-225

- Öztürk, G. (2009). *Turizm-çevre koruma-kentleşme etkileşiminde kıyı alanları: Antalya örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 238661)
- Öztürk, M.Z. Şimşek, M. & Utlı, M. (2015). Tahtalı dağları (Orta Toroslar) karst platosu üzerinde dolin ve uvala gelişiminin CBS tabanlı analizi, *Türk Coğrafya Dergisi*, 65, 59-68, DOI: 10.17211/tcd.22648
- Özüpekçe, S. (2008). *Turizm yerleşmelerinde nüfusun sosyo-ekonomik özelliklerinde ortaya çıkan değişimler ve eğitim üzerindeki etkisi (Foça örneği)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 220280)
- Pampel, F.C. Levin, I.P. Loivere, J.J. Meyer, R.J. & Rushton, G. (1994). Retirement migration desicion making: The integration og geographic, social and economic prefences, *Research on Aging*, 2(6), 139-162, DOI: 10.1177/0164027584006002001
- Papadakis, M.E. (1997). Growth and hierarchical classification of Greek cities, 195-1981, *Ekistics*, 64(382,383,384), 32-42
- Pearce, D.G. (1978). Form and function in French resorts, *Annals of tourism Research*, 142-156, DOI: 10.1016/0160-7383(78)90008-7
- Pearce, D.G. (1979). Towards a geography of tourism, *Annals of Tourism Research*, 245-272
- Pearce, D.G. (1998). Tourism districts in Paris: structure and functions, *Tourism Management*, 19(1), 49-65, DOI: 10.1016/0160-7383(79)90101-4
- Pekpak, H.E. (2012). *Kıyı alanlarında turizm odaklı mekânsal gelişim: Lara örneği*, (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım İşletmeler Genel Müdürlüğü.
- Pigram, J.J. (1977). Beach resort morphology, *Habitat International*, 2, (5-6), 525-541, DOI: 10.1016/0197-3975(77)90024-8
- Piri Reis (1521). *Kitab'ı Bahriye*.
- Potts, T.D. & Uysal, M. (1992). Tourism intensity as a function of accomodations, *Journal of Travel Research*, 31(2), 40-43 DOI: 10.1177/004728759203100207
- Pu, R. & Bai, H. (2018). On the mechanism and path of tourism urbanization in Southwest National Area, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 286, DOI: 10.2991/seiem-18.2019.101

- Qian, J. Feng, D. & Zhu, H. (2012). Tourism-driven urbanization in China's Small town development: A case study of Zhapo Town 1986-2003, *Habitat International*, 35(1), 152-160, DOI: 10.1016/j.habitatint.2011.06.012
- Ridolfi, E. Puyol, D.S. Ippolito, A. Saradakou E. & Salvati, L. (2017). An urban political ecology approach to local development in fast-growing, tourism-specialized coastal cities, *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal Of Tourism*, 12(1), 166-199
- Roca, Z. (2016). *Second home tourism in Europe: Lifestyle issues and policy responses*, Routledge: Taylor & Francis Group
- Rodriguez, V. Fernandez Mayoralas, G. & Rojo, F. (1998). European retirees on the Costa del Sol: A cross-national comprasion, *International Journal of Population Geography*, 4(2), 183-200, DOI: 10.1002/(SICI)1099-1220(199806)4:2<183::AID-IJPG101>3.0.CO;2-8
- Rodríguez-Pérez de Arenaza, D. Hierro, L.A. & Patiño, D. (2019). Airbnb, sun-and-beach tourism and residential rental prices: The case of the coast of Andalusia (Spain), *Current Issues in Tourism*, DOI: 10.1080/13683500.2019.1705768
- Rogers, A. (1988). Age patterns of elderly migration. An international comparison, *Demography*, 3(25), 355-370
- Sabancı, S. (2016). Manavgat'ta turizm ve kentleşmenin gelişme süreci, *TURAN-SAM Dergisi*, 32, 464-471.
- Saldana, J. (2022). *Nitel araştırmacılar için kodlama el kitabı*, 3.baskıdan çeviri, çeviri ed: Aysel Tüfekçi ve Süleyman Nihat Şad, Ankara:PEGEM
- Sastry, M.L. (1992). Estimating the economic impacts of elderly migration: An input-output analysis, *Growth and Change*, 23(1), 54-79, DOI: 10.1111/j.1468-2257.1992.tb00572.x
- Scherner, F. Horta, P.A. Oliveria, E.C. Simonassi, J.C. Hall-Spencer, J.M. Chow, F. Nunes, J.M.C. & Pereira, S.M.B. (2013). Coastal urbanization leads to remarkable seaweed species loss and community shifts along the SW Atlantic, *Marine Pollution Bulletin*, 76,106-115, DOI: 10.1016/j.marpolbul.2013.09.019

- Sauter, G. (2014). *Resort urbanism: Understanding the power, planning and politics of urban development in Bávaro-Punta Cana, Dominican Republic*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Seçilmiş, C. & Sarı, Y. (2010). Türkiye’de illerin turizm gelişmişlik endeksinin oluşturulmasına yönelik bir araştırma, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(32), 117-132
- Sevgi, C. (1988). *Kentleşme sürecinde İzmir ve Gecekondular*, İzmir: Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri.
- Sezer, İ. (2006). *Dilek Yarımadası-Büyük Menderes Deltası Milli Parkı’nın coğrafi etüdü*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 186587)
- Sezer, İ. (2011). *Didim-Milas kıyı kuşağında turizm ve mekânsal etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi (Tez no: 304057)
- Sezer, İ. (2014). Kruvaziyer turizmde dikkat çeken bir nokta: Kuşadası Limanı, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 32(19), 49-78, DOI: 10.17295/dcd.32397
- Smith, R.A. (1991). Beach resort: A model of development evolution, *Landscape and Urban Planning*, 21, 189-210, DOI: 10.1016/0169-2046(91)90018-H
- Smith, R.A. (1992). Beach resort evolution implications for planning, *Annals of Tourism Research*, 19,304-322, DOI: 10.1016/0160-7383(92)90083-2
- Soja, E. (1989). *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*, Verso, Bristol.
- Soja, E. (2002). *Postmetropolis Üzerine Altı Söylem*, (Derleyen ve çeviren: Ayten Alkan ve Bülent Duru), 20. Yüzyıl Kenti, Ankara: İmge Yayınevi.
- Soto, M.T.R. & Anton-Clavé S. (2017). Second homes and urban landscape patterns in Mediterranean coastal tourism destinations, *Land use Policy*, 68, 117-132, DOI: 10.1016/j.landusepol.2017.07.018
- Soybalı, H.H. (2005). *Temporal and spatial aspects of tourism in Turkey*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Bournemouth University
- Stansfield, C.A. (1969). Recreational land use patterns within an American seaside resort, *The Tourist Review*, 24(4), 128-136, DOI: 10.1108/eb059963

- Stansfield, C.A. (1971a). The nature of seafront development and social status of seaside resorts, *Society and Leisure*, 4, 117-150
- Stansfield, C.A. (1971b). The geography of resort: Problems and potentials, *The Professional Geographer*, 13(2), 164-166 DOI: 10.1111/j.0033-0124.1971.00164.x
- Stansfield, C.A. & Rickert, J.E. (1970). The recreational business district, *Journal of Leisure Research*, 2(4), 213-225, DOI: 10.1080/00222216.1970.11970002
- Stilwell, J. Bell, M. B. M. Duke-Williams, O. & Rees, P. (2001). Net migration and migration effectiveness: a comparison between Australia and the United Kingdom, 1976-96, *Journal of Population Research*, 1(18), 19-39, DOI: 10.1007/BF03029446
- Stimson, R.J. & Minnery, J. (1998). Why people move to the “sun-belt”: A case study of long-distance migration to the Gold Coast, Australia, *Urban Studies*, 2(35), 193-214, DOI: 10.1080/0042098984943
- Stoddart, D. (1965). The shape of atolls, *Marine Geology*, 3(5), 369-383, DOI: 10.1016/0025-3227(65)90023-3, DOI: 10.1016/0025-3227(65)90025-3
- Südaş, İ. (2005). *Türkiye’ye yönelik göçler ve Türkiye’de yaşayan yabancılar: Alanya örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no:162596)
- Südaş, İ. (2009). Uluslararası emekli göçünün Türkiye’nin kıyı kentleri üzerindeki etkileri, 5. *Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 135-146
- Südaş, İ. (2012). *Avrupa ülkelerinden Türkiye’nin batı kıyılarına yönelik göçler: Marmaris Kuşadası ve Ayvalık İlçelerinde karşılaştırmalı bir araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 302861)
- Südaş, İ. (2014). Biz turist istedik insanlar geldi, içinde: *Farklılıkların Birlikteliği: Türkiye ve Avrupa’da Birarada Yaşama Tartışmaları*, (Ed: Ayhan Kaya)
- Südaş, İ. (2019). *Şehirden kopuş mu? Değişen İzmir’de köylere göç*, Ege Üniversitesi Yayınları, Edebiyat Fakültesi Yayın No: 203
- Südaş, İ. (2020). Avrupa Birliği Vatandaşlarının Türkiye’ye göçü ve mülk edinimi, içinde: *Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye’nin Göçmenleri: Göçü Nasıl Yönetmeli*, (Ed: Ahmet Cihan, İsmail Ermağan ve Hamdi Genç), İstanbul: Akademik Kitaplar

- Südaş, İ. & Mutluer, M. (2006). Immigration Européenne de retraités vers la “riviera Turque”: Le cas d’Alanya (côte méditerranéenne), *Revue Européenne des Migrations Internationales (REMI)*, 22(3), 203-223, DOI: 10.4000/remi.3381
- Südaş, İ. & Mutluer, M. (2008). Ekonomik etkileri açısından Türkiye’nin turizm merkezlerine yönelik Avrupalı göçleri, *Ege Coğrafya Dergisi*, 1-2(17), 51-59
- Südaş, İ. & Mutluer, M. (2010). Daha iyi bir hayata doğru: “Yaşam biçimi göçü”, *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(1), 31-47
- Sütgibi, S. (1992). Kuşadası-Selçuk yöresinin iklimi (turizm açısından uygulamaları bir coğrafya araştırması), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 21390)
- Şemieoğlu, O. (2006). Kuşadası, Bodrum ve Pire (Yunanistan) yat limanlarının turizm coğrafyası açısından karşılaştırılması, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 214227)
- Şengül, T. (2009). *Kentsel çelişki ve siyaset*, Ankara: İmge Kitapevi
- Tabak, S. (2010). Kuşadası Kazası’nın 1909-1914 arası sosyal ve ekonomik yapısı, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 2, 527-546
- Tamer-Görer, N. (2014). “Hayalet” göç: Yaşam kalitesi arayışında Türkiye kıyı yerleşmelerine yönelen Avrupalı emekliler, *İdealkent*, 14, 206-233
- Tao, H. Liu, J. Zhu, H. Li, L. & Wang L. (2015). The classification, evaluating, and the development models of the tourism town, *Scientia Geographica Sinica*, 35(5), 529-536, DOI: 10.13249/j.cnki.sgs.2015.05.529
- Taylor, V. (1975). The recreation business district: A component of the East London urban morphology, *South African Geographer*, 5, 139-144
- T.C. Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020). Bakanlık belgeli ve belediye belgeli tesis sayıları, geceleme sayıları
- T.C. Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020). Bakanlık belgeli ve belediye belgeli tesis sayıları, geceleme sayıları
- T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, (1996). *Türkiye’de kıyı yerleşmelerinde tatil konutları*, Proje yürütücüsü: Ülker Baykan Seymen, Araştırmacı: Hülya Koç, Konut Araştırmaları Dizisi-17, Ankara: ODTÜ Basım İşbirliği

- T.C. İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020). Bakanlık belgeli ve belediye belgeli tesis sayıları, geceleme sayıları
- T.C. Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2020). Bakanlık belgeli ve belediye belgeli tesis sayıları, geceleme sayıları
- T.C. Resmî Gazete, (1957). *Kaza kurulması ve İzmir Vilayetine bağlı Kuşadası Kaza'sının Aydın Vilayetine bağlanması hakkında kanun*, sayı: 9644
- T.C. Resmî Gazete, (1989). *Bakanlar Kurulu Kararları*, sayı: 20281
- T.C. Resmî Gazete, (1990). *3621 sayılı kıyı kanunu*, sayı: 20945
- T. C. Resmî Gazete, (2012). *6360 sayılı kanun*, sayı: 28489
- T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) (2021). Kuşadası'nda istihdam edilen yabancılara yönelik istatistiki veriler, elektronik ortamda temin edilmiştir.
- T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) (2021). İlçe bazlı istihdam verileri, elektronik ortamda temin edilmiştir.
- T.C. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Yabancı İşler Daire Başkanlığı (2021). Yabancıların taşınmaz edinim verileri, elektronik ortamda temin edilmiştir.
- T.C. Turizm Bakanlığı, (1990). *1989 ikinci konut envanteri*, Turizm Bakanlığı, Yatırımlar Genel Müdürlüğü, İkinci konutların Turizm Amaçlı İşletme Modelinin Tespiti Araştırması.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2019). İlçelere göre konaklayan kişi sayısı (1996-2019)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2019). İlçelere göre geceleme sayıları (1996-2019)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Yat limanlarına gelen yabancı ve Türk yat sayıları (2000-2019)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2020). Tesislere geliş, ortalama kalış süresi ve doluluk oranının illere ve ilçelere göre dağılımı (2000-2019)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2020). Türkiye'ye gelen yabancıların giriş kapılarına ve aylara göre dağılımı (2000-2020)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2020). Yabancı günöbirlikçilerin ölkemiz giriş kapılarına göre dağılımı (2000-2020)
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2020). Seyahat acentesi sayıları

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Turizm yatırım ve işletme belgeli, belediye belgeli konaklama tesislerinin ve yatak sayılarının il ölçeğindeki istatistiki verileri (1990-2020)
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (2022). Kruvaziyer istatistikleri
- Timor, A. (2004). *Ayvalık: Bir sayfiye yerleşmesinin gelişme süreci*, İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Tok, E. (2014). Kuşadası, Güvercinada Kalesi, *Sanat Tarihi Dergisi*, 2, 85-107.
- Tolun-Denker, B. (1976). *şehir içi arazi kullanılışı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Yayın no: 2054, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, Yayın no: 83
- Toprak, Z. (2009). Yabancı emekli yerleşiklerin yerelde kamusal hayata katılım istekliliği ve yerel halkla ilişkileri (Antalya için bir yaklaşım), *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 99-137
- Toskay, T. (1989). *Turizm, turizm olayına genel yaklaşım*, İstanbul: Der yayınları, üçüncü basım
- Toyne, P. & Newby, P.T. (1971). *Techniques in human geography*, Macmillan, London
- Trees G. (2002). Development of second home tourism in Denmark, *Scandinavian Journal of Hospitality*, 2(2), 109-122, DOI: 10.1080/15022250216289
- Truly, D. (2002). International retirement migration and tourism along the Lake Chapala riviera: Developing a matrix of retirement migration behavior, *Tourism Geographies*, 4(3), 261-281, DOI: 10.1080/14616680210147427
- Tuna, M. &  zbek,  . (2018). *Yerlileşen Yabancılar: Güney Ege Bölgesi'nde g  , yurttaşlık ve kimliğin dönüşümü*, Ankara: Detay Yayıncılık,  kinci Baskı.
- Tunçdilek, N. (1986). *Türkiye'de yerleşmelerin evrimi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No: 3367, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 4
- Turut, H. (2018). *Türkiye'de orta ölçekli iki kentin neoliberal kentleşme deneyimi: Eskişehir ve Konya  rnekleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 514779)
- Tut, G. (2013). *Neoliberal ekonomide turizm ve rant: Kuşadası kruvaziyer limanı özelleştirmesi  rneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 342241)

- Tümertekin, E. (1973). *Türkiye’de şehirleşme ve şehirselleşme fonksiyonları*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, Yayın No:1840, s.23.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2019). İnşaat ve konut-yapı izin istatistikleri (detaylı)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2019). Kuşadası ortalama hane halkı büyüklüğü verisi, elektronik ortamda temin edilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020). Evlenme istatistikleri, elektronik ortamda temin edilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2021). Nüfus ve demografi- ADNKS (2007-2008-2009-2010-2011-2012-2013-2014-2015-2016-2017-2018-2019-2020-2021)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2021). İstihdam, işsizlik ve ücret-İşgücü istatistikleri
- Valdkamp, E, Weitz, A.M, Staritsky, I.G & Huising, E.J. (1992). Deforestation trends in the Atlantic Zone of Costa Rica: A case study, *Land Degradation & Rehabilitation*, 3, 71-84, DOI: 10.1002/ldr.3400030202
- Walters, W.H. (2000). Types and patterns of later-life migration, *Geografiska Analler*, 82(3), 129-147
- Walters, W.H. (2005). Climate and U.S. elderly migration rates, *Regional Science*, 73(3), 309-329
- Wang, H. & Song, Y. (2009). Analysis to tourism urbanization,
- Wang, X. Liu, E. & Hou, J. (2017). Characteristics and types of spatial-temporal differentiation of tourism urbanization response in Shandong province, *Scientia Geographica Sinica*, 37(7), 1087-1094, DOI: 10.13249/j.cnki.sgs.2017.07.014
- Warnes, A.M. & Williams, A. (2006). Older migrants in Europe: A new focus for migration studies, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(8), 1257-1281, DOI: 10.1080/13691830600927617
- Weaver, D.B. (1993). Model of urban tourism for small Caribbean islands, *Geographical Review*, 83(2), 134-140, DOI: 10.2307/215251
- Wei, S. & Cui, D. (2015). Review and prospects of research on tourism urbanization, içinde: *Proceedings of the 19th International Symposium on Advancement of Construction Management and Real Estate*, 79-86.

- Williams, A.M. King, R. & Warnes, T. (1997). A place in the sun: International retirement migration from northern to southern Europe, *European Urban and Regional Studies*, 4(2), 115-134, DOI: 10.1177/096977649700400202
- Williams, A.M. & Patterson, G. (1998). An empire lost but a province gained: A cohort analysis of British international retirement in Algerie, *International Journal of Population Geography*, 4, 135-155, DOI: 10.1002/(SICI)1099-1220(199806)4:2<135::AID-IJPG99>3.0.CO;2-6
- Williams, A.M. King, R. Warnes, A. & Patterson, G. (2000). Tourism and international retirement migration: New forms of an old relationship in Southern Europe, *Tourism Geographies*, 2(1), 28-49, DOI: 10.1080/146166800363439
- Williams, A.M. & Hall, C.M. (2002). Tourism and migration: New relationships between production and consumption, *Tourism Geographies*, 2(1), 5-27 DOI: 10.1080/146166800363420
- Wiseman, R.F. & Roseman, C.C. (1979). A typology of elderly migration based on the decision making process, *Economic Geography*, 4(55), 324-337
- Wolfe, R. (1967). Recreational travel: The new migration, *Geographical Bulletin*, 9, 73-79
- Xie, X., Zhang, L., Sun, H., Chen, F. & Zhou, C. (2021). Spatiotemporal difference characteristics and influencing factors of tourism urbanization in China's major tourist cities, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18, 10414. DOI: 10.3390/ijerph181910414
- Xu, H, Wang, X. & Xiao, Z. (2000). A remote sensing and GIS integrated study on urbanization with its impact on arable lands: Fujing City, Fujian Province, China, *Land Degradation & Rehabilitation*, 11, 301-314, DOI: 10.1002/1099-145X(200007/08)11:43.3.CO;2-E
- Ulusoy, C. (2006). *Kuşadası'nda ikincil konut alanlarının turizme girdi sağlayacak bir kaynak olarak değerlendirilmesi amaçlı kentsel tasarım projesi-Kadıkalesi Örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edilid (Tez no: 202482)
- United Nations, (2017). Factsheet: People and oceans, *The Ocean Conference*, 5-9 June 2017, New York

- Usun, Ç.F. & Işık, Ş. (2022). A type of land use specific to tourism urbanization in Kuşadası: Tourism business district, *Ege Coğrafya Dergisi*, 31(1), 69-82, DOI: 10.51800/ecd.1071299
- Yandex Haritalar, (2021). Cadde panoraması
- Yakar, M. (2009). *Emirdağ ilçesi kırsalında göçün etkileri, sorunları ve çözüm önerileri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 253193)
- Yakar, M. (2012). Türkiye’de iç göçlerin ilçelere göre mekânsal analizi: 1995-2000 dönemi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 741-768
- Yakar, M. (2013a). Türkiye’de yurtdışı doğumlu nüfusun gelişimi ve dağılışı, *International Journal of Human Sciences*, 1(10), 494-523
- Yakar, M. (2013b). 21. Yüzyılın başında Türkiye’de iller arası göçlerin mekânsal ve istatistiksel analizi, *Journal of World of Turks*, 5(3), 239-263
- Yakar, M. (2015). Türkiye’nin iç göç paterni: Kim nerede ikamet ediyor? Nereye Kayıtlı? *Ege Coğrafya Dergisi*, 24(1), 15-38.
- Yakar, M. & Südaş, İ. (2019). Türkiye’de yabancı nüfusun yeni coğrafyaları, *Ege Coğrafya Dergisi*, 28(2), 129-164
- Yazar, A. (2017). *Kıyı alanlarında turizm odaklı mekânsal dönüşüm: Antalya-Kemerağzı-Kundu örneği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 475231)
- Yıldız, S. (2019). *Kuşadası-Davutlar kıyı düzlüğü ve çevresinin fiziki coğrafyası*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından temin edildi (Tez no: 581743)
- Yılmaz, C. (2009). Türkiye’de kırdan kente göç sürecinde etkili olan faktörlerden biri: Evlilik yoluyla göç, *Doğu coğrafya Dergisi*, 21(14), 211-232.
- Young, B. (1983). Touristization of traditional Maltese fishing-farming villages, *Tourism Management Journal*. 4(1), 35-41, DOI: 10.1016/0261-5177(83)90048-1
- Yurt Matbaacılık, Yat limanının uzaktan görünümü (Kartpostal)
- Yücel, T. (1960). Türkiye’de Şehirleşme Hareketleri, *Türk Coğrafya Dergisi*, 20, 23-35.

- Yüceşahin, M.M. Bayar, R. & Özgür, E.M. (2004). Türkiye’de Şehirleşmenin Mekânsal Dağılışı ve Değişimi, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), 23–41, DOI: 10.1501/Cogbil_0000000042
- Yüceşahin, M.M. & Özgür, E. M. (2008). Türkiye Kentlerinin Kentleşme Düzeylerinin Demografik, Ekonomik ve Sosyal Değişkenlerle Belirlenmesi, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2, 27-51, DOI: 10.1501/Cogbil_0000000089
- Yüksel, F. (2013). The streetscape: Effects on shopping tourist’ product/service quality inferences and their approach behaviors, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 14(2), 101-122, DOI: 10.1080/1528008X.2013.749387
- Zhang, G. & Wang, X. (2014). The concept of touristization and the relationship with the new four modernizations, *Economic Management*, 36(1), 517-529
- Zhang, R. Xi, J. & Zhang, N. (2017). Study on the landscape pattern of Dalian Jinshitan national holiday resort in the context of tourism urbanization, *Chinese Journal of Urban and Environmental Studies*, 5(3), DOI: 10.1142/S234574811750018X
- Zhao, L. & Dong, Y. (2017). Tourism agglomeration and urbanization: Empirical evidence from China, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 22(5), 512-523, DOI: 10.1080/10941665.2016.1277545
- Zhu, H. Liu, J. Chen, C. Lin, J. & Tao, H. (2015). A spatial-temporal analysis of urban recreational business districts: A case study in beijing, China *J. Geogr. Sci.* 25(12), 1521-1536, DOI: 10.1007/s11442-015-1249-9
- Zhu, H., Liu, J., Liu, H., Wang, X. Ma, Y. (2017). Recreational business district boundary identifying and spatial structure influence in historic area development: A case study of Qianmen area, *Habitat International*, 63, 11-20, DOI: 10.1016/j.habitatint.2017.03.003
- Zoğal, V. & Emekli, G. (2017). Yaratıcı turizme kavramsal ve coğrafi bir yaklaşım, *Ege Coğrafya Dergisi*, 26(1), 21-34
- Zoğal, V. & Işık, Ş. (2018), Socio-economic effects of tourism urbanization: The case of Antalya, içinde: *The 11th Tourism Outlook Conference Heritage Tourism beyond Borders and Civilizations*, 35, Eskişehir.

Zoğal, V. & Emekli, G. (2020). Türkiye’de COVID-19 salgını sürecinde ikinci konutların değişen anlamları, *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 42-168-181, DOI: 10.32003/igge.741471

İnternet kaynakları

<https://tr.foursquare.com/v/the-westin-bonaventure-hotel--suites-los-angeles/4a62ae6cf964a52072c41fe3> (Son Erişim Tarihi: 02.11.2019)

<https://www.omnihotels.com/hotels/los-angeles-california-plaza/things-to-do/itinerary> (Son Erişim Tarihi: 02.11.2019)

https://kuto.org.tr/site/assets/files/1581/krvaziyer_turizmi_ve_kusadasi_limani_raporu.pdf (Son Erişim tarihi: 07.02.2021)

<https://tr.travelogues.gr/collection.php?view=124> (Son Erişim Tarihi: 10.03.2021)

<http://www.kusadasikulturelmiras.com/?pnum=6&pt=Kuşadası+Tarihi> (Son Erişim Tarihi: 12.03.2021)

<https://www.haberturk.com/yasam/haber/700120-turkiyede-noel-boyle-kutlandi-galeri> (Son Erişim Tarihi: 03.05.2021)

<https://silo.tips/download/kuadasi-beledyesnden-christmas-kutlamasi-kuadasi-beledyeskuadas-belediyesi-tara> (Son Erişim Tarihi: 03.05.2021)

<https://www.haber3.com/guncel/kusadasi-belediyesinden-christmas-kutlamasi-haberi-1079604> (Son Erişim Tarihi: 03.05.2021)

<http://www.kusadasihaberajansi.com/haber/kusadasi-belediyesinden-christmas-kutlamasi/190> (Son Erişim Tarihi: 03.05.2021)

<https://www.kusadasi.bel.tr/Haberler/kusadasi-nda-yasayan-ingiliz-ve-irlandalilar-dan-depremzedelere-destek> (Son Erişim Tarihi: 03.05.2021)

<https://www.mynet.com/kusadasinda-yasayan-yabancilara-turkce-kursu-180101228394> (Son Erişim Tarihi: 03.05.2021)

<https://www.sesgazetesi.com.tr/haber/3024994/kusadasinda-yabancilar-meclisi-kuruldu> (Son Erişim Tarihi: 03.05.2021)

<https://theegeeeye.com/category/kusadasi-life/> (Son Erişim Tarihi: 04.05.2021)

<https://adviceurkey.org/living-in-turkey/> (Son Erişim Tarihi: 04.05.2021)

<https://www.kusadasi.bel.tr/guncel/guncel/marriage-application-procedures-for-foreign-nationals> (Son Erişim Tarihi: 04.05.2021)

<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201143/yillik-bultenler.html> (Son Erişim Tarihi: 09.05.2021)

<https://www.kusadasicruiseport.com/statistics> (Son Erişim Tarihi: 11.05.2021)

<http://yatirimisletmeleruygulama.kultur.gov.tr/Acente.Web.Sorgu/Sorgu/acentesorgu> (Son Erişim Tarihi: 12.05.2021)

<https://www.airdna.co/> (Son Erişim Tarihi:15.05.21)

<https://www.cnnturk.com/yerel-haberler/aydin/kusadasi/kusadasi-yabancilarin-nikahina-da-ev-sahipligi-yapti-1612601> (Son Erişim Tarihi: 22.05.2021)

<https://www.milligazete.com.tr/haber/839719/kusadasi-nda-yabanci-evlilikler-artti>
(Son Erişim Tarihi: 22.05.2021)
<https://www.sesgazetesi.com.tr/haber/2835632/yabanci-gelinler-turk-yemekleriyle-yaristi>
(Son Erişim Tarihi: 22.05.2021)
<https://www.haberler.com/kusadasi-nda-yabancilarla-evlilik-haberi/> (Son Erişim Tarihi: 22.05.2021)
<https://www.nazillihavadis.com/aydin-ve-ilce-haberleri/yabanci-gelinden-resim-sergisi-11552h> (Son Erişim Tarihi: 22.05.2021)
(<https://www.airbnb.com.tr>). (Son Erişim Tarihi: 27.05.2021)
https://www.lexico.com/definition/sharing_economy (Son Erişim Tarihi: 28.05.2021)
<https://www.sahibinden.com/ilan/ozel-ders-verenler-yabanci-dil-native-ingilizce-923776579/detay> (Son Erişim Tarihi: 28.05.2021)
<http://www.mavibayrak.org.tr/tr/Default.aspx> (Son Erişim Tarihi: 15.06.2021)
<https://tr.foursquare.com/v/ocean-city-boardwalk/4a9026caf964a5203e1620e3?openPhotoId=56c1c4fb498ea4e625e47ca5>
(Son Erişim Tarihi: 28.09.2021)
<https://keos.kusadasi.bel.tr/keos/> (Son Erişim Tarihi: 28.09.2021)
<https://ebelediye.kusadasi.bel.tr/Rayic/Index/> (Son Erişim Tarihi: 28.09.2021)
www.destination.goldcoast.com (Son Erişim Tarihi: 01.02.2022)

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise eğitimimi Nazilli’de okudum. 2008 yılında tam burslu olarak Fatih Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü’nde (İngilizce) başladığım lisans eğitimimi 2013 yılında tamamladım. 2017 yılında Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı’ndaki yüksek lisans programından mezun oldum. 2017-2022 yılları arasında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Beşeri ve İktisadi Coğrafya Programı’nda doktora eğitimimi tamamladım. Ekim 2013’ten itibaren Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım.

